

Maciej Drzonek
Mariusz Brzostek
Piotr Chrobak
Bartosz Mazurkiewicz
Hubert Pachciarek
Malwina Szarek

PATRIOTYZM I ZAGROŻENIA W PERCEPCJI SAMORZĄDOWCÓW

Wnioski z badań **2**
CZĘŚĆ

**Patriotyzm i zagrożenia w percepcji samorządowców.
Wnioski z badań – część 2**

UNIwersytet Szczeciński
ROZPRAWY I STUDIA T. (MDXI) 1437

Maciej Drzonek, Mariusz Brzostek, Piotr Chrobak
Bartosz Mazurkiewicz, Hubert Pachciarek, Malwina Szarek

Patriotyzm i zagrożenia w percepcji samorządowców. Wnioski z badań – część 2

Rada Wydawnicza

Anna Cedro, Urszula Chęcińska, Katarzyna Jaworska-Biskup, Rafał Klóska, Maciej Kowalewski,
Ewa Mazur-Wierzbicka, Jarosław Nadobnik, Grzegorz Wejman, Renata Ziemińska, Magdalena Zioło,
Andrzej Skrendo – przewodniczący Rady Wydawniczej,
Elżbieta Zarzycka – dyrektor Wydawnictwa Naukowego

Recenzent

dr hab. Rafał Matyja, prof. UEK

Redakcja językowa i korekta

Elżbieta Blicharska

Skład i projekt okładki

Joanna Dubois-Mosora

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa II”
nr projektu NdS-II/SP/0355/2023/01. Kwota dofinansowania 859 100,00 zł.
Całkowita wartość projektu 859 100,00 zł.

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Autorstwo i udział w przygotowaniu monografii

Maciej Drzonek – rozdz. 1, 2.2.1, 3, wprowadzenie, zakończenie, fotografie, koncepcja i koordynacja
red. całości, Mariusz Brzostek – rozdz. 2.2.2, 4, Piotr Chrobak – rozdz. 2.2.3, 5, Bartosz
Mazurkiewicz – rozdz. 2.1, 7, opisy fot., bibliografia, spisy, koordynacja red. całości, Hubert
Pachciarek – rozdz. 6, Malwina Szarek – rozdz. 6

Maciej Drzonek ORCID 0000-0002-7840-1301

Mariusz Brzostek ORCID 0000-0001-9481-4651

Piotr Chrobak ORCID 0000-0002-6408-9396

Bartosz Mazurkiewicz ORCID 0009-0005-3371-3706

Hubert Pachciarek ORCID 0000-0003-0582-1740

Malwina Szarek ORCID 0000-0003-0355-9275

Wersja elektroniczna publikacji dostępna na licencji CC BY-SA 4.0

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2026

DOI 10.18276/978-83-8419-135-4

ISBN 978-83-8419-135-4 (online)

ISBN 978-83-8419-134-7 (print)

ISSN 0860-2751

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIwersYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I | Ark. wyd. 19,5 | Ark. druk. 22,4 | Format A5

Spis treści

Wprowadzenie	9
Rozdział 1	
Jak badaliśmy, czyli druga tura badań na tle pierwszej.....	17
1.1. Charakterystyka grupy badawczej	17
1.2. Charakterystyka badań ilościowych i jakościowych	22
1.3. Przebieg badań.....	30
Rozdział 2	
Charakterystyka badanych miast.....	41
2.1. Dane demograficzno-społeczne i gospodarcze – porównanie do danych wczesniejszych.....	41
2.2. Preferencje polityczne w 2025 roku.....	49
2.2.1. Kontekst wyborów prezydenckich.....	49
2.2.2. Badane miasta Podkarpacia	50
2.2.3. Badane miasta Pomorza Zachodniego	55
Rozdział 3	
Lokalnie, własnymi siłami – wyniki WPW.....	61
3.1. O metodzie WPW	61
3.2. Analiza wyników badań metodą WPW	63
3.2.1. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.1.....	63
3.2.2. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.2.....	67
3.2.3. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.3.	71
3.2.4. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.4.	75
3.3. WPW wnioski	79
Rozdział 4	
Barwy wspólnoty – percepcja patriotyzmu narodowego	81
4.1. Patriotyzm narodowy w badaniu ilościowym	81
4.1.1. Patriotyzm jako wartość w działaniach publicznych.....	81
4.1.2. Flaga Polski przy urzędach jako symbol instytucjonalny.....	84
4.1.3. Maszt z flagą Polski w reprezentacyjnym miejscu miasta	88
4.1.4. Udział w manifestacjach patriotycznych.....	90

4.1.5. Patriotyzm narodowy mieszkańców miast w ocenie radnych	93
4.1.6. Porównanie województw podkarpackiego i zachodniopomorskiego	95
4.1.7. Model patriotyzmu narodowego badanych miast	97
4.2. Patriotyzm narodowy w narracjach radnych – analiza jakościowa.....	102
4.3. Porównanie z wynikami 2024 roku.....	105
4.4. Wnioski	111
4.5. Weryfikacja hipotez badawczych.....	113
Rozdział 5	
Nie tylko flagi miejskie – patriotyzm lokalny	117
5.1. Patriotyzm lokalny w badaniu ilościowym.....	117
5.2. Patriotyzm lokalny w badaniu jakościowym	139
5.3. Wnioski 2025 w porównaniu z wynikami z 2024 roku	146
5.4. Podsumowanie – weryfikacja hipotez	150
Rozdział 6	
Tożsamość gospodarcza	153
6.1. Patriotyzm gospodarczy i zagrożenia ekonomiczne w badaniu ilościowym	153
6.2. Wnioski 2025 rok	161
6.3. Porównanie z wynikami 2024 roku	162
6.4. Podsumowanie	167
Rozdział 7	
Zagrożenia bezpieczeństwa „dziś i jutro”	171
7.1. Zagrożenia w badaniu ilościowym.....	171
7.2. Zagrożenia w badaniu jakościowym	180
7.3. Wnioski 2025 rok	194
7.4. Porównanie z wynikami 2024 roku	197
7.5. Podsumowanie.....	203
Zakończenie	205
Bibliografia	213
Spis tabel	223
Spis wykresów i rysunków	227

Aneks 1

Kwestionariusz ankiety.....	229
------------------------------------	------------

Aneks 2

„Patriotyzm na co dzień” – wybór fotografii badanych miast	239
1. Dębica	240
2. Jasło	246
3. Jarosław	252
4. Krosno.....	260
5. Mielec.....	265
6. Przemyśl.....	271
7. Rzeszów	277
8. Sanok	283
9. Stalowa Wola.....	289
10. Tarnobrzeg	296
11. Białogard.....	301
12. Goleniów	307
13. Gryfino.....	312
14. Kołobrzeg.....	318
15. Koszalin.....	324
16. Police.....	329
17. Stargard.....	334
18. Świnoujście	338
19. Szczecin	344
20. Szczecinek	349
21. Wałcz.....	354

Wprowadzenie

Niniejsza monografia jest efektem realizacji drugiej tury badań podejmowanych w ramach projektu badawczego – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*¹. Badania przeprowadzał w 2025 roku Zespół Badawczy Res Publica, podejmujący interdyscyplinarną aktywność naukowo-badawczą na Uniwersytecie Szczecińskim². W skrócie, powyższy projekt nazwano projektem ResMiasta³. Badania przeprowadzone w 2025 roku były następstwem pierwszej tury badań, które w ramach projektu zrealizowano w 2024 roku, a rezultaty zaprezentowano w pierwszej publikacji⁴.

Projekt ResMiasta zakładał analizę postaw lokalnych polityków z miast średnich (20–100 tys. mieszkańców) oraz dużych (powyżej 100 tys. mieszkańców) w dwóch województwach – podkarpackim i zachodniopomorskim. Podkarpacie i Pomorze Zachodnie pozostają względem siebie regionami skrajnie odmiennymi nie tylko pod względem geograficznym, lecz także społeczno-politycznym (co pokazuje np. zróżnicowana struktura zachowań wyborczych ich mieszkańców), a zwłaszcza pod względem zaangażowania religijnego. Na Pomorzu Zachodnim od wielu lat odnotowuje się najniższą w skali kraju aktywność w praktykach religijnych Kościoła katolickiego i – *a contrario* – na Podkarpaciu udział w życiu religijnym należy do najwyższych w Polsce. Biorąc pod uwagę dane Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego (w chwili przygotowania monografii najbardziej aktualne dotyczyły danych pozyskanych w 2024 r., a opublikowanych w 2025 r.), w dwóch zachodniopomorskich diecezjach (archidiecezja szczecińsko-kamieńska oraz diecezja koszalińsko-kołobrzeska) liczba wiernych uczęszczających na niedzielne nabożeństwa (*Dominicantes*) wynosiła odpowiednio

1 Projekt realizowany (2023–2026) w ramach umowy nr NdS-II/SP/0355/2023/01 z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego, którą zawarto w wyniku konkursu w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa II”. Projekt uzyskał dofinansowanie ze środków budżetu państwa przez Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego w ramach ww. programu kwotą 859 100,00 zł (całkowita wartość 859 100,00 zł).

2 Na temat ZB Res Publica więcej zob.: res.usz.edu.pl. O projekcie badawczym *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego* zob. resmiasta.usz.edu.pl.

3 Stąd nazwa ww. strony internetowej.

4 Zob. Maciej Drzonek, Mariusz Brzostek, Piotr Chrobak, Bartosz Mazurkiewicz, Hubert Pachciarek, Malwina Szarek, *Patriotyzm i zagrożenia w percepcji samorządowców. Wnioski z badań – część I*, Szczecin 2025.

17,59% i 17,53%, a odsetek wiernych praktykujących (*Communicantes*) odpowiednio – 8,85% i 8,98%. Na Podkarpaciu natomiast sytuacja ta wyglądała diametralnie inaczej. W diecezji przemyskiej odnotowano 50,03% *Dominicantes* i 18,31% *Communicantes*, a w diecezji rzeszowskiej odpowiednio 52,44% i 18,66%⁵.

Na etapie konceptualizacji procesu badawczego przyjęto zatem założenie, że w przypadku miast Podkarpacia lokalni decydenci mogą przejawiać specyficzne postawy wobec różnych wymiarów patriotyzmu (narodowego, lokalnego i gospodarczego). Związane to jest z czynnikami wymienionymi powyżej, ale również m.in. z bliskością granicy z Ukrainą oraz z funkcją, jaką region podkarpacki pełnił w dostarczaniu wielowymiarowej pomocy kierowanej do tego kraju z różnych stron świata. Zakładano, że wpływ na kształtowanie się tych postaw, mogą mieć również inne atrybuty charakterystyczne dla społeczności zamieszkującej ten region, takie jak dominacja postaw o charakterze konserwatywnym. Odmienna charakterystyka społeczna, wyznaniowa i kulturowa mieszkańców Pomorza Zachodniego, a także znaczna odległość od bezpośredniego zaplecza działań zbrojnych w Ukrainie⁶ – może determinować inną percepcję patriotyzmu oraz postrzegania zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa.

Warto także przypomnieć pokrótce (za naszą pierwszą monografią prezentującą wyniki z badań z 2024 r.)⁷ odniesienie do trzech kategorii patriotyzmu, które stało się podstawą projektu badawczego⁸.

- 5 Luiza Organek, Marcin Jewdokimow, Krzysztof Bulkowski, Karol Leszczyński, ks. Wojciech Sadłoń SAC, *Kościół w liczbach. Dane za rok 2024. Annuario statisticum ecclesiae in Polonia*, Warszawa 2025, s. 30.
- 6 Zarazem należy pamiętać, że w województwie zachodniopomorskim istotna liczebnie diaspora ukraińska zamieszkiwała tam już przed rokiem 2022 (a więc otwartą agresją Rosji na obszar całej Ukrainy).
- 7 Zob. Maciej Drzonek i in., *Patriotyzm i zagrożenia...*, s. 9–22. Czynimy to, ponieważ zapewne nie wszyscy Czytelnicy mieli sposobność zapoznania się z naszymi ustaleniami dotyczącymi teoretycznej podstawy badań.
- 8 W monografii z 2024 r. prezentowaliśmy bogatą literaturę na temat patriotyzmu, tu przypominamy tylko niektóre pozycje: Józef Bocheński, *Patriotyzm, męstwo, prawda żołnierska*, Warszawa–Komorów 1999; Damian Kasprzyk, *Patriotyzm lokalny – konteksty tożsamościowe*, „Zeszyty Wiejskie” 2016, z. XXII; Joanna Kurczewska, Marta Karkowska (red.), *Przemiany kulturowe we współczesnej Polsce: ramy, właściwości, epizody*, Warszawa 2016; Jan Zimny (red.), *Patriotyzm wczoraj – dziś – jutro*, Stalowa Wola 2020; Mirosława Kaczmarek, Magdalena Wieja, *Patriotyzm konsumencki Polaków*, Poznań 2021; Mateusz Śliwa, *Economic patriotism among people under 35 in Poland in the face of globalization*, „Catallaxy” 2022, nr 7 (1); Łukasz Sułkowski, Grzegorz Ignatowski, Bartłomiej Stopczyński, Joanna Trębska, *Increase in patriotic entrepreneurship in Ukraine and Poland as a result of Russian invasion in 2022*, „Journal of International Studies” 2023, nr 16 (1), s. 23–40; Barbara Lulek, *Patriotyzm lokalny w perspektywie 20, 40 i 60-latków na Podkarpaciu*, „Kultura – Przemiany – Edukacja” 2024, t. XIV–XV; Paweł Swianiewicz, *Poglądy polskich radnych na tle ich europejskich kolegów*, „Pismo Samorządu Terytorialnego Wspólnota” 2024, nr 17 (1413).

Patriotyzm narodowy to postawa społeczno-polityczna oraz moralna przejawiająca się uczuciem miłości i przywiązania do ojczyzny oraz oparta na zasadach jedności i solidarności z własnym narodem, a także zaangażowaniem w jego obronę. Patriotyzm wyraża się przez zarówno miłość do ojczyzny, jak i rzetelną naukę, służbę oraz pracę, poświęcenie dla ojczyzny, aktywną postawę i współodpowiedzialność za dalsze losy państwa, obronę kraju, a także walkę o pokój i bezpieczeństwo. Patriotyzm można też rozumieć jako stawianie interesów swojego narodu na pierwszym planie, ale co kluczowe, bez odczuwania wrogości wobec innych krajów.

Współczesny patriotyzm narodowy może więc przejawiać się w rzetelnym wypełnianiu kluczowych, codziennych obowiązków obywatelskich (płacenie podatków i innych danin na rzecz państwa, służba wojskowa, dbałość o ochronę środowiska, unikanie jego zanieczyszczania, troska o niezaśmiecanie przestrzeni publicznej, troszczenie się o honor ojczyzny i dobrostan jego obywateli).

W interpretacji terminu „patriotyzm” kwestią zasadniczą jest jednak przede wszystkim odniesienie tego pojęcia do pojęcia „ojczyzny” – postawa patriotyczna z natury rzeczy zakłada bowiem istnienie osobistej więzi z ojczyzną (patriotyzm narodowy) oraz „małą ojczyzną” (patriotyzm lokalny). Można zatem przyjąć, że zasadniczym atrybutem patriotyzmu lokalnego jest mocne przywiązanie do miejscowości (miasta, gminy, wioski), w której się zamieszkuje, pracuje – a zatem – po prostu żyje na co dzień. Z pewnością zaś konsekwencją więzi z takim miejscem może być stawianie spraw lokalnych ponad ogólnokrajowe. Należy ponadto zauważyć, że interpretacja pojęcia patriotyzmu lokalnego jest rozszerzana na kwestie regionalne. Generalnie jednak patriotyzm lokalny można rozumieć jako wyjątkowe przywiązanie, swego rodzaju lojalność terytorialną, która wynika z odczuwania silnej więzi z uwarunkowaniami geograficznymi, historycznymi oraz kulturowymi, które wspólnie składają się na przestrzeń miejsca (*genius loci*), w którym żyje dana jednostka.

Patriotyzm zakłada również świadomość kształtowania osobistych, dobrych wzorców w ramach różnych postaw i podejmowania aktywności na rynku gospodarczym (zarówno w ujęciu lokalnym, jak i całego kraju). Patriotyzm gospodarczy może być więc interpretowany jako kierowanie się we wszelkich zachowaniach rynkowych (dokonywanie zakupów usług i dóbr materialnych i niematerialnych), które przynoszą korzyści dla kraju (albo lokalnie – miejscowości). Podstawą patriotyzmu gospodarczego jest przekonanie, że decyzje każdej jednostki powinny być motywowane nie tylko jej partykularnym interesem, ale także powinny uwzględniać zapewnienie dobrobytu w sferze gospodarczej dla swojego kraju. Z postawą taką wiąże się zatem świadome decyzje ekonomiczne w różnych obszarach rynku gospodarczego: konsumenckim, inwestycyjnym, pracowniczym, prawnym.

Postawy patriotyczne oraz postrzeganie zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa w projekcie ResMiasta poddano analizie na podstawie dwóch przypadków – z jednej strony samorządowców z miast leżących na konserwatywnym, religijnym Podkarpaciu⁹, a z drugiej – lokalnych polityków z miast liberalnego, o niskim poziomie religijności, Pomorza Zachodniego¹⁰.

Zaletą procesu badawczego podejmowanego w ramach projektu jest zatem analiza porównawcza. Należy jednak zauważyć, że komparatystyczny wymiar przedsięwzięcia nie ograniczał się jedynie do zestawienia ze sobą miast podkarpackich i zachodniopomorskich, ale również do przeprowadzenia dwóch tur badań, rok po roku (2024 i 2025), zarówno ilościowych, jak i jakościowych.

Do badań zakwalifikowano 11 miast zachodniopomorskich (Białogard, Goleńów, Gryfino, Kołobrzeg, Koszalin, Police, Stargard, Szczecin, Szczecinek, Świnoujście, Wałcz) oraz 10 podkarpackich (Dębicę, Jarosław, Jasło, Krosno, Mielec, Przemyśl, Rzeszów, Sanok, Stalową Wolę, Tarnobrzeg)¹¹.

⁹ Warto również przywołać, z uwagi na brak miejsca – jedynie wybór, bogatej literatury prezentującej wyniki badań prowadzonych na Podkarpaciu: Bogusław Kotarba, *Walka polityczna na forum Rady Miasta Rzeszowa w latach 2002–2010*, Rzeszów 2011; Agnieszka Pawłowska, Zbigniew Rykiel (red.), *Region i regionalizm w socjologii i politologii*, Rzeszów 2012; Agata Nijander-Dudzińska, *Samorząd miejski. Tworzenie instytucji na przykładzie Rzeszowa*, Kraków 2018; Krzysztof Piróg, Hubert Kotarski, *Rzeszowska diagnoza społeczna 2017*, Warszawa 2018; Dominik Szczepański, *Wybórca specyfika województwa podkarpackiego (1989–2015)*, „Przegląd Politologiczny” 2020, nr 1; Hubert Kotarski, *Więź mieszkańców z miastem i jej wpływ na ocenę zmian zachodzących w mieście*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2024, nr 2 (41), s. 9–27; Anna Kołomycew, Hubert Kotarski, Ewa Kubejko-Polańska, *Rzeszów – jakie powinno być współczesne miasto?*, [w:] Włodzimierz Bonusiak, Grzegorz Bonusiak (red.), *W 670. rocznicę lokacji miasta Rzeszowa: wybrane zagadnienia z najnowszej historii miasta Rzeszowa*, Rzeszów 2024, s. 175–204; Sabina Grabowska, Radosław Grabowski, Hubert Kotarski, Krzysztof Piróg, *Obserwatorium miast Polski wschodniej*, Toruń 2024; Krzysztof Piróg, Hubert Kotarski, *Miejskie obszary funkcjonalne w województwie podkarpackim: stan obecny i perspektywy rozwoju*, Rzeszów 2025.

¹⁰ Tu warto przywołać choćby: Ryszard Czerski, *Rzeczpospolita z gminnego nadania. Zachowania wyborcze mieszkańców regionu szczecińskiego 1991–2007*, Toruń 2009; Kazimierz Kozłowski (red.), *Pomorze Zachodnie z Polską*, Warszawa–Szczecin 2015; Ryszard Czerski, Włodzimierz Durka (red.), *Wspólnoty samorządowe województwa zachodniopomorskiego 2010–2015: społeczeństwo – gospodarka – dochody*, Szczecin 2016; Paweł Migdański (red.), *Odbudowa miast Pomorza Zachodniego po drugiej wojnie światowej*, Szczecin 2021; Maciej Kowalewski, *Zmieniające się obywatelstwo miejskie*, [w:] Agnieszka Michalska-Zyła, Katarzyna Zajda (red.), *W metropolii i poza metropolią: społeczny potencjał odrodzenia i rozwoju społeczności lokalnych. Księga Jubileuszowa Profesora Pawła Starosty*, Łódź 2023, s. 105–114.

¹¹ Przyjmując metodologię stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny, poczyniono założenie, że miasta średnie liczą od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców, a miasta duże – ponad 100 tys. mieszkańców.

Zasadniczym celem projektu ResMiasta było rozpoznanie postaw polityków lokalnych wobec patriotyzmu oraz postrzegania przez nich zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa oraz sprawdzenie jakim tendencjom postawy te podlegają w okresie pomiędzy dwoma cyklami badawczymi. Cele szczegółowe projektu sformułowano następująco: W ramach projektu, przeprowadzając dwie fale badań (2024 r. i 2025 r.), poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest stosunek polityków lokalnych wobec patriotyzmu narodowego, lokalnego i gospodarczego?

2. Co i w jakim stopniu, według polityków lokalnych, stanowi realne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa?

3. Czy istnieje korelacja pomiędzy różnymi kategoriami zagrożeń wskazywanych przez polityków lokalnych a ich stosunkiem do patriotyzmu narodowego, lokalnego i gospodarczego?

4. Czy istnieje korelacja pomiędzy stosunkiem do patriotyzmu, a miejscem zamieszkania polityków lokalnych?

5. Czy stosunek do patriotyzmu oraz wskazywane zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa będą się zmieniać w okresie pomiędzy dwoma cyklami badawczymi (lata: 2024 i 2025)?

6. Czy istnieją jakieś typowe wzorce postaw patriotycznych dla Podkarpacia, które nie są uwidaczniane w postawach polityków lokalnych Pomorza Zachodniego i *vice versa*: czy istnieją jakieś typowe wzorce postaw patriotycznych dla Pomorza Zachodniego, które nie są uwidaczniane w postawach polityków lokalnych Podkarpacia?

Na powyżej sformułowane pytania postawiono hipotetyczne odpowiedzi. Odnosząc się do sformułowanych wyżej pytań, zakładano bowiem, że:

1. Stosunek do patriotyzmu polityków lokalnych miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia jest zróżnicowany.

2a. Politycy lokalni miast Podkarpacia obawiają się w większym stopniu zagrożeń związanych z potencjalnym konfliktem zbrojnym i/lub będących konsekwencjami agresji Rosji na Ukrainę.

2b. Politycy lokalni miast Pomorza Zachodniego obawiają się w większym stopniu zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym.

3a. Wyższy stopień obaw o charakterze ekonomicznym jest skorelowany z większym poczuciem patriotyzmu gospodarczego.

3b. Wyższy stopień obaw związanych z utratą suwerenności, konfliktem zbrojnym i skutkami wojen w otoczeniu Polski jest skorelowany z większym poczuciem patriotyzmu narodowego.

4a. Politycy lokalni miast Podkarpacia wykazują się większym stopniem poczucia patriotyzmu lokalnego.

4b. Politycy lokalni miast dużych wykazują się mniejszym stopniem poczucia patriotyzmu lokalnego od tych zamieszkających w miastach średnich.

5. W latach 2024–2025 zarówno stosunek do patriotyzmu, jak i wskazywane zagrożenia przez polityków lokalnych będą podlegały ewolucji w zależności od nasilenia czynników endemicznych i egzogenicznych.

6. Z uwagi na inną charakterystykę postaw politycznych i religijnych na Podkarpaciu i Pomorzu Zachodnim można zakładać występowanie innych, typowych dla obydwu regionów wzorców patriotyzmu.

Należy jednak podkreślić, że realizacja projektu w ramach następujących po sobie rok po roku dwóch tur badań ma swoje oczywiste zalety, ale również i swoją specyfikę. Przede wszystkim trzeba zwrócić uwagę na to, że z natury rzeczy – a więc upływu czasu – badania zrealizowane w 2025 roku odbywały się w pewnej mierze w zmienionym kontekście, na który składało się kilka czynników. Jednym z nich były zmiany (społeczne, demograficzne, gospodarcze) zachodzące w badanych miastach, które rejestruje choćby Główny Urząd Statystyczny (zostały opisane w rozdz. 2.1). Drugim czynnikiem były kwestie związane z szeroko rozumianą sytuacją polityczną w Polsce. O ile badania prowadzone w 2024 roku odbywały się tuż po przeprowadzeniu wyborów samorządowych i ukonstytuowaniu się nowych władz lokalnych, o tyle badania z 2025 roku były zrealizowane tuż po wyborach prezydenckich (I tura – 18 V 2025, II tura – 1 VI 2025). Trzeba wyraźnie podkreślić, że chcąc uniknąć bezpośredniego wpływu toczącej się kampanii prezydenckiej na postawy respondentów celowo rozpoczęcie badań zaplanowano na okres po jej formalnym zakończeniu (czyli po II turze). Tym niemniej, niespotykana wcześniej polaryzacja towarzysząca elekcji Prezydenta RP w 2025 roku rozciągnęła się na okres pomiędzy ogłoszeniem wyników (2 VI 2025) a zaprzysiężeniem prezydenta Karola Nawrockiego (6 VIII 2025). Znaczącą część badań ilościowych i jakościowych realizowano w czerwcu i lipcu, a zatem wybory prezydenckie mogły stać się właśnie tym zmienionym kontekstem badań w ramach projektu. Jak się okazało – co przejawiało się zwłaszcza w wypowiedziach w trakcie anonimowych wywiadów – „kontekst prezydencki” był wyraźnie słyszalny. Oczywiście biorąc pod uwagę kwestie związane z czynnikami wewnętrznymi, na nasze badania mogły mieć także wpływ wydarzenia związane z bezpośrednimi konsekwencjami dla Polski agresji rosyjskiej na Ukrainę (naruszanie przestrzeni powietrznej przez obiekty latające, akty sabotażu, wycofanie wojsk amerykańskiej z Podkarpacia). Trzeba także wspomnieć o czynnikach międzynarodowych, takich jak wojna izraelsko-irańska (czerwiec 2025). Pozornie mogłoby się wydawać, że odległy od granic Polski konflikt zbrojny nie mógł zbyt determinować postaw dotyczących poczucia bezpieczeństwa i obaw respondentów. Jak się okazało w trakcie przeprowadzanych anonimowych

wywiadów pogłębionych, ta odległa wojna wyraźnie kształtowała percepcję zagrożeń badanych przez nas polityków lokalnych z Podkarpacia i Pomorza Zachodniego.

Struktura niniejszej monografii obejmuje siedem rozdziałów. W pierwszym zrelacjonowano działania badawcze podjęte w ramach realizacji projektu ResMiasta w 2025 roku – pojawią się tam zatem informacje na temat badań ilościowych i jakościowych. Omówiono w nim zastosowane narzędzia badawcze, ale również – to co wydaje się interesujące w każdym procesie badawczym – znajdują się nasze refleksje na temat jego realizacji, specyfiki prowadzenia badań wśród samorządowców. W rozdziale drugim – *Charakterystyka badanych miast* – przedstawiono zaktualizowane, podstawowe dane demograficzne, społeczne i gospodarcze dotyczące 21 badanych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego. Ponadto w rozdziale tym znajduje się charakterystyka dominujących preferencji politycznych każdego z miast, zarówno na tle regionów, w których się znajdują, jak i w perspektywie ogólnokrajowej. Preferencje te ukazano w kontekście przeprowadzonych w Polsce w 2025 roku wyborów prezydenckich. W kolejnych rozdziałach przedstawiono wyniki badań z 2025 roku na tle badań z roku poprzedniego. W rozdziale trzecim więc – *Lokalnie, własnymi siłami – wyniki WPM* – zaprezentowano wyniki badań samorządowców za pomocą metody ważenie preferencji wyboru (WPM). Następnie, w rozdziale czwartym – *Barwy wspólnoty – percepcja patriotyzmu narodowego* – znalazły się refleksje na temat wyników badań dotyczących patriotyzmu narodowego. Z kolei rozdział piąty – *Nie tylko flagi miejskie – patriotyzm lokalny* – zawiera spostrzeżenia dotyczące percepcji patriotyzmu lokalnego w miastach Podkarpacia i Pomorza Zachodniego. W rozdziale szóstym – *Tożsamość gospodarcza* – omówiono podsumowanie badań empirycznych na temat patriotyzmu gospodarczego. W ostatnim, siódmym rozdziale – *Zagrożenia bezpieczeństwa „dziś i jutro”* – znalazły się rozważania poświęcone percepcji zagrożeń i bezpieczeństwa w badanych miastach.

W aneksie zaprezentowano również obszerny materiał fotograficzny zebrany przez Zespół Badawczy Res Publica podczas wizyt studyjnych w badanych miastach. Badane miasta były bowiem przedmiotem działań dokumentujących przejawy patriotyzmu w przestrzeni publicznej w dwóch kategoriach – podczas kampanii wyborczej z 2024 roku oraz „na co dzień” (tzn. poza specyficznym okresem rywalizacji wyborczej). W aneksie (z uwagi na ograniczenie miejsca w niniejszej monografii) zaprezentowano jedynie wybór fotografii ukazujących przejawy patriotyzmu „na co dzień” w 21 miastach (m.in. otoczenie budynków będących siedzibami władz lokalnych, murale, maszty z flagami). Przewiduje się dokonanie aktualizacji dokumentacji fotograficznej

w trakcie wyjazdów studyjnych (2026), które są planowane przed zakończeniem projektu jesienią 2026 roku¹².

Na koniec chcielibyśmy wyrazić szczególne podziękowanie dla wszystkich naszych respondentów, którzy zgodzili się wziąć udział w naszym projekcie badawczym. Doceniamy to, zwłaszcza, że prosiliśmy o udział w badaniach ilościowych oraz jakościowych i to dwukrotnie. Prawdziwe wypełnianie mandatu samorządowego wiąże się przecież z dużym codziennym zaangażowaniem w sprawy lokalnej wspólnoty, wymaga poświęcenia ogromnej ilości czasu. Tym bardziej dziękujemy tym wszystkim naszym rozmówcom i respondentom, którzy pozytywnie odpowiedzieli na zaproszenie do udziału w projekcie ResMiasta. Każde spotkanie było dla nas cennym doświadczeniem, bo jak wielokrotnie powtarzaliśmy – nasi rozmówcy jako zaangażowani w pracę samorządową politycy lokalni mają ogromną wiedzę na temat badanych przez nas miast, a przedstawiane przez nich refleksje i opinie są bogatym w treść, wartościowym materiałem badawczym. Mamy nadzieję, że niniejsza monografia, powstała w efekcie tych spotkań, stanie się teraz cennym materiałem porównawczym dla tych, bez których by ona nie powstała.

Słowa podziękowania kierujemy również do Recenzentów obydwu części monografii (prof. Bogusław Kotarba, prof. Rafał Matyja). W recenzjach znalazły się bowiem spostrzeżenia, krytyczne uwagi oraz inspirujące refleksje, które pozwoliły na skorygowanie mankamentów, ale zarazem umożliwiły spojrzenie na przeprowadzone badania z innej perspektywy.

¹² Cały pozyskiwany materiał zdjęciowy jest sukcesywnie publikowany na stronie internetowej projektu – resmiasta.usz.edu.pl.

Rozdział 1

Jak badaliśmy, czyli druga tura badań na tle pierwszej

1.1. Charakterystyka grupy badawczej

Badania prowadzone w 2025 roku przez Zespół Badawczy Res Publica w ramach projektu badawczego – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego* były zgodne z przyjętym w projekcie harmonogramem, który zakładał przeprowadzenie drugiej tury badań ilościowych i jakościowych w kolejnym roku realizacji projektu. Po badaniach z 2024 roku, w następnym roku realizowano zatem badania wedle tych samych założeń oraz za pomocą podobnych narzędzi badawczych.

Badania przeprowadzono więc w tych samych, wyodrębnionych wcześniej miastach o podobnej wielkości demograficznej – uwzględniono kryterium co najmniej 20 tys. mieszkańców (jako punkt odniesienia przyjęto wartość tę z 2023 r., a więc z czasu przygotowywania projektu badawczego). Kryterium to w 2023 roku spełniało łącznie 21 jednostek miejskich. Było to 11 miast z województwa zachodniopomorskiego oraz 10 z województwa podkarpackiego. Na Pomorzu Zachodnim były to: Białogard, Goleniów, Gryfino, Kołobrzeg, Police, Stargard, Szczecinek, Świnoujście, Wałcz oraz dwa miasta ponad 100-tysięczne – Koszalin i Szczecin. Na Podkarpaciu w projekcie ResMiasta uwzględniono natomiast następujące miasta: Dębicę, Jarosław, Jasło, Krosno, Mielec, Przemyśl, Rzeszów, Sanok, Stalową Wolę, Tarnobrzeg, z których tylko jedno, stolica regionu – Rzeszów, ma populację powyżej 100 tys. mieszkańców.

Wedle zatem klasyfikacji wielkości demograficznej stosowanej przez Główny Urząd Statystyczny, przedmiotem badań stały się dwie kategorie miast – średniej wielkości (od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców) oraz miasta duże (powyżej 100 tys. mieszkańców).

Już w pierwszym etapie badań, przeprowadzonych w 2024 roku we wszystkich badanych miastach odnotowano spadki liczby mieszkańców, co zobrazowano w tabelach 1.1 i 1.2¹.

Tabela 1.1. Badane miasta województwa zachodniopomorskiego i ich wielkość demograficzna w latach 2021–2024

Miasto	Powierzchnia		Ludność			Zmiana			
						2025 do 2024		2025 do 2024	
	w ha	w km ²	2021	2024	2025	liczba	%	liczba	%
Białogard	2573	26	23950	22418	22159	–1532	–6,40	–259	–1,16
Goleniów	1178	12	21979	21462	21315	–517	–2,35	–147	–0,68
Gryfino	1181	12	20923	19691	19564	–1232	–5,89	–127	–0,64
Kołobrzeg	2567	26	46198	43426	43230	–2772	–6,00	–196	–0,45
Koszalin	9834	98	106235	105540	105263	–695	–0,65	–277	–0,26
Police	3731	37	32243	29627	29286	–2616	–8,11	–341	–1,15
Stargard	4808	48	67579	66604	66077	–975	–1,44	–527	–0,79
Szczecin	30060	301	398255	389066	386706	–9189	–2,31	–2360	–0,61
Szczecinek	4848	48	39827	37557	37250	–2270	–5,70	–307	–0,82
Świnoujście	20207	202	40948	38904	38541	–2044	–4,99	–363	–0,93
Walcz	3817	38	24949	23578	23243	–1371	–5,50	–335	–1,42

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2021 r.*, Warszawa 2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2021-roku,7,18.html>; GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2024 r.*, Warszawa 2024, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2024-roku,7,21.html>; GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2025 r.*, Warszawa 2025, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2025-r,7,22.html>.

¹ Jak można zauważyć w Gryfinie liczba mieszkańców spadła poniżej 20 tys. mieszkańców. Miasto to, zgodnie z projektem jest ujmowane w analizie, choć gdyby projekt badawczy był przygotowywany w 2025 r., to zgodnie z przyjętym kryterium demograficznym nie znalazłoby się wśród poddanych badaniu miejscowości.

Tabela 1.2. Badane miasta województwa podkarpackiego i ich wielkość demograficzna w latach 2021–2025

Miasto	Powierzchnia		Ludność			Zmiana			
						2024 do 2021		2025 do 2024	
	w ha	w km ²	2021	2024	2025	liczba	%	liczba	%
Dębica	3383	34	45189	42986	42600	–2203	–4,88	–386	–0,90
Jarosław	3461	35	37073	35298	34966	–1775	–4,79	–332	–0,94
Jasło	3652	37	34542	32727	32378	–1815	–5,25	–349	–1,07
Krosno	4472	45	45948	44060	43594	–1888	–4,11	–466	–1,06
Mielec	4689	47	60075	56972	56515	–3103	–5,17	–457	–0,80
Przemyśl	4617	46	59779	56050	55292	–3729	–6,24	–758	–1,35
Rzeszów	12901	129	197863	197268	198317	–595	–0,30	1049	+0,53
Sanok	3808	38	36999	34345	33844	–2654	–7,17	–501	–1,46
Stalowa Wola	8252	83	59623	55127	54300	–4496	–7,54	–827	–1,50
Tarnobrzeg	8540	85	46360	43712	43224	–2648	–5,71	–488	–1,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2021 r.*, Warszawa 2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2021-roku,7,18.html>, 22.07.2021; GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2024 r.*, Warszawa 2024, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2024-roku,7,21.html>, 22.07.2024; GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2025 r.*, Warszawa 2025, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2025-r,7,22.html>, 22.07.2025.

Każde z badanych miast (lata 2021–2024) doświadczyło poważnych problemów demograficznych, jednak porównując odsetek odpływu mieszkańców w poszczególnych miejscowościach, można dostrzec, że generalnie większe zmiany dotyczyły mniejszych miast. W czterech miastach zachodniopomorskich zmiany *in minus* wynosiły nie więcej niż –2,5% (Koszalin –0,65%, Stargard –1,44%, Szczecin –2,32%, Goleńów –2,35%). Na Podkarpaciu było tylko jedno takie miasto – Rzeszów, w którym jednak odnotowano najniższy odsetek odpływu mieszkańców ze wszystkich badanych miejscowości, ponieważ było to zaledwie –0,30%.

W perspektywie jednorocznej (2024–2025) z 21 badanych miast, w jednym z nich – stolicy Podkarpacia – odnotowano przyrost liczby mieszkańców (+0,53%). Warto to odnotować, ponieważ w innych miastach podkarpackich ubyło mieszkańców rok do roku – najwięcej w Stalowej Woli (–1,5%), Sanoku (–1,46%) i Przemyślu (–1,35%), a w trzech kolejnych miastach zmiana *in minus* wyniosła ok. 1% (Jasło, Krosno, Tarnobrzeg). Na Pomorzu Zachodnim co prawda we wszystkich analizowanych miastach

pojawiły się spadki liczby mieszkańców, ale były one nieco mniejsze – od –0,26% w Koszalinie, do –1,42 (Wałcz), –1,16% (Białogard), –1,15% (Police).

Zgodnie z założeniami projektu badawczego *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, celem jest diagnoza sposobu, w jaki lokalni politycy postrzegają patriotyzm, kwestie bezpieczeństwa oraz czynniki uznawane za zagrożenia. Podobnie jak podczas pierwszej tury badań z 2024 roku, w drugiej turze (w 2025 r.) istotnym elementem procesu badawczego było określenie grupy respondentów, czyli „polityków lokalnych” z 21 wybranych miast. Przyjęto (adekwatnie do I tury badań z 2024 r.), że punktem odniesienia do ustalenia wielkości próby badawczej będzie łączna liczba foteli radnych w radach miast 21 badanych miejscowości.

W tabelach 1.3 i 1.4 przedstawiono odpowiednio liczbę miejsc w radach miejskich miast Pomorza Zachodniego (łącznie 245 mandatów – zob. tab. 1.3) oraz Podkarpacia (łącznie 220 mandatów – zob. tab. 1.4).

Tabela 1.3. Miejscowości województwa zachodniopomorskiego badane w 2025 roku z liczbą radnych miejskich

Miasto PZ	Liczba miejsc radnych
Białogard	21
Goleniów	21
Gryfino	21
Kołobrzeg	21
Koszalin	23
Police	21
Stargard	23
Szczecin	31
Szczecinek	21
Świnoujście	21
Wałcz	21
Suma	245

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 1.4. Miejscowości województwa podkarpackiego badane w 2025 roku z liczbą radnych miejskich

Miasto PK	Liczba miejsc radnych
Dębica	21
Krosno	21
Jasło	21
Sanok	21
Mielec	23
Stalowa W.	23
Rzeszów	25
Jarosław	21
Przemyśl	23
Tarnobrzeg	21
Suma	220

Źródło: opracowanie własne.

W drugiej turze badań przeprowadzonej w 2025 roku, analogicznie jak rok wcześniej, przyjęto że wielkość referencyjna grupy badawczej powinna odpowiadać sumie wszystkich mandatów radnych w radach 21 analizowanych miast. Łącznie wyniosła ona 465 miejsc i posłużyła jako punkt odniesienia do obliczenia wskaźnika zwrotu kwestionariuszy ankietowych (i odpowiednio dla 10 miast podkarpackich – 220 oraz dla 11 miast zachodniopomorskich – 245).

Badania realizowano na podstawie opracowanej wcześniej imiennej bazy danych, obejmującej wszystkich radnych pełniących mandat w czasie VIII kadencji samorządu terytorialnego (czyli faktycznie w latach 2018–2024). Po zakończeniu wyborów samorządowych do organów uchwałodawczych wyłonionych na IX kadencję (wybory z 2024 r.) bazę zaktualizowano. Mając na uwadze (także na podstawie doświadczeń wyniesionych z pierwszej tury badań) możliwość ograniczonej dostępności radnych miejskich, a także ich chęci do partycypacji w procesie badawczym, podjęto działania zmierzające do poszerzenia potencjalnego zbioru respondentów. W tym celu zgromadzono dodatkowo dane dotyczące radnych powiatowych wybranych na IX kadencję, tak aby w przypadku niewystarczającego odzewu ze strony radnych miejskich, możliwe

było zaproszenie do udziału w badaniu również przedstawicieli organów stanowiących szczebla powiatowego.

Badania w ramach pierwszej tury zaczęto realizować od czerwca 2024 roku. Termin ten wynikał z obiektywnej przyczyny – w kwietniu 2024 roku odbywały się w Polsce wybory samorządowe, a po nich nastąpił proces konstituowania nowych rad miast, który zwykle trwa kilka tygodni. Chcąc zapewnić roczną karencję między pierwszą a drugą turą badań, proces badawczy w 2025 roku (zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe – anonimowe wywiady pogłębione) zaczęto realizować również w czerwcu, zarówno w miastach Pomorza Zachodniego, jak i Podkarpacia. Najwięcej ankiet pozyskano w czerwcu i lipcu, ale pewna ich liczba spłynęła również w sierpniu, wrześniu i październiku. Wszystkie (z wyjątkiem jednego) anonimowe wywiady pogłębione przeprowadzono od 16 czerwca do 30 września².

1.2. Charakterystyka badań ilościowych i jakościowych

Podobnie jak podczas pierwszej tury badań z 2024 roku również w roku 2025 do przeprowadzenia badań ilościowych zastosowano kwestionariusz ankiety złożony z pytań zamkniętych, które podzielono na kilka części. Pytania w kwestionariuszu ankiety z 2025 roku w niewielkim stopniu zmodyfikowano w stosunku do narzędzia z 2024 roku, starając się, aby pewne kwestie dotyczące percepcji potencjalnych zagrożeń ujęto w badaniu. Generalnie jednak kwestionariusz ankiety badania w 2025 roku przygotowano wedle tego samego schematu, który zastosowano w 2024 roku. Pytania dotyczyły różnych wymiarów postaw i ocen: percepcji zagrożeń, patriotyzmu narodowego, lokalnego oraz gospodarczego.

W części pierwszej kwestionariusza znalazło się zatem jedno pytanie (nr 1), w części drugiej – dwa (nr 2.1 i 2.2), w trzeciej – jedno (nr 3), w czwartej – trzy (nr 4.1–4.3), natomiast w części piątej – pięć pytań (nr 5.1–5.5). Po pytaniach w częściach 1, 2, 3 i 4 umieszczono zestaw stwierdzeń, do których respondenci mieli odnieść się, wybierając jedną z pięciu dostępnych odpowiedzi (zmodyfikowana skala Likerta): „tak”, „raczej tak”, „ani tak, ani nie”, „raczej nie”, „nie”.

Pytanie nr 1 odnosiło się do postrzeganych zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa i brzmiało: *Jak Pani/Pan sądzi, co i w jakim stopniu może w najbliższym czasie stanowić realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski?*

W niniejszym opracowaniu zasadne jest przypomnienie uwagi dotyczącej dwóch istotnych kwestii metodologicznych. Po pierwsze, pytanie nr 1, wraz z odpowiadającym mu zestawem odpowiedzi zamkniętych, skonstruowano na podstawie wcześniejszych

² Przy czym badania jakościowe na Podkarpaciu zrealizowano w czerwcu i lipcu.

badania realizowanych przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) na reprezentatywnej próbie ogólnopolskiej³.

Po drugie, przed przystąpieniem do realizacji projektu badawczego i pierwszej tury badań w 2024 roku w ramach projektu dotyczącego polityków lokalnych Pomorza Zachodniego i Podkarpacia, Zespół Badawczy Res Publica dwukrotnie prowadził badania związane z tematyką bezpieczeństwa i zagrożeń. Najpierw przeprowadzono je w 2016 roku (wykorzystując narzędzia PAPI) wśród przedstawicieli władz lokalnych województwa zachodniopomorskiego i lubuskiego⁴. Ponownie badanie tego typu zrealizowano w 2022 roku. Objęto nim samorządowców pełniących mandaty radnych miejskich w trzech miastach na prawach powiatu Pomorza Zachodniego (Koszalin, Szczecin, Świnoujście). Badania te miały charakter pilotażowy względem projektu *Politycy lokalni wobec patriotyzmu i zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa. Analiza porównawcza w średnich i dużych miastach Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*⁵.

Kwestionariusz ankiety przygotowany do badań w 2025 roku po pytaniu nr 1⁶ zawierał 13 odpowiedzi (wyrażających potencjalne zagrożenia):

1. Zapaść demograficzna, starzenie się społeczeństwa.
2. Obniżenie standardu życia, konieczność rezygnacji z niektórych wydatków.
3. Atak cybernetyczny zakłócający działanie państwa.
4. Niepokoje i protesty społeczne.
5. Wzrost przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej.
6. Zagrożenie bezpieczeństwa energetycznego – braki w dostawie energii, gazu.
7. Wykorzystanie sztucznej inteligencji do manipulacji i oszustw.
8. Wzrost ryzyka nieznalesienia pracy.
9. Migracja uchodźców do Polski z terenów objętych konfliktami.
10. Rozprzestrzenianie się jakiejś choroby zakaźnej, epidemia.
11. Atak terrorystyczny w Polsce.

³ Badania te przeprowadzono po raz pierwszy w 2014 r. na zlecenie Biura Bezpieczeństwa Narodowego Prezydenta RP. Wyniki zob.: *Ocena stanu bezpieczeństwa państwa. Raport z badania sondażowego przeprowadzonego przez CBOS w 2014 roku na zlecenie Biura Bezpieczeństwa Narodowego*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/05/ocena_stanu_bezpieczenstwa_panstwa.pdf, 3.03.2016.

⁴ W badaniu uczestniczyli samorządowcy reprezentujący: Drawsko Pomorskie, Goleniów, Kamień Pomorski, Kobyłankę, Nowogard, Starą Dąbrowę, Stargard, Strzelce Krajeńskie oraz Świnoujście. Wyniki zob. Agnieszka Ignasiak, Maciej Drzonek, *Postrzeganie bezpieczeństwa przez samorządowców – wnioski z badań*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2016, nr 3, s. 85–119.

⁵ Wyniki badania zaprezentowano podczas trzeciego ogólnopolskiego seminarium naukowego – „System Miasta – Miasta w Systemie” (Szczecin, 1 II 2023).

⁶ *Jak Pani/Pan sądzi, co i w jakim stopniu może w najbliższym czasie stanowić realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski?*

12. Chaos polityczny w Polsce.
13. Konflikty między grupami etnicznymi, religijnymi w Polsce⁷.

W przypadku pytania nr 2.1 dotyczącego percepcji patriotyzmu narodowego⁸, w 2025 roku poproszono respondentów o zajęcie stanowiska względem 14 tez, które pojawiły się również w kwestionariuszu w 2024 roku. Były to poniżej wymienione stwierdzenia (do każdego z nich należało wskazać jedną z odpowiedzi: „tak”, „raczej tak”, „ani tak, ani nie”, „raczej nie”, „nie”):

1. Kibicowanie narodowym reprezentacjom sportowym.
2. Znajomość i pielęgnowanie historii narodowej.
3. Gotowość do obrony kraju w przypadku zagrożenia zewnętrznego.
4. Promowanie i używanie języka narodowego.
5. Udział w wyborach i innych mechanizmach demokracji.
6. Przeciwdziałania napływowi nielegalnych imigrantów.
7. Szacunek dla służb mundurowych.
8. Polityka otwartych drzwi dla imigrantów.
9. Wieszanie flag narodowych w czasie świąt na prywatnych posesjach.
10. Udział w manifestacjach patriotycznych z okazji świąt narodowych.
11. Edukacja młodzieży w duchu patriotycznym.
12. Zachowanie narodowej niezależności i suwerenności w polityce zagranicznej.
13. Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości narodowe.
14. Wsparcie dla weteranów i ich rodzin.

W pytaniu 2.2⁹ poproszono respondentów o ustosunkowanie się do 15 stwierdzeń dotyczących spraw bezpieczeństwa oraz związanych z patriotyzmem narodowym, lokalnym i gospodarczym. Kafeteria propozycji przedstawionych do oceny badanych obejmowała następujące tezy, które nieznacznie zmodyfikowano¹⁰ w stosunku do kwestionariusza z roku 2024:

1. W moich działaniach kieruję się patriotyzmem narodowym.

⁷ W stosunku do badań z 2024 r. zrezygnowano z dwóch odpowiedzi (*Obawa przed utratą pracy; Utrata poczucia bezpieczeństwa ekonomicznego rodzin w zw. ze wzrostem rat kredytów*), a wprowadzono jedną: *Wykorzystanie sztucznej inteligencji do manipulacji i oszustw*.

⁸ *Co Pani/Pana zdaniem jest przejawem patriotyzmu narodowego?*

⁹ *Czy Pani/Pan zgadza się z poniższymi stwierdzeniami?*

¹⁰ Zrezygnowano z trzech stwierdzeń (*Produkt polski to taki, którego produkcja odbywa się w Polsce; O polskości produktu świadczy udział polskiego kapitału w przedsiębiorstwie; Polska jest krajem, w którym żyje się bezpiecznie*) a w ich miejsce wprowadzono trzy inne: *W moim mieście system monitoringu warto rozbudować nawet kosztem utraty własnej anonimowości; Myślę, że sztuczna inteligencja przyniesie więcej korzyści niż zagrożeń; Zgadzam się na budowę ośrodka integracji dla emigrantów w moim mieście*.

2. W moich działaniach kieruję się patriotyzmem lokalnym.
3. W moich działaniach kieruję się patriotyzmem gospodarczym.
4. Przed urzędem miasta i starostwem powiatowym powinna na stałe wisieć flaga Polski.
5. W reprezentacyjnym miejscu mojego miasta powinien stać okazały maszt z flagą Polski.
6. Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami narodowymi.
7. Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami lokalnymi.
8. Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami gospodarczymi.
9. W moim mieście system monitoringu warto rozbudować nawet kosztem utraty własnej anonimowości.
10. Myślę, że sztuczna inteligencja przyniesie więcej korzyści niż zagrożeń.
11. W reprezentacyjnym miejscu mojego miasta powinien stać okazały maszt z flagą miasta.
12. W reprezentacyjnym miejscu mojego miasta powinien stać okazały maszt z flagą UE.
13. Bezpieczeństwo mojego miasta i powiatu zależy od władz lokalnych.
14. Zgadzam się na budowę ośrodka integracji dla emigrantów w moim mieście.
15. Moje miasto jest bezpiecznym miejscem do życia¹¹.

Pytanie nr 3 dotyczyło przejawów patriotyzmu lokalnego¹². Respondenci mieli każdorazowo określić swój stosunek do zaproponowanych 13 propozycji działań, aktywności, które mogły być utożsamiane z lokalnym patriotyzmem. Były to następujące propozycje (identyczna kafeteria pojawiła się w badaniu z 2024 r.):

1. Udział w lokalnych świętach i obchodach.
2. Uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych.
3. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury.
4. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej.
5. Wybieranie na patronów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości.
6. Usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej.
7. Budowa obiektów poświęconych lokalnej historii (np. muzea, domy kultury).
8. Udział w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych.
9. Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne.
10. Promowanie regionalnej kuchni i produktów.

¹¹ Po każdym ze stwierdzeń respondenci mogli wybrać jedną z odpowiedzi: „tak”, „raczej tak”, „ani tak, ani nie”, „raczej nie”, „nie”.

¹² *Co Pani/Pana zdaniem jest przejawem patriotyzmu lokalnego?*

11. Promowanie lokalnych/regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej.
12. Udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności.
13. Eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta/powiatu.

Dwa kolejne pytania w kwestionariuszu, podobnie jak w 2024 roku, dotyczyły spraw gospodarczych (w aspekcie patriotyzmu gospodarczego – 4.1 oraz zagrożeń o charakterze gospodarczym – 4.2). W pytaniu *Co Pani/Pana zdaniem jest przejawem patriotyzmu gospodarczego?* (nr 4.1) zwrócono się do respondentów o ustosunkowanie się do różnych postaw mogących wyrażać przejawy patriotyzmu w wymiarze gospodarczym. Zaproponowana kafeteria obejmowała takie same propozycje¹³ jak w badaniu z 2024 roku:

1. Zaufanie do polskich marek i producentów.
2. Zwracanie uwagi na pochodzenie produktów i wybór polskich.
3. Uczciwe płacenie podatków.
4. Preferencje dla inwestycji i rozwoju przedsiębiorstw krajowych.
5. Ograniczenie napływu zagranicznych firm i ich produktów w celu ochrony krajowych przedsiębiorców.
6. Preferowanie pracy w przedsiębiorstwach krajowych.
7. Promocja lokalnej gospodarki, przedsiębiorców i oferowanych przez nich produktów i usług.
8. Prowadzenie programów edukacji ekonomicznej.
9. Budowanie tożsamości gospodarczej miasta i regionu.
10. Promowanie lokalnych marek.
11. Pobieranie paragonu przy zakupach.
12. Zarejestrowanie przedsiębiorstwa w Polsce.
13. Promowanie przedsiębiorstw niebędących częścią zagranicznego koncernu (korporacji).
14. Prowadzenie prac badawczo-rozwojowych w Polsce.

W pytaniu nr 4.2¹⁴ respondenci mieli odnieść się do zagrożeń o charakterze gospodarczym, które wedle ich opinii są dostrzegalne w badanych miastach. Kafeteria odpowiedzi zawierała poniżej wymienione rodzaje ryzyka¹⁵:

1. Wzrost bezrobocia.
2. Wzrost zadłużenia gospodarstw domowych.
3. Wzrost cen dóbr i usług.

¹³ Poczyniono jedynie poprawki korektorskie.

¹⁴ *Jakie dostrzega Pani/Pan zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście?*

¹⁵ W stosunku do badania z 2024 r. usunięto dwie propozycje odpowiedzi (*Zubożenie mieszkańców spowodowane sytuacją geopolityczną na świecie; Spadek wartości majątków gospodarstw domowych*), a wprowadzono jedną: *Zastąpienie pracowników przez sztuczną inteligencję*.

4. Spadek stabilności zatrudnienia skutkujący ograniczeniem myślenia o przyszłości.
5. Ograniczenie dostępu do ochrony zdrowia.
6. Rosnący podział społeczny na bardzo bogatych i bardzo biednych.
7. Ubóstwo energetyczne i obniżenie komfortu cieplnego w gospodarstwach domowych.
8. Niskie emerytury i renty lub ich brak.
9. Spadek zdolności do oszczędzania gospodarstw domowych.
10. Ograniczenie dostępu dzieci i dorosłych do edukacji.
11. Zastąpienie pracowników przez sztuczną inteligencję.
12. Kształtowanie się obszarów biedy.
13. Negatywne skutki polityki klimatycznej UE.
14. Negatywne skutki przyjęcia euro w Polsce.

Podobnie jak w kwestionariuszu badania ilościowego z 2024 roku, również w 2025 roku w pytaniu 4.3 poproszono respondentów o odniesienie się do ośmiu zagrożeń mogących pojawić się ich zdaniem w badanych miastach w perspektywie średnioterminowej (do 5 lat)¹⁶. Zaproponowana kafeteria była tożsama z przedstawioną w 2024 roku i obejmowała następujące zagrożenia:

1. Negatywne skutki polityki klimatycznej UE.
2. Pogłębienie antagonizmów politycznych.
3. Problemy społeczne z odmiennymi kulturowo imigrantami.
4. Wzrost bezrobocia.
5. Wzrost cen dóbr i usług.
6. Wzrost przestępczości.
7. Zamachy terrorystyczne.
8. Zubożenie mieszkańców spowodowane sytuacją geopolityczną na świecie¹⁷.

W części piątej kwestionariusza ankiety powtórzono pięć pytań¹⁸, które zawarto również w 2024 roku. Zaproponowane do nich odpowiedzi (tożsame z tymi z roku

¹⁶ *Jakie Pani/Pana zdaniem zagrożenia mogą w mieście wystąpić w przyszłości – do 5 lat?*

¹⁷ Częściowo analiza odpowiedzi na pytanie 4.3, zob. Maciej Drzonek, Bartosz Mazurkiewicz, *Tę samą zagrożenia, różna predykcja. Zagrożenia ekonomiczne w percepcji samorządowców Podkarpacia i Pomorza Zachodniego*, „Studia Politologiczne” 2026, vol. 80, s. 196–209, DOI: 10.33896/SPoLit.2026.80.12..

¹⁸ 5.1: *Co Pani/Pana zdaniem należy propagować w pierwszej kolejności: patriotyzm narodowy, patriotyzm lokalny, czy patriotyzm gospodarczy?*; 5.2: *Kto w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce: NATO, USA, UE, czy sami sobie zapewnimy?*; 5.3: *Co w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce: własna silna armia, przeszkolenie wojskowe społeczeństwa, obowiązkowa służba wojskowa, czy stała obecność armii USA na terytorium Polski?*; 5.4: *Co obecnie stanowi największe zagrożenie: militarny atak Rosji na Polskę, antagonizmy ukraińsko-polskie, niższy poziom życia, czy utrata*

poprzedniego) były analizowane z zastosowaniem metody ważenia preferencji wyboru (WPW), co w niniejszej publikacji omówiono w rozdziale trzecim.

W ostatniej części kwestionariusza ankiety znalazły się pytania dotyczące charakterystyki społecznej respondentów (takie same jak w narzędziu badawczym z 2024 r.)¹⁹, a więc: płeć, wiek, wykształcenie, miasto (jedno z 21 objętych badaniem w projekcie, a jednocześnie, w którym respondent miał doświadczenie wyniesione z aktywności w samorządzie terytorialnym) oraz komitet wyborczy, na który w wyborach do Sejmu RP z 2023 roku zgłoszono²⁰.

W badaniach z 2025 roku, podobnie jak w poprzednim roku, obok realizacji badań ilościowych za pomocą omówionego powyżej kwestionariusza ankiety, przeprowadzano również badania jakościowe. Anonimowe wywiady pogłębione z politykami lokalnymi realizowano we wszystkich 21 badanych miastach. Treść pytań oraz ich strukturę poddano jednak częściowej modyfikacji na potrzeby drugiej tury badań. Dla przypomnienia – w 2024 roku standardowa lista pytań zadawanych podczas wywiadów pogłębionych wyglądała następująco:

1. Czym jest według Pani/Pana opinii patriotyzm narodowy, lokalny i gospodarczy?
2. Czy uważa się Pani Pan za patriotę? Jeśli tak, to w czym się to przejawia?
3. Jakie według Pani/Pana obecnie są największe zagrożenia dla państwa – proszę wymienić trzy.
4. Czy w swoim miejscu zamieszkania wiesza Pani/Pan flagę narodową oraz miasta?
5. Czy miasto promuje lokalny patriotyzm wśród mieszkańców?
6. Jakie wydarzenia i inicjatywy są organizowane na terenie miasta w celu celebrowania lokalnych świąt?
7. Czego najbardziej obawiają się mieszkańcy Pani/Pana miasta?
8. Czy w mieście istnieje/istnieją dominujące sektory gospodarcze / sektor gospodarczy?

tożsamości narodowej?; 5.5: Kto ma największą władzę w Pani/Pana mieście: burmistrz/prezydent, radni, partie polityczne, lokalne grupy nacisku, organizacje społeczne, czy mieszkańcy?

- 19 Dodatkowo, respondentów poproszono o wskazanie odpowiedzi (tak lub nie) po stwierdzeniu: *W 2024 r. brałam(em) udział w I turze badań.*
- 20 Do wyboru zaproponowano wszystkie komitety wyborcze, które pojawiły się na Podkarpaciu i Pomorzu Zachodnim w 2023 r., a więc: KW Bezpartyjni Samorządowcy, KKW Trzecia Droga (Polska 2050 – PSL), KW Nowa Lewica, KW Prawo i Sprawiedliwość, KW Konfederacja Wolność i Niepodległość, KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni, KW Polska Jest Jedna, KWW Ruch Dobrobytu i Pokoju. Ponadto kafeteria zawierała możliwość wyboru dwóch dodatkowych odpowiedzi: *nie głosowałam(em)* oraz *świadomie oddałam(em) głos nieważny.*

9. Czy miasto prowadzi politykę gospodarczą ukierunkowaną na wsparcie dla dominujących sektorów gospodarczych, czy udziela wsparcia dla przedsiębiorczości lokalnej?
10. Jak miasto poradziło sobie w czasie kryzysów gospodarczych, np. pandemii?
11. Co stanowi największy powód do zmartwień dla mieszkańców miasta w obszarze ekonomicznym?
12. Czy miasto to mała ojczyzna dla Pani/Pana?
13. Czy Pani/Pana dzieci albo dzieci znajomych powinny tu osiąść na stałe?
14. Do kogo realnie należy władza w Pani/Pana mieście?

Podczas badań jakościowych z 2025 roku zwracano się do respondentów o udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czy w minionym roku (od początku obecnej kadencji samorządu terytorialnego), pojawiły się Pani/Pana zdaniem jakieś czynniki wewnętrzne, które mogły zmienić postawy patriotyczne mieszkańców Pani/Pana miasta?
2. Czy w minionym roku (od początku obecnej kadencji samorządu terytorialnego) pojawiły się Pani/Pana zdaniem jakieś czynniki zewnętrzne, które mogły zmienić postawy patriotyczne mieszkańców Pani/Pana miasta?
3. Co było w minionym roku przejawem Pani/Pana patriotyzmu narodowego, lokalnego i gospodarczego?
4. Jakie według Pani/Pana obecnie są największe zagrożenia dla państwa – proszę wymienić trzy najważniejsze.
5. Czego najbardziej obawiają się mieszkańcy Pani/Pana miasta dziś?
6. Proszę określić Pani/Pana poczucie bezpieczeństwa w stosunku do tego sprzed roku? Jakie miał Pan obawy przed rokiem, a jakie dziś?
7. Jaki jest Pani/Pana stosunek do AI – to bardziej zagrożenie czy ułatwienie dla nas?
8. Czy można sztuczną inteligencję wykorzystywać w sprawowaniu władzy?
9. Do kogo dziś realnie należy władza w Pani/Pana mieście?

Podobnie jak w 2024 roku, przeprowadzający wywiady mieli ponadto możliwość zadania dodatkowych pytań, jeśli zauważyli, że byłoby to wskazane dla uzyskania pogłębionej wypowiedzi rozmówcy, a także w zależności od charakteru prowadzonej narracji przez respondenta lub kierunku jego wyводу można było zmieniać kolejność zadawania pytań²¹. Rozmowy przeprowadzane w ramach badań jakościowych miały zatem charakter częściowo ustrukturyzowanych.

21 M.in. w 2025 r. dodatkowo pytano: *Czy w swoim miejscu zamieszkania wiesz/a Pani/Pan flagę? Jaką – narodową oraz miasta?; Czy miasto promuje lokalny patriotyzm wśród mieszkańców?; Jakie wydarzenia i inicjatywy są organizowane na terenie miasta w celu celebrowania lokalnych świąt?*

1.3. Przebieg badań

Dobór uczestników badań jakościowych w 2025 roku, podobnie jak rok wcześniej, obejmował lokalnych polityków z analizowanych miast i miał w przeważającej mierze charakter losowy. Zdecydowaną część respondentów stanowili samorządowcy, którzy w 2025 roku pełnili mandaty radnych miejskich IX kadencji samorządu terytorialnego. Należy zaznaczyć, że w wielu przypadkach w grupie respondentów znaleźli się radni z doświadczeniem kilku kadencji, a także obecni bądź byli przewodniczący (lub wiceprzewodniczący) organów stanowiących miast objętych badaniem. Do udziału w wywiadach zakwalifikowano również osoby, które sprawowały mandat radnego w poprzednich kadencjach. W kilku przypadkach rozmówcami byli samorządowcy, którzy mimo uzyskania mandatu na kadencję 2024–2029 rzekli się go w związku z jednoczesnym wyborem na urząd prezydenta lub burmistrza bądź na funkcję ich zastępców. W niektórych uzasadnionych przypadkach ponadto, do badań jakościowych włączano także radnych rad powiatów, których siedziby pokrywały się terytorialnie z obszarem objętym badaniem.

Podobnie jak w badaniu pierwszej tury badań, kwestionariusz ankiety w 2025 roku został przygotowany w wersji wirtualnej. Uznano bowiem, że taka forma realizacji badań ilościowych będzie najbardziej efektywna. Do radnych ze wszystkich 21 miast projektu link do kwestionariusza został rozesłany kilka razy. Po raz pierwszy, między 12 a 23 czerwca wysyłano link do badania poprzez Biura Rady Miast, kontaktując się uprzednio (mailowo lub telefonicznie) z osobami odpowiedzialnymi za obsługę radnych w poszczególnych miastach. Po raz drugi, kolejną zbiorową wysyłkę (do Biur Rad Miast) powtórzono 3 września 2025 roku. Po trzecie, ponieważ ZB Res Publica przygotowując się do pierwszej tury badań, przygotował własną bazę danych adresowych radnych miast poddanych analizie w projekcie, link do kwestionariusza ankiety wysyłano również bezpośrednio do poszczególnych samorządowców – na adresy e-mail oraz numery telefonów. Po czwarte, informacje o badaniu ilościowym wraz z publikacją linku przekazywano za pomocą mediów społecznościowych ZB Res Publica. Po piąte, informacje o kwestionariuszu ankiety przekazywano wszystkim respondentom, z którymi przeprowadzano wywiady pogłębione, choć, aby nie sugerować odpowiedzi, nie realizowano badania ilościowego ani bezpośrednio przed, ani bezpośrednio po wywiadach.

Badania jakościowe przeprowadzano natomiast w kontakcie bezpośrednim, uprzednio umawiając się z respondentami telefonicznie (lub rzadziej za pomocą innych komunikatorów). Czas i miejsce spotkań uzgadniano zgodnie z oczekiwaniami respondentów. Z reguły wywiady przeprowadzano w urzędach miast, miejscach publicznych,

takich jak kawiarnie, niekiedy w miejscach zatrudnienia rozmówców lub ich miejscach zamieszkania.

Jak przed badaniami z 2024 roku, podobnie w drugiej edycji badań realizowanych w ramach projektu, aby je właśnie zrealizować należało do respondentów, czyli samorządowców najpierw dotrzeć. Teoretycznie można było zakładać, że przeprowadzenie drugiej tury badań będzie łatwiejsze, bowiem dostępność respondentów będzie większa. Założenie takie okazało się jednak mylne, przynajmniej częściowo. Warto wrócić do refleksji zaprezentowanej w pierwszej monografii poświęconej badaniom z 2024 roku. Jak zauważono wówczas – przygotowując bazę danych adresowych radnych badanych miast (czyli dane kontaktowe takie jak maile) – podstawowy problem polegał na pozyskaniu adresów mailowych (lub bezpośrednich numerów telefonicznych) do radnych. Przez rok sytuacja w tym względzie nie uległa poprawie – nadal w wielu samorządach, na oficjalnych stronach internetowych miast nie ma danych kontaktowych do radnych, albo można znaleźć kontakt tylko do niektórych radnych, albo też są prezentowane wyłącznie maile służbowe (zakładane radnym), które zazwyczaj nie stanowią dobrego kanału komunikacji, ponieważ często radni i tak preferują korzystanie z maili prywatnych. Oczywiście we wszystkich miastach na oficjalnych stronach www są publikowane inne dane kontaktowe (mail, tel. stacjonarny) – np. do Biur Rad Miast, ale nie jest to kontakt bezpośredni do konkretnego radnego²². W tabelach 1.5 i 1.6 przedstawiono dane dotyczące bezpośredniej dostępności komunikacyjnej radnych miast zachodniopomorskich i podkarpackich.

Tabela 1.5. Badane miasta Pomorza Zachodniego – możliwość komunikacji z radnymi w 2025 roku (zaznaczono udostępnienie na oficjalnej stronie www urzędu miasta personalnych adresów mailowych radnych – urzędowych [um] i/lub prywatnych [priv] oraz nr telefonu komórkowego)

Miasto ZP	@um	@priv	tel. kom.
Białogard	21/21	0	0
Goleniów	21/21	0	0
Gryfino	3/21	18/21	0
Kołobrzeg	12/21	7/21	10
Koszalin	22/23	0	8

22 W jednym z miast pewien radny na uwagę i pytanie o brak bezpośredniej dostępności komunikacyjnej radnych odpowiedział, że nie ma potrzeby publikacji imiennych maili i numerów telefonicznych, ponieważ mieszkańcy, gdyby chcieli nawiązać kontakt, to „zaczepią na ulicy” albo „napiszą przez facebooka” (*sic!*).

Miasto ZP	@um	@priv	tel. kom.
Police	0	0	0
Stargard	0	0	0
Szczecin	6/31	19/31	0
Szczecinek	4/21	8/21	11
Świnoujście	21/21	0	0
Wałcz	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron www urzędów miast [stan na 28.02.2026].

Tabela 1.6. Badane miasta Podkarpacia – możliwość komunikacji z radnymi w 2025 roku (zaznaczono udostępnienie na oficjalnej stronie www urzędu miasta personalnych adresów mailowych radnych – urzędowych [@um] i/lub prywatnych [@priv] oraz nr telefonu komórkowego)

Miasto PK	@um	@priv	tel. kom
Dębica	0	0	0
Jarosław	21/21	0	0
Jasło	21/21	0	0
Krosno	0	2/21	2
Mielec	23/23	0	0
Przemyśl	0	1/23	1
Rzeszów	5/25	20/25	15
Sanok	0	0	0
Stalowa Wola	23/23	0	0
Tarnobrzeg	21/21	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron www urzędów miast [stan na 28.02.2026].

Jak można zauważyć, na Podkarpaciu maile służbowe są powszechnie udostępniane w Jarosławiu, Jasle, Mielcu, Stalowej Woli i Tarnobrzegu. W Rzeszowie przyjęto najbardziej efektywny sposób komunikacji – 25 radnych udostępniło maile prywatne, 5 – personalne maile urzędowe, a dodatkowo 15 radnych przekazało do siebie bezpośredni kontakt telefoniczny. W pozostałych miastach, na udostępnienie adresów mailowych i numerów telefonicznych zdecydowało się dwóch radnych Krosna oraz jeden z Przemyśla.

W przypadku miast zachodniopomorskich bezpośredni kontakt z radnymi również nie jest możliwy w każdym miejscu. Personalne maile urzędowe opublikowano na stronach internetowych urzędów w Białogardzie, Goleniowie, Świnoujściu oraz zasadniczo

w Koszalinie (choć jedna osoba nie miała takiego kontaktu). W Gryfinie na stronie urzędu można znaleźć zakładkę²³ „kontakt z radnymi”, na której zamieszczono tabelkę z adresami mailowymi do wszystkich radnych (18 podało prywatne maile, 3 – personalne maile urzędowe). W Kołobrzegu na oficjalnej stronie urzędu również można znaleźć maile do prawie wszystkich radnych (z wyjątkiem dwóch): 12 ma personalne adresy urzędowe, 7 udostępniło adresy maili prywatnych, dodatkowo do 10 radnych można bezpośrednio zadzwonić. Podobna sytuacja dotyczy Szczecinka, choć adresy mailowe udostępniono w skromniejszym zakresie (w dodatku w pliku pdf, a nie bezpośrednio na www). Do 12 radnych można bezpośrednio napisać e-mail (4 personalne adresy urzędowe i 8 prywatnych). Ponadto 10 radnych udostępniło bezpośredni kontakt telefoniczny²⁴. W Szczecinie także opublikowano adresy mailowe do większości radnych: 6 urzędowych i 19 prywatnych (brak bezpośredniej możliwości kontaktu z 6 osobami).

Powyższe dane są przytaczane nie bez powodu. Jak już wspomniano, brak bezpośredniego, swobodnego dostępu do radnego (lub dostęp utrudniony) jest swoistym paradoksem – mandat radnego ma bowiem charakter przedstawicielski, a trudno być „przedstawicielem”, jeśli uniemożliwia się kontakt tym, których przedstawicielem się jest. Argument, przedstawiony przez pewnego radnego (cytowany wyżej), że można przecież szukać kontaktu poprzez media społecznościowe nie do końca jest zasadny, nie tylko dlatego, że nie wszyscy z mediów takich korzystają – istnieją pewne kategorie spraw, które raczej nie powinny być poruszane za pomocą wirtualnych komunikatorów.

Oczywiście perspektywa prowadzenia badań wśród samorządowców, do których dostęp jest utrudniony nie wygląda zachęcająco, nie tylko z powodów technicznych. Jak wspomniano w publikacji prezentującej wyniki pierwszego etapu badań, aby dotrzeć do radnych podejmowano różne działania i stosowano różnorakie próby dotarcia do nich²⁵. Przystępując do drugiej tury badań, również czyniono wiele prób, natomiast odnosząc się do zagadnienia możliwości nawiązania kontaktu z samorządowcami z aktualnymi mandatami radnych, można poczynić następującą refleksję – skoro

²³ W Gryfinie bezpośredni dostęp komunikacyjny do radnych utworzono modelowo także pod względem technicznym – wspomnianą „tabelkę” z adresami do wszystkich radnych opublikowano bowiem bezpośrednio na stronie www. Warto zwrócić uwagę na to, że w niektórych miastach dane adresowe nie są publikowane bezpośrednio na stronach internetowych, lecz w plikach pdf, które przecież nie zawsze, nie na każdym urządzeniu można otworzyć (przykładowo rozwiązanie takie zastosowano w Koszalinie).

²⁴ Ponieważ niektórzy upubliczniali zarówno adres mailowy, jak i telefon, to w rezultacie kontaktu bezpośredniego nie ma do pięciu osób z rady miasta IX kadencji tego miasta.

²⁵ Maciej Drzonek i in., *Patriotyzm i zagrożenia w percepcji samorządowców. Wnioski z badań cz. 1*, Szczecin 2025, s. 84–89.

w niektórych jednostkach samorządu terytorialnego nie ma możliwości swobodnego, bezpośredniego kontaktu z radnym, to może to zwiastować generalnie brak otwartości komunikacyjnej, w tym również na prowadzone badania naukowe dotyczące spraw związanych z samorządnością.

Przystępując do badań w 2025 roku, co oczywiste, zwracano się bezpośrednio do samorządowców, którzy wzięli udział w badaniach w 2024 roku. Rzecz jasna, ponieważ badania są anonimowe, nie wiemy ilu dokładnie respondentów z roku poprzedniego wypełniło kwestionariusz ankiety również w 2025 roku. Co prawda w drugiej turze badań ilościowych poproszono o deklarację udziału lub braku udziału w badaniach pierwszej tury, ale uzyskane dane na ten temat należy traktować jako orientacyjne – 66,35% respondentów z 2025 roku deklarowało udział w badaniu ilościowym rok wcześniej. W przypadku badań jakościowych, które realizowano w kontakcie bezpośrednim można dokładnie określić liczbę i odsetek rozmówców, którzy wzięli udział w wywiadach w obydwu turach badań – 92 osoby spotkały się i podzieliły swoimi refleksjami w dwóch kolejnych latach (72,44% rozmówców z 2025 r. udzieliło wywiadu również rok wcześniej).

Już te dane – dotyczące ponownego udziału w badaniach ilościowych i jakościowych – wskazują, że założenie „iż za drugim razem łatwiej będzie przeprowadzać badania wśród samorządowców”, jak już wcześniej zauważono, okazało się niezmierzenie optymistyczne. Warto także przypomnieć dane cytowane w pierwszej monografii dotyczącej projektu ResMiasta, a odnoszące się do innych badań wśród polityków lokalnych – z 2100 radnych, do których rozesłano ankiety w ramach badania samorządowców europejskich (z 26 państw) wypełniło je zaledwie 211 – na 34 tys. wszystkich respondentów z 26 krajów (*sic!*). Udział w badaniu polskich samorządowców osiągnął zatem poziom zaledwie 10%²⁶. Przypadek ten doskonale obrazuje nastawienie pewnej części samorządowców do udziału w badaniach, czego przyczyny oczywiście mogą być różne, także leżące po stronie przeprowadzających badania, co autorzy niniejszego opracowania wyników badań również z pokorą przyjmują.

Przechodząc do analizy struktury badanych, którzy wzięli udział w drugiej turze badań projektu ResMiasta (zarówno ilościowych, jak i jakościowych), należy przede wszystkim podkreślić, że ZB Res Publica, o czym była już mowa, podejmował wiele starań, aby partycypacja w badaniach miała jak najszerszy wymiar. Paradoksalnie okazało się – co częściowo pokazały dane dotyczące powtórnego udziału w badaniach – że samorządowcy, jak już uda się do nich komunikacyjnie dotrzeć, to bardziej są gotowi na zajmujący więcej czasu wywiad i osobiste spotkanie niż na wypełnienie

²⁶ Paweł Swianiewicz, *Poglądy polskich radnych na tle ich europejskich kolegów*, „Pismo Samorządu Terytorialnego Wspólnota” 2024, nr 17 (1413), s. 11–15, cyt. za ibidem, s. 88.

kwestionariusza ankiety (które zajmowało ok. 10–15 min). O ile bowiem pierwsza tura badań z 2024 roku dała większą efektywność w postaci partycypacji w badaniach ilościowych, to w 2025 roku więcej respondentów wzięło udział w badaniach jakościowych (z czego płynie smutna konstatacja, że nie wszyscy rozmówcy zdecydowali się na odesłanie wirtualnej ankiety). W 2025 roku wpłynęły 104 ankiety, co stanowiło 22,45% składu wszystkich rad badanych 21 miast oraz przeprowadzono łącznie 127 wywiadów pogłębionych (27,75%), a więc o jeden więcej niż rok wcześniej. Porównując natomiast partycypację w badaniach samorządowców Podkarpacia i Pomorza Zachodniego, można zauważyć, że w obydwu turach badań, uśredniając, większą aktywnością wykazywali się respondenci miast zachodniopomorskich (zwłaszcza w badaniach ilościowych). Spoglądając z kolei na udział w badaniach rok do roku, dostrzec można słabszą aktywność radnych obydwu regionów, z jednym wyjątkiem – w 2025 roku na Podkarpaciu w badaniach jakościowych wzięła udział większa liczba samorządowców niż w 2024 roku.

Porównanie odsetka respondentów miast Pomorza Zachodniego, którzy wzięli udział w badaniach ilościowych w 2024 i 2025 roku zebrano w tabeli 1.7 (Pomorze Zachodnie) oraz 1.8 (Podkarpacie).

Tabela 1.7. Badane miasta województwa zachodniopomorskiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek zwrotu ankiet w badaniu w 2025 i 2024 roku

Miasto	% zwrotu ankiet		Liczba miejsc w radzie
	2025	2024	
Białogard	9,52	23,81	21
Goleniów	9,52	19,05	21
Gryfino	23,81	33,33	21
Kołobrzeg	38,10	33,33	21
Koszalin	26,09	43,48	23
Police	4,76	23,81	21
Stargard	69,57	39,13	23
Szczecin	9,68	38,71	31
Szczecinek	23,81	47,62	21
Świnoujście	57,14	42,86	21
Wałcz	19,05	33,33	21
Średnia	26,46	34,69	245

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych w 2024 r. i w 2025 r. w ramach projektu – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, Projekt nr NdS-II/SP/0355/2023/01.

Jak można zauważyć, większą partycypację w 2025 roku w stosunku do roku poprzedniego odnotowano wśród samorządowców z Kołobrzegu, Stargardu oraz Świnoujścia (w dwóch ostatnich miastach osiągnęła ona poziom ponad połowy składu rad). Zaskakująco niski udział odnotowano wśród radnych Szczecina, a zwłaszcza pobliskich Polic. *Per saldo* jednak, w badaniu ilościowym wzięło udział nieco ponad 1/4 (26,46%) ogólnej liczby radnych badanych miast.

Porównanie odsetka respondentów miast Podkarpacia, którzy wzięli udział w badaniach ilościowych z 2024 i 2025 roku zebrano w tabeli 1.8. Z zestawienia tego widać, że w żadnym mieście w 2025 roku partycypacja w badaniach nie osiągnęła poziomu 50%.

Tabela 1.8. Badane miasta województwa podkarpackiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek zwrotu ankiet w badaniu w 2025 i 2024 roku

Miasto	% zwrotu ankiet		Liczba miejsc w radzie
	2025	2024	
Dębica	42,86	90,48	21
Jarosław	9,52	14,29	21
Jasło	19,05	28,57	21
Krosno	19,05	38,10	21
Mielec	8,70	21,74	23
Przemyśl	17,39	8,70	23
Rzeszów	8,00	20,00	25
Sanok	23,81	23,81	21
Stalowa W.	21,74	21,74	23
Tarnobrzeg	14,29	0,00	21
średnia	18,44	26,36	220

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych w 2024 r. i w 2025 r. w ramach projektu – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, Projekt nr Nds-II/SP/0355/2023/01.

Podobnie jak w przypadku stolicy Pomorza Zachodniego, również w Rzeszowie partycypacja w badaniach ilościowych osiągnęła relatywnie niski poziom. W stosunku do 2024 roku odnotowano wyższą frekwencję w Przemyślu oraz Tarnobrzegu (podczas pierwszej tury badań nie wpłynęła żadna ankieta z Tarnobrzega). W 2025 roku średnio udział w badaniach podczas drugiej tury na Podkarpaciu osiągnął poziom 18,44%.

Można poczynić następujące refleksje na temat udziału w badaniach projektu ResMiasta. Po pierwsze, samorządowcy w Polsce, czego przykładem były wspomniane

badania europejskie, nie należą do grupy respondentów, która przejawia daleko idącą otwartość na badania. Po drugie, w przypadku powtarzalnych badań ilościowych na tej samej grupie respondentów, każda kolejna fala badań zwykle charakteryzuje się niższym poziomem uczestnictwa. Po trzecie, łatwość sporządzania narzędzi oraz ich dostępność w ramach technik CAWI spowodowała, że nie tylko do samorządowców trafiają różne kwestionariusze ankiet do wypełnienia, co z natury rzeczy powoduje aprioryczną niechęć do udziału w takich badaniach. Po czwarte, w niektórych rozmowach podczas badań jakościowych pojawiał się argument oceny – w mniemaniu niektórych respondentów, którzy brali udział w pierwszej turze badań kolejne badanie było niepotrzebne i niezasadne. Samorządowcy niewątpliwie są osobami, które w swoich lokalnych społecznościach wiedzą więcej – to jedna z przesłanek badania właśnie tej grupy respondentów. Niekiedy jednak, można odnieść wrażenie, że niektórzy politycy lokalni wiedząc więcej, mają zarazem mniemanie, iż wiedzą lepiej, o czym świadczyć mogły opinie wyrażane podczas osobistych spotkań²⁷.

Realizujący opisywany w niniejszej monografii projekt badawczy tym bardziej są wdzięczni tym wszystkim samorządowcom, którzy pomimo rozlicznych codziennych aktywności znaleźli czas na udział w drugiej turze badań.

Uwzględniając wskazane powyżej ograniczenia, w szczególności generalnie niski poziom zainteresowania udziałem w badaniach wśród osób pełniących funkcje w samorządzie terytorialnym – uzyskany odsetek zwrotu ankiet można uznać za relatywnie wysoki – średnio dla całego badania w miastach obydwu województw – 22,45%. Należy jednak podkreślić, że z perspektywy zespołu realizującego badanie wynik ten pozostaje nadal poważnie niższy od oczekiwanego.

W przypadku badań jakościowych partycypacja w 2025 roku *per saldo*, w obydwu województwach, osiągnęła nieco wyższy poziom – średnio 27,75% (w 2024 r. – 27,09%). W tabeli 1.9 zaprezentowano odsetek anonimowych wywiadów pogłębiomych, które przeprowadzono w 2025 roku w stosunku do 2024 roku.

27 Pojawiały się przykładowo „A kto układał te pytania”; „Po co odpowiadać na te same pytania?” Inne opinie wyrażane przez samorządowców podczas osobistych spotkań wskazywać mogły na inne przyczyny – ogólny brak czasu związany z wypełnianiem różnych obowiązków („Nie mam czasu, właśnie skończyłem komisję, zaraz mam trening, nawet obiadu nie zjadłem, a jutro to ja w szkole jestem cały dzień”), a także brak wpływu na radnych wyrażany przez przewodniczących rad, czego wyrazem była opinia, która padła w jednym z miast podkarpackich: „Proszę pana, ja tu mam więksość radnych dietetycznych”.

Tabela 1.9. Badane miasta województwa zachodniopomorskiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek anonimowych wywiadów pogłębionych w badaniu w 2025 i 2024 roku

Miasto	% wywiadów		Liczba miejsc w radzie
	2025	2024	
Białogard	19,05	23,81	21
Goleniów	9,52	9,52	21
Gryfino	23,81	23,81	21
Kołobrzeg	38,10	33,33	21
Koszalin	26,09	30,43	23
Police	23,81	23,81	21
Stargard	21,74	21,74	23
Szczecin	19,35	25,81	31
Szczecinek	23,81	33,33	21
Świnoujście	52,38	52,38	21
Wałcz	33,33	23,81	21
Średnia	26,45	27,35	245

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań jakościowych w 2024 r. i w 2025 r. w ramach projektu – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, Projekt nr Nds-II/SP/0355/2023/01.

W miastach zachodniopomorskich w badaniach jakościowych wzięło udział nieco mniej respondentów niż w roku poprzednim. Należy jednak podkreślić, że ponownie najwięcej anonimowych rozmów przeprowadzono w Świnoujściu, a w Kołobrzegu i Wałczu liczba ta wzrosła w stosunku do badań z 2024 roku. Na Podkarpaciu, jak wspomniano wyżej, średni odsetek przeprowadzonych rozmów był nieco wyższy. Szczegółowe dane zawarto w tabeli. 1.10.

Tabela 1.10. Badane miasta województwa podkarpackiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek anonimowych wywiadów pogłębionych w badaniu w 2025 i 2024 roku

Miasto	% wywiadów		Liczba miejsc w radzie
	2025	2024	
Dębica	57,14	52,38	21
Jarosław	19,05	19,05	21
Jasło	23,81	23,81	21
Krosno	38,10	38,10	21
Mielec	13,04	17,39	23

Miasto	% wywiadów		Liczba miejsc w radzie
	2025	2024	
Przemyśl	21,74	17,39	23
Rzeszów	20,00	28,00	25
Sanok	38,10	33,33	21
Stalowa W.	26,09	17,39	23
Tarnobrzeg	33,33	23,81	21
Średnia	29,04	26,82	220

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań jakościowych w 2024 r. i w 2025 r. w ramach projektu – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, Projekt nr NdS-II/SP/0355/2023/01.

Wśród samorządowców podkarpackich tylko w Rzeszowie i Mielcu zrealizowano w 2025 roku mniej wywiadów niż w 2024 roku. We wszystkich pozostałych miejscowościach udział w badaniach jakościowych był na co najmniej takim samym poziomie jak rok wcześniej, a w kilku miastach był nawet wyższy (Dębica, Przemyśl, Sanok, Stalowa Wola, Tarnobrzeg).

W kolejnych tabelach 1.11–1.12 przedstawiono podstawowe atrybuty społeczne samorządowców, którzy wzięli udział w drugiej turze badań ilościowych – płeć, wiek, a także preferencje polityczne w wyborach do Sejmu z 2023 roku.

Tabela 1.11. Płeć respondentów w badaniach ilościowych – 2025 i 2024 rok

Płeć	% 2025	% 2024
K	38,46	32,87
M	61,54	67,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych w 2024 r. i w 2025 r. w ramach projektu – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, Projekt nr NdS-II/SP/0355/2023/01.

W drugiej turze badań odnotowano nieco wyższy udział kobiet w grupie respondentów 38,46% (rok wcześniej – 32,87%).

Tabela 1.12. Wiek respondentów w badaniach ilościowych – 2025 i 2024 rok

Wiek	% 2025	% 2024
18–25	1,9	0,7
26–35	2,9	4,2

Wiek	% 2025	% 2024
36–45	25,0	25,9
46–55	25,0	35
56–65	29,8	21,7
65+	15,4	12,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych w 2024 r. i w 2025 r. w ramach projektu – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, Projekt nr Nds-II/SP/0355/2023/01.

W 2025 roku, podobnie jak podczas pierwszego etapu badań, w grupie respondentów największą grupę stanowili radni, generalnie, w sile wieku. Najwięcej (29,8%) zadeklarowało wiek 56–65 lat, a w grupach 36–45 lat i 46–55 lat – po 25%. Najrzadziej kwestionariusz ankiety wypełniali respondenci z dwóch najmłodszych grup wiekowych.

Tabela 1.13. Preferencje polityczne respondentów w badaniach ilościowych na podstawie ich deklaracji głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 roku

Popierany komitet wyborczy – Sejm, 2023	% 2025	% 2024
KKW Trzecia Droga (Polska 2050 – PSL)	9,62	11,19
KW Bezpartyjni Samorządowcy	4,81	4,9
KW Nowa Lewica	9,62	6,29
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	44,23	39,16
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	0	0,7
KW Prawo i Sprawiedliwość	29,81	37,06
świadomy głos nieważny	0	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych w 2024 r. i w 2025 r. w ramach projektu – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, Projekt nr Nds-II/SP/0355/2023/01.

Struktura preferencji politycznych respondentów w dużej mierze odpowiadała układowi poparcia obserwowanemu w polskim społeczeństwie. Najliczniej reprezentowane były dwie grupy – zwolennicy KO oraz PiS. W 2025 roku wśród respondentów znalazła się większa niż rok wcześniej grupa deklarujących głosowanie na KO, a mniej liczna – oddających głosy na PiS. Jednocześnie wśród badanych nikt nie zadeklarował poparcia Konfederacji, a wzrósł odsetek deklarujących poparcie dla Nowej Lewicy.

Rozdział 2

Charakterystyka badanych miast

2.1. Dane demograficzno-społeczne i gospodarcze – porównanie do danych wcześniejszych

Podkarpacie oraz Pomorze Zachodnie to dwa kontrastowe regiony, odmienne pod względem historycznym, przestrzennym, demograficznym, społeczno-gospodarczym i kulturowym. Województwo podkarpackie zajmuje powierzchnię około 17,8 tys. km² i liczy ok. 2,1 mln ludności, co czyni je jednym z najbardziej zaludnionych regionów Polski przy stosunkowo niskim poziomie urbanizacji, wynoszącym ok. 41%. W regionie znajdują się 54 miasta, z czego większość stanowią ośrodki średnie i małe; ponadto zauważalna jest również silna rola tradycyjnych wspólnot lokalnych. Struktura gospodarcza w dużej mierze oparta jest na przemyśle, rolnictwie i sektorze MŚP¹.

Województwo zachodniopomorskie jest z kolei większe – powierzchnia ok. 22,9 tys. km² – a jednocześnie mniej liczne, zamieszkuje je ok. 1,7 mln osób. Region ten obejmuje 66 miast, odznacza się też wyższym stopniem urbanizacji, na poziomie ok. 68%, oraz występowaniem portów morskich. Pomorze Zachodnie charakteryzuje się bardziej zróżnicowaną strukturą gospodarczą, a kluczową rolę odgrywają usługi, turystyka, gospodarka morska oraz działalność logistyczna². Wyżej opisane różnice przekładają się na odmienne uwarunkowania m.in. funkcjonowania lokalnych elit politycznych, czyniąc oba regiony interesującymi obszarami do analiz porównawczych.

Zakres podmiotowy w projekcie badawczym obejmuje polityków lokalnych ze średnich i dużych miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego. Zgodnie z klasyfikacją stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny, za miasta średnie uznaje się jednostki liczące od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców, natomiast status miast dużych przysługuje ośrodkom przekraczającym 100 tys. mieszkańców. Kryterium to stanowiło podstawę

¹ GUS, *Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego 2025*, <https://rzeszow.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-województwa-podkarpackiego-2025,5,22.html>, 15.02.2026.

² GUS, *Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego 2025*, <https://szczecin.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-województwa-zachodniopomorskiego-2025,6,25.html>, 15.02.2026.

doboru jednostek samorządowych objętych analizą. W obu regionach zidentyfikowano w sumie 21 miast spełniających powyższe warunki.

W województwie podkarpackim do kategorii miast średnich zaliczono: Dębicę, Jarosław, Jasło, Krosno, Mielec, Przemyśl, Sanok, Stalową Wolę i Tarnobrzeg. Jedynym miastem dużym w regionie jest Rzeszów, pełniący jednocześnie funkcję stolicy województwa.

W województwie zachodniopomorskim do miast średnich zaklasyfikowano: Białogard, Goleniów, Gryfino, Kołobrzeg, Police, Stargard, Szczecinek, Świnoujście oraz Wałcz. Status miast dużych mają natomiast Szczecin i Koszalin.

Poniżej dokonano analiz na podstawie uszczegółowionych do poziomu miast danych demograficznych oraz społeczno-gospodarczych dotyczących m.in. liczby mieszkańców, poziomu bezrobocia z uwzględnieniem dwuletniego horyzontu czasowego. W tabeli 2.1 zaprezentowano dane dotyczące powierzchni i ludności w latach 2024–2025 w badanych miastach Podkarpacia.

Tabela 2.1. Podkarpacie – powierzchnia i ludność w badanych miastach

Miasto	Powierzchnia		Ludność		Zmiana	
	w ha	w km ²	2024	2025	liczba	%
Dębica	3382	34	42986	42600	–386	–0,90
Jarosław	3462	35	35298	34966	–332	–0,94
Jasło	3652	37	32727	32378	–349	–1,07
Krosno	4471	45	44060	43594	–466	–1,06
Mielec	4689	47	56972	56515	–457	–0,80
Przemyśl	4617	46	56050	55292	–758	–1,35
Rzeszów	12900	129	197268	198317	1049	0,53
Sanok	3916	39	34345	33844	–501	–1,46
Stalowa Wola	8252	83	55127	54300	–827	–1,50
Tarnobrzeg	8540	85	43712	43224	–488	–1,12
Woj. podkarpackie	1784539	17845	2071676	2062997	–8679	–0,42
POLSKA	31393293	313933	37636510	37489087	–147423	–0,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2024 r.*, Warszawa 2024, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2024-roku,7,21.html>, 15.02.2026; GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2025 r.*, Warszawa 2025, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2025-r,7,22.html>, 15.02.2026.

Z badanych miasta Podkarpacia, porównując do roku poprzedniego (r/r), Rzeszów był jedynym ośrodkiem, który odnotował wzrost liczby ludności o 1049 osób (+0,53% r/r). W pozostałych miastach wystąpiły spadki, a najbardziej znaczące były w: Stalowej Woli (-1,50% r/r), Przemyślu (-1,35% r/r) oraz Sanoku (-1,46% r/r). Te trzy miasta – z racji ubytku mieszkańców w wartościach liczbowych bezwzględnych odpowiednio: 827, 758 i 501 – miały również największy udział w pogłębianiu tendencji spadkowych w regionie.

Adekwatne dane dotyczące powierzchni i ludności z badanych miast województwa zachodniopomorskiego zestawiono w tabeli 2.2.

Tabela 2.2. Pomorze Zachodnie – powierzchnia i ludność w badanych miastach

Miasto	Powierzchnia		Ludność		Zmiana	
	w ha	w km ²	2024	2025	liczba	%
Białogard	2574	26	22418	22159	-259	-1,16
Goleniów	1178	12	21462	21315	-147	-0,68
Gryfino	1182	12	19691	19564	-127	-0,64
Kołobrzeg	2861	29	43426	43230	-196	-0,45
Koszalin	10557	106	105540	105263	-277	-0,26
Police	3731	37	29627	29286	-341	-1,15
Stargard	4808	48	66604	66077	-527	-0,79
Szczecin	30062	301	389066	386706	-2360	-0,61
Szczecinek	4847	48	37557	37250	-307	-0,82
Świnoujście	20206	202	38904	38541	-363	-0,93
Wałcz	3817	38	23578	23243	-335	-1,42
Woj. zachodniopomorskie	2290930	22909	1631784	1622760	-9024	-0,55
POLSKA	31393293	313933	37636510	37489087	-147423	-0,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2024 r.*, Warszawa 2024, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2024-roku,7,21.html>, 15.02.2026; GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2025 r.*, Warszawa 2025, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2025-r,7,22.html>, 15.02.2026.

Wszystkie poddane analizie miasta z Pomorza Zachodniego odnotowały spadek liczby mieszkańców. W porównaniu z rokiem ubiegłym (r/r), znaczące procentowe zmniejszenia liczby ludności wystąpiły w Wałczu (–1,42% r/r), Białogardzie (–1,16% r/r) oraz Policach (–1,15% r/r). Relatywnie niska ujemna dynamika w ujęciu procentowym dotyczyła Koszalina (–0,26% r/r) i Kołobrzegu (–0,45% r/r). W stolicy województwa zachodniopomorskiego nastąpił znaczący spadek ludności w wartościach bezwzględnych (–2360 osób), co w najwyższym stopniu było odpowiedzialne za zmniejszenia liczby ludności w regionie.

Reasumując, powyższe krótkookresowe analizy potwierdziły odmiennosc w procesach demograficznych. Na Podkarpaciu była uwidocznioma rola ośrodka wojewódzkiego – Rzeszowa, który stabilizował liczbę ludności w regionie na tle spadków w innych ośrodkach. Może to świadczyć o oddziaływaniu funkcji metropolitalnych, zwłaszcza bardziej atrakcyjnych miejsc pracy i warunków bytowych, powodujących migracje wewnętrzne – odpływ ze średnich i małych miast do ośrodka centralnego. Inaczej kształtowała się sytuacja w województwie zachodniopomorskim, procesy depopulacyjne były bardziej równomierne, a Szczecin (stolica regionu, metropolia) miał wysoki udział w ubytkach ludności. Z uwagi na powierzchnię miasta oraz bliskie otoczenie, może to świadczyć o bardziej intensywnych procesach suburbanizacyjnych. Ocena przyczyn, zarówno dla Rzeszowa, jak i Szczecina, wymaga jednak bardziej pogłębionych badań.

Kolejnym aspektem, pomocnym przy analizach zjawisk demograficznych, było przyjrzenie się wzrostom i spadkom w strukturze ludności pod względem wieku. Syntetycznym wskaźnikiem przydatnym w tym zakresie był współczynnik obciążenia demograficznego (WOD) – definiowany jako liczba osób w wieku nieprodukcyjnym (0–14 oraz 65 lat i więcej) przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym (15–64 lat)³. Wzrost WOD świadczy najczęściej o postępujących procesach starzenia się społeczności oraz wywołuje konkretne konsekwencje społeczno-gospodarcze, przede wszystkim zmiany w popycie na usługi publiczne oraz w strukturze rynku pracy, a także zwiększenie obciążeń w systemach ubezpieczeń społecznych oraz opieki zdrowotnej.

W tabeli 2.3 zestawiono dane dotyczące WOD dla badanych miast Podkarpacia na tle województwa i kraju.

3 Zob. szerzej: GUS, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej – współczynnik obciążenia demograficznego*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1958,archiwum.html>, 14.03.2026.

Tabela 2.3. Podkarpacie – współczynnik obciążenia demograficznego

Miasto	WOD [%]		Zmiana	
	2023	2024	p.p.	%
Dębica	75,8	77,7	1,9	2,51
Jarosław	77,6	78,9	1,3	1,68
Jasło	74,3	75,2	0,9	1,21
Krosno	80,8	82,0	1,2	1,49
Mielec	77,3	79,2	1,9	2,46
Przemyśl	77,8	78,9	1,1	1,41
Rzeszów	70,2	71,1	0,9	1,28
Sanok	78,1	79,2	1,1	1,41
Stalowa Wola	78,6	80,0	1,4	1,78
Tarnobrzeg	74,4	75,0	0,6	0,81
Średnia – badane miasta	76,5	77,7	1,2	1,61
Woj. podkarpackie	68,9	69,8	0,9	1,31
POLSKA	71,2	71,7	0,5	0,70

OBJAŚNIENIA: Współczynnik obciążenia demograficznego (WOD) – stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/>, 15.03.2026 [stan na 31.12.2025].

W badanych miastach Podkarpacia poziom WOD wzrósł z 76,5% do 77,7% w 2024 roku, czyli średnio o 1,2 p.p., co stanowi wzrost o 1,61% rok do roku. Był to wzrost większy niż średnia dla województwa oraz kraju. Najwyższe wartości odnotowano w Krośnie (82%) oraz Stalowej Woli (80%), a najniższe w Rzeszowie (71,1%) – będącym jednocześnie jedynym miastem w zestawieniu poniżej średniej krajowej (71,7%). Największa dynamika wzrostu (o 1,9 p.p.; ok. +2,5% r/r) była widoczna w Dębicy oraz Mielcu. Wszystkie badane miasta wyraźnie ponato przekroczyły średnią dla województwa podkarpackiego (69,8%). Można zatem skonstatować, że miasta te „stymulowały” starzenie się w regionie, podczas gdy pozostałe ośrodki (mniejsze miasta oraz wsie) pozostawały relatywnie młodsze.

Adekwatne zestawienie WOD dla badanych Pomorza Zachodniego na tle województwa i kraju zaprezentowano w tabeli 2.4.

Tabela 2.4. Pomorze Zachodnie – współczynnik obciążenia demograficznego

Miasto	WOD [%]		Zmiana	
	2023	2024	p.p.	%
Białogard	71,8	71,8	0	0,00
Goleniów	74,3	75,8	1,5	2,02
Gryfino	78,8	79,6	0,8	1,02
Kołobrzeg	82,3	83,4	1,1	1,34
Koszalin	77,9	79,0	1,1	1,41
Police	73,4	74,3	0,9	1,23
Stargard	76,4	77,0	0,6	0,79
Szczecin	72,7	73,1	0,4	0,55
Szczecinek	78,5	78,9	0,4	0,51
Świnoujście	77,0	78,1	1,1	1,43
Wałcz	75,0	75,9	0,9	1,20
Średnia – badane miasta	76,2	77,0	0,8	1,05
Woj. zachodniopomorskie	72,1	72,7	0,6	0,83
POLSKA	71,2	71,7	0,5	0,70

OBJAŚNIENIA: Współczynnik obciążenia demograficznego (WOD) – stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/>, 15.03.2026 [stan na 31.12.2025].

W zestawieniu zachodniopomorskich badanych miast WOD wzrósł średnio o 0,8 p.p. (+1,05% r/r) z poziomu 76,2% do 77% w 2024 roku. Zdecydowanie najwyższą wartość odnotowano w Kołobrzegu (83,4%), a najniższą – w Białogardzie (71,8%). Warto podkreślić, że to jedynie miasto z badanych w obu regionach, gdzie WOD nie wzrósł, osiągając identyczne wartości w latach 2023–2024. Najbardziej dynamicznie wzrastał poziom WOD w Goleniowie (o 1,5 p.p.; +2,02% r/r). Znacząca dynamika *in plus* wystąpiła także w Kołobrzegu, Koszalinie i Świnoujściu (o 1,1 p.p.; ok. +1,4% r/r). Prawie wszystkie badane zachodniopomorskie miasta regionu (poza Białogardem), zanotowały WOD powyżej średniej dla województwa (72,7%), co wskazuje na ponadprzeciętne obciążenie demograficzne dla regionu, generowane przez te ośrodki.

Podsumowując tendencje demograficzne w obu regionach, należy zauważyć, że minimalnie wyższe wartości WOD (średni poziom 76,5% w 2023 r. oraz 77,7% w 2024 r.), odnotowano w badanych miastach Podkarpacia (różnice odpowiednio o 0,3 p.p. i 0,7 p.p.). Dodatkowo procentowa zmiana średniej (liczona jako różnica średnich rok do roku w relacji do średniej roku bazowego; średnie podawane z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku), była tam bardziej dynamiczna – +1,60% r/r wobec +1,05% r/r. Zarówno na Podkarpaciu, jak i na Pomorzu Zachodnim zaobserwowany znaczący – ponad 10 p.p. – rozstęp wartości między miastami „najmłodszymi” a „najstarszymi”. Analiza wykazała, że proces starzenia społeczności badanych miast pogłębia się – prawie we wszystkich miastach wartości WOD rosły, osiągając generalnie wartości powyżej średnich wojewódzkich oraz średniej krajowej. Zauważalnie wysokie obciążenie demograficzne wystąpiło w Kołobrzegu oraz Krośnie. Z kolei względnie korzystną sytuację odnotowano w Rzeszowie i Białogardzie.

Kolejnym czynnikiem pozwalającym przyrzeć się sytuacji społecznej i gospodarczej w miastach było bezrobocie, rozumiane jako odsetek bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym⁴. Wielkości bezrobocia dla miast podkarpackich przedstawiono w tabeli 2.5.

Tabela 2.5. Podkarpacie – bezrobocie

Miasto	Bezrobocie [%]		Zmiana	
	2023	2024	p.p.	%
Dębica	3,5	3,3	-0,2	-5,71
Jarosław	6,5	6,8	0,3	4,62
Jasło	7,5	7,3	-0,2	-2,67
Krosno	3,2	3,4	0,2	6,25
Mielec	4,2	4,4	0,2	4,76
Przemysł	7,4	7,6	0,2	2,70
Rzeszów	4,3	4,3	0	0,00
Sanok	5,2	5,3	0,1	1,92
Stalowa Wola	3,6	4,0	0,4	11,11
Tarnobrzeg	4,2	4,0	-0,2	-4,76
Średnia – badane miasta	4,96	5,04	0,08	1,61

⁴ Zob. szerzej: GUS, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej – bezrobotni zarejestrowani*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4802,pojecie.html>, 14.03.2026.

Miasto	Bezrobocie [%]		Zmiana	
	2023	2024	p.p.	%
Woj. podkarpackie	5,5	5,5	0	0,00
POLSKA	3,6	3,6	0	0,00

OBJAŚNIENIA: Bezrobocie – udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/>, 16.03.2026 [stan na 31.12.2025].

Z powyższego zestawienia wynika, że największy wzrost bezrobocia wystąpił w Stalowej Woli o 0,4 p.p. (+11,11% r/r). Na przeciwnym biegunie – miast z największym spadkiem (–0,2 p.p.) – uplasowały się: Dębica, Tarnobrzeg i Jasło (odpowiednio –5,71% r/r, –4,76% r/r, –2,67% r/r). Jasło to ośrodek miejski, gdzie mimo spadku, bezrobocie utrzymywało się na poziomie 7,3% w 2024 roku – wyższym w porównaniu z pozostałymi miastami i ze średnią dla województwa. Innymi miastami ze znaczącym bezrobociem, a ponadto z tendencją wzrostową, były: Przemyśl (7,6%; wzrost o 0,2 p.p., +2,70%) oraz Jarosław (6,8%; wzrost o 0,3 p.p., +4,62%), z kolei Dębica (3,3%) oraz Krosno (3,4%) to miasta o najniższym bezrobociu w 2024 roku. Warto zauważyć, że średnie bezrobocie dla badanych miast po zaokrągleniu jest niższe o 0,5 p.p. wobec średniej dla województwa, a jednocześnie o 1,4 p.p. wyższe od średniej krajowej.

Odpowiednio dla badanych miast Pomorza Zachodniego zestawiono wartości wskaźnika odnoszącego się do bezrobocia – tabela 2.6.

Tabela 2.6. Pomorze Zachodnie – bezrobocie

Miasto	Bezrobocie [%]		Zmiana	
	2023	2024	p.p.	%
Białogard	7,5	7,6	0,1	1,33
Goleniów	2,2	2,4	0,2	9,09
Gryfino	1,6	1,7	0,1	6,25
Kołobrzeg	1,2	1,4	0,2	16,67
Koszalin	3,5	3,9	0,4	11,43
Police	2,6	3,0	0,4	15,38
Stargard	3,6	3,5	–0,1	–2,78
Szczecin	2,8	2,6	–0,2	–7,14
Szczecinek	6,2	5,7	–0,5	–8,06
Świnoujście	2,5	2,7	0,2	8,00

Miasto	Bezrobocie [%]		Zmiana	
	2023	2024	p.p.	%
Wałcz	4,1	4,4	0,3	7,32
Średnia – badane miasta	3,44	3,54	0,10	2,91
Woj. zachodniopomorskie	4,2	4,2	0	0,00
POLSKA	3,6	3,6	0	0,00

OBJAŚNIENIA: Bezrobocie – udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/>, 16.03.2026 [stan na 31.12.2025].

Na podstawie analizy powyższych danych można zauważyć, że w większości miast na Pomorzu Zachodnim, bezrobocie wzrastało – najbardziej w Policach (+0,4 p.p., +15,38% r/r) oraz Koszalinie (+0,4 p.p., +11,43% r/r). Największy spadek o 0,5 p.p. (–8,06% r/r) dotyczył Szczecinka, gdzie bezrobocie wyniosło 5,7. Kołobrzeg był miastem z najniższym poziomem bezrobocia (1,4% w 2024 r.), a najwyższą wartość z kolei odnotowano w Białogardzie (7,6% w 2024 r.). Warto zaznaczyć, że w badanych miastach bezrobocie było średnio o 0,7 p.p. niższe niż w województwie zachodniopomorskim, a jednocześnie minimalnie niższe w porównaniu ze średnią krajową.

Bezrobocie w badanych miastach obu regionów nieznacznie wzrosło, przy czym dynamika względna (procentowa zmiana średniej dla badanych miast jako wskaźnik agregatowy) była większa w zachodniopomorskich badanych miastach (+2,91% r/r wobec +1,61% r/r). W badanych miastach na Podkarpaciu bezrobocie utrzymywało się na poziomie 5% (o 1,5 p.p. więcej niż w miastach Pomorza Zachodniego), ale z mniejszą rozpiętością wartości wskaźnika. Na tle stabilnych wartości dla obu województw oraz Polski, zaobserwowane zmiany mają charakter lokalny, wynikający ze specyfiki poszczególnych ośrodków miejskich i zauważalnie je różnicujących.

2.2. Preferencje polityczne w 2025 roku

2.2.1. Kontekst wyborów prezydenckich

W publikacji prezentującej wyniki badań z 2024 roku przedstawiono miasta obydwu badanych regionów również pod względem dominujących w nich preferencji partyjnych wśród mieszkańców. W niniejszym tomie, w którym zaprezentowano wyniki badań realizowanych w 2025 roku oraz wyniki wyborów prezydenckich w badanych miastach postanowiono przedstawić nastroje polityczne w badanych miastach na

podstawie rezultatów wyborów prezydenckich odbywających się wiosną tego samego roku (I tura – 18 V 2025, II tura – 1 VI 2025).

Rywalizacja o prezydenturę generalnie toczyła się między kandydatem Koalicji Obywatelskiej (Rafał Trzaskowski, PO) a pretendentem popartym przez Prawo i Sprawiedliwość (Karol Nawrocki, bezpartyjny). Do wyborów ponadto stanęli pretendenci afiliowani w ugrupowaniach politycznych (wymienieni w kolejności alfabetycznej): Grzegorz Braun (Konfederacja Korony Polskiej), Szymon Hołownia (Polska 2050 Szymona Hołowni), Marek Jakubiak (Federacja dla Rzeczypospolitej), Sławomir Mentzen (Konfederacja Wolność i Niepodległość), Marek Woch (Bezpartyjni Samorządowcy – Łączy nas Polska), Adrian Zandberg (Razem). W wyborach wzięli także udział kandydaci bez formalnej afiliacji politycznej: Artur Bartoszewicz, Magdalena Biejat (popierana przez Nową Lewicę, Polską Partię Socjalistyczną i Unię Pracy), Maciej Maciak, Joanna Senyszyn i Krzysztof Stanowski.

2.2.2. Badane miasta Podkarpacia

Analiza obejmuje wyłącznie 10 wskazanych miast województwa podkarpackiego i nie może być utożsamiana ani z obrazem całego regionu, ani ze wszystkimi miastami Podkarpacia. Dane dla województwa (PK) oraz Polski (PL) stanowią punkt odniesienia, pozwalający ocenić, w jakim stopniu badane miasta są podobne lub odmienne względem poziomu regionalnego i krajowego.

Tabela 2.7. Wyniki (w %) I tury wyborów prezydenckich w 2025 roku – Polska (PL), województwo podkarpackie (PK) i badane miasta

Miasto	RT	KN	SM	GB	SzH	AZ	MB	KS	JS	MJ
Dębica	25,70	38,17	14,90	7,49	4,28	3,45	2,40	1,17	0,76	1,03
Jarosław	25,74	37,40	15,41	7,83	4,09	2,72	2,37	0,99	0,80	0,68
Jasło	27,12	38,80	13,24	7,35	4,22	3,08	2,58	1,09	0,61	0,99
Krosno	30,12	34,52	12,90	7,73	4,84	3,29	2,95	1,02	0,84	0,93
Mielec	25,74	36,11	14,94	8,57	4,53	3,48	2,77	1,17	0,94	0,85
Przemyśl	31,72	33,99	12,97	7,72	4,14	2,90	3,16	0,98	0,8	0,78
Rzeszów	29,34	27,25	16,57	6,81	6,06	5,44	3,73	1,67	1,24	1,02
Sanok	31,79	33,86	12,30	7,73	4,62	3,03	3,40	0,99	0,81	0,77
Stalowa Wola	25,95	38,95	13,67	8,10	3,88	3,19	2,93	1,14	0,7	0,68
Tarnobrzeg	33,91	32,01	12,77	6,79	4,24	3,11	3,89	1,23	0,78	0,65

Miasto	RT	KN	SM	GB	SzH	AZ	MB	KS	JS	MJ
PK	17,90	42,77	17,59	9,22	3,90	3,07	2,22	1,02	0,73	0,84
PL	31,36	29,54	14,81	6,34	4,99	4,86	4,23	1,24	1,09	0,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW). W zestawieniu ujęto 10 kandydatów, którzy w skali kraju uzyskali co najmniej 100 tys. głosów: RT – Rafał Trzaskowski; KN – Karol Nawrocki; SM – Sławomir Mentzen; GB – Grzegorz Braun; SzH – Szymon Hołownia; AZ – Adrian Zandberg; MB – Magdalena Biejat; KS – Krzysztof Stanowski; JS – Joanna Senyszyn; MJ – Marek Jakubiak. Pominęto kandydatów, którzy uzyskali w skali kraju mniej niż 100 tys. głosów (A. Bartoszewicz, M. Maciak, M. Woch).

Najważniejszą cechą analizowanych wyników I tury wyborów prezydenckich na Podkarpaciu w 2025 roku jest wyraźna różnica między profilem wojewódzkim a profilem miejskim. W województwie podkarpackim zdecydowanie prowadził Karol Nawrocki z wynikiem 42,77%, podczas gdy Rafał Trzaskowski uzyskał 17,90%. Różnica wynosi więc niemal 25 p.p. Tymczasem w analizowanych miastach przewaga Karola Nawrockiego była znacznie mniejsza, a w dwóch przypadkach doszła nawet do zwycięstwa Rafała Trzaskowskiego.

Najbardziej zbliżone do wojewódzkiego modelu głosowania wyniki dotyczyły Stalowej Woli, Jasła, Dębicy i Jarosławia. W Stalowej Woli Karol Nawrocki osiągnął 38,95%, a Rafał Trzaskowski 25,95%, co dało przewagę około 13 p.p. W Jasle różnica wyniosła ponad 11 p.p. (38,80% wobec 27,12%), w Dębicy ponad 12 p.p. (38,17% wobec 25,70%), a w Jarosławiu około 11,5 p.p. (37,40% wobec 25,74%). W tych miastach widoczna była stabilna dominacja kandydata konserwatywnego (Karol Nawrocki miał pełne poparcie PiS-u, która to partia nie miała własnego kandydata), choć nadal słabsza niż w całym województwie.

Inaczej wyglądały wyniki w Krośnie, Przemyślu i Sanoku. W Krośnie Karol Nawrocki uzyskał 34,52%, a Rafał Trzaskowski 30,12%, czyli różnica spadła do około 4 p.p. W Przemyślu przewaga Karola Nawrockiego wyniosła jedynie nieco ponad 2 p.p. (33,99% wobec 31,72%), podobnie w Sanoku (33,86% wobec 31,79%). Oznacza to, że miasta te są wyraźnie bardziej wyrównane politycznie niż średnia wojewódzka. Nie doszło tam do pełnej dominacji jednego kandydata, lecz raczej do względnie zbliżonego poziomu poparcia.

Wyniki wyborów w Rzeszowie i Tarnobrzegu na tym tle zasługują na szczególną uwagę. W Rzeszowie Rafał Trzaskowski osiągnął 29,34%, a Karol Nawrocki 27,25%, natomiast w Tarnobrzegu odpowiednio 33,91% i 32,01%. Są to jedyne miasta w badanej próbie, w których kandydat liberalno-centrowy (kandydat PO) wyprzedził kandydata z poparciem PiS-u. Co ważne, wyniki w obu miastach różnią się od średniej wojewódzkiej nie tylko w przypadku dwóch głównych kandydatów, ale także cechuje je większe rozproszenie głosów.

W Rzeszowie wysokie wyniki osiągnęli pozostali kandydaci: Sławomir Mentzen uzyskał 16,57%, Szymon Hołownia 6,06%, Adrian Zandberg 5,44%, a Magdalena Biejat 3,73%. To jedne z najwyższych wyników tych kandydatów w całej analizowanej próbie. Oznacza to większą pluralizację preferencji wyborczych i bardziej zróżnicowaną strukturę elektoratu. W Tarnobrzegu również widoczna jest relatywnie większa różnorodność polityczna – Rafał Trzaskowski osiągnął najwyższy wynik ze wszystkich badanych miast – 33,91%, a Magdalena Biejat uzyskała najwyższe poparcie – 3,89% ze wszystkich analizowanych miast Podkarpacia.

Należy także zwrócić uwagę na pozycję Sławomira Mentzena, który w skali województwa uzyskał 17,59%, czyli wynik niemal identyczny z wynikiem Trzaskowskiego. W badanych miastach poparcie Mentzena było stabilne i wynosiło między 12,30% w Sanoku a 16,57% w Rzeszowie. Wyniki te pokazują, że elektorat wolnościowo-konfederacyjny pozostał trwałym elementem struktury politycznej regionu, choć w badanych miastach był nieco słabszy niż to wynika z danych wojewódzkich.

Grzegorz Braun (lider Konfederacji Korony Polskiej) z kolei osiągnął w województwie 9,22%, podczas gdy w analizowanych miastach jego wyniki wahały się od 6,79% w Tarnobrzegu do 8,57% w Mielcu, co wskazuje na osłabienie najbardziej radykalnego segmentu prawicy w przestrzeni miejskiej.

Kandydaci centrowi i lewicowi osiągnęli natomiast w badanych miastach wyniki wyraźnie lepsze niż średnia wojewódzka. Szymon Hołownia (kandydat Polski 2050 Szymona Hołowni) w województwie podkarpackim miał 3,90%, lecz w Rzeszowie osiągnął 6,06%, w Krośnie 4,84%, a w Sanoku 4,62%. Adrian Zandberg (Razem) uzyskał w województwie 3,07%, natomiast w Rzeszowie 5,44%. Magdalena Biejat (oficjalnie bez przynależności partyjnej, kandydatka popierana przez lewą część sceny politycznej) osiągnęła regionalnie 2,22%, ale w Tarnobrzegu 3,89%, w Rzeszowie 3,73%, a w Sanoku 3,40%.

Analiza wyników w pierwszej turze wyborów prezydenckich w badanych w projekcie miastach Podkarpacia pokazuje, że wyborcy w tych miastach są politycznie bardziej zróżnicowani niż w województwie jako całości. Przewaga Karola Nawrockiego pozostaje widoczna, ale w przestrzeni miejskiej wybranych miast, ulega wyraźnemu osłabieniu. Jednocześnie część miast wykazuje wyższy poziom pluralizacji preferencji wyborczych, czego przejawem jest zarówno mniejsza przewaga głównych kandydatów, jak i relatywnie wyższe wyniki kandydatów reprezentujących średnie i małe ugrupowania polityczne.

Podobnie jak w przypadku I tury wyborów prezydenckich w 2025 roku, analiza przedstawionych wyników II tury (zob. tab. 2.8) wymaga wyraźnego zastrzeżenia metodologicznego – obejmuje wyłącznie 10 badanych miast województwa podkarpackiego, a więc nie może być traktowana jako reprezentatywna dla całego regionu

ani dla wszystkich ośrodków miejskich Podkarpacia. Wnioski odnoszą się do tej konkretnej próby badawczej i powinny być interpretowane jako opis tendencji w badanych jednostkach, a nie jako pełna charakterystyka przestrzeni regionalnej.

Tabela 2.8. Wyniki (w %) II tury wyborów prezydenckich 2025 – Polska (PL), województwo podkarpackie (PK) i badane miasta

Miasto	RT	KN
Dębica	37,92	62,08
Jarosław	38,62	61,38
Jasło	39,39	60,61
Krosno	44,42	55,68
Mielec	39,46	60,54
Przemyśl	45,67	54,33
Rzeszów	48,34	51,66
Sanok	45,43	54,57
Stalowa Wola	38,35	61,65
Tarnobrzeg	48,44	51,56
PK	28,98	71,02
PL	49,11	50,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW).

Preferencje polityczne wyborców w analizowanych miastach województwa podkarpackiego można określić jako bardziej zróżnicowane niż preferencje całego województwa, ale nadal wyraźnie przesunięte w stronę Karola Nawrockiego. W II turze Karol Nawrocki zwyciężył we wszystkich 10 badanych miastach, jednak skala jego przewagi była znacznie mniejsza niż w całym województwie podkarpackim.

Wynik wojewódzkich wyborów prezydenckich przedstawiał się następująco: K. Nawrocki 71,02%; R. Trzaskowski 28,98%, co oznacza przewagę zwycięzcy aż o 42,04 p.p. Tymczasem średnia dla 10 analizowanych miast wynosiła odpowiednio – 57,41% i 42,60%, czyli przewaga K. Nawrockiego nad R. Trzaskowskim wyniosła około 14,80 p.p. To bardzo poważna różnica – wyniki wyborów w badanych miastach nie falsyfikują dominacji Karola Nawrockiego, ale wyraźnie ją osłabiają.

Zdecydowana przewaga kandydata obywatelskiego z poparciem PiS-u widoczna jest w Dębicy, Jarosławiu, Jasle, Mielcu i Stalowej Woli. W Dębicy Karol Nawrocki uzyskał 62,08%, przy 37,92% Rafała Trzaskowskiego; w Jarosławiu 61,38% wobec 38,62%; w Jasle 60,61% wobec 39,39%; w Mielcu 60,54% wobec 39,46%; a w Stalowej Woli

61,65% wobec 38,35%. Są to miasta, w których przewaga Karola Nawrockiego przekroczyła 20 p.p. i wskazuje na relatywnie silną stabilność konserwatywnego wzorca głosowania.

Druga grupa obejmuje Krosno, Przemyśl i Sanok. W Krośnie K. Nawrocki uzyskał 55,68%, a R. Trzaskowski 44,42%; w Przemyślu odpowiednio 54,33% i 45,67%; w Sanoku 54,57% i 45,43%, gdzie przewaga K. Nawrockiego pozostała widoczna, ale była już znacznie mniejsza. Te miasta można więc określić jako bardziej wyrównane politycznie, choć nadal mieszczące się w obszarze przewagi K. Nawrockiego.

Najbardziej konkurencyjne⁵ wyniki można zauważyć w Rzeszowie i Tarnobrzegu. W Rzeszowie K. Nawrocki uzyskał 51,66%, a R. Trzaskowski 48,34%, co daje różnicę zaledwie 3,32 p.p. W Tarnobrzegu wynik był jeszcze bardziej zbliżony – 51,56% dla K. Nawrockiego i 48,44% dla R. Trzaskowskiego, czyli różnica wyniosła 3,12 p.p. Są to dwa miasta, w których II tura najbardziej przypominała układ ogólnopolski, gdzie K. Nawrocki wygrał 50,89% do 49,11%, z przewagą 1,78 p.p.

Wniosek po analizie wyników wyborczych można sformułować następująco – w badanych miastach Podkarpacia wyniki wyborów są wyraźnie mniej jednostronne politycznie niż to na poziomie wojewódzkim. K. Nawrocki wygrywa w każdym z badanych miast, ale nie osiąga tam dominacji porównywalnej z wynikiem wojewódzkim. Szczególnie Rzeszów i Tarnobrzeg pokazują, że w przestrzeni miejskiej Podkarpacia istnieje silniejszy komponent wyborców R. Trzaskowskiego, niż wynikałoby to z danych regionalnych. Dębica, Jarosław, Jasło, Mielec i Stalowa Wola pozostają z kolei bliższe regionalnemu wzorcowi głosowania, choć również tam poparcie dla R. Trzaskowskiego jest wyższe niż średnia wojewódzka. Zestawienie wyników miejskich z poziomem województwa (PK) wskazuje, że analizowane miasta są bardziej różnicowane w porównaniu do poziomu regionalnego. Może to oznaczać, że nawet

⁵ W tym kontekście „bardziej konkurencyjny” oznacza, że rywalizacja wyborcza między kandydatami jest bardziej wyrównana, a przewaga jednego z nich wyraźnie mniejsza niż w innych jednostkach terytorialnych. W praktyce oznacza to kilka elementów: różnice procentowe między głównymi kandydatami są niższe, większa liczba kandydatów osiąga relatywnie istotne wyniki, elektorat jest bardziej rozproszony, trudniej mówić o pełnej dominacji jednego obozu politycznego. W analizowanych danych przykładem bardziej konkurencyjnego miasta jest Rzeszów. Różnica między Trzaskowskim a Nawrockim jest tam niewielka, a dodatkowo stosunkowo wysokie wyniki uzyskują Mentzen, Hołownia czy Zandberg. Oznacza to, że scena wyborcza jest bardziej pluralistyczna i mniej zdominowana przez jednego aktora politycznego. Przeciwnieństwem są miasta takie jak Stalowa Wola czy Dębica, gdzie przewaga Nawrockiego nad Trzaskowskim jest wyraźna, a układ poparcia bardziej skoncentrowany. Tam konkurencyjność jest niższa, ponieważ wynik wyborczy jest bardziej przewidywalny i mniej wyrównany. Nie chodzi więc o samą obecność wielu kandydatów, lecz o stopień równowagi między nimi oraz poziom rozproszenia głosów. Im mniejsza koncentracja poparcia wokół jednego kandydata, tym większa konkurencyjność polityczna danego miasta.

w województwie o zdecydowanej dominacji jednego kandydata, w przestrzeni miejskiej wprowadzane są elementy konkurencji i częściowej równowagi. Miasta – nawet jeśli nie przełamują dominacji – osłabiają jej intensywność.

W ujęciu politologicznym przedstawione dane (wyniki wyborów prezydenckich w wybranych miastach Podkarpacia w 2025 r.) można interpretować w ramach klasycznego podziału między bardziej złożonymi strukturami miejskimi a bardziej jednorodnymi społecznie obszarami o silnej ciągłości kulturowej. Jednocześnie należy podkreślić, że ograniczony zakres próby nie pozwala na formułowanie uogólnień dotyczących całego województwa. Analiza ujawnia raczej spektrum możliwych konfiguracji poparcia w wybranych miastach niż pełny obraz regionalny.

Badane miasta Podkarpacia tworzą układ, w którym dominacja jednego kandydata współistnieje z różnym stopniem konkurencyjności lokalnej. To napięcie między przewagą a zróżnicowaniem stanowi kluczowy element interpretacyjny analizowanych wyników.

Preferencje polityczne wyborców województwa podkarpackiego, pamiętając o ograniczonej metodologicznie próbie badawczej, można więc interpretować jako relatywnie trwałe i wyraźnie przesunięte w stronę orientacji konserwatywno-prawicowej, jednak przestrzeń miejska – nawet w regionie o silnej dominacji jednego obozu politycznego – wprowadza element większej pluralizacji i konkurencyjności. Analizowane miasta nie tworzą więc jednolitego politycznie obszaru, lecz raczej kontinuum obejmujące zarówno ośrodki o wysokim stopniu jednorodności preferencji wyborczych, jak i miasta bardziej zróżnicowane, w których przewaga jednego kandydata ulega wyraźnemu osłabieniu. Może to sugerować obecność dodatkowych czynników, takich jak większa różnorodność społeczna, odmienna struktura elektoratu czy wyższy poziom pluralizmu politycznego, a te mogą wpływać na ograniczenie skali regionalnej dominacji wyborczej jednego obozu politycznego.

2.2.3. Badane miasta Pomorza Zachodniego

Analizując wyniki wyborów w 2025 roku na Prezydenta RP na Pomorzu Zachodnim (zob. tab. 2.9) można stwierdzić, że największe poparcie zarówno w skali województwa zachodniopomorskiego, jak i w każdym z analizowanych miast uzyskał R. Trzaskowski.

Tabela 2.9. Wyniki (w %) I tury wyborów prezydenckich 2025 – Polska (PL), województwo zachodniopomorskie (ZP) i badane miasta

Miasto	RT	KN	SM	GB	SzH	AZ	MB	KS	JS	MJ
Białogard m.	43,11	24,15	12,14	5,37	3,81	3,35	5,11	1,07	0,81	0,66
Goleniów gm.	41,43	21,61	14,14	5,63	4,79	4,49	4,28	1,23	0,96	0,67

Miasto	RT	KN	SM	GB	SzH	AZ	MB	KS	JS	MJ
Gryfino gm.	37,56	28,04	13,23	5,21	4,44	4,17	3,88	1,33	1,01	0,60
Kołobrzeg m.	48,29	23,39	8,96	4,06	4,65	2,85	4,74	0,87	0,94	0,57
Koszalin m.	45,10	20,64	11,59	4,68	5,42	3,71	5,17	1,25	1,13	0,63
Police gm.	38,51	24,76	12,60	5,52	5,04	5,00	4,69	1,32	1,04	0,71
Stargard m.	41,34	23,58	12,14	5,24	5,68	4,19	4,28	1,35	0,87	0,64
Świnoujście m.	47,92	20,66	11,27	5,21	3,95	3,65	4,37	0,96	0,77	0,54
Szczecin m.	43,28	20,96	10,65	4,43	5,01	6,36	5,07	1,52	1,36	0,67
Szczecinek m.	41,01	25,62	12,57	5,59	4,44	3,38	4,25	0,94	0,93	0,53
Wałcz m.	45,14	20,64	12,00	4,39	5,04	4,17	4,91	1,22	0,87	0,74
ZP	40,31	24,29	12,82	5,39	4,87	4,29	4,47	1,19	1,04	0,62
PL	31,36	29,54	14,81	6,34	4,99	4,86	4,23	1,24	1,09	0,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW). W zestawieniu ujęto 10 kandydatów, którzy w skali kraju uzyskali co najmniej 100 tys. głosów: RT – Rafał Trzaskowski; KN – Karol Nawrocki; SM – Sławomir Mentzen; GB – Grzegorz Braun; SzH – Szymon Hołownia; AZ – Adrian Zandberg; MB – Magdalena Biejat; KS – Krzysztof Stanowski; JS – Joanna Senyszyn; MJ – Marek Jakubiak. Pominęto kandydatów, którzy uzyskali w skali kraju mniej niż 100 tys. głosów (A. Bartoszewicz, M. Maciak, M. Woch).

O tym jak dużą popularnością cieszył się kandydat PO może świadczyć to, że we wszystkich przeanalizowanych miastach, w ujęciu procentowym R. Trzaskowski uzyskał poparcie większe niż w kraju oraz z wyjątkiem Gryfina i Polic, otrzymał poparcie większe niż w województwie zachodniopomorskim. Poparcie w regionie (40,31%), gdzie uzyskał najwyższy wynik w ujęciu procentowym było większe o 8,95 p.p. niż wynik w skali kraju (31,36%). Uwagę zwracają wyniki w Gryfinie (37,56%) oraz Policach (38,51%), czyli w miastach w których R. Trzaskowski uzyskał poparcie mniejsze niż 40%. Największe poparcie kandydat PO zdobył w natomiast Kołobrzegu (48,29%), przekonując do siebie prawie połowę osób biorących udział w głosowaniu. Równie wysokie poparcie uzyskał także w Świnoujściu (47,92%).

Na drugim miejscu zarówno w województwie, jak w analizowanych miastach, ułożył się K. Nawrocki, który, mimo że w regionie zachodniopomorskim na tle pozostałych kandydatów zajął silną drugą pozycję, to jednak jego wynik na Pomorzu Zachodnim (24,29%) był niższy o 5,25 p.p. niż wynik ogólnopolski (29,54%). Mimo że w analizowanych miastach zajął niekwestionowaną drugą pozycję, to w każdym z nich uzyskał wynik niższy niż w skali kraju, a także, z wyjątkiem Gryfina (28,04%), Szczecinka (25,62%) i Polic (24,76%), uzyskał niższy wynik niż w regionie zachodniopomorskim. Największe poparcie zdobył w Gryfinie, natomiast najniższe w Koszalinie (20,64%) i w Wałcu (20,64%).

Trzecią pozycję podobnie jak w skali kraju (14,81%), Pomorza Zachodniego (12,82%) oraz w analizowanych miastach zajął Sławomir Mentzen. Poparcie dla kandydata Konfederacji Wolność i Niepodległość w regionie zachodniopomorskim było 1,99 p.p. niższe niż w kraju. We wszystkich analizowanych miastach w ujęciu procentowym uzyskał wynik niższy niż w kraju, a także z wyjątkiem Goleniowa (14,14%) i Gryfina (13,23%), uzyskał wynik niższy niż w regionie. Najwięcej głosów uzyskał we wspomnianym Goleniowie i Gryfinie, natomiast najniższy wynik odnotował w Kołobrzegu (8,96%), które było jedynym miastem, gdzie uzyskał wynik poniżej 10%.

Pozostali kandydaci zarówno w skali Pomorza Zachodniego, jak i w analizowanych miastach uzyskali wyniki dużo niższe niż R. Trzaskowski, K. Nawrocki i S. Mentzen. W ujęciu procentowym wyniki jakie uzyskali w skali regionu zachodniopomorskiego były niższe od tych w skali kraju. Wyjątek stanowi M. Biejat, której wynik na Pomorzu Zachodnim był o 0,24 p.p. wyższy od ogólnopolskiego.

W analizowanych miastach wyniki G. Brauna, S. Hołowni i M. Biejat mieściły się w przedziale między 3,81% a 5,68%, zaś wyniki A. Zandberga mieściły się w przedziale od 2,85% do 5,00% z wyjątkiem Szczecina, gdzie uzyskał poparcie 6,36%. Wyniki K. Stanowskiego, J. Senyszyn oraz M. Jakubiaka wyniosły natomiast poniżej 1,53%⁶.

Wyniki ponownego głosowania (zob. tab. 2.10) wskazują także na utrzymujące się bardzo wysokie poparcie w regionie zachodniopomorskim dla pretendenta Platformy, mimo że ostatecznie w skali kraju przegrał rywalizację o fotel prezydenta z K. Nawrockim.

Tabela 2.10. Wyniki (w %) II tury wyborów prezydenckich w 2025 roku – Polska (PL), województwo zachodniopomorskie (ZP) i badane miasta

Miasto	RT	KN
Białogard m.	59,05	40,95
Goleniów gm.	59,65	40,35
Gryfino gm.	53,71	46,29
Kołobrzeg m.	63,92	36,08
Koszalin m.	64,08	35,92
Police gm.	57,27	42,73
Stargard m.	59,28	40,72
Świnoujście m.	64,02	35,98
Szczecin m.	64,17	35,83
Szczecinek m.	56,35	43,65

6 Na podstawie danych PKW, www.pkw.gov.pl.

Miasto	RT	KN
Walcz m.	63,17	36,83
ZP	58,03	41,97
PL	49,11	50,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW. RT – Rafał Trzaskowski; KN – Karol Nawrocki.

Podobnie jak w pierwszym głosowaniu, także w ponownym, we wszystkich analizowanych miastach w ujęciu procentowym, R. Trzaskowski zdobył większe poparcie niż w skali kraju (49,11%), a także z wyjątkiem Gryfina (53,71%), Szczecinka (56,35%) i Polic (57,27%), uzyskał większe poparcie niż w skali Pomorza Zachodniego (58,03%). Największe poparcie otrzymał w Szczecinie (64,17%), Koszalinie (64,08%), Świnoujściu (64,02%), Kołobrzegu (63,92%) oraz w Wąlczu (63,17%), z kolei najniższe w Gryfinie, Szczecinku i Policach. W porównaniu z poparciem jakie otrzymał w pierwszym głosowaniu, w analizowanych miastach największy wzrost poparcia dla R. Trzaskowskiego nastąpił w Szczecinie – 20,89 p.p., a następnie w: Koszalinie – 18,98 p.p., Policach – 18,76 p.p., Goleniowie – 18,22 p.p., Wąlczu – 18,03 p.p., Stargardzie – 17,94 p.p., Gryfinie – 16,15 p.p., Świnoujściu – 16,10 p.p., Białogardzie – 15,94 p.p., Kołobrzegu – 15,63 p.p. oraz w Szczecinku – 15,34 p.p. W skali regionu zachodniopomorskiego kandydat Platformy odnotował wzrost liczby uzyskanych głosów o 17,72 p.p.

Poparcie dla bezpartyjnego kandydata popieranego przez PiS w województwie zachodniopomorskim było wyraźnie mniejsze niż pretendenta PO. Karol Nawrocki w każdym z analizowanych miast uzyskał procentowo niższe poparcie niż w skali kraju (50,89%), a także z wyjątkiem Gryfina (46,29%), Szczecinka (43,65%) i Polic (42,73%), zdobył mniejsze poparcie niż w skali regionu (41,97%). Najwięcej głosów uzyskał we wspomnianych wyżej: Gryfinie, Szczecinku i Policach, natomiast najniższe – w Szczecinie (35,83%), Koszalinie (35,92%), Świnoujściu (35,98%), Kołobrzegu (36,08%) oraz w Wąlczu (36,83%), czyli w tych miastach, w których kandydat Platformy zdobył największe poparcie. W odniesieniu do wyników jakie uzyskał w pierwszym głosowaniu, w analizowanych miastach, największy wzrost liczby głosów dla K. Nawrockiego nastąpił w Goleniowie – 18,74 p.p., a w dalszej kolejności w: Gryfinie – 18,25 p.p., Szczecinku – 18,03 p.p., Policach – 17,97 p.p., Stargardzie – 17,14 p.p., Białogardzie – 16,80 p.p., Wąlczu – 16,19 p.p., Świnoujściu – 15,32 p.p., Koszalinie – 15,28 p.p., Szczecinie – 14,87 p.p. oraz w Kołobrzegu – 12,69 p.p. W skali województwa jego poparcie wzrosło z kolei o 17,68 p.p.

Warto zauważyć, że wzrost poparcia na Pomorzu Zachodnim zarówno dla R. Trzaskowskiego (17,72 p.p.), jak i K. Nawrockiego (17,68 p.p.) nastąpiło z podobną liczbą punktów procentowych. Różnica wyniosła zaledwie 0,04 p.p.

W skali kraju K. Nawrocki wygrał z R. Trzaskowskim różnicą 1,78 p.p., natomiast różnica w skali Pomorza Zachodniego wyniosła 16,06 p.p. na korzyść R. Trzaskowskiego. W analizowanych miastach największa różnica w punktach procentowych na korzyść R. Trzaskowskiego wystąpiła zaś w Szczecinie – 28,34 p.p., a w dalszej kolejności w: Koszalinie – 28,16 p.p., Świnoujściu – 28,04 p.p., Kołobrzegu – 27,84 p.p. oraz w Wałcu – 26,34 p.p. Mniejsza przewaga wystąpiła w: Goleniowie – 19,30 p.p., Stargardzie – 18,56 p.p., Białogardzie – 18,10 p.p., Policach – 14,54 p.p. oraz w Szczecinku – 12,70 p.p. Najmniejsza różnica wystąpiła natomiast w Gryfnie – 7,42 p.p.⁷

Celem autora niniejszego podrozdziału było zaprezentowanie wyników wyborów na Prezydenta RP w 2025 roku w wybranych miastach regionu zachodniopomorskiego (zob. tab. 2.9 i 2.10), wraz z krótkim omówieniem tych wyników. Zaprezentowanie jak kształtują się preferencje wyborcze mieszkańców Pomorza Zachodniego w wybranych miastach oraz w skali całego województwa, wymaga dokładniejszych badań, które znacznie wykraczają poza zakres niniejszego podrozdziału i nie było to przedmiotem badań.

Podsumowując, można stwierdzić, że wyniki wyborów na Prezydenta RP w 2025 roku w wybranych miastach województwa zachodniopomorskiego, a także w całym regionie niespecjalnie zaskakują. Od 2005 roku wyniki wyborów głowy państwa w odniesieniu do kandydatów popieranych przez dwie największe partie w Polsce, czyli PO (obecnie Koalicję Obywatelską) oraz PiS w analizowanych miastach Pomorza Zachodniego, a także w skali całego województwa nie powinny zaskakiwać, gdyż w regionie zachodniopomorskim kandydaci ubiegający się o najwyższy urząd w państwie popierani przez PO zawsze uzyskiwali jedno z najwyższych wyników w skali kraju⁸.

⁷ Na podstawie danych PKW, www.pkw.gov.pl.

⁸ Na temat wyborów Prezydenta RP z lat 2005–2025 oraz wcześniejszych zob. m.in.: Piotr Chrobak, *Wybory prezydenta RP w latach 1990–2010*, [w:] Radosław Ptaszyński, Tomasz Sikorski (red.), *Suweren – zwierzchnik – reprezentant państwa. Głowa państwa w polskiej współczesnej refleksji politycznej*, Warszawa 2013, s. 223–284; Jerzy Sielski, *Przypadek braci Kaczyńskich*, [w:] Maciej Drzonek, Janusz Mieczkowski (red.), *POPiSy w polityce. Uwagi o polskiej scenie politycznej*, Szczecin 2006, s. 125–135; Andrzej Wojtaszak, *Donald Tusk w wyborach prezydenckich w 2005 r. – nadzieje i przyczyny porażki*, [w:] Maciej Drzonek, Janusz Mieczkowski (red.), *POPiSy...*, s. 137–145; Piotr Chrobak, *Wybory Prezydenta RP w 2010 roku w kraju i województwie zachodniopomorskim*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2012, nr 1, s. 87–127; Piotr Chrobak, *Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz do Sejmu i Senatu w Szczecinie w III Rzeczypospolitej*, [w:] Kazimierz Kozłowski, Maria Frankel, Rafał Miszczuk, Piotr Chrobak (red.), *Kronika Szczecina 2015–2016*, Szczecin 2016, s. 129–141; Piotr Chrobak, *Preferencje wyborcze mieszkańców Szczecina w latach 2014–2015*, [w:] Kazimierz Kozłowski, Maria Frankel, Anna Bartczak, Piotr Chrobak (red.), *Kronika Szczecina 2014–2015*, Szczecin 2015, s. 135–161; Piotr Chrobak, *Positions of the Main Political Parties in Poland on the Presidential Election during the COVID-19 Pandemic*, [w:] Magdalena Musiał-

Wydaje się, że preferencje wyborcze większości osób biorących udział w głosowaniu, zarówno będących mieszkańcami analizowanych miast, jak i w skali całego województwa zachodniopomorskiego pozostają dość stabilne (podobna sytuacja dotyczy także innych rodzajów wyborów⁹). Nieprzerwana dominacja dwóch ugrupowań – PO (obecnie KO) oraz PiS, których kandydaci (lub popierani przez te ugrupowania kandydaci) zdecydowanie zdominowali rywalizację wyborczą, co także przełożyło się na wyniki głosowania, pozostawiła pozostałych konkurentów do najwyższego urzędu w państwie bez jakiegokolwiek realnej szansy na zwycięstwo.

-Karg, Iabela Kapsa (red.), *Elections in Times of a Pandemic – Dilemmas and Challenges. Experiences of the European Countries*, Leiden–Boston 2024, s. 406–427; Piotr Chrobak, *Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na Pomorzu Zachodnim na tle kraju w 2020 roku*, [w:] Tomasz Czapiewski, Michał Siedziako (red.), *Kronika Szczecina 2020. Miasto w cieniu pandemii*, Szczecin 2021, s. 87–123; Andrzej Piasecki, *Wybory w Polsce 1989–2011*, Kraków 2012, s. 11–376; Piotr Chrobak, Andrzej Stelmach, Paweł Czapliński, *Preferencje wyborcze w miastach wojewódzkich podczas elekcji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2015–2025*, „Studia Wyborcze” 2025, t. XL, s. 53–90.

- ⁹ Na temat preferencji wyborczych m.in. na Pomorzu Zachodnim patrz szerzej: Piotr Chrobak, Paweł Czapliński, *Wpływ typu funkcjonalnego gmin na wynik wyborów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2020 roku w pierwszej turze głosowania w województwach zachodniopomorskim i pomorskim*, [w:] Szymon Ossowski, Natasza Lubik-Reczek, Krzysztof Urbaniak (red.), *W kręgu instytucji i systemów politycznych. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Stelmachowi*, Poznań 2025, s. 32–41; Piotr Chrobak, *Preferencje wyborcze mieszkańców regionu zachodniopomorskiego w pierwszym dwudziestopięcioleciu III Rzeczypospolitej*, [w:] Kazimierz Kozłowski (red.), *Pomorze Zachodnie z Polską*, Warszawa 2015, s. 237–260; Piotr Chrobak, *Wybory samorządowe w Szczecinie na tle Pomorza Zachodniego w latach 1990–2010. Preferencje wyborcze mieszkańców regionu zachodniopomorskiego*, Szczecin 2014, s. 1–638; Piotr Chrobak, *Referendum akcesyjne do Unii Europejskiej oraz wybory do Parlamentu Europejskiego w Szczecinie na tle Pomorza Zachodniego i ziemi lubuskiej w latach 2003–2014. Preferencje wyborcze mieszkańców regionów zachodniopomorskiego i lubuskiego*, Poznań 2018, s. 1–583; Maciej Drzonek, *Wieczni prezydenci. Przypadek Świnoujścia*, Szczecin 2022, s. 1–200; Krzysztof Kowalczyk (red.), *Wybory samorządowe w 2002 roku w Szczecinie*, Szczecin 2003, s. 1–163; Krzysztof Kowalczyk, Łukasz Tomczak, *Wybory samorządowe w Szczecinie w 2006 roku*, Szczecin 2008, s. 1–194; Maciej Drzonek (red.), *Wybory z Gryfem w tle. Szkice o wyborach w 2006 roku na Pomorzu Zachodnim*, Szczecin 2007, s. 1–152; Małgorzata Kamola-Cieślak, Łukasz Tomczak (red.), *Wybory samorządowe na Pomorzu Zachodnim w 2014 roku. Programy – kandydaci – kampanie*, Szczecin 2016, s. 1–222; Maciej Drzonek (red.), *Szczecin obywateli samorząd. Przyczynek do retrospekcji 25 lat*, Kraków–Szczecin 2015, s. 1–232; Tomasz Czapiewski, *Wybory samorządowe w Szczecinie w 2018 roku. Analiza statystyczna i przestrzenna*, [w:] Urszula Chęcińska, Tomasz Czapiewski (red.), *Kronika Szczecina 2018*, Szczecin 2019, s. 171–190; Krzysztof Kowalczyk, Mateusz Piskorski, Łukasz Tomczak, *Miedzy euroentuzjazmem a eurosceptycyzmem. Wybory do Parlamentu Europejskiego na Ziemi Lubuskiej i Pomorzu Zachodnim w 2004 roku*, Szczecin 2006, s. 1–114; Maciej Drzonek (red.), *Polityka i media – zapiski powyborcze 2011*, Kraków 2012, s. 1–192.

Rozdział 3

Lokalnie, własnymi siłami – wyniki WPW

3.1. O metodzie WPW

W rozdziale pierwszym, szczegółowo opisując zastosowane w 2025 roku narzędzie do realizacji badań ilościowych (kwestionariusz ankiety), wspomniano, że w jego piątej części sformułowano pytania z zastosowaniem metody ważenia preferencji wyboru (WPW). Szersze wyjaśnienie na czym polega metoda WPW znalazło się we wcześniejszych publikacjach¹, poniżej przedstawiono jej główne atrybuty.

Metoda WPW polega na dokonywaniu przez badanego serii porównań parami wszystkich dostępnych opcji odpowiedzi, zgodnie z zasadą „każda z każdą”. W każdym takim zestawieniu respondent wskazuje, która z opcji ma przewagę oraz określa jej wartość. Przykładowo, gdyby respondent miał określić, który owoc najbardziej lubi – jabłko, cytrynę, gruszkę, wiśnię czy mandarynkę, to przy zastosowaniu metody WPW musiałby określić, który z owoców zestawianych parami ceni wyżej oraz określić wartość przewagi w skali od 0 do 6. Respondent miałby zatem 10 par owoców – w każdej parze musiałby wybrać ten, który preferuje, określając wartość przewagi. Byłyby to pary: jabłko czy cytryna; jabłko czy gruszka; jabłko czy wiśnia; jabłko czy mandarynka, cytryna czy gruszka; cytryna czy wiśnia; cytryna czy mandarynka; gruszka czy wiśnia; gruszka czy mandarynka; wiśnia czy mandarynka.

Na podstawie zebranych wskazań obliczane są następnie wartości przewag poszczególnych opcji (w powyższym przykładzie – owoców). Ich suma stanowi podstawę do wyliczenia uśrednionej wartości dla każdej opcji (UWO), mieszczącej się w przedziale od 0,00 do 6,00 (w powyższym przykładzie – UWO byłaby zatem wyliczona dla każdego z owoców). UWO jest pierwszym wskaźnikiem wykorzystywanym do analizy rzeczywistych preferencji przy zastosowaniu metody WPW.

W metodzie WPW zatem, respondent podejmuje dwie aktywności – po pierwsze, wskazuje, który porównywany element przeważa w każdej parze, po drugie – wskazuje wartość tej przewagi (tych przewag). Nowatorstwo i efektywność metody WPW

¹ Zob. np.: Maciej Drzonek, *Przywództwo „wiecznego prezydenta. Przypadek Wojciecha Szczurka w Gdyni*, „Przegląd Zachodni” 2021, nr 2, s. 89–112; idem, *Homo politicus i jego rzeczywiste preferencje. O metodzie ważenia preferencji wyboru (WPW) w badaniu zjawisk politycznych*, „Horyzonty Polityki” 2025, nr 16 (57), s. 107–127.

polega na tym, że to nie badany przygotowuje ostateczną hierarchię preferowanych przez siebie opcji, ponieważ to nie on wylicza UWO. Utworzenie hierarchii opcji następuje bowiem dopiero po uśrednieniu wartości przypisanych im przez respondenta, czyli wyliczeniu wskaźnika UWO za pomocą wzoru matematycznego.

Należy podkreślić, że te matematyczne operacje są wykonywane przez przeprowadzających badanie, po zakończeniu zbierania danych. W przeciwieństwie zatem do klasycznych technik, w których respondenci samodzielnie przypisują wartości liczbowe wybieranym przez siebie opcjom (np. w skalowaniu typu „wskaż, który owoc najbardziej preferujesz, gdzie «1» oznacza najbardziej preferowany, a «5» – najmniej preferowany owoc”), w metodzie WPW badani co prawda wskazują co preferują, ale to nie oni dokonują hierarchizacji swoich preferencji.

Drugim wskaźnikiem wykorzystywanym w metodzie WPW, obok UWO, jest liczba przewag opcji (LPO). Wskaźnik ten określa, ile razy daną opcję respondenci uznali za przeważającą w poszczególnych parach. LPO wyrażane jest jako odsetek wskazań przewagi i stanowi dodatkowy parametr, umożliwiający bardziej precyzyjną rekonstrukcję rzeczywistych preferencji w badanej grupie. Innymi słowy, za pomocą wskaźnika LPO określa się ilościowo częstotliwość przeważających opcji w poszczególnych parach, a za pomocą wskaźnika UWO określa się jakość (intensywność, głębookość) tych preferencji.

W drugiej turze badań (2025), podobnie jak w badaniu z 2024 roku respondentów poproszono o odniesienie się do pięciu problemów, które analizowano za pomocą WPW. W kwestionariuszu ankiety były to pytania:

5.1. *Co Pani/Pana zdaniem należy propagować w pierwszej kolejności?*

Zaproponowano do wyboru następujące opcje, porównywane ze sobą parami, każda z każdą inną: patriotyzm narodowy, patriotyzm lokalny, patriotyzm gospodarczy.

5.2. *Kto w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce?*

Zaproponowano do wyboru opcje, porównywane ze sobą parami, każda z każdą inną: NATO, USA, UE, sami sobie zapewnimy.

5.3. *Co w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce?*

Zaproponowano do wyboru opcje, porównywane ze sobą parami, każda z każdą inną – własna silna armia, przeszkolenie wojskowe społeczeństwa, obowiązkowa służba wojskowa, stała obecność armii USA na terytorium Polski.

5.4. *Co obecnie stanowi największe zagrożenie?*

Zaproponowano do wyboru opcje, porównywane ze sobą parami, każda z każdą inną – militarny atak Rosji na Polskę, antagonizmy ukraińsko-polskie, niższy poziom życia, utrata tożsamości narodowej?²

3.2. Analiza wyników badań metodą WPW

Poniżej zaprezentowano wyliczenia dotyczące wskaźników UWO (intensywność preferencji) i LPO (częstotliwość preferencji) dla każdego z zagadnień badanych metodą WPW. Aby lepiej przedstawić ewentualne zmiany w percepcji badanych zaobserwowane rok do roku, najpierw przytoczono wyniki z 2024 roku (tab.: 3.1, 3.2, 3.7, 3.8, 3.13, 3.14, 3.19, 3.20), a następnie wyniki z 2025 roku (tab.: 3.3, 3.4, 3.9, 3.10, 3.15, 3.16, 3.21, 3.22). W dalszej kolejności zaprezentowano wyliczenia dotyczące zaobserwowanych zmian w badaniach z 2025 roku w stosunku do badań z 2024 roku – wskaźnik UWO (tab.: 3.5, 3.11, 3.17, 3.23) oraz LPO (tab. 3.6, 3.12, 3.18, 3.24).

3.2.1. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.1.

Co Pani/Pana zdaniem należy propagować w pierwszej kolejności: patriotyzm narodowy, patriotyzm lokalny, czy patriotyzm gospodarczy?

Wyniki badania respondentów w 2024 roku w odniesieniu do pytania 5.1 zebrano w tabelach 3.1 i 3.2.

Tabela 3.1. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.1

Badanie 2024 rok	Wartość UWO		
	21 miast	10 miast PK	11 miast ZP
patriotyzm narodowy	2,73	2,64	2,79
patriotyzm lokalny	1,65	1,53	1,72
patriotyzm gospodarczy	1,74	1,63	1,82

Źródło: opracowanie własne.

2 W kwestionariuszu ankiety znalazło się także pytanie (5.5.): *Kto ma największą władzę w Pani/Pana mieście: burmistrz/prezydent, radni, partie polityczne, lokalne grupy nacisku, organizacje społeczne, czy mieszkańcy?* Analiza odpowiedzi nie jest przedmiotem niniejszego opracowania.

Tabela 3.2. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.1

Badanie 2024 rok	Odsetek LPO		
	21 miast	10 miast PK	11 miast ZP
patriotyzm narodowy	62,59	63,79	61,76
patriotyzm lokalny	41,61	38,79	43,53
patriotyzm gospodarczy	45,8	47,41	44,71

Źródło: opracowanie własne.

W 2024 roku można było dostrzec, że w odpowiedziach respondentów z miast zachodniopomorskich każda z trzech kategorii patriotyzmu (narodowy, lokalny, gospodarczy) była wartościowana na nieco wyższym poziomie niż w opiniach samorządowców z Podkarpacia. Analizując częstotliwość przewag (wskaźnik LPO) poszczególnych kategorii patriotyzmu, widać natomiast, że patriotyzm narodowy i gospodarczy był częściej wskazywany na Podkarpaciu niż Pomorzu Zachodnim. Respondenci miast podkarpackich wskazywali częściej patriotyzm narodowy i gospodarczy, a badani z Pomorza Zachodniego wskazywali te kategorie rzadziej, choć zarazem wartościowali je na wyższym poziomie.

Po roku, w 2025 roku odczucia dotyczące patriotyzmu – jego trzech analizowanych wymiarów – uległy pewnym modyfikacjom. Rezultaty zastosowania metody WPW w badaniu percepcji trzech kategorii patriotyzmu (pytanie 5.1 kwestionariusza) podczas drugiej tury badań zebrano w tabelach 3.3 i 3.4.

Tabela 3.3. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.1

Badanie 2025 rok	Wartość UWO		
	21 miast	10 miast PK	11 miast ZP
patriotyzm narodowy	2,25	2,16	2,33
patriotyzm lokalny	2,08	1,95	2,16
patriotyzm gospodarczy	1,92	2,2	1,75

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.4. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.1

Badanie 2025 rok	Odsetek LPO		
	21 miast	10 miast PK	11 miast ZP
patriotyzm narodowy	80,29	51,25	82,81
patriotyzm lokalny	23,56	47,5	24,22
patriotyzm gospodarczy	46,15	51,25	42,97

Źródło: opracowanie własne.

Podczas drugiej fali badań samorządowcy miast zachodniopomorskich wyraźniej eksponowali znaczenie patriotyzmu narodowego (UWO = 2,33) i lokalnego (UWO = 2,16) niż badani z Podkarpacia. W przypadku patriotyzmu gospodarczego zaś, wartość UWO na Pomorzu Zachodnim (1,75) osiągnęła zdecydowanie niższy poziom niż na Podkarpaciu (2,2). W przypadku wskaźnika LPO samorządowcy zachodniopomorscy wyraźniej częściej wskazywali na patriotyzm narodowy w zestawieniu z dwoma pozostałymi kategoriami (LPO = 82,81%). Na Podkarpaciu natomiast jako pierwsza opcja w zestawianych parach różnych kategorii patriotyzmu przeważał patriotyzm gospodarczy i narodowy (w obydwu przypadkach LPO = 51,25%). Relatywnie często na Podkarpaciu (i częściej niż na Pomorzu Zachodnim) wskazywano jako pierwszą opcję również patriotyzm lokalny (LPO = 47,5%).

Porównując natomiast badania postrzegania patriotyzmu rok do roku (badania z 2025 r. do tych z 2024 r.) można również dostrzec pewne zmiany w jego percepcji. Szczegóły zaprezentowano w tabelach 3.5 i 3.6.

Tabela 3.5. Pytanie 5.1 – zmiana UWO (badanie w 2025 r. w stosunku do badania w 2024 r.)

Zmiana 2025 do 2024	UWO		
	21 miast	10 miast PK	11 miast ZP
patriotyzm narodowy	-0,48	-0,48	-0,46
patriotyzm lokalny	0,43	0,42	0,44
patriotyzm gospodarczy	0,18	0,57	-0,07

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.6. Pytanie 5.1 – zmiana LPO (badanie w 2025 r. w stosunku do badania w 2024 r.)

Zmiana 2025 do 2024	LPO		
	21 miast	10 miast PK	11 miast ZP
patriotyzm narodowy	17,7	-12,54	21,05
patriotyzm lokalny	-18,05	8,71	-19,31
patriotyzm gospodarczy	0,35	3,84	-1,74

Źródło: opracowanie własne.

Przed wszystkim należy zwrócić uwagę na niższy poziom wskaźnika UWO w kategorii patriotyzmu narodowego – w obydwu regionach obniżył się o 0,48. Zarazem jednak na Pomorzu Zachodnim wzrosła częstotliwość wskazywania tej kategorii patriotyzmu jako pierwszej opcji – wskaźnik LPO wzrósł tam o 21,05 p.p., a na Podkarpaciu odnotowano jednoczesny spadek o 12,54 p.p.

Zatem kategoria patriotyzmu narodowego była w 2025 roku wartościowana na niższym poziomie w miastach obydwu regionów (niższe wartości UWO), natomiast na Podkarpaciu dodatkowo nastąpił spadek wskazywania patriotyzmu narodowego w zestawieniu z kategoriami patriotyzmu lokalnego i gospodarczego (niższy odsetek LPO).

W przypadku patriotyzmu lokalnego w 2025 roku samorządowcy Podkarpacia i Pomorza Zachodniego wartościowali tę kategorię wyżej (odpowiednio wyższy poziom UWO o 0,42 i 0,44). Respondenci miast zachodniopomorskich wyraźnie rzadziej wskazywali natomiast tę kategorię jako opcję pierwszego wyboru – wskaźnik LPO w 2025 roku spadł w stosunku do 2024 roku o 19,31 p.p. Respondenci miast podkarpackich patriotyzm lokalny wskazywali z kolei częściej jako pierwszoplanową opcję w stosunku do pierwszej tury badań – (wyższy poziom LPO o 8,71 p.p.).

W kategorii patriotyzmu gospodarczego na Pomorzu Zachodnim zaobserwowano zmiany – wartość UWO rok do roku nieznacznie spadła (-0,07), przy jednoczesnym obniżeniu poziomu wskaźnika LPO o 1,74 p.p. W przypadku Podkarpacia wartość UWO patriotyzmu gospodarczego osiągnęła wyższy poziom o 0,57 przy jednoczesnym zwiększeniu częstotliwości wskazań tej kategorii jako pierwszej opcji o 3,84 p.p.

Reasumując zatem badanie metodą WPW zagadnienia percepcji różnych kategorii patriotyzmu można poczynić następujące wnioski:

1. W obydwu regionach postrzeganie patriotyzmu narodowego jako dominującej kategorii utrzymuje się na wysokim poziomie, chociaż w obydwu regionach w 2025 roku wskaźnik UWO osiągnął niższy poziom. Dodatkowo należy zauważyć, że na Podkarpaciu w 2025 roku poziom UWO patriotyzmu narodowego (2,16) spadł poniżej poziomu UWO patriotyzmu gospodarczego (2,2). Na Pomorzu Zachodnim

z kolei, pomimo spadku UWO w tej kategorii, odnotowano zdecydowanie większą częstotliwość wskazań kategorii patriotyzmu narodowego jako opcji pierwszoplanowej w stosunku do kategorii patriotyzmu lokalnego i gospodarczego (LPO 2025 = 82,81).

2. W obydwu regionach poziom percepcji patriotyzmu lokalnego był wyższy w 2025 roku, ale tylko na Podkarpaciu wzrostowi temu towarzyszyła rosnąca częstotliwość wskazań tej kategorii jako opcji pierwszego wyboru.
3. Na Podkarpaciu nastąpiło znaczące przeorientowanie percepcji patriotyzmu gospodarczego, na co wskazuje zarówno wyższy poziom UWO (2,2 – a więc jak wspomniano najwyżej) oraz LPO (51,25).
4. Można zatem skonstatować, że samorządowcy w obydwu regionach z mniejszą atencją wskazują na patriotyzm narodowy, natomiast na Podkarpaciu towarzyszy temu przesunięcie percepcji patriotyzmu na kategorie patriotyzmu lokalnego, a zwłaszcza gospodarczego. Może to być konsekwencją bliskości konfliktu na Ukrainie, co na płaszczyźnie gospodarczej ujemnie wpływa przede wszystkim na życie mieszkańców Podkarpacia.

3.2.2. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.2

Kto w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce: NATO, USA, UE, czy sami sobie zapewnimy?

Wyniki badania respondentów z 2024 roku w odniesieniu do pytania 5.2 zebrano w tabelach 3.7 i 3.8.

Tabela 3.7. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.2

Badanie 2024 rok	Wartość UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
NATO	3,4	3,43	3,38
USA	1,86	2,11	1,68
UE	1,05	0,86	1,17
Sami sobie zapewnimy	2,01	1,89	2,09

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.8. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.2

Badanie 2024	Odsetek LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
NATO	79,25	77,59	80,39
USA	44,06	51,72	38,43
UE	29,37	25,86	31,76
Sami sobie zapewnimy	47,32	44,83	49,41

Źródło: opracowanie własne.

Z prezentowanych powyżej danych wynika, że w 2024 roku na Podkarpaciu wyraźnie dominowała inna percepcja udziału USA w zapewnieniu bezpieczeństwa niż na Pomorzu Zachodnim. Zarówno wskaźnik UWO (2,11 do 1,68), jak i LPO (51,72% do 38,43%) osiągały wyraźnie wyższy poziom – Stany Zjednoczone były w percepcji polityków lokalnych badanych miast Podkarpacia zdecydowanie bardziej utożsamiane z zapewnieniem bezpieczeństwa Polsce. W miastach Pomorza Zachodniego w 2024 roku natomiast większa ufność była pokładana w UE oraz w podejmowaniu własnej aktywności obronnej (odpowiedź „sami sobie zapewnimy”).

Rezultaty drugiej tury badań z zastosowaniem metody WPW do analizy percepcji podmiotów mogących zapewnić bezpieczeństwo Polsce zaprezentowano w tabelach 3.9 (wskaźnik UWO) i 3.10 (wskaźnik LPO).

Tabela 3.9. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.2

Badanie 2025 rok	Wartość UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
NATO	3,11	3,03	3,20
USA	1,61	1,70	1,52
UE	1,4	1,53	1,17
Sami sobie zapewnimy	2,58	2,46	1,34

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.10. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.2

Badanie 2025 rok	Odsetek LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
NATO	70,51	68,33	71,88
USA	36,22	40,00	33,85
UE	41,03	35,00	44,79
Sami sobie zapewnimy	52,24	56,67	49,48

Źródło: opracowanie własne.

Badania z 2025 roku pokazały, że nadal najwyższą wartość UWO i w miastach województwa podkarpackiego (3,03) i w miastach zachodniopomorskich (3,20) uzyskała opcja NATO – w opinii respondentów z obydwu regionów to Pakt Północnoatlantycki był pierwszoplanowym podmiotem mogącym zapewnić bezpieczeństwo. Wskaźnik LPO w przypadku tej opcji również osiągał najwyższy poziom i na Podkarpaciu (68,33%) i na Pomorzu Zachodnim (71,88%). Należy jednak zauważyć, że obydwa wskaźniki sięgały nieco wyższego pułapu na Pomorzu Zachodnim.

W 2025 roku, w ocenie badanych samorządowców Podkarpacia znaczącą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa odgrywały jednak również własne działania Polski (opcja „sami sobie zapewnimy”) – w tym przypadku UWO wyniosło tam 2,46, podczas gdy na Pomorzu Zachodnim – 1,34. W 2025 roku podkarpaccy politycy lokalni wyżej niż samorządowcy z Pomorza Zachodniego oceniali możliwości USA w dbaniu o bezpieczeństwo Polski (UWO = 1,7 do 1,52; a wskaźnik LPO odpowiednio – 40% oraz 33,85%). Również jednak, co może być pewnym zaskoczeniem – na Podkarpaciu bardziej niż na Pomorzu Zachodnim uznawano Unię Europejską za gwaranta bezpieczeństwa (UWO odpowiednio – 1,53 oraz 1,17). Jednocześnie częściej wskazywano UE jako opcję pierwszoplanową w miastach zachodniopomorskich (44,79%) niż podkarpackich (35%).

Porównując natomiast postrzeganie różnych podmiotów mogących gwarantować bezpieczeństwo Polsce rok do roku (badania z 2025 r. do tych z 2024 r.) można dostrzec wyraźne zmiany zachodzące w percepcji badanych samorządowców. Szczegóły przedstawiono w tabelach 3.11 i 3.12.

Tabela 3.11. Pytanie 5.2 – zmiana UWO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku

Zmiana 2025 do 2024	UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
NATO	-0,29	-0,4	-0,18
USA	-0,25	-0,41	-0,16
UE	0,35	0,67	0
Sami sobie zapewnimy	0,57	0,57	-0,75

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.12. Pytanie 5.2 – zmiana LPO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku

Zmiana 2025 do 2024	LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
NATO	-8,74	-9,26	-8,51
USA	-7,84	-11,72	-4,58
UE	11,66	9,14	13,03
Sami sobie zapewnimy	4,92	11,84	0,07

Źródło: opracowanie własne.

Jak można zauważyć na podstawie danych zaprezentowanych wyżej, zarówno na Pomorzu Zachodnim, jak i zwłaszcza, co może na pierwszy rzut oka dziwić, na Podkarpaciu, w 2025 roku odnotowano niższy poziom wskazań USA i NATO jako podmiotów gwarantujących bezpieczeństwo. Oczywiście, jak zauważono wyżej, NATO nadal było podmiotem uznawanym za najbardziej zapewniający bezpieczeństwo, ale pokładanie nadziei w Pakcie Północnoatlantyckim spadło w opinii respondentów obydwu województw – wskaźnik UWO osiągnął niższy poziom o 0,4 na Podkarpaciu i 0,18 na Pomorzu Zachodnim, a wskaźnik LPO odpowiednio o – 9,26 p.p. i 8,51 p.p.

W 2025 roku pesymistyczne opinie na temat gwarancji bezpieczeństwa dotyczyły również roli USA. W tym przypadku pogłębiły się one zwłaszcza na Podkarpaciu, gdzie UWO osiągało poziom niższy o 0,41, a LPO o 11,72 p.p. (na Pomorzu Zachodnim spadek odpowiednio UWO o 0,16 i LPO o 4,58 p.p.). Opcja samodzielnego zapewnienia sobie bezpieczeństwa zyskała rok do roku więcej zwolenników na Podkarpaciu (UWO +0,57; LPO +11,84 p.p.) niż na Pomorzu Zachodnim (UWO –0,75; LPO +0,07 p.p.). Co ciekawe, opcja UE jako dostarczyciela bezpieczeństwa Polsce również zyskiwała zwolenników w 2025 roku na Podkarpaciu (UWO +0,67;

LPO +9,14 p.p.), choć na Pomorzu Zachodnim opinia o pozytywnej roli UE w zapewnieniu bezpieczeństwa też się generalnie poszerzyła (wskaźnik LPO +13,03 p.p., UWO na tym samym poziomie, czyli 1,17).

Reasumując zatem badanie metodą WPW, zagadnienia percepcji roli różnych podmiotów w zapewnieniu bezpieczeństwa Polsce można poczynić następujące wnioski:

1. Generalnie podmiotem, który najbardziej może zapewnić bezpieczeństwo Polsce był – wedle opinii respondentów pozyskanych w dwóch kolejnych latach – Pakt Północnoatlantycki, choć optymizm co do jego roli w 2025 roku zmalał w obydwu województwach (zwłaszcza na Podkarpaciu).
2. W 2025 roku odnotowano narastający pesymizm, zwłaszcza na Podkarpaciu, w postrzeganiu USA jako gwaranta bezpieczeństwa. Można to tłumaczyć czynnikami o charakterze geopolitycznym (zmiany w relacjach USA z Rosją i co za tym idzie w powstrzymywaniu jej imperializmu za wschodnią granicą Polski). Wy tłumaczeniem tych tendencji pesymistycznych na Podkarpaciu były namacalne konsekwencje zmian polityki amerykańskiej, które szczególnie na Podkarpaciu można było odczuć. W 2025 roku USA wycofały z Podkarpacia swój kontyngent wojskowy, który nie tylko pozwalał na realne odczuwanie amerykańskiego parasola bezpieczeństwa, ale również pozytywnie wpływał na sytuację ekonomiczną w tym regionie.
3. W konsekwencji nastąpiło przeorientowanie opinii dotyczących podmiotów zapewniających bezpieczeństwo – rozszerzał się w tym względzie pogląd, że to UE może dać bezpieczeństwo i to również na Podkarpaciu, które w przeciwieństwie do Pomorza Zachodniego nie było euroentuzjastyczne. Przede wszystkim jednak zaczęto poszukiwać poczucia bezpieczeństwa w ramach samodzielnej aktywności na rzecz obronności (opcja „sami sobie zapewnimy”[bezpieczeństwo]), co najbardziej uwi doczniło się w wynikach badania z 2025 roku na Podkarpaciu.

3.2.3. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.3

Co w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce: własna silna armia, przeszkolenie wojskowe społeczeństwa, obowiązkowa służba wojskowa, czy stała obecność armii USA na terytorium Polski?

Wyniki badania respondentów z 2024 roku w odniesieniu do pytania 5.3 zebrano w tabelach 3.13 i 3.14.

Tabela 3.13. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.3

Badanie 2024 rok	Wartość UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
własna silna armia	3,21	3,33	3,12
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa	1,38	1,39	1,38
obowiązkowa służba wojskowa	1,20	1,10	1,27
stała obecność armii USA	2,35	2,33	2,37

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.14. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.3

Badanie 2024 rok	Odsetek LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
własna silna armia	76,9	78,70	75,69
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa	36,8	36,8	36,86
obowiązkowa służba wojskowa	28,70	28,20	29,02
stała obecność armii USA	57,6	56,30	58,43

Źródło: opracowanie własne.

Jak można zauważyć na podstawie powyżej zaprezentowanych danych, w 2024 roku samorządowcy z miast Podkarpacia częściej niż politycy lokalni miast Pomorza Zachodniego wyrażali opinię, że to „własna, silna armia” w najwyższym stopniu może zapewniać bezpieczeństwo Polski. Opcja ta osiągała tam zarówno wysoki poziom wskaźnika UWO, jak i częściej ją wybierano jako przeważającą w zestawieniu z pozostałymi opcjami (odsetek LPO). Należy jednak zauważyć, że „własna silna armia” była uznawana za czynnik, który w najwyższym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce w obydwu województwach. Opcja ta zdecydowanie przeważała nad wszystkimi pozostałymi badanymi czynnikami. Należy również zwrócić uwagę na to, że mimo iż w trakcie realizacji pierwszej tury badań wojska armii amerykańskiej stacjonowały na Podkarpaciu (podrzeszowska Jasionka), to opcja „stała obecność armii USA” była częściej wskazywana przez samorządowców z miast Pomorza Zachodniego.

Wyniki zastosowania metody WPW w 2025 roku do analizy czynników przyczyniających się do zapewnienia bezpieczeństwa w Polsce zaprezentowano w tabelach 3.15 (wskaźnik UWO) i 3.16 (wskaźnik LPO).

Tabela 3.15. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.3

Badanie 2025 rok	Wartość UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
własna silna armia	3,37	3,83	3,09
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa	1,47	1,14	1,68
obowiązkowa służba wojskowa	1,51	1,44	1,55
stała obecność armii USA	2,18	2,05	2,26

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.16. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.3

Badanie 2025 rok	Odsetek LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
własna silna armia	75,96	84,17	70,83
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa	34,94	29,17	38,54
obowiązkowa służba wojskowa	35,58	32,5	37,5
stała obecność armii USA	53,53	54,17	53,13

Źródło: opracowanie własne.

Spośród badanych w 2025 roku czynników zapewniających bezpieczeństwo Polski dominował – w obydwu regionach – ten wyrażony w opcji „własna silna armia”. Na Podkarpaciu UWO osiągnęło poziom 3,83, a LPO – 84,17%, a na Pomorzu Zachodnim odpowiednio – 3,09 i 70,83%. Na drugim miejscu nadal znajdowała się „stała obecność armii USA”. Wskaźnik UWO na Podkarpaciu osiągał poziom 2,26, a na Pomorzu Zachodnim – 2,05. Nadal również czynnik ten był w przeważającej mierze wybierany w zestawieniu z pozostałymi – wskaźnik LPO na Podkarpaciu i Pomorzu Zachodnim na poziomie odpowiednio – 54,17% i 53,13%. W opiniach samorządowców Pomorza Zachodniego większe znaczenie niż na Podkarpaciu przypisywano „przeszkoleniu wojskowemu” oraz „obowiązkowej służbie wojskowej”, na co wskazywał wyższy poziom zarówno UWO jak i LPO.

Porównując natomiast analizowane czynniki bezpieczeństwa (tab. 3.17 i 3.18) w badaniach rok do roku (2025 do 2024) przede wszystkim należy dostrzec korelację z wynikami dotyczącymi postrzegania podmiotów bezpieczeństwa, które przedstawiono wyżej w tabelach 3.15 i 3.16.

Tabela 3.17. Pytanie 5.3 – zmiana UWO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku

Zmiana 2025 do 2024	UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
własna silna armia	0,16	0,5	−0,03
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa	0,09	−0,25	0,30
obowiązkowa służba wojskowa	0,31	0,34	0,28
stała obecność armii USA	−0,17	−0,28	−0,11

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.18. Pytanie 5.3 – zmiana LPO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku

Zmiana 2025 do 2024	LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
własna silna armia	−0,96	5,43	−4,86
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa	−1,89	−7,61	1,68
obowiązkowa służba wojskowa	6,91	4,34	8,48
stała obecność armii USA	−4,05	−2,15	−5,30

Źródło: opracowanie własne.

Warto zwrócić uwagę na zbieżność w opiniach dotyczących roli USA jako podmiotu zapewniającego bezpieczeństwo oraz „stałej obecności armii USA” jako czynnika zapewniającego bezpieczeństwo. W obydwu przypadkach, zarówno na Podkarpaciu, jak i na Pomorzu Zachodnim odnotowano spadek zaufania do USA jako podmiotu i armii USA jako czynnika gwarantującego bezpieczeństwo w Polsce. W tym ostatnim przypadku („stała obecność armii USA”) spadek zaufania wyrażał niższy poziom wskaźnika UWO (−0,28 na Podkarpaciu oraz −0,11 na Pomorzu Zachodnim), a także niższy wskaźnik LPO w obydwu regionach, odpowiednio o −2,15 p.p. i 5,3 p.p.

Korelacja dostrzegalna jest również w przypadku opcji „sami sobie zapewnimy bezpieczeństwo” i czynnika „własna silna armia”, na Podkarpaciu, gdzie w 2025 roku wzrost notowań tego czynnika w zapewnieniu bezpieczeństwa wyrażał wyższy poziom obydwu wskaźników – UWO o 0,5 i LPO o 5,43 p.p. Dodatkowo na Podkarpaciu, co również jest przecież związane z „wzięciem spraw bezpieczeństwa w swoje ręce” w 2025 roku odnotowano wzrost przychylności względem „obowiązkowej służby wojskowej” – w tym przypadku wskaźnik UWO przyrósł o 0,34 a LPO o 4,34 p.p. w stosunku do badań z 2024 roku.

Reasumując zatem badanie metodą WPW w kwestii czynników zapewniających bezpieczeństwo, można wskazać:

1. W opinii samorządowców obydwu regionów rośnie znaczenie posiadania własnej silnej armii. Warto zauważyć, że na Podkarpaciu w 2025 roku wskaźnik UWO w tym przypadku osiągnął poziom 3,83, czyli najwyższy ze wszystkich opcji badanych w dwóch pytaniach dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa w Polsce (pytania 5.2 i 5.3 kwestionariusza).
2. Czynniki obecności wojsk USA na terytorium Polski nadal był uznawany za ważny (UWO powyżej 2,0), ale zarazem w 2025 roku wyraźnie dostrzegalny był spadek opinii pozytywnych względem tej opcji bezpieczeństwa Polski (zwłaszcza na Podkarpaciu). Niewątpliwie, na co już zwrócono uwagę wyżej, ma to związek z faktycznym wycofaniem z Podkarpacia kontyngentu wojsk amerykańskich stacjonującego dotąd pod Rzeszowem.
3. Warto też podkreślić wzrastające, pozytywne opinie o wprowadzeniu obowiązkowej służby wojskowej, szczególnie dostrzegalne w postrzeganiu kwestii bezpieczeństwa przez respondentów miast podkarpackich.

3.2.4. Analiza odpowiedzi na pytanie 5.4

Co obecnie stanowi największe zagrożenie: militarny atak Rosji na Polskę, antagonizmy ukraińsko-polskie, niższy poziom życia, czy utrata tożsamości narodowej?

Wyniki badania respondentów z 2024 roku w odniesieniu do pytania 5.4 przedstawiono w tabelach 3.19 i 3.20.

Tabela 3.19. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.4

Badanie 2024 rok	Wartość UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
militarny atak Rosji	3,54	3,25	3,74
antagonizmy ukraińsko-polskie	1,31	1,25	1,36
niższy poziom życia	1,74	1,75	1,73
utrata tożsamości narodowej	1,75	1,95	1,64

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.20. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.4

Badanie 2024 rok	Odsetek LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
militarny atak Rosji	76,00	70,70	79,61
antagonizmy ukraińsko-polskie	35,70	33,30	37,25
niższy poziom życia	46,90	49,40	45,10
utrata tożsamości narodowej	41,50	46,60	38,04

Źródło: opracowanie własne.

Odpowiedzi na pytanie 5.4. pozyskane podczas pierwszej tury badania w 2024 roku wskazywały, że samorządowcy Podkarpacia i Pomorza Zachodniego odmiennie postrzegali zagrożenia. Mimo że Podkarpacie graniczy z Ukrainą, która na co dzień doświadcza agresji rosyjskiej, to obawy samorządowców Pomorza Zachodniego odnośnie do militarnego ataku Rosji na Polskę były znacząco wyższe, co pokazały zarówno wskaźnik UWO, jak i LPO. W podobny sposób oceniano zagrożenie związane z możliwością pojawienia się „antagonizmów ukraińsko-polskich”, z kolei „niższy poziom życia” oraz „utrata tożsamości narodowej” były wyraźnie częściej wskazywane w opiniach wyrażanych przez badanych samorządowców z Podkarpacia.

Badania dotyczące zagrożeń przeprowadzone w drugiej turze w 2025 roku wykazały pewne zmiany w ich percepcji, ale tylko w odniesieniu do ich intensywności. Szczegółowe dane przedstawiono w tabelach 3.21 (UWO) oraz 3.22. (LPO,).

Tabela 3.21. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.4

Badanie 2025 rok	Wartość UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
militarny atak Rosji	3,44	3,38	3,48
antagonizmy ukraińsko-polskie	1,94	1,58	2,17
niższy poziom życia	1,07	1,34	0,97
utrata tożsamości narodowej	0,74	0,95	0,60

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.22. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.4

Badanie 2025 rok	Odsetek LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
militarny atak Rosji	73,4	74,17	72,92
antagonizmy ukraińsko-polskie	49,04	41,67	53,65
niższy poziom życia	26,92	30,00	25,00
utrata tożsamości narodowej	17,31	20,83	15,10

Źródło: opracowanie własne.

Najwyższy poziom zagrożeń, zarówno na Podkarpaciu, jak i na Pomorzu Zachodnim wyrażały opinie dotyczące ataku Rosji, przy czym wskaźnik UWO osiągnął wyższy pułap na Pomorzu Zachodnim (3,48), a częstotliwość występowania opinii dotyczących tego zagrożenia – wskaźnik LPO – na Podkarpaciu (74,17%). Możliwość wystąpienia antagonizmów ukraińsko-polskich częściej przewidywali samorządowcy zachodniopomorscy (UWO = 2,17, LPO = 53,65%) niż respondenci z Podkarpacia (UWO = 1,58, LPO = 41,67). Zagrożenia niższego poziomu życia oraz utraty tożsamości narodowej bardziej odzwierciedlały z kolei opinie polityków lokalnych z Podkarpacia (zarówno mierzone wskaźnikiem UWO, jak i LPO). Tak więc rozkład opinii dotyczących zagrożeń między badanymi regionami w 2025 roku w zasadzie wyglądał podobnie jak w 2024 roku, tyle tylko, że wartości wskaźników UWO i LPO zmieniły się dość znacząco porównując je rok do roku. Szczegółowe dane dotyczące zaobserwowanych zmian w badaniu z 2025 roku w stosunku do badań z 2024 roku zaprezentowano w tabelach 3.23 oraz 3.24.

Tabela 3.23. Pytanie 5.4 – zmiana UWO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku

Zmiana 2025 do 2024	UWO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
militarny atak Rosji	-0,10	0,13	-0,26
antagonizmy ukraińsko-polskie	0,63	0,33	0,81
niższy poziom życia	-0,67	-0,41	-0,76
utrata tożsamości narodowej	-1,01	-1,00	-1,04

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.24. Pytanie 5.4 – zmiana LPO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku

Zmiana 2025 do 2024	LPO		
	21 miast	Miasta PK	Miasta ZP
militarny atak Rosji	-2,59	3,48	-6,69
antagonizmy ukraińsko-polskie	13,38	8,34	16,40
niższy poziom życia	-19,93	-19,43	-20,10
utrata tożsamości narodowej	-24,18	-25,72	-22,94

Źródło: opracowanie własne.

Przede wszystkim należy zauważyć, że badania z 2025 roku wykazało, iż w opinii samorządowców z Podkarpacia wzrastały obawy dotyczące militarnego ataku Rosji (UWO +0,13; LPO +3,48 p.p.). U badanych z Pomorza Zachodniego ta kategoria obaw z kolei malała – UWO -0,26; LPO -6,69 p.p. W miastach obydwu regionów odnotowano w 2025 roku wzrost obaw związanych z pojawieniem się antagonizmów ukraińsko-polskich, przy czym obydwa wskaźniki wzrosły bardziej na Pomorzu Zachodnim (UWO +0,81; LPO +16,4 p.p.) niż na Podkarpaciu (UWO +0,33; LPO +8,34). Tendencja spadkowa dotyczyła natomiast dwóch pozostałych zagrożeń (w obydwu regionach) – niskiego poziomu życia i utraty tożsamości narodowej. Warto podkreślić, że w przypadku tego ostatniego zagrożenia w 2025 roku odnotowano – co było dość zaskakujące – znaczący spadek poziomu wskaźnika UWO i na Pomorzu Zachodnim (-1,04), i na Podkarpaciu (-1,0) oraz wskaźnika LPO – odpowiednio -22,94 i -25,72.

Reasumując zatem opinie na temat czterech kategorii zagrożeń analizowanych w pytaniu 5.4, można zauważyć, że:

1. Na Podkarpaciu widać tendencję wzrostową obaw związanych z militarnym atakiem Rosji, a na Pomorzu Zachodnim – spadek tego typu obaw rok do roku.
2. W obu województwach rosną obawy związane z wystąpieniem antagonizmów ukraińsko-polskich, choć paradoksalnie ich przyrost jest bardziej widoczny nie na Podkarpaciu, gdzie napływ ludności ukraińskiej jest relatywnie wysoki, lecz na Pomorzu Zachodnim, które jest regionem najbardziej oddalonym od granicy z Ukrainą. Wydaje się, że można ten paradoks wytłumaczyć, odwołując się nie tyle do napływu ludności ukraińskiej w latach ostatnich (po 2022 r.) lecz do stale, od kilku pokoleń zamieszkującej ludności napływowej pochodzenia ukraińskiego na Pomorzu Zachodnim.
3. Obawy o charakterze ekonomicznym spadały w obydwu regionach – warto zwrócić w tym przypadku uwagę na korelację z wyraźnym wzrostem obaw związanych

z możliwością wybuchu wojny z Federacją Rosyjską. W sytuacji realnego, albo tylko komunikacyjnie powtarzalnego zagrożenia militarnego ataku, można domniemywać, że utrata niepodległości (a więc potencjalny efekt militarnego ataku) staje się w opinii badanych większym zagrożeniem niż „zaledwie” utrata tożsamości. A warto przypomnieć, że w 2025 roku pojawiało się wiele publicznych wypowiedzi i polityków, i wojskowych, w których potencjalny atak Rosji komunikacyjnie w zasadzie obwieszczano jako coś nieuchronnie grożącego Polsce.

4. Spadek obaw związanych z utratą tożsamości narodowej może być skorelowany ze wzrostem pozytywnych opinii związanych z utożsamianiem patriotyzmu z kwestiami lokalnymi i gospodarczymi, co wykazano w analizie odpowiedzi na pytanie 5.1.

3.3. WPW wnioski

W 2024 roku na Pomorzu Zachodnim kategoria patriotyzmu narodowego, lokalnego i gospodarczego była wskazywana silniej niż na Podkarpaciu (wyższy poziom UWO). Na Podkarpaciu natomiast częściej afirmowano patriotyzm narodowy i gospodarczy (wyższy odsetek LPO).

Należy również podkreślić, że zróżnicowanie to dotyczyło również percepcji rok do roku. W 2025 roku w obydwu regionach spadła intensywność wskazań patriotyzmu narodowego, zwłaszcza na Podkarpaciu, na rzecz patriotyzmu lokalnego, a zwłaszcza gospodarczego, który stał się kategorią dominującą w percepcji (UWO najwyższe).

Badanie wykazało również słabnące (rok do roku) uznanie NATO, a zwłaszcza USA jako głównych podmiotów gwarantujących bezpieczeństwo w Polsce, choć należy podkreślić, że Pakt Północnoatlantycki ciągle pozostawał w opinii badanych pierwszoplanowym gwarantem. W 2025 roku percepcja gwarantujących bezpieczeństwo wyraźniej była przekierowana na UE (w obydwu regionach, choć w różnym stopniu) oraz na wiarę we własne możliwości (w obydwu województwach, choć znacząco wyraźniej na Podkarpaciu).

Fluktuacje dotyczące postrzegania podmiotów bezpieczeństwa zostały *de facto* potwierdzone w zmianach percepcji czynników wspomagających bezpieczeństwo Polski. Przede wszystkim należy podkreślić korelację opinii dotyczących roli USA jako podmiotu zapewniającego bezpieczeństwo oraz czynnika „stałej obecności armii USA” jako czynnika gwarantującego bezpieczeństwo. W obydwu przypadkach aprobaty tych opcji spadała w badanych województwach. Podobieństwa były widoczne również w przypadku opcji „sami sobie zapewnimy bezpieczeństwo” i czynnika „własna silna armia”, na Podkarpaciu, gdzie w 2025 roku wzrost notowań tego czynnika w zapewnieniu bezpieczeństwa wyrażał wyższy poziom wskaźników UWO i LPO.

Zastosowanie metody WPW do analizy percepcji zagrożenia wojennego („militarny atak Rosji”) pozwoliło zauważyć, że intensywność takich obaw osiągała wyższy poziom na Pomorzu Zachodnim niż na Podkarpaciu. Zarazem, rok do roku, to w opiniach respondentów z miast zachodniopomorskich obawa ta spadała, podczas gdy wśród badanych miast podkarpackich – wyraźnie rosła, zarówno jej intensywność (UWO) jak i częstotliwość (LPO).

Na Pomorzu Zachodnim, paradoksalnie, znacznie częściej obawiano się antagonizmów ukraińsko-polskich niż na Podkarpaciu i co warto podkreślić – obawy te wzrastały przede wszystkim w opiniach samorządowców miast zachodniopomorskich.

W opiniach respondentów z Podkarpacia z kolei obawy dotyczące utraty tożsamości narodowej oraz niższego poziomu życia osiągały wyższy poziom, choć należy dodać, że w obydwu regionach, rok do roku, znacząco spadła intensywność (UWO) i częstotliwość (LPO) odnośnie do tych obaw.

Badania metodą WPW można odnieść do kilku przyjętych hipotez w projekcie badawczym. Można zatem skonstatować, że:

Hipoteza h1 o zróżnicowanej percepcji patriotyzmu w obydwu regionach została potwierdzona.

Hipoteza h2a (respondenci miast PK obawiają się w większym stopniu zagrożeń związanych z wojną lub będących konsekwencjami agresji Rosji na Ukrainę) potwierdziła się jedynie częściowo – badanie wykazało wzrost tego typu obaw na Podkarpaciu, a spadek na Pomorzu Zachodnim, ale jednocześnie obawy związane z wojną były wyższe na Pomorzu Zachodnim w 2024 roku i w 2025 roku.

Hipoteza h2b (politycy lokalni miast PZ obawiają się w większym stopniu zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym) potwierdziła się w odniesieniu do obaw dotyczących antagonizmów ukraińsko-polskich.

Hipoteza 5 (zmiany w percepcji zagrożeń i patriotyzmu) potwierdziła się. Widać to wyraźnie na przykładzie postrzegania zmian roli USA w architekturze bezpieczeństwa. Czynniki ten zaistniał w okresie badań i miał zarówno charakter egzogeniczny (zmiana roli USA na płaszczyźnie geopolitycznej), jak i endemiczny (wycofanie wojsk USA z Podkarpacia), co przejawiało się w zmianach percepcji podmiotów potencjalnie zabezpieczających przed zagrożeniem wojennym („sami sobie zapewnimy”).

Rozdział 4

Barwy wspólnoty – percepcja patriotyzmu narodowego

4.1. Patriotyzm narodowy w badaniu ilościowym

Patriotyzm narodowy należy do tych kategorii analitycznych, które w debacie publicznej funkcjonują równocześnie jako pojęcie normatywne, symboliczne i praktyczne. Jego obecność w dyskursie ogólnokrajowym bywa analizowana w kontekście ideologii, tożsamości zbiorowej lub mobilizacji politycznej¹. Znacznie rzadziej natomiast poddaje się refleksji sposób, w jaki patriotyzm narodowy funkcjonuje w codziennej praktyce władzy lokalnej – a więc na poziomie, gdzie abstrakcyjne wartości spotykają się z koniecznością reprezentowania zróżnicowanej wspólnoty miejskiej.

W niniejszym rozdziale poddano empirycznej analizie postawy wobec patriotyzmu narodowego wśród radnych miast dwóch województw – podkarpackiego (PK) oraz zachodniopomorskiego (ZP). Porównanie to koncentruje się na konkretnych wymiarach obecności patriotyzmu narodowego w sferze publicznej: od ogólnej orientacji aksjologicznej, przez symbolikę instytucjonalną, po praktyki ekspresyjne i mobilizacyjne.

Autorzy wychodzą z założenia, że patriotyzm narodowy nie stanowi zjawiska jednorodnego ani binarnego. Funkcjonuje on jako kategoria stopniowalna, której znaczenie i zakres są regulowane przez kontekst instytucjonalny, lokalny pluralizm oraz ocenę potencjalnych konsekwencji symbolicznych. W związku z tym wybrano do analizy zjawiska następujące czynniki: patriotyzm jako wyznacznik postaw radnych, obecność flagi Polski w przestrzeni publicznej, udział w manifestacjach patriotycznych, percepcja patriotyzmu mieszkańców zdaniem radnych.

4.1.1. Patriotyzm jako wartość w działaniach publicznych

Pierwszy analizowany wskaźnik dotyczy deklarowanego kierowania się patriotyzmem narodowym w działaniach publicznych. Ma on charakter fundamentalny, ponieważ odnosi się do ogólnej orientacji aksjologicznej radnych, a nie do konkretnych symboli czy praktyk. W tym sensie wskaźnik stanowi punkt wyjścia dla całej dalszej analizy – pozwala ustalić, czy patriotyzm narodowy funkcjonuje jako legitymizująca rama sensu

¹ Zob. Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London–New York 2006.

działań publicznych, zanim zostanie skonfrontowany z wymogami praktyki instytucjonalnej i ekspresji publicznej².

Wskaźnik ten nie implikuje żadnej określonej formy zachowania. Nie przesądza ani o sposobie wykorzystania symboli narodowych, ani o gotowości do udziału czy poziomie akceptacji patriotyzmu narodowego, niezależnego od kosztów widoczności czy ryzyka interpretacyjnego.

Analiza rozkładu odpowiedzi wskazuje, że w obu województwach dominują odpowiedzi afirmatywne, co oznacza, iż patriotyzm narodowy jest powszechnie uznawany za uprawnione kryterium orientacyjne działań publicznych. Jednocześnie struktura tej afirmacji nie jest identyczna regionalnie, co ujawnia istotne różnice regulacyjne w sposobie artikulacji tej kategorii.

Tabela 4.1. Kierowanie się patriotyzmem narodowym w działaniach publicznych radnych miast (PK *vs.* ZP)

Kategoria odpowiedzi	PK [%]	ZP [%]
Tak	47,5	46,9
Raczej tak	35,0	43,8
Ani tak, ani nie	10,0	7,8
Raczej nie	2,5	1,6
Nie	5,0	0,0

Źródło: opracowanie własne.

Dane zawarte w tabeli 4.1 dotyczą deklaracji radnych, czy w swoich działaniach publicznych kierują się patriotyzmem narodowym. Wskaźnik ten ma charakter ramowy – nie odnosi się do pojedynczych praktyk symbolicznych, lecz ujmuje patriotyzm jako ogólną orientację sensu działania, która może legitymizować decyzje, styl komunikacji oraz rozumienie roli radnego. W odróżnieniu od wskaźników dotyczących symboliki lub aktywności, pomiar ten dotyczy poziomu aksjologicznego zakotwiczenia praktyki publicznej.

W obu województwach dominują odpowiedzi pozytywne. W województwie podkarpackim odpowiedzi „tak” (47,5%) oraz „raczej tak” (35,0%) dają łącznie 82,5% wskazań afirmatywnych. W województwie zachodniopomorskim „tak” (46,9%) oraz „raczej tak” (43,8%) sumują się do poziomu 90,7%. Oznacza to, że patriotyzm narodowy jest w obu regionach wyraźnie obecny jako uzasadniona rama odniesienia dla

² Zob. Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge 1996; por. Craig Calhoun, *Nations Matter: Culture, History and the Cosmopolitan Dream*, London 2007.

działalności publicznej. Jednocześnie różnica poziomu łącznej afirmacji wskazuje, że w województwie zachodniopomorskim akceptacja ta ma charakter bardziej rozproszony, natomiast w podkarpackim jest nieco mniej intensywna, choć bardziej skoncentrowana w formie deklaracji jednoznacznych.

Porównanie udziału kategorii „tak” i „raczej tak” ujawnia wyraźny mechanizm różnicujący oba regiony. W województwie podkarpackim dominuje odpowiedź kategoriowa („tak” – 47,5%), wyraźnie przewyższająca odpowiedzi warunkowe. W województwie zachodniopomorskim natomiast większy udział ma odpowiedź „raczej tak” (43,8%), przy zbliżonym poziomie deklaracji jednoznacznych (46,9%).

Układ ten wskazuje, że różnice regionalne nie dotyczą samego patriotyzmu, lecz formy jego deklarowania. W województwie zachodniopomorskim częściej występuje afirmacja warunkowa, sygnalizująca większą ostrożność interpretacyjną, podczas gdy w województwie podkarpackim częściej pojawia się afirmacja kategoriowa, wskazująca na bardziej stabilne zakotwiczenie tej kategorii.

Kategoria „ani tak, ani nie” wynosi 10,0% w województwie podkarpackim oraz 7,8% w zachodniopomorskim. Jej obecność, choć ilościowo ograniczona, ma istotne znaczenie interpretacyjne.

Neutralność nie powinna być traktowana jako brak stanowiska, lecz jako mechanizm regulacyjny umożliwiający rozdzielenie porządku wartości od porządku decyzji operacyjnych. Oznacza to, że część badanych nie neguje znaczenia patriotyzmu jako wartości, lecz nie uznaje go za bezpośrednią dyrektywę działania w praktyce samorządowej. Wyższy poziom neutralności w województwie podkarpackim wskazuje, że dystans wobec operacyjnego wykorzystania patriotyzmu może mieć różne źródła i nie musi oznaczać osłabienia jego znaczenia symbolicznego.

Postawy negatywne występują sporadycznie. W województwie podkarpackim odpowiedzi „raczej nie” (2,5%) oraz „nie” (5,0%) dają łącznie 7,5% wskazań negatywnych. W województwie zachodniopomorskim „raczej nie” wynosi 1,6%, a odpowiedzi „nie” nie występują (0,0%).

Oznacza to, że sprzeciw wobec traktowania patriotyzmu jako ramy działania jest w obu regionach wyraźnie marginalny, jednak przyjmuje odmienne formy. W województwie podkarpackim negacja ma charakter bardziej jednoznaczny i wyraźny, natomiast w zachodniopomorskim przybiera formę łagodniejszego dystansu, bez kategoriowego odrzucenia.

Na podstawie danych z tabeli 4.1 można wskazać poziom bazowy dla dalszych analiz. W obu województwach patriotyzm narodowy jest powszechnie akceptowany jako fundament działań publicznych, jednak różnice dotyczą stopnia jednoznaczności tej akceptacji oraz sposobu jej artykulacji.

Województwo podkarpackie charakteryzuje się większym udziałem deklaracji kategorycznych, co wskazuje na silniejsze zakorzenienie patriotyzmu jako oczywistego punktu odniesienia. W województwie zachodniopomorskim dominuje natomiast afirmacja warunkowa, co sugeruje większą skłonność do dystansowania i kontekstualizowania tej kategorii.

Różnice te mają charakter regulacyjny, a nie aksjologiczny. Nie dotyczą odrzucenia patriotyzmu jako wartości, lecz sposobu jego włączania w logikę działań publicznych oraz strategii ograniczania potencjalnych napięć interpretacyjnych w przestrzeni miejskiej.

4.1.2. Flaga Polski przy urzędach jako symbol instytucjonalny

Flaga państwowa umieszczona przy urzędach publicznych należy do najbardziej utrwalonych i normatywnie osadzonych form symboliki narodowej. Jej obecność nie wynika z indywidualnej decyzji politycznej ani aktu ekspresji, lecz jest elementem wpisującym się w codzienny krajobraz administracyjny³. W tym sensie flaga pełni funkcję symbolu podstawowego – nie komunikuje konkretnego stanowiska, lecz potwierdza istnienie i ciągłość wspólnoty politycznej⁴.

Tabela 4.2. Opinia radnych na temat obecności flagi Polski przy urzędach miejskich (PK *vs.* ZP)

Kategoria odpowiedzi	PK [%]	ZP [%]
Tak	67,5	76,6
Raczej tak	22,5	15,6
Ani tak, ani nie	7,5	7,8
Raczej nie	2,5	0,0
Nie	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne.

Dane zawarte w tabeli 4.2 egzemplifikują stosunek radnych do obecności flagi Polski przy urzędach miejskich, a więc do symboliki narodowej w najbardziej sformalizowanej, instytucjonalnej postaci. Ten wymiar różni się jakościowo od form ekspresyjnych (np. manifestacji), ponieważ nie wymaga osobistego zaangażowania, nie jest zdarzeniowy i nie zakłada bezpośredniej identyfikacji jednostki. W tym sensie flaga

³ Por. Michael Billig, *Banal Nationalism*, London 1995.

⁴ Zob. Timothy Mitchell, *The Limits of the State: Beyond Statist Approaches and Their Critics*, „American Political Science Review” 1991, nr 1(85).

przy urzędzie pełni funkcję znaku porządku państwowego i administracyjnego, stanowiąc punkt odniesienia o charakterze ramowym.

Zdecydowana większość ankietowanych uznaje obecność flagi Polski przy urzędach miejskich za ważny przejaw patriotyzmu narodowego (wysoki udział odpowiedzi „tak” w obu województwach: 67,5% w PK oraz 76,6% w ZP). Kategoria ta wskazuje, że symbolika instytucjonalna jest traktowana jako element oczywisty i niewymagający dodatkowego uzasadnienia.

Różnica między województwami dotyczy intensywności tej afirmacji. W województwie zachodniopomorskim poziom bezwarunkowej akceptacji jest wyższy, co sugeruje silniejsze traktowanie flagi jako neutralnego elementu porządku administracyjnego. W województwie podkarpackim afirmacja ta również dominuje, jednak ma nieco mniej kategoriyczny charakter.

Druga kategoria, „raczej tak”, wynosi 22,5% w PK oraz 15,6% w ZP. Jest to poziom afirmacji mniej kategoriyczny, który można interpretować jako akceptację pragmatyczną. Wyższy odsetek „raczej tak” w województwie podkarpackim wskazuje, że część radnych uznaje obecność flagi za właściwą, lecz niekoniecznie jako normę całkowicie oczywistą. W województwie zachodniopomorskim niższy udział tej kategorii współwystępuje z wyższym poziomem odpowiedzi „tak”, co oznacza przesunięcie w stronę bardziej jednoznacznej afirmacji.

Odpowiedź neutralna wynosi 7,5% w PK i 7,8% w ZP. Neutralność wskazuje, że nawet w odniesieniu do symboliki instytucjonalnej istnieje niewielki segment radnych, którzy nie formułują jednoznacznej aprobaty.

Neutralność ta nie powinna być interpretowana jako brak patriotyzmu, lecz jako forma dystansu wobec znaczenia symboliki w praktyce zarządzania lokalnego. Może ona oznaczać przekonanie, że obecność flagi nie jest kluczowym elementem efektywnego funkcjonowania instytucji publicznych, lub że jej znaczenie jest na tyle oczywiste, iż nie wymaga deklaratywnego potwierdzenia.

Odpowiedzi negatywne występują marginalnie. W województwie podkarpackim kategoria „raczej nie” wynosi 2,5%, natomiast w województwie zachodniopomorskim nie występuje (0,0%). Wynik ten wskazuje, że sprzeciw wobec obecności flagi przy urzędach miejskich ma charakter incydentalny i nie tworzy trwałego wzorca postaw. Jednocześnie obecność tej kategorii wyłącznie w PK pokazuje, że nawet w obszarze symboliki instytucjonalnej może pojawiać się ograniczony poziom dystansu, choć nie przyjmuje on formy dominującej.

W tabeli 4.2 nie odnotowano odpowiedzi „nie” w żadnym z województw (0,0% w PK i 0,0% w ZP). Oznacza to, że brakuje radykalnej negacji obecności flagi Polski przy urzędach miejskich.

Jest to ważny wskaźnik granicy konfliktu – nawet jeśli pojawia się dystans, nie przyjmuje on formy jednoznacznego odrzucenia. Symbol instytucjonalny pozostaje więc w pełni dopuszczalny w ramach praktyki publicznej.

Łączny poziom afirmacji („tak” + „raczej tak”) wynosi 90,0% w PK oraz 92,2% w ZP, co wskazuje na bardzo wysoki poziom konsensusu w obu województwach.

Różnice między regionami dotyczą przede wszystkim struktury tej afirmacji. W województwie zachodniopomorskim dominuje afirmacja kategoryczna, natomiast w podkarpackim większą rolę odgrywa komponent umiarkowany. Nie zmienia to jednak faktu, że w obu regionach obecność flagi jest powszechnie akceptowanym elementem porządku publicznego.

Dane zaprezentowane w tabeli 4.2 wskazują, że symbolika instytucjonalna jest obszarem najwyższej stabilności patriotyzmu narodowego. Obecność flagi Polski przy urzędach miejskich funkcjonuje jako element szeroko akceptowany i pozbawiony poważnych napięć interpretacyjnych.

Różnice regionalne nie mają zatem charakteru aksjologicznego. Nie dotyczą zasadności obecności symbolu, lecz stopnia jednoznaczności jego afirmacji. Oznacza to, że na poziomie instytucjonalnym patriotyzm narodowy przyjmuje formę wspólnego minimum, odpornego na różnice regionalne.

Analiza rozkładu odpowiedzi wskazuje na bardzo wysoki poziom akceptacji obecności flagi Polski przy urzędach miejskich w obu województwach. Łączny udział odpowiedzi afirmatywnych wynosi 90,0% w województwie podkarpackim oraz 92,2% w zachodniopomorskim, co potwierdza dominację pozytywnego stosunku do symboliki instytucjonalnej. Jednocześnie struktura tej afirmacji nie jest całkowicie jednorodna. W województwie zachodniopomorskim wyraźnie wyższy jest udział odpowiedzi „tak” (76,6%), podczas gdy w podkarpackim większą rolę odgrywa komponent umiarkowany („raczej tak” – 22,5%). Oznacza to, że choć poziom akceptacji jest w obu regionach bardzo wysoki, różni się stopień jej kategoryczności.

Mimo tych różnic rozkład odpowiedzi pozostaje wysoce skoncentrowany w obszarze aprobaty, a udział odpowiedzi neutralnych i negatywnych jest ograniczony. Wskazuje to, że symbolika instytucjonalna nie generuje istotnych napięć interpretacyjnych i pozostaje jednym z najbardziej stabilnych elementów odniesienia w praktyce samorządowej.

Niski poziom odpowiedzi ambiwalentnych („ani tak, ani nie” – 7,5% w PK i 7,8% w ZP) wskazuje na ograniczoną rolę ambiwalencji w ocenie obecności flagi przy urzędach miejskich. W porównaniu z innymi wskaźnikami patriotyzmu narodowego, ambiwalencja traci tu funkcję regulacyjną i nie stanowi ważnego mechanizmu różnicowania postaw.

Można to interpretować jako efekt instytucjonalizacji symbolu. Flaga, będąc elementem trwałym, normatywnie ugruntowanym i wpisanym w strukturę administracyjną, nie jest postrzegana jako przedmiot wyboru czy sporu, lecz jako element oczywisty. W konsekwencji maleje potrzeba jej warunkowania lub tworzenia dystansu, a odpowiedzi ambiwalentne mają charakter marginalny i nie wpływają na ogólny obraz rozkładu.

Odpowiedzi negatywne występują w sposób śladowy i nie tworzą spójnego wzorca regionalnego. W województwie podkarpackim kategoria „raczej nie” osiąga poziom 2,5%, natomiast w województwie zachodniopomorskim nie występuje (0,0%). W obu regionach brakuje odpowiedzi „nie”.

Wynik ten wskazuje, że sprzeciw wobec obecności flagi przy urzędach miejskich ma charakter incydentalny i nie przekłada się na strukturalne różnice regionalne. Nawet w przypadku jego wystąpienia nie przyjmuje on formy radykalnej negacji, co potwierdza wysoki poziom akceptacji tej formy symboliki.

Negatywna identyfikacja pełni zatem wyłącznie funkcję graniczną – wyznacza teoretyczny zakres dopuszczalnego sprzeciwu, lecz nie wpływa na dominujący wzorec postaw.

Porównanie województw wskazuje, że różnice regionalne w odniesieniu do symboliki instytucjonalnej mają ograniczony charakter i nie dotyczą samej zasady akceptacji. W obu regionach obecność flagi Polski przy urzędach miejskich jest powszechnie uznawana za element właściwy i uzasadniony.

Różnice ujawniają się natomiast w strukturze tej akceptacji. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się wyższym poziomem afirmacji kategorycznej („tak”), podczas gdy województwo podkarpackie częściej operuje formą afirmacji umiarkowanej („raczej tak”) oraz wykazuje minimalną obecność sprzeciwu. Nie zmienia to jednak ogólnego obrazu – w obu regionach symbolika instytucjonalna pełni funkcję wspólnego mianownika patriotyzmu narodowego, który pozostaje niezależny od lokalnych zróżnicowań kulturowych i politycznych.

Analiza drugiego wskaźnika prowadzi do wniosku, że flaga Polski przy urzędach miejskich stanowi najbardziej stabilną i najmniej kontrowersyjną formę obecności patriotyzmu narodowego w przestrzeni publicznej. Jej powszechna akceptacja wyznacza poziom konsensusu, który nie jest istotnie różnicowany regionalnie.

Różnice między województwami mają charakter regulacyjny i dotyczą stopnia jednoznaczności afirmacji, a nie jej zasadności. Oznacza to, że symbolika instytucjonalna funkcjonuje jako podstawowy, neutralny punkt odniesienia, względem którego bardziej ekspresyjne formy patriotyzmu mogą być oceniane jako potencjalnie przekraczające granice tej neutralności.

W tym sensie flaga przy urzędzie pełni funkcję odniesienia analitycznego – pozwala odróżnić patriotyzm o charakterze stabilnym i zinstytucjonalizowanym od form bardziej dynamicznych, podatnych na różnicowanie regionalne i napięcia interpretacyjne.

4.1.3. Maszt z flagą Polski w reprezentacyjnym miejscu miasta

Maszt z flagą Polski umieszczony w reprezentacyjnym miejscu miasta jest jakościowo odmienną formą obecności symboliki narodowej niż flaga przy urzędzie. O ile symbolika instytucjonalna funkcjonuje jako element tła administracyjnego, o tyle maszt w przestrzeni miejskiej wprowadza element ekspozycji, widoczności i trwałej dominacji symbolicznej. Symbol przestaje być jedynie znakiem państwowości, a zaczyna pełnić funkcję komunikatu skierowanego do całej wspólnoty miejskiej⁵.

Maszt z flagą należy więc traktować jako formę intensyfikacji patriotyzmu narodowego, która przekracza poziom neutralności instytucjonalnej i wchodzi w obszar potencjalnej interpretacji aksjologicznej (zob. tab. 4.3).

Tabela 4.3. Opinia radnych na temat umieszczenia masztu z flagą Polski w reprezentacyjnym miejscu miasta (PK vs. ZP)

Kategoria odpowiedzi	PK [%]	ZP [%]
Tak	50,0	57,8
Raczej tak	17,5	25,0
Ani tak, ani nie	20,0	9,4
Raczej nie	10,0	1,6
Nie	2,5	6,3

Źródło: opracowanie własne.

W obu województwach dominują odpowiedzi pozytywne, jednak ich struktura wewnętrzna wyraźnie różnicuje oba regiony. W województwie podkarpackim odpowiedź „tak” osiąga poziom 50,0%, natomiast w województwie zachodniopomorskim 57,8%. Oznacza to, że w obu regionach występuje silna aprobata dla umieszczenia masztu, przy czym w województwie zachodniopomorskim aprobata bezwarunkowa jest wyraźnie wyższa.

Odpowiedź „raczej tak” wynosi 17,5% w PK oraz 25,0% w ZP. W tej kategorii także województwo zachodniopomorskie osiąga wyższy wynik. Łączny poziom afirmacji

5 Por. Pierre Nora, *Between Memory and History*, „Representations” 1989, nr 26; zob. James Scott, *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*, New Haven 1998.

(„tak” + „raczej tak”) wynosi 67,5% w PK oraz 82,8% w ZP. Z wyniku tego wynika ważny wniosek – maszt z flagą w reprezentacyjnym miejscu miasta spotyka się z wyraźnie wyższą akceptacją w województwie zachodniopomorskim niż w podkarpackim. Oznacza to, że różnice regionalne nie polegają w tym przypadku na większej ostrożności ZP, lecz przeciwnie – na silniejszej gotowości do zaakceptowania ekspozycyjnej formy symboliki narodowej w przestrzeni miejskiej.

Kategoria neutralna osiąga poziom 20,0% w województwie podkarpackim oraz 9,4% w województwie zachodniopomorskim. Jest to różnica istotna, ponieważ pokazuje, że to właśnie w PK częściej pojawia się mechanizm wstrzymania jednoznacznej oceny.

Neutralność w tym przypadku nie oznacza braku identyfikacji narodowej, lecz raczej sygnalizuje ostrożność wobec ekspozycyjnego charakteru symbolu. Część radnych może uznawać maszt za rozwiązanie dopuszczalne, ale niekoniecznie oczywiste lub konieczne. W tym sensie odpowiedź neutralna wskazuje na świadomość, że reprezentacyjna ekspozycja flagi w przestrzeni miejskiej może rodzić pytania o skalę, sens lub społeczne konsekwencje takiego działania. Wyższy poziom neutralności w województwie podkarpackim oznacza więc większą skłonność do zawieszenia oceny wobec tej formy symbolicznej intensyfikacji. To właśnie w PK, a nie w ZP, maszt częściej uruchamia mechanizm interpretacyjnej ostrożności.

W tabeli 4.3 postawy negatywne są wyraźniej obecne niż w przypadku flagi przy urzędzie. W województwie podkarpackim odpowiedź „raczej nie” wynosi 10,0%, a „nie” 2,5%, co łącznie daje 12,5% wskazań negatywnych. W województwie zachodniopomorskim „raczej nie” osiąga poziom 1,6%, natomiast „nie” 6,3%, co łącznie daje 7,9%. Oznacza to, że sprzeciw wobec umieszczenia masztu występuje w obu regionach, lecz ma odmienną strukturę. W województwie podkarpackim częściej przyjmuje postać umiarkowanego dystansu („raczej nie”), natomiast w województwie zachodniopomorskim rzadziej pojawia się sprzeciw umiarkowany, ale częściej występuje negacja kategoryczna („nie”). To rozróżnienie ma znaczenie analityczne. W PK ujawnia się większy udział sceptycyzmu o charakterze warunkowym, natomiast w ZP – mimo znacznie wyższego ogólnego poziomu afirmacji – dopuszcza się istnienie niewielkiego segmentu postaw jednoznacznie odrzucających maszt jako formę ekspozycji. Nie zmienia to jednak tego, że łączny poziom negatywności pozostaje wyższy w PK niż w ZP.

Porównanie województw pokazuje, że różnica nie dotyczy samej wartości flagi narodowej, lecz sposobu oceny jej ekspozycyjnej obecności w reprezentacyjnej przestrzeni miasta. Wbrew pierwotnemu opisowi dane nie wskazują na większą ostrożność województwa zachodniopomorskiego. Jest odwrotnie – to ZP wykazuje wyższy poziom akceptacji zarówno bezwarunkowej, jak i łącznej.

Województwo podkarpackie charakteryzuje się większym udziałem odpowiedzi neutralnych oraz wyższym łącznym poziomem sprzeciwu. Oznacza to, że maszt jako forma symbolicznej intensyfikacji częściej budzi tam potrzebę namysłu, zawieszenia oceny lub wyrażenia dystansu. Województwo zachodniopomorskie częściej uznaje natomiast taką formę ekspozycji za dopuszczalny i zasadny element reprezentacyjnej przestrzeni miejskiej.

Różnice te mają charakter regulacyjny. Nie oznaczają odmiennego stosunku do symbolu narodowego jako takiego, lecz odmienne sposoby zarządzania jego widzialnością i intensywnością w przestrzeni publicznej. W tym przypadku region zachodniopomorski okazuje się bardziej skłonny do legitymizowania ekspozycyjnego użycia symboliki narodowej niż region podkarpacki.

Dane z tabeli 4.3 wskazują na wyraźne przejście od symboliki niemal bezkonfliktowej do symboliki wymagającej większej kalkulacji społecznej i interpretacyjnej. W porównaniu z flagą przy urzędzie rośnie tu znaczenie kategorii neutralnych i negatywnych, co potwierdza, że maszt w reprezentacyjnym miejscu miasta nie jest już wyłącznie elementem instytucjonalnego porządku, lecz staje się gestem ekspozycyjnym.

Nie oznacza to jednak, że jest on równie problematyczny w obu regionach. Dane pokazują, że w województwie zachodniopomorskim maszt uzyskuje wyższy poziom akceptacji i silniejszą legitymizację niż w województwie podkarpackim. To w PK częściej uruchamia się mechanizm ostrożności, neutralizacji lub umiarkowanego sprzeciwu.

W tym sensie maszt rzeczywiście pełni funkcję progu intensyfikacji symbolicznej, ale jego przekraczanie nie przebiega zgodnie z prostym schematem regionalnym. O ile w obu województwach jest on rozwiązaniem zasadniczo akceptowalnym, o tyle w województwie zachodniopomorskim akceptacja ta jest wyraźnie silniejsza, natomiast w podkarpackim częściej towarzyszy jej wahanie i większa ostrożność interpretacyjna.

4.1.4. Udział w manifestacjach patriotycznych

Udział w manifestacjach patriotycznych stanowi najbardziej ekspresyjną i jednocześnie najbardziej obciążającą formę realizacji patriotyzmu narodowego w przestrzeni publicznej. W przeciwieństwie do symboliki instytucjonalnej czy trwałej ekspozycji symboli, manifestacja ma charakter zdarzeniowy, konfrontacyjny i personalny. Oznacza bezpośrednie zaangażowanie jednostki, jej fizyczną obecność oraz gotowość do jednoznacznej identyfikacji⁶. Manifestacje patriotyczne należy więc traktować jako najwyższy poziom intensyfikacji patriotyzmu narodowego, który w sposób szczególny wystawia na próbę logikę mandatu lokalnego.

⁶ Por. Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed...*; zob. Craig Calhoun, *Nations Matter...*

Tabela 4.4. Opinia radnych na temat udziału w manifestacjach patriotycznych jako formy wyrażania patriotyzmu (PK *vs.* ZP)

Kategoria odpowiedzi	PK [%]	ZP [%]
Tak	55,0	45,3
Raczej tak	25,0	15,6
Ani tak, ani nie	17,5	28,1
Raczej nie	0,0	7,8
Nie	2,5	3,1

Źródło: opracowanie własne.

Dane w tabeli 4.4 dotyczą oceny udziału w manifestacjach patriotycznych jako formy wyrażania patriotyzmu przez radnych. Jest to wskaźnik szczególnie wrażliwy, ponieważ odnosi się do formy patriotyzmu o charakterze publicznego działania, a nie jedynie do symboliki instytucjonalnej czy ekspozycyjnej. Manifestacja jako zdarzenie społeczne i polityczne uruchamia odmienne mechanizmy percepcyjne – uczestnictwo staje się widocznym aktem identyfikacji, który może być interpretowany w różnych kontekstach politycznych i społecznych, a tym samym wiąże się z potencjalnym ryzykiem reprezentacyjnym.

W obu województwach dominują odpowiedzi afirmatywne, jednak ich intensywność jest wyraźnie zróżnicowana regionalnie. W województwie podkarpackim odpowiedź „tak” osiąga poziom 55,0%, natomiast w województwie zachodniopomorskim 45,3%. Różnica ta wskazuje, że w PK częściej występuje jednoznaczna, bezwarunkowa akceptacja udziału w manifestacjach jako formy wyrażania patriotyzmu. Podobna zależność widoczna jest w kategorii „raczej tak”, która wynosi 25,0% w PK oraz 15,6% w ZP. Oznacza to, że również akceptacja umiarkowana jest wyraźnie silniejsza w województwie podkarpackim. Łączny poziom odpowiedzi pozytywnych wynosi 80,0% w PK oraz 60,9% w ZP. Wynik ten potwierdza, że udział w manifestacjach patriotycznych jest w obu regionach akceptowaną formą wyrażania patriotyzmu, jednak w województwie podkarpackim akceptacja ta ma charakter znacznie bardziej intensywny i jednoznaczny.

Kategoria „ani tak, ani nie” osiąga poziom 17,5% w województwie podkarpackim oraz 28,1% w zachodniopomorskim. Wyraźnie wyższy poziom neutralności w ZP wskazuje na większą skłonność do zawieszenia jednoznacznej oceny udziału w manifestacjach patriotycznych. Neutralność w tym przypadku nie oznacza braku identyfikacji narodowej, lecz raczej sygnalizuje obecność rezerwy interpretacyjnej. Udział w manifestacjach, jako forma ekspresji o wysokiej widzialności społecznej, może być

postrzegany jako działanie wymagające kontekstualizacji – zależne od charakteru wydarzenia, jego organizatorów, przekazu oraz potencjalnych konsekwencji politycznych. Wyższy poziom neutralności w województwie zachodniopomorskim wskazuje zatem na większą ostrożność w przypisywaniu manifestacjom jednoznacznej wartości jako formie wyrażania patriotyzmu.

Postawy negatywne są w mniejszości, jednak wykazują wyraźne zróżnicowanie regionalne. W województwie podkarpackim odpowiedzi negatywne są marginalne i wynoszą łącznie 2,5% (0,0% „raczej nie” oraz 2,5% „nie”). W województwie zachodniopomorskim poziom postaw negatywnych jest wyraźnie wyższy i wynosi łącznie 10,9% (7,8% „raczej nie” oraz 3,1% „nie”). Oznacza to, że w ZP istnieje bardziej widoczny segment radnych, którzy dystansują się wobec manifestacji jako formy wyrażania patriotyzmu.

Struktura tej negatywności również ma znaczenie. W ZP sprzeciw częściej przyjmuje formę stopniowalną („raczej nie”), co wskazuje na dystans, a nie jednoznaczne odrzucenie. W PK natomiast brak odpowiedzi „raczej nie” przy jednoczesnym wystąpieniu niewielkiego odsetka „nie” wskazuje na rzadszy, lecz bardziej kategoryczny charakter sprzeciwu.

Dane zawarte w tabeli 4.4 nie wskazują na odrzucenie manifestacji patriotycznych w żadnym z regionów, lecz na poważne różnice w intensywności ich akceptacji. W obu województwach udział w manifestacjach pozostaje formą generalnie akceptowaną, jednak jego status normatywny jest wyraźnie silniejszy w województwie podkarpackim.

W województwie zachodniopomorskim obserwujemy większe rozproszenie odpowiedzi – niższy poziom afirmacji, wyższą neutralność oraz wyższy poziom dystansu. Oznacza to, że manifestacje patriotyczne są tam częściej traktowane jako jedna z możliwych form wyrażania patriotyzmu, a nie jako forma oczywista czy preferowana.

Udział w manifestacjach patriotycznych stanowi wyraźny próg przejścia od symboliki stabilnej do form ekspresji wymagających interpretacji i oceny kontekstowej. W porównaniu z symboliką instytucjonalną oraz ekspozycyjną rośnie znaczenie ambivalencji i dystansu, co wskazuje na większą wrażliwość tej formy patriotyzmu na czynniki społeczne i polityczne.

Województwo podkarpackie (radni w badanych miastach) charakteryzuje się wysokim poziomem jednoznacznej akceptacji tej formy ekspresji, natomiast województwo zachodniopomorskie (radni w badanych miastach) wykazuje większą ostrożność i zróżnicowanie postaw. Różnice te mają charakter regulacyjny i dotyczą sposobu włączania ekspresji patriotycznej w praktykę publiczną, a nie samej wartości patriotyzmu.

4.1.5. Patriotyzm narodowy mieszkańców miast w ocenie radnych

Ocena patriotyzmu narodowego mieszkańców miast jest szczególnym rodzajem wskaźnika empirycznego, ponieważ nie odnosi się bezpośrednio do deklaracji własnych radnych ani do ich praktyk symbolicznych. Jest to wskaźnik pośredni, odzwierciedlający sposób postrzegania wspólnoty lokalnej, jej spójności oraz dominujących orientacji tożsamościowych⁷. W tym sensie odpowiedzi na to pytanie ujawniają nie tyle faktyczny poziom patriotyzmu mieszkańców, ile wyobrażenia radnych o społecznej recepcji symboli i narracji narodowych. Wyobrażenia te mają istotne znaczenie regulacyjne, ponieważ wpływają na zakres i formę działań podejmowanych w sferze publicznej.

Tabela 4.5. Ocena patriotyzmu narodowego mieszkańców miast w percepcji radnych (PK *vs.* ZP)

Kategoria odpowiedzi	PK [%]	ZP [%]
Tak	2,5	12,5
Raczej tak	67,5	43,8
Ani tak, ani nie	27,5	35,9
Raczej nie	0,0	7,8
Nie	2,5	0,0

Źródło: opracowanie własne.

Najwyższy poziom w obu województwach osiąga odpowiedź „raczej tak”. W województwie podkarpackim wynosi 67,5%, natomiast w województwie zachodniopomorskim 43,8%. Oznacza to, że w obu regionach dominującą formą oceny patriotyzmu mieszkańców jest afirmacja umiarkowana, a nie kategoryczna.

Kategoria „raczej tak” pełni w tym wypadku funkcję strukturalnie dominującą i wskazuje, że patriotyzm mieszkańców jest postrzegany jako obecny, lecz stopniowalny i zależny od kontekstu. Nie jest patriotyzm przedstawiany jako cecha jednoznaczna ani powszechnie jednolita, lecz raczej jako dyspozycja o zróżnicowanym natężeniu w obrębie wspólnoty miejskiej.

Kategoria „tak” osiąga poziom 2,5% w województwie podkarpackim oraz 12,5% w zachodniopomorskim. Oznacza to, że jednoznaczna pozytywna ocena patriotyzmu mieszkańców występuje częściej w ZP niż w PK. Wynik ten nie potwierdza

⁷ Por. Mirosława Marody, *Jednostka po nowoczesności*, Warszawa 2015; zob. Craig Calhoun, *Nations Matter...*

stereotypowego założenia, ponieważ to w województwie zachodniopomorskim częściej pojawia się możliwość przypisania mieszkańcom wyraźnej, jednoznacznej identyfikacji narodowej. W województwie podkarpackim natomiast obraz wspólnoty (w percepcji radnych) oparty jest przede wszystkim na afirmacji umiarkowanej, a nie katerycznej. Oznacza to, że różnice regionalne nie dotyczą samej obecności patriotyzmu w percepcji radnych, lecz stopnia gotowości do jego jednoznacznego przypisywania całej zbiorowości miejskiej.

Kategoria neutralna osiąga wysokie wartości – 27,5% w PK oraz 35,9% w ZP. Wskazuje to, że znaczna część radnych nie przypisuje mieszkańcom jednoznacznego statusu patriotycznego ani niepatriotycznego. Neutralność pełni w tym wypadku funkcję diagnostyczną i odzwierciedla postrzeganie wspólnoty jako zróżnicowanej oraz trudnej do jednoznacznego uogólnienia. W szczególności wyższy poziom neutralności w województwie zachodniopomorskim wskazuje na silniejszy obraz wspólnoty pluralistycznej, w której patriotyzm nie jest cechą oczywistą ani dominującą. Nie oznacza to braku patriotyzmu, lecz raczej jego niejednorodność i zróżnicowanie w obrębie populacji miejskiej. Istotna różnica jakościowa dotyczy odpowiedzi „raczej nie”, która występuje wyłącznie w województwie zachodniopomorskim (7,8%), a nie pojawia się w województwie podkarpackim (0,0%). Oznacza to, że tylko w ZP pojawia się wyraźny segment radnych, którzy skłonni są przypisywać mieszkańcom brak patriotyzmu w sensie umiarkowanym. Jest to wskaźnik dopuszczalności diagnozy sceptycznej w ocenie wspólnoty lokalnej.

Jednocześnie odpowiedź „nie” pojawia się wyłącznie w PK (2,5%), a nie występuje w ZP (0,0%). Oznacza to, że w PK sprzeciw ma charakter rzadszy, lecz bardziej kateryczny, podczas gdy w ZP przyjmuje formę częstszego, lecz stopniowalnego dystansu.

Łączny poziom afirmacji („tak” + „raczej tak”) wynosi 70,0% w województwie podkarpackim oraz 56,3% w zachodniopomorskim. Oznacza to, że oceny pozytywne dominują w obu regionach, lecz w PK mają wyraźnie większy udział. Jednocześnie wysoki poziom neutralności oraz obecność segmentu sceptycznego (zwłaszcza w ZP) wskazują, że nie można mówić o obrazie wspólnoty jednoznacznie patriotycznej. Jest to raczej obraz zbiorowości zróżnicowanej, w której patriotyzm współlistnieje z niejednoznacznością i pluralizmem postaw.

Informacje zaprezentowane w tabeli 4.5 pełnią kluczową funkcję interpretacyjną, ponieważ wiążą postawy radnych z ich percepcją wspólnoty, którą reprezentują. Wysoki poziom akceptacji umiarkowanej oraz znaczący udział neutralności oznaczają, że radni operują obrazem wspólnoty, który nie jest jednoznaczny ani homogeniczny. W konsekwencji patriotyzm narodowy pozostaje kategorią akceptowaną, lecz jego

widoczność w przestrzeni publicznej podlega regulacji. Im mniej jednoznaczny obraz patriotyzmu mieszkańców, tym większa skłonność do ostrożności w stosowaniu symboliką o wysokiej intensywności.

Porównawczo różnica PK–ZP nie polega na przeciwstawieniu patriotyzmu i jego braku, lecz na odmiennym układzie strukturalnym ocen. W województwie podkarpackim dominuje afirmacja umiarkowana przy wyższym łącznym poziomie aprobaty, natomiast w zachodniopomorskim większą rolę odgrywa neutralność oraz segment sceptyczny. To właśnie ta konfiguracja stanowi empiryczne uzasadnienie dla bardziej ostrożnego podejścia do ekspozycji i ekspresji patriotyzmu w województwie zachodniopomorskim.

4.1.6. Porównanie województw podkarpackiego i zachodniopomorskiego

Porównanie województw podkarpackiego i zachodniopomorskiego na podstawie aktualnych danych empirycznych pokazuje, że różnice w postrzeganiu patriotyzmu narodowego mieszkańców mają charakter systematyczny, lecz nie biegunowy. Nie występuje tu opozycja między wspólnotą „patriotyczną” i „niepatriotyczną”, lecz zróżnicowanie w zakresie stopnia jednoznaczności, z jaką patriotyzm narodowy może być przypisywany zbiorowości miejskiej.

W województwie podkarpackim łączna akceptacja patriotyzmu narodowego mieszkańców (odpowiedzi „tak” oraz „raczej tak”) wynosi 70,0% (2,5% + 67,5%). Jednocześnie 27,5% badanych wybiera odpowiedź neutralną „ani tak, ani nie”, a 2,5% odpowiedź „nie”. Oznacza to, że dominującym obrazem wspólnoty w PK jest obraz umiarkowanie pozytywny, oparty przede wszystkim na afirmacji warunkowej. Patriotyzm narodowy mieszkańców jest postrzegany jako obecny, lecz rzadko ujmowany w sposób jednoznaczny i kategoriowy.

W województwie zachodniopomorskim struktura odpowiedzi jest bardziej zróżnicowana. Łączna afirmacja patriotyzmu mieszkańców wynosi 56,3% (12,5% „tak” oraz 43,8% „raczej tak”), co oznacza wynik niższy o 13,7 p.p. w porównaniu z PK. Neutralność osiąga poziom 35,9%, a dodatkowo pojawia się segment sceptyczny – 7,8% odpowiedzi „raczej nie”. Brakuje natomiast odpowiedzi „nie” (0,0%).

Porównanie obu województw wskazuje zatem, że zasadnicza różnica nie dotyczy samej obecności patriotyzmu narodowego w percepcji radnych, lecz struktury tej oceny. W PK dominuje afirmacja umiarkowana przy wyższym łącznym poziomie pozytywności, natomiast w ZP wyraźniej zaznacza się pluralizm ocen: wyższa neutralność oraz obecność sceptycyzmu. Jednocześnie w ZP częściej niż w PK pojawia się kategoria

jednoznacznej akceptacji („tak” 12,5% *vs.* 2,5%), co wskazuje, że obraz wspólnoty nie jest jednorodnie „ostrożny”, lecz raczej bardziej zróżnicowany wewnętrznie.

Z perspektywy zaprezentowanych w rozdziale badań różnice te mają znaczenie fundamentalne. Radni w obu województwach działają w odmiennych historycznych warunkowaniach. W PK obraz wspólnoty częściej oparty jest na stabilnej, umiarkowanej afirmacji patriotyzmu, co sprzyja jego relatywnie bezpiecznej obecności w przestrzeni publicznej. W ZP natomiast wyższa neutralność oraz obecność ocen sceptycznych wzmacniają mechanizmy kalkulacji reprezentacyjnej i większą ostrożność wobec intensyfikacji form ekspresyjnych patriotyzmu narodowego.

W ujęciu syntetycznym „obraz wspólnoty” pełni funkcję regulatora intensywności patriotyzmu w sferze publicznej. Tam, gdzie wspólnota jest postrzegana jako umiarkowanie patriotyczna, możliwa jest stabilna obecność symboliki narodowej. Tam natomiast, gdzie obraz wspólnoty jest bardziej zróżnicowany i zawiera elementy sceptycyzmu, patriotyzm narodowy pozostaje kategorią dopuszczalną, lecz wymagającą bardziej selektywnego i kontekstowego użycia.

Analiza porównawcza pięciu wskaźników pozwala na wyodrębnienie dwóch odmiennych, lecz niesprzecznych stylów regulacji patriotyzmu narodowego w praktyce samorządowej badanych miast województw podkarpackiego i zachodniopomorskiego. Różnice te nie mają charakteru aksjologicznego ani ideologicznego, lecz wynikają z odmiennej struktury percepcji wspólnoty oraz z odmiennych progów akceptacji dla kolejnych form obecności patriotyzmu w przestrzeni publicznej. W województwie podkarpackim dominuje styl afirmacyjno-stabilny. Patriotyzm narodowy jest szeroko akceptowany jako wyznacznik działań publicznych oraz jako element symboliki instytucjonalnej i ekspozycyjnej. Jednocześnie dane empiryczne wskazują, że obraz wspólnoty oparty jest przede wszystkim na afirmacji umiarkowanej, a nie kategorycznej. Wysoki udział odpowiedzi „raczej tak” oraz istotny poziom neutralności oznaczają, że patriotyzm funkcjonuje jako wartość obecna i społecznie kompatybilna, lecz nie absolutyzowana. W konsekwencji możliwa jest stabilna obecność symboliki narodowej, jednak intensyfikacja form ekspresyjnych podlega mechanizmom umiarkowanej kontroli.

W województwie zachodniopomorskim ujawnia się styl akceptacyjno-regulacyjny (ale pod pewnymi warunkami) o większym stopniu zróżnicowania wewnętrznego. Patriotyzm narodowy nie jest kwestionowany jako element porządku publicznego, lecz częściej podlega warunkowaniu i kontekstualizacji. Wyższe poziomy odpowiedzi neutralnych oraz negatywnych współistnieją z relatywnie wyższym udziałem odpowiedzi jednoznacznie afirmatywnych, co wskazuje na brak jednolitego wzorca percepcji wspólnoty. W tych warunkach radni częściej uwzględniają potencjalne koszty

reprezentacyjne związane z widocznością patriotyzmu narodowego, zwłaszcza w jego formach ekspresyjnych.

Kluczowym wnioskiem porównawczym jest zatem to, że patriotyzm narodowy w obu województwach pozostaje kategorią akceptowalną i funkcjonującą, lecz podlega odmiennym mechanizmom regulacji wynikającym ze specyfiki obu regionów (zob. rys. 4.1). W PK regulacja ta ma charakter stabilizujący i oparta jest na dominacji afirmacji umiarkowanej. W ZP natomiast regulacja ma charakter bardziej złożony i wynika z jednoczesnej obecności akceptacji, neutralności i sceptycyzmu, co tworzy bardziej pluralistyczny obraz wspólnoty.

W ujęciu syntetycznym różnice między województwami nie opisują „więcej” lub „mniej” patriotyzmu, lecz dwa odmienne sposoby jego włączania w praktykę samorządową. Patriotyzm narodowy nie zanika w żadnym z regionów, lecz funkcjonuje jako kategoria stopniowalna, której publiczna widoczność jest dostosowywana do percepcji wspólnoty oraz do progów akceptacji dla różnych form jego artykulacji.

4.1.7. Model patriotyzmu narodowego badanych miast

Na podstawie analizy empirycznej postaw radnych miast województw podkarpackiego (PK) i zachodniopomorskiego (ZP) możliwe jest zaproponowanie modelu patriotyzmu narodowego, nie jako wspólnego, dla wszystkich, ani jako stałą orientację aksjologiczną, lecz jako układ progów akceptacji regulujących jego obecność w sferze publicznej⁸.

Model oparty jest na trzech założeniach:

- patriotyzm narodowy funkcjonuje w praktyce samorządowej w zróżnicowanych rejestrach – od ogólnej ramy sensu działań publicznych po formy ekspresji osobistej o wysokiej widoczności,
- akceptacja patriotyzmu ma charakter stopniowalny i kontekstowy, a nie binarny,
- różnice regionalne między PK a ZP mają charakter regulacyjny: wynikają z odmiennej struktury percepcji wspólnoty, z różnego poziomu jednoznaczności ocen oraz z odmiennej skali ryzyka interpretacyjnego uruchamianego przez kolejne formy obecności patriotyzmu w przestrzeni publicznej.

⁸ Zob. Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed...*; por. Anthony Smith, *National Identity*, Reno 1991; zob. James Scott, *Seeing Like...*

Poziom I – patriotyzm jako rama sensu działania publicznego*(Tabela 4.1. kierowanie się patriotyzmem narodowym)*

Patriotyzm narodowy funkcjonuje jako ogólna orientacja i rama legitymizująca sens działań publicznych, a nie jako bezpośrednia dyrektywa decyzyjna. Dominują odpowiedzi afirmatywne, przy czym łączna afirmacja jest wysoka zarówno w PK, jak i w ZP

Ryzyko interpretacyjne – bardzo niskie**Poziom II – symbolika instytucjonalna – stabilność***(Tabela 4.2. flaga przy urzędzie)*

Symbol narodowy jako element porządku państwowego i administracyjnego. Bardzo wysoka akceptacja w PK i ZP, brak radykalnego sprzeciwu

PK – częstsza afirmacja umiarkowana;

ZP – częstsza afirmacja jednoznaczna

Ryzyko interpretacyjne – niskie**Poziom III – symbolika ekspozycyjna – próg kalkulacji***(Tabela 4.3. maszt z flagą)*

Symbol przestaje być elementem zastanym i zaczyna organizować przestrzeń reprezentacyjną miasta. Wzrost neutralności i odpowiedzi negatywnych (w porównaniu z poziomami I i II)

PK – wyższa neutralność;

ZP – wyższa afirmacja łączna

wyższa afirmacja jednoznaczna

Ryzyko interpretacyjne – umiarkowane**Poziom IV – patriotyzm ekspresyjny – próg ryzyka reprezentacyjnego***(Tabela 4.4. manifestacje patriotyczne)*

Patriotyzm jako działanie osobiste o wysokiej widoczności. Spadek afirmacji, wzrost neutralności i sprzeciwu, szczególnie w ZP

PK – wyższa afirmacja i niższy poziom dystansu;

ZP – próg akceptacji niższy

niż w PK, patriotyzm staje się

„gestem pozycji”, a nie wspólnym znakiem

Ryzyko interpretacyjne – wysokie**Poziom V – obraz wspólnoty jako regulator całego układu***(Tabela 4.5. percepcja patriotyzmu mieszkańców)*

PK – wyższy łączny poziom afirmacji;

ZP – niższa afirmacja,

wyższa neutralność

Regulator kluczowy – poziom niepewności interpretacyjnej przypisywany wspólnocie

Rysunek 4.1. Model patriotyzmu narodowego w praktyce samorządowej badanych miast – układ progów akceptacji i mechanizm regulacji symbolicznej (PK–ZP)

Źródło: opracowanie własne.

Poziom I modelu odpowiada wynikom w tabeli 4.1 – kierowania się patriotyzmem narodowym w działaniach publicznych. Na tym poziomie patriotyzm funkcjonuje jako rama sensu i orientacja ogólna, a nie jako bezpośrednia dyrektywa decyzyjna. Dominacja odpowiedzi afirmatywnych oraz niski udział odpowiedzi negatywnych wskazują, że patriotyzm jest uznawany za kategorię dopuszczalną i legitymizującą, lecz nie nadrzędną wobec innych kryteriów działania. Jednocześnie poziom ten nie jest całkowicie jednolity regionalnie. W województwie podkarpackim łączna afirmacja wynosi 82,5%, zaś w województwie zachodniopomorskim 90,7%. Oznacza to, że w ZP patriotyzm jako ogólna rama odniesienia jest deklarowany częściej niż w PK. Różnica ta nie ma jednak charakteru aksjologicznego przeciwstawienia, lecz dotyczy struktury deklaracji – w PK większy udział mają odpowiedzi neutralne i negatywne, w ZP natomiast afirmacja jest bardziej rozbudowana, zwłaszcza w wymiarze umiarkowanym. Jest to poziom najniższego ryzyka konfliktu interpretacyjnego, ponieważ patriotyzm pozostaje kategorią ogólną, niepowiązaną jeszcze z intensywną ekspozycją symboliczną ani z aktem osobistej identyfikacji.

Poziom II modelu odpowiada symbolice instytucjonalnej (tab. 4.2 – flaga Polski przy urzędach). W obu województwach obserwowany jest bardzo wysoki poziom akceptacji oraz brak radykalnego sprzeciwu. Symbol narodowy funkcjonuje tu jako element porządku państwowego i administracyjnego, a nie jako akt ekspresji osobistej. Na tym poziomie dane również nie potwierdzają wcześniejszego założenia, że w PK częściej występują odpowiedzi jednoznaczne, a w ZP dominują afirmacje warunkowe. Jest odwrotnie – w województwie zachodniopomorskim odpowiedzi „tak” osiągają poziom 76,6%, podczas gdy w PK 67,5%. Odpowiedź „raczej tak” jest częstsza z kolei w PK (22,5%) niż w ZP (15,6%). Oznacza to, że to właśnie ZP wykazuje na poziomie symboliki instytucjonalnej silniejszą afirmację kategoryczną. Modelowo pozostaje to jednak poziomem najwyższej stabilności i najniższej podatności na konflikt. Niezależnie od regionalnych różnic w intensywności afirmacji, flaga przy urzędzie stanowi wspólne minimum symboliczne, które nie wywołuje istotnych napięć interpretacyjnych.

Poziom III modelu (tab. 4.3 – masz z flagą Polski w reprezentacyjnym miejscu miasta) wprowadza pierwszy wyraźny próg intensyfikacji symbolicznej. Symbol narodowy przestaje być elementem zastanym i zaczyna organizować przestrzeń miejską w sposób intencjonalny. W tym sensie jego obecność staje się przedmiotem kalkulacji społecznej i interpretacyjnej. Na tym poziomie większą ostrożność wykazuje województwo zachodniopomorskie. Aktualne dane tego nie potwierdzają. W rzeczywistości łączna afirmacja jest wyższa w ZP (82,8%) niż w PK (67,5%), a także wyższy jest poziom odpowiedzi „tak” (57,8% w ZP wobec 50,0% w PK). Jednocześnie w PK znacznie wyższa jest neutralność (20,0% wobec 9,4%) oraz wyższy łączny poziom odpowiedzi negatywnych (12,5% wobec 7,9%). Nie oznacza to, że symbolika ekspozycyjna jest w ZP

całkowicie bezkonfliktowa. W tym województwie występuje bowiem wyższy odsetek odpowiedzi „nie” (6,3%) niż w PK (2,5%), co wskazuje na obecność niewielkiego, lecz bardziej kategoriycznego segmentu sprzeciwu. W PK natomiast dystans częściej przyjmuje formę neutralności lub umiarkowanego sceptycyzmu. Modelowo poziom III oznacza wejście w strefę kalkulacji społecznej, ale nie można już utrzymywać tezy, że PK z większą łatwością przekracza ten próg, a ZP reaguje silniejszą ostrożnością. Dane pokazują układ bardziej złożony – ZP wykazuje wyższą afirmację ekspozycyjnej symboliki, natomiast PK częściej reaguje neutralizacją i umiarkowanym dystansem.

Poziom IV modelu (tab. 4.4 – udział w manifestacjach patriotycznych) ujawnia najwyższy poziom napięcia. Patriotyzm przyjmuje w tym wypadku formę działania osobistego o wysokiej widoczności, podatnego na interpretacje polityczne, ideologiczne i reprezentacyjne. Na tym poziomie dane wyraźnie potwierdzają regionalne zróżnicowanie. W województwie podkarpackim łączna afirmacja udziału w manifestacjach patriotycznych wynosi 80,0%, a w województwie zachodniopomorskim 60,9%. Neutralność jest wyższa w ZP (28,1%) niż w PK (17,5%), podobnie jak łączny poziom odpowiedzi negatywnych (10,9% wobec 2,5%). Modelowo jest to próg, na którym patriotyzm przestaje być wspólnym znakiem neutralnego porządku symbolicznego, a zaczyna funkcjonować jako gest pozycji. W ZP próg ten jest niższy, ponieważ szybciej uruchamiają się mechanizmy ostrożności reprezentacyjnej, dystansu i warunkowania akceptacji. W PK natomiast patriotyzm ekspresyjny zachowuje wyższą legitymizację i większą kompatybilność z praktyką publiczną, choć również tu nie jest już kategorią całkowicie bezsporną.

Poziom V modelu (tab. 4.5) dotyczy percepcji patriotyzmu mieszkańców i pełni funkcję regulacyjną wobec wszystkich poprzednich poziomów. Jest to poziom szczególnie, ponieważ nie odnosi się do bezpośrednich deklaracji radnych o swoich praktykach, lecz do ich obrazu wspólnoty, w imieniu której działają. W obu województwach dominuje poparcie umiarkowane. W PK łączna afirmacja wynosi 70,0%, przy dominacji odpowiedzi „raczej tak” (67,5%), neutralności na poziomie 27,5% oraz śladowej odpowiedzi „nie” (2,5%). W ZP łączna afirmacja jest niższa (56,3%), neutralność wyższa (35,9%), a dodatkowo pojawia się segment sceptyczny „raczej nie” (7,8%). Jednocześnie to w ZP częściej niż w PK występuje odpowiedź jednoznacznie pozytywna „tak” (12,5% wobec 2,5%). Oznacza to, że regulator intensywności patriotyzmu nie może być opisywany jedynie jako różnica między „brakiem negacji” w PK a „obecnością sceptycyzmu” w ZP. Układ jest bardziej złożony. PK cechuje się stabilną dominacją afirmacji umiarkowanej, natomiast ZP łączy wyższą neutralność i sceptycyzm z jednoczesną obecnością wyższego poziomu afirmacji jednoznacznej. W efekcie, obraz wspólnoty w ZP jest bardziej zróżnicowany wewnętrznie, a tym samym mniej przewidywalny jako podstawa dla intensyfikacji symboliki patriotycznej. Regulatorem intensywności

patriotyzmu nie jest wyłącznie siła akceptacji, lecz poziom niejednorodności i niepewności interpretacyjnej przypisywanej wspólnotcie.

Na podstawie rysunku 4.1 można wyróżnić dwa style regulacji patriotyzmu narodowego, jednak wymagają one precyzyjniejszego sformułowania. Styl afirmacyjno-stabilny z przewagą afirmacji umiarkowanej (PK) – patriotyzm narodowy jest szeroko akceptowany jako element porządku symbolicznego i praktyki publicznej, lecz jego legitymizacja oparta jest przede wszystkim na afirmacji umiarkowanej, a nie kategorycznej. W ekspozycji symbolicznej (flaga Polski w reprezentacyjnym punkcie miasta) wyraźniej zaznaczone są neutralność i umiarkowany dystans, co oznacza, że stabilność nie jest równoznaczna z pełną intensyfikacją. Styl akceptacyjno-regulacyjny o większej złożoności wewnętrznej (ZP) – patriotyzm narodowy pozostaje kategorią dopuszczalną, a na poziomie ramowym i instytucjonalnym i częściowo również ekspozycyjnym, osiąga nawet wyższe wskaźniki afirmacji niż w PK. Jednocześnie w obszarze patriotyzmu ekspresyjnego (udział w manifestacjach) oraz w percepcji wspólnoty częściej uruchamiane są mechanizmy neutralizacji i dystansu. Oznacza to, że regulacja ma charakter bardziej selektywny i silniej zależny od rodzaju formy patriotyzmu.

Model nie identyfikuje zatem regionu „patriotycznego” i „niepatriotycznego”. Pokazuje raczej dwa odmienne sposoby zarządzania widocznością patriotyzmu narodowego w przestrzeni miejskiej. W PK większą rolę odgrywa stabilna afirmacja umiarkowana i przewidywalność obrazu wspólnoty. W ZP układ jest bardziej złożony – współistnieją tam wysoka akceptacja niektórych form patriotyzmu oraz większa ostrożność wobec innych, zwłaszcza tych o charakterze ekspresyjnym. W konsekwencji różnice regionalne nie polegają na prostym przeciwstawieniu „więcej patriotyzmu” i „mniej patriotyzmu”, lecz na odmiennym rozłożeniu progów akceptacji oraz na różnych mechanizmach regulacji symbolicznej uruchamianych w zależności od typu praktyki patriotycznej.

Patriotyzm narodowy pozostaje ważnym elementem odniesienia w działalności radnych miast obu województw. Nie występuje on jednak jako jednoznaczny imperatyw działania ani jako kategoria absolutna. Dane empiryczne pokazują dominację odpowiedzi umiarkowanych, w których patriotyzm funkcjonuje raczej jako rama sensu działań publicznych niż jako bezpośrednia dyrektywa decyzyjna⁹.

⁹ Paweł Śpiewak, *Ideologie i obywatele*, Warszawa 1991; zob. Radosław Markowski, *Demokracja i demokratyczne innowacje: z teorii w praktykę*, Warszawa 2014.

4.2. Patriotyzm narodowy w narracjach radnych – analiza jakościowa

Analizę jakościową przeprowadzono na bazie wywiadów indywidualnych z radnymi miast województwa podkarpackiego (PK) oraz zachodniopomorskiego (ZP). Materiał obejmuje łącznie 127 transkrypcji, w których zidentyfikowano wszystkie fragmenty odnoszące się do patriotyzmu narodowego, symboliki państwowej, interesu narodowego, tożsamości oraz praktyk pamięci zbiorowej. Celem analizy było nie tylko ustalenie, czy patriotyzm narodowy jest afirmowany, lecz przede wszystkim rekonstrukcja sposobów jego rozumienia oraz różnic regionalnych w sposobie jego artykulacji.

W obu województwach, najczęściej pojawia się patriotyzm rozumiany jako praktyka symboliczna, przede wszystkim w odniesieniu do flagi państwowej. W województwie zachodniopomorskim narracja ta ma charakter instytucjonalny i zdystansowany:

Ale flaga generalnie to jest, ona funkcjonuje. (...) czy flaga jest nasza polska, czy flaga szczyńska¹⁰.

Wypowiedź ta wskazuje, że symbol narodowy traktowany jest jako element rutynowego porządku publicznego, nie jako ekspresyjny manifest tożsamościowy. W województwie podkarpackim symbolika przyjmuje bardziej jednoznaczny charakter:

To znaczy się... No muszę szczerze powiedzieć, że tylko narodową wywieszam¹¹.

Różnica polega nie na akceptacji symbolu, lecz na intensywności jego identyfikacyjnego zakotwiczenia. W ZP flaga jest „elementem systemu”, w PK – „deklaracją przynależności”. W materiałach z województwa podkarpackiego wyraźnie wybrzmiewa rozróżnienie między patriotyzmem a postawami uznawanymi za radykalne:

Takie postawy (...) narodowe (...) to jest ten dla mnie zły patriotyzm¹².

W województwie zachodniopomorskim podobny dystans przybiera formę krytyki „zawłaszczania” patriotyzmu:

Nie podoba mi się (...) zawłaszczanie tego patriotyzmu tylko dla wybranych¹³.

W obu regionach patriotyzm jest akceptowany, lecz jednocześnie podlega normatywnej regulacji. W ZP regulacja ta ma silniejszy wymiar reprezentacyjny (obawa przed

¹⁰ Rozmowa nr 509118_xsn_rm_kl.

¹¹ Rozmowa nr 507077_ojo_rm_kl.

¹² Rozmowa nr 506043_oko_rm_kl.

¹³ Rozmowa nr 509118_xsn_rm_kl.

jednostronnością), w PK – wymiar aksjologiczny (odróżnienie patriotyzmu od nacjonalizmu). W województwie podkarpackim poważnym komponentem narracji jest wątek interesu narodowego i bezpieczeństwa:

powinniśmy (...) kierować się tym własnym interesem narodowym (...) najważniejsze jest to zagrożenie bezpieczeństwa, które wynika, jeżeli chodzi o wojnę w Ukrainie i nie tylko¹⁴.

Ten typ wypowiedzi rzadziej pojawia się w wywiadach z ZP. Może to oznaczać, że w PK patriotyzm częściej powiązany jest z kategorią państwowej sprawczości i zagrożeń zewnętrznych. W województwie podkarpackim patriotyzm bywa łączony z działalnością edukacyjną i instytucjonalną:

Staram się (...) zachęcać młodzież właśnie do tego, żeby uczestniczyła we wszelkiego rodzaju uroczystościach o charakterze państwowym¹⁵.

W ZP komponent edukacyjny jest obecny, lecz rzadziej łączony jest z jednoznaczną narracją narodową, tym samym nie stanowi, inaczej niż w województwie podkarpackim, formatywnego dla patriotyzmu elementu. Już na tym etapie można sformułować twierdzenie, że różnice między województwami nie polegają na obecności lub braku patriotyzmu narodowego, który jest silnie obecny w obu badanych regionach, lecz na stylu jego ekspresji. W przypadku PK będzie to styl afirmacyjno-tożsamościowy z silniejszym komponentem interesu narodowego i kultywowania pamięci w odniesieniu do historii. W ZP będzie to bardziej styl instytucjonalno-regulacyjny i co ciekawe – wyrażnie wyższy poziom zachowawczej (ostrożniejszej) interpretacji tego, co definiuje patriotyzm narodowy. Wyniki części ilościowej wskazały, że najwyższy poziom akceptacji dotyczył symboliki instytucjonalnej (flaga przed urzędem), natomiast wyższe poziomy neutralności i sprzeciwu pojawiały się przy pytaniach o manifestacje patriotyczne oraz intensywną ekspozycję symboli. Materiał jakościowy pozwala zrekonstruować mechanizm, z którego wynika to zróżnicowanie – jest nim próg widoczności patriotyzmu. W obu województwach radni uznają patriotyzm za element oczywisty, dopóki nie wymaga on intensywnej ekspozycji. W województwie zachodniopomorskim pojawia się wyraźny wątek reprezentacyjnej równowagi:

¹⁴ Rozmowa nr 507063_otg_rm_kl.

¹⁵ Rozmowa nr 506017_oda2_rm_s1.

Uważam się za patriotę jak najbardziej, choć nie przywiązuję nadmiernej wagi do symboliki. Bardziej myślę w kategoriach przywiązania do państwa, szacunku dla obowiązujących reguł i szacunku dla na przykład decyzji demokratycznych¹⁶.

Wypowiedź ta ujawnia, że granica nie dotyczy patriotyzmu jako wartości, lecz momentu, w którym jego publiczna manifestacja może zostać odczytana jako sygnał politycznej identyfikacji. W województwie podkarpackim analogiczny wątek pojawia się rzadziej, a gdy już występuje, przybiera formę umiarkowanie ostrożną, nie zaś wyraźnej kalkulacji ryzyka. W materiałach z ZP częściej pojawia się refleksja dotycząca lokalizacji symboli narodowych:

Jak najbardziej, żeby nie epatować tym, że na przykład jest pomnik Piłsudskiego, to my się spotykamy o 10, a nie, to jak wy o 10, to my o 12. A ja mówię, (...) to ja przyjdę na 11¹⁷.

W PK natomiast podobne działania częściej interpretowane są jako naturalna afirmacja wspólnoty:

To pokazuje, kim jesteśmy jako wspólnota¹⁸. (...) Dla mnie to jest takie poczucie jakiejś wspólnoty po prostu. Wspólnoty, że żyję w tym kraju, urodziłem się tutaj¹⁹.

Różnica ta nie polega na odmiennym stosunku do symbolu, lecz na odmiennej percepcji jego społecznego rezonansu. Najwyraźniejsze jednak różnice regionalne pojawiają się w odniesieniu do udziału w manifestacjach patriotycznych. W województwie zachodniopomorskim wypowiedzi wskazują na silniejszą kalkulację reprezentacyjną:

Udział w manifestacji to już nie jest tylko patriotyzm, to jest też sygnał polityczny²⁰.

W województwie podkarpackim udział w manifestacjach bywa natomiast ujmowany jako element naturalnej aktywności obywatelskiej:

Święta narodowe to coś, w czym radny powinien uczestniczyć²¹.

¹⁶ Rozmowa nr 509124_xpe2_vbe_kl.

¹⁷ Rozmowa nr 509118_xsn_rm_kl.

¹⁸ Rozmowa nr 506020_opl2_rm_p2.

¹⁹ Rozmowa nr 506013_ojw_rm_kl.

²⁰ Rozmowa nr 507104_xse_rm_kl.

²¹ Rozmowa nr 506022_opl2_rs_d5.

Analiza materiału jakościowego prowadzi do wniosku, że różnice między PK i ZP mają charakter regulacyjny. Patriotyzm narodowy w obu regionach jest wartością akceptowaną, jednak jego publiczna intensywność jest różnie skalibrowana. W województwie zachodniopomorskim obecna jest wyższa wrażliwość na pluralizm wspólnoty, silniejsza kalkulacja kosztu interpretacyjnego i wyraźne oddzielenie symboliki od ekspresji manifestacyjnej. W województwie podkarpackim przeważa silniejsza integracja symboliki z tożsamością wspólnotową, wyższa gotowość do publicznej afirmacji i częstsze łączenie patriotyzmu z interesem narodowym i bezpieczeństwem.

Analiza jakościowa potwierdza istnienie ważnej, z punktu widzenia percepcji patriotyzmu narodowego, swoistej struktury progowej (zidentyfikowanej w części ilościowej) – im wyższa intensywność ekspresji patriotyzmu, tym silniejszy mechanizm regulacyjny. Różnice między województwami nie dotyczą więc samego poziomu identyfikacji narodowej, lecz sposobu jej publicznej manifestacji.

Aby usystematyzować wyniki analizy jakościowej, dokonano syntetycznego zestawienia dominujących wzorców narracyjnych w badanych miastach obu województw. Macierz nie ma charakteru ilościowego, lecz wskazuje dominujące tendencje interpretacyjne w materiale IDI (Individual In-Depth Interview).

Tabela 4.6. Dominujące wzorce narracyjne patriotyzmu narodowego (analiza jakościowa IDI)

Województwo	Symbolika instytucjonalna	Ekspresja publiczna	Interes narodowy
zachodniopomorskie	stabilna, rutynowa	regulowana, ostrożna	rzadziej artykułowany
podkarpackie	stabilna, identyfikacyjna	częściej afirmatywna	wyraźnie obecny

Źródło: opracowanie własne.

Macierz wskazuje, że różnice regionalne nie dotyczą podstawowej akceptacji patriotyzmu narodowego, lecz stopnia jego publicznej intensywności oraz sposobu jego uzasadniania.

4.3. Porównanie z wynikami 2024 roku

W tej części badania wprowadzono do analizy patriotyzmu narodowego radnych miast niezwykle ważny kwantyfikator czasowy. Porównanie obejmuje dwa pomiary ankietowe (2024 i 2025 r.), przy zachowaniu tej samej metodologii: identycznych pytań kwestionariuszowych, tych samych kategorii odpowiedzi oraz tego samego podziału regionalnego (PK *vs.* ZP). Wszystkie istotne wartości dla logiki tego rozdziału przedstawiono w procentach (w obrębie województw) w poniższej tabeli 4.7.

Tabela 4.7. Porównanie 2024–2025 – kluczowe wskaźniki patriotyzmu narodowego [%]

Wymiar	Woj.	2024	2025	Różnica (p.p.)
Rama działania (tab. 4.1): afirmacja (tak + raczej tak)	PK	91,2	82,5	–8,7
Rama działania (tab. 4.1): afirmacja (tak + raczej tak)	ZP	86,0	90,7	+4,7
Rama działania (tab. 4.1): neutralność	PK	3,5	10,0	+6,5
Rama działania (tab. 4.1): neutralność	ZP	11,6	7,8	–3,8
Rama działania (tab. 4.1): negacja (raczej nie + nie)	PK	5,3	7,5	+2,2
Rama działania (tab. 4.1): negacja (raczej nie + nie)	ZP	2,3	1,6	–0,7
Manifestacje (tab. 4.4): afirmacja (tak + raczej tak)	PK	79,3	80,0	+0,7
Manifestacje (tab. 4.4): afirmacja (tak + raczej tak)	ZP	75,3	60,9	–14,4
Manifestacje (tab. 4.4): neutralność	PK	10,3	17,5	+7,2
Manifestacje (tab. 4.4): neutralność	ZP	15,3	28,1	+12,8
Manifestacje (tab. 4.4): negacja (raczej nie + nie)	PK	10,4	2,5	–7,9
Manifestacje (tab. 4.4): negacja (raczej nie + nie)	ZP	9,4	10,9	+1,5
Obraz wspólnoty (tab. 4.5): afirmacja (tak + raczej tak)	PK	63,2	70,0	+6,8
Obraz wspólnoty (tab. 4.5): afirmacja (tak + raczej tak)	ZP	60,5	56,3	–4,2
Obraz wspólnoty (tab. 4.5): neutralność	PK	29,8	27,5	–2,3
Obraz wspólnoty (tab. 4.5): neutralność	ZP	30,2	35,9	+5,7
Obraz wspólnoty (tab. 4.5): negacja (raczej nie + nie)	PK	7,0	2,5	–4,5
Obraz wspólnoty (tab. 4.5): negacja (raczej nie + nie)	ZP	9,3	7,8	–1,5

Źródło: opracowanie własne.

Porównanie lat 2024–2025 wzmacnia zasadnicze założenia modelu progów akceptacji, ale jednocześnie wymaga jego bardziej precyzyjnego ujęcia dynamicznego. Zmiany nie układają się bowiem w prosty schemat jednokierunkowego wzrostu lub spadku patriotyzmu narodowego, lecz ujawniają różne trajektorie przesunięć w zależności od poziomu analizy: ramy działania, patriotyzmu ekspresyjnego oraz obrazu wspólnoty. Oznacza to, że dynamika patriotyzmu narodowego w praktyce samorządowej ma charakter regulacyjny i selektywny, a nie linearny.

Na poziomie ramy działania zmiany rzeczywiście mają charakter regulacyjny, ale ich kierunek w obu województwach jest odmienny. W województwie podkarpackim afirmacja patriotyzmu jako ogólnej ramy działań publicznych spada z 91,2% do 82,5% (–8,7 p.p.), przy jednoczesnym wzroście neutralności z 3,5% do 10,0% (+6,5 p.p.) oraz wzroście negacji z 5,3% do 7,5% (+2,2 p.p.). Oznacza to, że nie mamy w tym wypadku do czynienia z prostym osłabieniem patriotyzmu, lecz raczej z przesunięciem części deklaracji z poziomu afirmacji ku ostrożniejszej formule neutralnej, przy jednoczesnym

zauważalnym zwiększeniu otwartego sprzeciwu. W ujęciu metodologicznym wskazuje to na wzrost rezerwy deklaratywnej – patriotyzm pozostaje dopuszczalną ramą sensu działań publicznych, ale rzadziej jest artykułowany w sposób jednoznaczny.

W województwie zachodniopomorskim sytuacja jest odmienna. Afirmacja wzrasta z 86,0% do 90,7% (+4,7 p.p.), neutralność spada z 11,6% do 7,8% (-3,8 p.p.), również negacja ulega zmniejszeniu z 2,3% do 1,6% (-0,7 p.p.). Oznacza to, że struktura odpowiedzi ulega następującej zmianie – część odpowiedzi przechodzi z neutralności oraz, w mniejszym stopniu, ze sprzeciwu do afirmacji. W tym sensie nie można już mówić wyłącznie o stabilności ZP. Dane wskazują raczej na wzmocnienie jednoznaczności ocen, przy osłabieniu pozycji neutralnej oraz negującej. Metodologicznie oznacza to, że rama patriotyzmu narodowego w ZP staje się bardziej wyrazista, a zarazem bardziej jednorodna.

Najsilniejsza dynamika nie jest właściwa dla kierowania się patriotyzmem narodowym w działaniach publicznych, lecz dla patriotyzmu ekspresyjnego, czyli udziału w manifestacjach patriotycznych. To właśnie w tym wymiarze ujawnia się najbardziej czytelna różnica między regionami. W województwie podkarpackim afirmacja rośnie z 79,3% do 80,0% (+0,7 p.p.), neutralność zwiększa się z 10,3% do 17,5% (+7,2 p.p.), a negacja wyraźnie spada z 10,4% do 2,5% (-7,9 p.p.). Oznacza to, że w PK nie następuje gwałtowny wzrost afirmacji, lecz przede wszystkim silna redukcja negatywnego dystansu wobec manifestacji. Część wcześniejszych postaw sceptycznych jest przesunięta do strefy neutralnej, a poziom afirmacji utrzymuje się wysoko i nieznacznie rośnie. W rezultacie próg ryzyka reprezentacyjnego ulega obniżeniu – manifestacje patriotyczne stają się mniej kontrowersyjne i bardziej oswojone jako forma wyrażania patriotyzmu.

W województwie zachodniopomorskim dynamika ma przeciwny charakter. Afirmacja spada z 75,3% do 60,9% (-14,4 p.p.), neutralność rośnie z 15,3% do 28,1% (+12,8 p.p.), natomiast negacja pozostaje praktycznie stabilna (z 9,4% do 10,9%). Oznacza to, że zmiana polega na minimalnym wzroście sprzeciwu, przy jednoczesnym przesunięciu części odpowiedzi afirmatywnych do strefy neutralnej. Patriotyzm ekspresyjny nie jest więc odrzucony, lecz staje się bardziej warunkowy, mniej oczywisty i wyraźniej poddany kalkulacji kontekstowej. Z metodologicznego punktu widzenia jest to bardzo ważne – w ZP nie zwiększa się postawa negatywna wobec manifestacji, lecz wzmacniany jest mechanizm wstrzymywania jednoznacznej aprobaty. Oznacza to utrwalenie, a nawet pogłębienie ostrożności wobec ekspresyjnych form patriotyzmu narodowego.

Na poziomie obrazu wspólnoty dane nie potwierdzają całkowitej niezmienności percepcji mieszkańców, choć zmiany są tu mniejsze niż w przypadku manifestacji. W województwie podkarpackim afirmacja rośnie z 63,2% do 70,0% (+6,8 p.p.),

neutralność spada z 29,8% do 27,5% (-2,3 p.p.), a negacja zmniejsza się z 7,0% do 2,5% (-4,5 p.p.). Oznacza to, że obraz wspólnoty staje się bardziej pozytywny i mniej obciążony sceptycyzmem. Radni w większym stopniu postrzegają mieszkańców jako wspólnotę kompatybilną z patriotyzmem narodowym, co może sprzyjać większej legitymizacji jego publicznej widzialności.

W województwie zachodniopomorskim kierunek zmian jest odwrotny. Afirmacja spada z 60,5% do 56,3% (-4,2 p.p.), neutralność rośnie z 30,2% do 35,9% (+5,7 p.p.), a negacja nieznacznie maleje z 9,3% do 7,8% (-1,5 p.p.). Oznacza to, że wspólnota miejska jest postrzegana jako bardziej niejednoznaczna identyfikacyjnie, choć nie bardziej wroga patriotyzmowi narodowemu. Spadek negacji przy jednoczesnym wzroście neutralności sugeruje nie tyle narastanie sceptycyzmu, ile raczej osłabienie gotowości do formułowania jednoznacznych ocen. W rezultacie obraz wspólnoty w ZP pełni funkcję regulatora ostrożności – nie blokuje patriotyzmu, lecz utrudnia jego bezwarunkową ekspozycję.

W perspektywie syntetycznej porównanie lat 2024–2025 nie tylko potwierdza model progów akceptacji, ale także go pogłębia. Pokazuje bowiem, że ten sam region może poruszać się w różnych kierunkach na różnych poziomach modelu. Województwo podkarpackie staje się bardziej ostrożne na poziomie deklaratywnej ramy działania, ale jednocześnie bardziej otwarte na patriotyzm ekspresyjny i bardziej pozytywne w ocenie wspólnoty. Województwo zachodniopomorskie wzmacnia afirmację patriotyzmu jako ramy sensu działań publicznych, lecz zarazem ogranicza jednoznaczność akceptacji dla manifestacji i wzmacnia neutralny, bardziej nieokreślony obraz wspólnoty. Oznacza to, że zmiany międzyroczne nie powinny być interpretowane jako prosty wzrost lub spadek patriotyzmu narodowego, lecz jako rekonfiguracja relacji między poziomami modelu. Patriotyzm może zyskiwać na poziomie ogólnej legitymizacji, a jednocześnie tracić na poziomie ekspresji; może też słabiej funkcjonować jako deklarowana rama działania, a silniej jako praktyka symboliczna czy forma działania publicznego. Właśnie ta niesymetryczność zmian najlepiej potwierdza trafność przyjętej metodologii – patriotyzm narodowy w samorządzie miejskim nie jest jednowymiarową orientacją, lecz układem progów akceptacji regulowanych przez kontekst, typ praktyki oraz percepcję wspólnoty.

W rozdziale zastosowano strategię triangulacji metodologicznej, polegającą na łączeniu danych ilościowych (ankieta) z analizą jakościową (wywiady IDI) oraz porównaniem dwóch tur czasowych (2024 i 2025 r.)²².

22 Por. Norman Denzin, *The Research Act*, New York 1978; John Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Thousand Oaks 2014.

Triangulacja w tym ujęciu nie ma charakteru prostego potwierdzania wyników jednej metody przez drugą. Jej funkcją jest:

- rozkład ilościowy odpowiedzi w kwestionariuszu ankiety,
- zwiększenie trafności interpretacyjnej przez konfrontację deklaracji ankietowych z narracjami z wywiadów pogłębianych,
- uchwycenie dynamiki zmian w czasie (2024–2025),
- porównanie różnic regionalnych (PK–ZP) nie tylko w natężeniu odpowiedzi, lecz w sposobie ich uzasadniania.

Zastosowana triangulacja obejmuje trzy wymiary:

- triangulacja metod – połączenie pomiaru standaryzowanego (Likert, pytania dychotomiczne) z analizą narracji IDI,
- triangulacja przestrzenna – porównanie dwóch województw,
- triangulacja temporalna – zestawienie wyników z lat 2024 i 2025.

Porównanie ustaleń jakościowych z częścią ankietową pozwala sformułować trzy kluczowe wnioski:

1. **Stabilność symboliki instytucjonalnej** – w części ilościowej najwyższe poziomy akceptacji dotyczyły obecności flagi państwowej przed urzędem. Analiza jakościowa potwierdza, że symbolika ta postrzegana jest jako element porządku instytucjonalnego, nie jako ekspresja partyjna czy ideologiczna²³.
2. **Ekspresja publiczna jako punkt regulacyjny** – wskaźniki dotyczące manifestacji patriotycznych wykazywały wyższy poziom neutralności i sprzeciwu, szczególnie w ZP. Materiał IDI pokazuje, że przyczyną nie jest odrzucenie patriotyzmu, lecz kalkulacja reprezentacyjna oraz obawa przed interpretacją polityczną.
3. **Interes narodowy jako czynnik różnicujący** – w PK częściej pojawia się powiązanie patriotyzmu z bezpieczeństwem i suwerennością, co sprzyja silniejszej afirmacji jego form publicznych. W ZP patriotyzm częściej pozostaje w rejestrze instytucjonalnym i tożsamościowym, bez silnego komponentu geopolitycznego.

Zrekonstruowany model jakościowy pozwala lepiej zinterpretować zmiany zidentyfikowane w części ilościowej między turą w 2024 a 2025 roku. Spadek natężenia deklaratywnego patriotyzmu w pytaniach konkurencyjnych (narodowy *vs.* inne priorytety) nie oznacza zaniku wartości patriotycznych, lecz może wskazywać na przesunięcie hierarchii problemów publicznych oraz wzrost wrażliwości na kontekst interpretacyjny.

Na podstawie analizy ilościowej i jakościowej można wyodrębnić i opisać różne przykłady zmian, o czym poniżej.

23 Por. Michael Billig, *Banal Nationalism...*

Mechanizm regulacyjny odnosi się do sytuacji, w której patriotyzm narodowy – choć aksjologicznie akceptowany – podlega silniejszej kontroli interpretacyjnej i reprezentacyjnej. W praktyce oznacza to, że:

- radni w ZP częściej ważą, jak dana forma ekspresji patriotycznej zostanie odebrana,
- wzrasta znaczenie kontekstu pluralistycznego („reprezentuję wszystkich mieszkańców”),
- większa część ekspresji patriotyzmu przenosi się z poziomu manifestacyjnego na poziom instytucjonalny.

Nie chodzi więc o spadek patriotyzmu jako wartości, lecz o:

- wzrost wrażliwości na jego możliwe polityczne kodowanie,
- większą kalkulację kosztu wizerunkowego,
- silniejszą separację między patriotyzmem a demonstracyjną ekspresją.

Z perspektywy socjologii polityki oznacza to przejście od modelu ekspresyjnego do modelu regulacyjno-reprezentacyjnego. Z perspektywy teorii reprezentacji – silniejsze uwewnętrznienie zasady neutralności wobec zróżnicowanej wspólnoty lokalnej.

Obniżenie procentu odpowiedzi deklaracyjnych w PK nie oznacza zmiany postawy aksjologicznej, lecz zmianę siły jej artykulacji w ankiecie. A to może oznaczać:

- większą refleksyjność odpowiedzi w 2025 roku,
- przesunięcie uwagi ku innym problemom publicznym (bezpieczeństwo, ekonomia, sprawy lokalne),
- lekkie osłabienie potrzeby silnej afirmacji w warunkach stabilizacji symbolicznej.

W województwie podkarpackim patriotyzm nadal pozostaje wyraźnie obecny w warstwie jakościowej (interes narodowy, bezpieczeństwo, tożsamość), jednak:

- część radnych może mniej chętnie wybierać najwyższe kategorie zgody w pytaniach konkurencyjnych,
- rośnie udział odpowiedzi umiarkowanych.

Oznacza to przejście od silnej afirmacji do bardziej zrównoważonej deklaratywności, nie zaś do dystansu czy odrzucenia.

Symbolika instytucjonalna (flaga, święta państwowe, obecność znaków narodowych przy urzędach) pozostaje najmniej konfliktogenną, najbardziej legitymizowaną, wspólną dla obu regionów. Oznacza to, że patriotyzm w warstwie instytucjonalnej pełni funkcję: elementu porządku państwowego, normy proceduralnej, składnika rytuału wspólnotowego – co jest zgodne z koncepcją zaproponowaną przez Billiga²⁴ – symbolika narodowa działa jako stabilny element tła, a nie jako ekspresyjny manifest. W praktyce oznacza to: brak erozji rdzenia patriotyzmu narodowego, brak regionalnej polaryzacji w podstawowym wymiarze symbolicznym, wysoki poziom konsensusu

²⁴ Ibidem.

w odniesieniu do minimalnej formy narodowej obecności państwa w przestrzeni lokalnej. Łącznie tworzą one model dynamiczny, w którym:

1. Rdzeń symboliczny pozostaje stabilny.
2. W ZP rośnie ostrożność wobec intensywnych form ekspresji.
3. W PK natężenie deklaracji nieco się umiarkowało, lecz nie zmienił się aksjologiczny fundament.

W konsekwencji nie obserwujemy: kryzysu patriotyzmu narodowego, regionalnej polaryzacji wartości, zaniku identyfikacji narodowej. Obserwujemy natomiast: przesunięcie z modelu deklaratywno-afirmacyjnego ku modelowi regulacyjno-reprezentacyjnemu, większą świadomość kontekstu interpretacyjnego działań publicznych.

Analiza jakościowa materiału IDI wskazuje, że patriotyzm narodowy w badanych środowiskach jest wartością stabilną, lecz jego publiczna manifestacja podlega mechanizmowi regulacji (zob. rys. 4.1). Różnice między województwami mają charakter stylu reprezentacyjnego, a nie różnicy aksjologicznej. W województwie podkarpackim dominuje styl afirmacyjno-tożsamościowy, w którym patriotyzm łączy się z interesem narodowym i bezpieczeństwem. W województwie zachodniopomorskim dominuje styl instytucjonalno-regulacyjny, w którym patriotyzm jest akceptowany, lecz jego publiczna ekspresja częściej podlega kalkulacji interpretacyjnej.

4.4. Wnioski

Celem autorów w tym rozdziale była empiryczna rekonstrukcja patriotyzmu narodowego w praktyce samorządowej miast dwóch województw – podkarpackiego (PK) oraz zachodniopomorskiego (ZP), z wykorzystaniem triangulacji danych ilościowych (ankieta z 2024 i 2025 r.) oraz jakościowych (wywiady IDI). W rezultacie uzyskano spójny, wielowymiarowy obraz patriotyzmu narodowego jako kategorii stabilnej aksjologicznie, lecz zróżnicowanej pod względem form publicznej ekspresji i progów widoczności w przestrzeni lokalnej.

Pierwszy wniosek ma charakter strukturalny – patriotyzm narodowy nie jest w badanym materiale zjawiskiem zero-jedynkowym. Zarówno dane ankietowe, jak i narracje IDI wskazują na logikę progową, w której akceptacja patriotyzmu zależy od tego, *w jakiej formie* oraz *z jaką intensywnością* pojawia się on w sferze publicznej.

Na najniższym progu (rama sensu działania) patriotyzm jest traktowany jako uprawnione kryterium orientacyjne i aksjologiczne. Na kolejnym progu (symbolika instytucjonalna) uzyskuje on najsilniejsze oparcie społeczne i reprezentacyjne – flaga państwowa oraz praktyki świąteczne są postrzegane jako „normalna” część porządku publicznego. Dopiero na wyższych progach (symbolika wysokiej ekspozycji oraz manifestacje) ujawnia się mechanizm regulacyjny – rośnie znaczenie kosztu

interpretacyjnego, a wraz z nim neutralność i/lub dystans. Oznacza to, że patriotyzm narodowy w praktyce samorządowej ma strukturę hierarchiczną – jest powszechnie akceptowany jako wartość i znak instytucjonalny, natomiast jego formy ekspresyjne stają się przedmiotem kalkulacji wizerunkowej i reprezentacyjnej.

Drugi wniosek dotyczy różnic regionalnych. Zestawienie części ilościowej i jakościowej nie wspiera tezy o aksjologicznej „przewadze” jednego województwa nad drugim w kategoriach patriotyzmu narodowego jako wartości. Różnica ma charakter *regulacyjny* i dotyczy stylu artykulacji patriotyzmu oraz progów, po przekroczeniu których pojawia się ostrożność.

W ZP częściej ujawnia się styl instytucjonalno-regulacyjny – patriotyzm jest akceptowany, jednak jego publiczna intensywność bywa ograniczana przez wrażliwość na pluralizm wspólnoty lokalnej oraz ryzyko politycznej interpretacji działań. W PK częściej widoczny jest styl afirmacyjno-tożsamościowy – patriotyzm bywa mocniej powiązany z kategoriami interesu narodowego, bezpieczeństwa i transmisji pamięci, co obniża koszt ekspozycji symbolicznej i sprzyja większej gotowości do widocznej afirmacji w przestrzeni publicznej.

W tym sensie różnica PK–ZP nie dotyczy tego, czy patriotyzm jest uznawany, lecz *jak* jest „wprowadzany” do praktyk publicznych oraz jak silnie podlega kalkulacji interpretacyjnej.

Trzeci wniosek dotyczy samej triangulacji. Zgodności (konwergencje) dotyczą przede wszystkim stabilności symboliki instytucjonalnej. Tam, gdzie ankieta wskazuje najwyższe natężenia afirmacji (np. flaga przed urzędem), materiał IDI potwierdza semantykę „oczywistości” i „rutyny instytucjonalnej”. Patriotyzm funkcjonuje tam jako element porządku państwowego, a nie jako narzędzie konfliktu.

Rozbieżności (dywergencje) pojawiają się w obszarze ekspresji. Ankietowe różnice w poziomie neutralności i spadkach natężenia dla części wskaźników w 2025 roku wymagają interpretacji jakościowej – IDI sugerują, że spadki deklaratywne nie muszą oznaczać osłabienia wartości patriotycznych, lecz mogą odzwierciedlać rosnącą ostrożność wobec form patriotyzmu łatwiej kodowanych politycznie (zwłaszcza gdy działania publiczne mogą być odczytane jako przypisanie do określonej narracji).

Czwarty wniosek dotyczy dynamiki zmian postaw patriotycznych między 2024 i 2025 rokiem. Dane ankietowe pokazują umiarkowane przesunięcie natężenia deklaratywnego patriotyzmu w 2025 roku oraz wyraźniejsze przesunięcia w pytaniach konkurencyjnych (narodowy *vs.* inne priorytety/zagrożenia). W interpretacji rozdziału zmiany te należy traktować przede wszystkim jako zmianę *hierarchii priorytetów* i *wrażliwości interpretacyjnej*, a nie jako zmianę podstawowej akceptacji patriotyzmu narodowego jako wartości. W tym ujęciu 2025 rok nie jest momentem „odwrócenia” postaw, lecz raczej momentem, w którym część form patriotyzmu zaczyna być silniej filtrowana

przez logikę kosztu reprezentacyjnego oraz przez konkurencję innych problemów publicznych (bezpieczeństwo społeczne, dobrostan, napięcia międzynarodowe).

Patriotyzm narodowy w badanych miastach województw podkarpackiego i zachodniopomorskiego stanowi wartość trwałą i społecznie legitymizowaną, szczególnie w wymiarze instytucjonalnym i rytualnym. Jednocześnie jego publiczna ekspresja podlega progowej regulacji – im wyższa intensywność widoczności, tym większy wpływ ma kalkulacja reprezentacyjna i ryzyko interpretacyjne.

Różnice regionalne nie sprowadzają się do pytania o „więcej” lub „mniej” patriotyzmu, lecz do pytania o style jego publicznej artykulacji. PK częściej ujawnia patriotyzm afirmacyjno-tożsamościowy, ZP częściej ujawnia patriotyzm instytucjonalno-regulacyjny. Zmiany między 2024 i 2025 rokiem mają przede wszystkim charakter natężeniowy i porządkujący priorytety, a nie charakter transformacji aksjologicznej.

W konsekwencji patriotyzm narodowy w praktyce samorządowej należy opisywać jako zjawisko jednocześnie stabilne i adaptacyjne – stabilne na poziomie wartości oraz instytucjonalnej symboliki, adaptacyjne na poziomie widoczności i ekspresji publicznej.

4.5. Weryfikacja hipotez badawczych

Zgodnie z przyjętą metodologią, celem badawczym projektu była weryfikacja hipotez badawczych, w tym:

H1 – Stosunek do patriotyzmu polityków lokalnych miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia jest zróżnicowany.

Analiza porównawcza wskazuje, że poziom deklarowanego patriotyzmu wśród elit lokalnych województwa podkarpackiego i zachodniopomorskiego jest zbliżony. Różnice dotyczą przede wszystkim jego formy. W województwie podkarpackim większe znaczenie mają symboliczne przejawy patriotyzmu narodowego, natomiast w województwie zachodniopomorskim częściej akcentowany jest wymiar obywatelski i edukacyjny patriotyzmu.

H3b – Wyższy stopień obaw związanych z utratą suwerenności, konfliktem zbrojnym i skutkami wojen w otoczeniu Polski jest skorelowany z większym poczuciem patriotyzmu narodowego.

Analiza wskazuje, że percepcja zagrożeń geopolitycznych pełni ważną rolę w kształtowaniu postaw patriotycznych elit lokalnych. Im silniej badani radni dostrzegają zagrożenia dla suwerenności państwa i stabilności międzynarodowej, tym częściej deklarują patriotyzm narodowy jako element swojej orientacji politycznej. Jednocześnie porównanie dwóch regionów pokazuje, że wpływ ten nie jest identyczny. W województwie

podkarpackim patriotyzm elit lokalnych ma wyraźnie bardziej **mobilizacyjny i suwerennościowy charakter**, natomiast w województwie zachodniopomorskim przyjmuje bardziej **zinstytucjonalizowaną i obywatelską formę**, w mniejszym stopniu bezpośrednio powiązaną z percepcją zagrożeń międzynarodowych.

H5 – W latach 2024–2025 zarówno stosunek do patriotyzmu, jak i wskazywane zagrożenia przez polityków lokalnych będą podlegały ewolucji w zależności od nasilenia czynników endemicznych i egzogennych.

Hipoteza badawcza zakładała, że w latach 2024–2025 stosunek do patriotyzmu oraz percepcja zagrożeń wskazywanych przez polityków lokalnych będą podlegały ewolucji w zależności od nasilenia czynników endemicznych i egzogennych. Analiza porównawcza wyników z obu lat wskazuje, że do takiej ewolucji rzeczywiście dochodzi. Zmiany nie dotyczą jednak fundamentalnego poziomu deklarowanego patriotyzmu, który pozostaje względnie stabilny, lecz przede wszystkim **sposobu jego interpretacji oraz relacji między patriotyzmem a percepcją zagrożeń geopolitycznych**. W konsekwencji można stwierdzić, że hipoteza została **pozytywnie zweryfikowana**, ponieważ zarówno percepcja zagrożeń, jak i znaczenie przypisywane patriotyzmowi ulegają stopniowym przekształceniom pod wpływem zmieniającego się kontekstu politycznego i bezpieczeństwa.

Uzyskane wyniki wskazują, że patriotyzm elit lokalnych w Polsce ma charakter dynamiczny i reaguje na zmiany w otoczeniu politycznym państwa. Nie jest on jedynie trwałym elementem tożsamości kulturowej, lecz również kategorią interpretacyjną, przez którą elity lokalne oceniają sytuację bezpieczeństwa państwa oraz swoją rolę w systemie politycznym. Jednocześnie różnice między badanymi regionami pokazują, że reakcja ta nie jest jednolita i zależy od lokalnych uwarunkowań kulturowych oraz historycznych. W rezultacie patriotyzm elit lokalnych w Polsce przyjmuje zróżnicowane formy, funkcjonujące w odmiennych kontekstach regionalnych.

H6 – Z uwagi na inną charakterystykę postaw politycznych i religijnych na Podkarpaciu i Pomorzu Zachodnim można zakładać występowanie innych, typowych dla obydwu regionów wzorców patriotyzmu.

Pierwszym istotnym wnioskiem wynikającym z analizy jest to, że patriotyzm pozostaje kategorią ważną w obu badanych regionach. Radni zarówno z województwa podkarpackiego, jak i zachodniopomorskiego w zdecydowanej większości deklarują, że w swojej działalności publicznej kierują się patriotyzmem narodowym. Oznacza to, że przywiązanie do państwa i narodu stanowi wspólny element normatywnej orientacji politycznej elit lokalnych, niezależnie od regionalnych różnic kulturowych.

Jednocześnie jednak analiza ujawnia poważne różnice dotyczące sposobu rozumienia patriotyzmu oraz jego relacji z innymi wartościami politycznymi.

Wśród radnych województwa podkarpackiego patriotyzm częściej przyjmuje formę bardziej tradycyjną i symboliczno-narodową. Respondenci z tego regionu w większym stopniu podkreślają znaczenie takich elementów jak suwerenność państwa, przywiązanie do symboli narodowych czy konieczność podkreślania narodowej tożsamości w przestrzeni publicznej. Patriotyzm jest więc wyraźniej powiązany z kategorią wspólnoty narodowej oraz z poczuciem odpowiedzialności za jej ochronę.

Wyniki wskazują również, że w tym regionie patriotyzm silniej łączy się z percepcją zagrożeń dla państwa. Obawy dotyczące utraty suwerenności lub konfliktów zbrojnych w otoczeniu Polski częściej współwystępują z wysokim poziomem deklarowanego patriotyzmu. W konsekwencji patriotyzm w województwie podkarpackim przyjmuje bardziej **mobilizacyjny charakter**, w którym podkreślana jest rola państwa jako gwaranta bezpieczeństwa narodowego.

Interpretując te wyniki w szerszym kontekście politologicznym, można wskazać, że taki model patriotyzmu jest zgodny z charakterystyką kultury politycznej regionów o silnej ciągłości historycznej oraz o większym znaczeniu tradycji religijnych i narodowych w życiu publicznym. Patriotyzm pełni więc funkcję integrującą wspólnotę polityczną i wzmacniającą poczucie solidarności narodowej.

W województwie zachodniopomorskim patriotyzm również pozostaje ważnym elementem orientacji politycznej radnych, jednak jego interpretacja jest nieco odmienna. W odpowiedziach respondentów częściej pojawia się rozumienie patriotyzmu jako odpowiedzialności za funkcjonowanie instytucji publicznych, rozwój wspólnot lokalnych oraz efektywność działania państwa. Patriotyzm jest zatem częściej interpretowany w kategoriach **obywatelskich i instytucjonalnych**, a nie wyłącznie symbolicznych. W większym stopniu podkreśla się znaczenie dobrej administracji, odpowiedzialności za rozwój lokalny czy uczestnictwa w strukturach międzynarodowych jako elementów służących interesowi państwa. Jednocześnie percepcja zagrożeń geopolitycznych w mniejszym stopniu determinuje deklarowany patriotyzm. Oznacza to, że w województwie zachodniopomorskim patriotyzm nie jest w tak silnym stopniu powiązany z mobilizacją wobec zagrożeń zewnętrznych, lecz bardziej z codzienną praktyką funkcjonowania państwa i samorządu.

Takie rozumienie patriotyzmu można interpretować jako bardziej **pragmatyczny i obywatelski model patriotyzmu**, charakterystyczny dla regionów o bardziej zróżnicowanej strukturze społecznej oraz o większym poziomie doświadczeń relacji międzynarodowych.

Różnice te można częściowo wyjaśnić odmiennymi doświadczeniami historycznymi i społecznymi obu regionów. Podkarpackie należy do obszarów o silnej ciągłości

tradycji narodowych i religijnych, które odgrywają ważną rolę w kształtowaniu kultury politycznej. W takich warunkach patriotyzm częściej przyjmuje formę symbolicznej identyfikacji z narodem i państwem.

Województwo zachodniopomorskie z kolei charakteryzuje się bardziej złożoną historią powojenną, większą mobilnością społeczną i silniejszymi kontaktami transgranicznymi. W rezultacie patriotyzm częściej przyjmuje tu formę obywatelską i instytucjonalną, związaną z funkcjonowaniem państwa i samorządu w szerszym kontekście europejskim.

Hipoteza badawcza (H6) zakładała, że z uwagi na odmienną charakterystykę postaw politycznych i religijnych w obu regionach można oczekiwać występowania różnych **regionalnych wzorców patriotyzmu**.

Analiza wyników ankiety wskazuje, że takie zróżnicowanie rzeczywiście występuje. Choć poziom deklarowanego patriotyzmu jest w obu regionach wysoki, to różni się sposób jego interpretacji oraz relacja między patriotyzmem a percepcją zagrożeń dla państwa.

W konsekwencji można stwierdzić, że hipotezę **zweryfikowano pozytywnie**. Wyniki badania wskazują bowiem na współistnienie dwóch odmiennych wzorców patriotyzmu wśród elit lokalnych – bardziej symboliczno-narodowego w województwie podkarpackim oraz bardziej obywatelsko-instytucjonalnego w województwie zachodniopomorskim.

Można więc powiedzieć, że patriotyzm elit lokalnych w Polsce nie ma charakteru jednolitego, lecz przyjmuje zróżnicowane formy w zależności od regionalnych uwarunkowań kulturowych i historycznych. Oznacza to, że patriotyzm nie jest jedynie abstrakcyjną kategorią ideową, lecz elementem kultury politycznej zakorzenionej w konkretnych doświadczeniach społecznych i regionalnych.

W praktyce prowadzi to do wykształcenia różnych modeli patriotyzmu funkcjonujących w obrębie tego samego państwa, różniących się nie tyle poziomem przywiązania do państwa i narodu, ile sposobem interpretowania tych wartości w życiu publicznym.

Rozdział 5

Nie tylko flagi miejskie – patriotyzm lokalny

5.1. Patriotyzm lokalny w badaniu ilościowym

Przeprowadzone badania miały m.in. na celu przeanalizowanie poczucia patriotyzmu lokalnego wśród samorządowców z Pomorza Zachodniego i Podkarpacia, aby odpowiedzieć na następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest stosunek polityków lokalnych wobec patriotyzmu lokalnego?
2. Czy istnieje korelacja pomiędzy stosunkiem do patriotyzmu, a miejscem zamieszkania polityków lokalnych?
3. Czy stosunek do patriotyzmu będzie się zmieniać w okresie pomiędzy dwoma cyklami badawczymi (lata: 2024 i 2025)?
4. Czy istnieją jakieś typowe wzorce postaw patriotycznych dla Podkarpacia, które nie są uwidaczniane w postawach polityków lokalnych Pomorza Zachodniego i *vice versa* – czy istnieją jakieś typowe wzorce postaw patriotycznych dla Pomorza Zachodniego, które nie są uwidaczniane w postawach polityków lokalnych Podkarpacia?

Celem była również weryfikacja hipotez:

1. Stosunek do patriotyzmu lokalnego samorządowców miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia jest zróżnicowany.
2. Politycy lokalni miast Podkarpacia wykazują się większym stopniem poczucia patriotyzmu lokalnego.
3. W latach 2024–2025 stosunek do patriotyzmu lokalnego przez samorządowców będzie podlegał ewolucji w zależności od nasilenia czynników endemicznych i egzogenicznych.
4. Z uwagi na inną charakterystykę postaw politycznych i religijnych na Podkarpaciu i Pomorzu Zachodnim można zakładać występowanie innych, typowych dla obydwu regionów wzorców patriotyzmu lokalnego.

Aby tego dokonać w 2024 i 2025 roku przeprowadzono wśród samorządowców ankietę (oraz wywiady pogłębione), w której m.in. zadano 13 pytań dotyczących poczucia patriotyzmu lokalnego – co Pana/Pani zdaniem jest przejawem patriotyzmu lokalnego:

1. Udział w lokalnych świętach i obchodach.
2. Uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych.

3. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury.
4. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej.
5. Wybieranie na patronów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości.
6. Usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej.
7. Budowa obiektów poświęconych lokalnej historii (np. muzea, domy kultury).
8. Udział w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych.
9. Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne.
10. Promowanie regionalnej kuchni i produktów.
11. Promowanie lokalnych/regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej.
12. Udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności.
13. Eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta/powiatu.

Udział w lokalnych świętach i obchodach

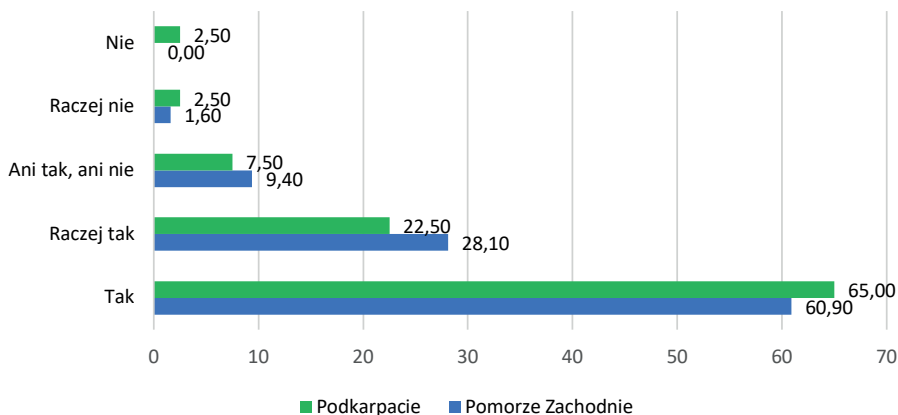
Analizując odpowiedzi jakich łącznie udzielili politycy lokalni z obu badanych województw można zauważyć, że 62,50% (59,44% w 2024 r.) badanych uważa, że udział w lokalnych świętach i obchodach jest przejawem patriotyzmu lokalnego. Raczej tak uważa 26,0% (29,37% w 2024 r.) respondentów, co pokazuje, że aż 88,50% (88,81% w 2024 r.) polityków lokalnych jest tego zdania. Brak opinii na ten temat wykazało 8,70% (8,39% w 2024 r.) badanych. Z kolei 1,90% (1,40% w 2024 r.) uważa, że raczej tak nie jest, a kolejny 1,0% (1,40% w 2024 r.) uważa, że zdecydowanie tak nie jest, co pokazuje, że łącznie zaledwie 2,90% (2,80% w 2024 r.) samorządowców podobnie jak w 2024 roku, sceptycznie oceniło ww. tezę.

Mimo że w obu regionach zdecydowana większość polityków lokalnych uważa, że udział w lokalnych świętach i obchodach jest przejawem patriotyzmu lokalnego, to w podkarpackim tak uważa 65,0% (62,07% w 2024 r.), czyli o 4,10 p.p. (o 4,42 p.p. w 2024 r.) więcej niż w zachodniopomorskim – 60,90% (57,65% w 2024 r.). Z kolei „raczej tak” uważa o 5,60 p.p. (5,90 p.p. w 2024 r.) więcej badanych w zachodniopomorskim – 28,10% (31,76% w 2024 r.) niż w podkarpackim – 22,50% (25,86% w 2024 r.). Jeżeli jednak zsumujemy odpowiedzi „tak” i „raczej tak”, to okaże się, że z niewielką przewagą o 1,60 p.p. (1,48 p.p. w 2024 r.) głosów, uważa tak więcej polityków lokalnych z Pomorza Zachodniego 89,10% (89,41% w 2024 r.) niż z Podkarpacia 87,50% (87,93% w 2024 r.).

Neutralny stosunek ma do tego więcej badanych – o 1,90 p.p. osób (o 2,51 p.p. w 2024 r.) w zachodniopomorskim – 9,40% (9,41% w 2024 r.) niż w podkarpackim – 7,50% (6,90% w 2024 r.). Z kolei z tym, że udział w lokalnych świętach i obchodach

jest przejawem patriotyzmu lokalnego nie zgadzają się tylko badani w regionie podkarpackim – 2,50% (3,45% w 2024 r.), gdyż na Pomorzu Zachodnim nikt z respondentów nie zaznaczył odpowiedzi „nie”. Raczej tak z kolei nie uważają badani w podkarpackim – 2,50% (1,72% w 2024 r.), a następnie w zachodniopomorskim – 1,60% (1,18% w 2024 r.). Pokazuje to, że łącznie nie zgadza się lub raczej nie zgadza się z tym stwierdzeniem 5,0% (5,17% w 2024 r.) polityków lokalnych na Podkarpaciu, czyli o 3,40 p.p. więcej (3,99 p.p. w 2024 r.) i 1,60% (1,18% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim.

Analizując wyniki badania, można zauważyć, że w obu analizowanych regionach odpowiedzi udzielone w 2025 roku, podobnie jak w badaniu w 2024 roku, nieznacznie różniły się od siebie. Należy zaznaczyć, że odpowiedzi udzielone przez samorządowców zarówno w 2024, jak i w 2025 roku praktycznie były identyczne. Jak się okazało w obu badaniach, dla zdecydowanej większości polityków lokalnych udział w lokalnych świętach i obchodach jest przejawem lokalnego patriotyzmu¹ (wykres 5.1).

Wykres 5.1. Udział w lokalnych świętach i obchodach

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet w 2025 roku.

¹ Wyniki badania z 2024 r. zob. Maciej Drzonek, Mariusz Brzostek, Piotr Chrobak, Bartosz Mazurkiewicz, Hubert Pachciarek, Małwina Szarek, *Patriotyzm i zagrożenia w percepcji samorządowców. Wnioski z badań – część I*, Szczecin 2025, s. 117–118.

Uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych

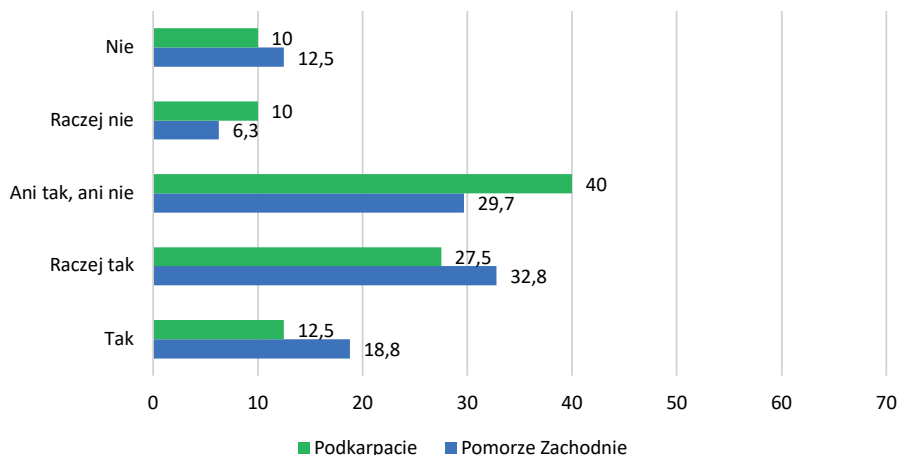
O tym, że uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych jest przejawem patriotyzmu lokalnego uważa 16,30% (18,88% w 2024 r.) badanych z obu regionów. Raczej tak uważa 30,80% (35,66% w 2024 r.), co daje razem 47,10% (54,54% w 2024 r.), a to pokazuje że ponad połowa przebadanych polityków lokalnych jest tego zdania. Co ciekawe, blisko 1/3 badanych 33,70% (29,37% w 2024 r.) nie ma na ten temat konkretnego poglądu, z kolei 7,70% (11,89% w 2024 r.) respondentów raczej uważa, że nie jest to przejaw patriotyzmu lokalnego, a 11,50% (4,20% w 2024 r.) jest o tym przekonanych. Łącznie więc – 19,20% (16,09% w 2024 r.) polityków lokalnych podchodzi sceptycznie do wspomnianej tezy.

Analizując wyniki ankiet w podziale na regiony, zauważamy, że w podkarpackim – 12,50% (20,69% w 2024 r.) o tym, że uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych jest przejawem patriotyzmu lokalnego, przekonanych jest o 6,30 p.p. (w 2024 r. było o 3,04 p.p. więcej) mniej (nastąpiła tu zmiana w porównaniu z wynikami badań w 2024 r.) respondentów niż w zachodniopomorskim – 18,80% (17,65% w 2024 r.). Na Pomorzu Zachodnim zaś – 32,80% (36,47% w 2024 r.) „raczej tak” uważa, czyli o 5,30 p.p. (1,99 p.p. w 2024 r.) więcej badanych niż w podkarpackim – 27,50% (34,48% w 2024 r.). Patrząc z kolei na łączną liczbę odpowiedzi na „tak” i „raczej tak” widać, że na Podkarpaciu 40,0% (55,17% w 2024 r.), o 11,60 p.p. (w 2024 r. było o 1,05 p.p. więcej) mniej polityków lokalnych uważa, że uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych jest przejawem patriotyzmu lokalnego niż w zachodniopomorskim – 51,60% (54,12% w 2024 r.), co jest zmianą w odniesieniu do wyników badań w 2024 roku.

Neutralny stosunek do powyższej tezy w obu województwach był większy o 10,30 p.p. na Podkarpaciu – 40,0% (29,31% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 29,7% (29,41% w 2024 r.), czyli inaczej niż w badaniu poprzednim (w 2024 r. neutralny stosunek miała praktycznie taka sama liczba polityków lokalnych, gdyż różnica wyniosła zaledwie 0,10 p.p.). Nie zgadza się z powyższą tezą o 2,50 p.p. więcej badanych na Pomorzu Zachodnim – 12,50% (1,18% w 2024 r.) niż na Podkarpaciu – 10,0% (8,62% w 2024 r.), czyli także odwrotnie niż w badaniu w 2024 roku (wówczas nie zgadzało się z ww. tezą o 7,44 p.p. więcej badanych w podkarpackim niż w zachodniopomorskim). Raczej nie zgadza się natomiast o 3,70 p.p. więcej badanych na Podkarpaciu – 10,0% (6,90% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 6,30% (15,29% w 2024 r.), a to oznacza, że sytuacja odwróciła się w odniesieniu do badania poprzedniego (w 2024 r. raczej nie zgadzało się o 8,39 p.p. więcej badanych na Pomorzu Zachodnim niż w podkarpackim). Patrząc łącznie (po zsumowaniu odpowiedzi na „nie” i „raczej nie”) to o 1,20 p.p. więcej samorządowców na Podkarpaciu – 20,0% (15,52% w 2024 r.), podchodzi do tej

tezy sceptycznie niż na Pomorzu Zachodnim – 18,80% (16,47%). Tu także mamy do czynienia z odwrotną sytuacją niż w badaniu poprzednim (w 2024 r. łącznie wyrażało sceptyczne podejście do wspomnianej tezy o 0,95 p.p. więcej samorządowców w zachodniopomorskim niż w podkarpackim).

Jak widać w przypadku odpowiedzi na „tak” i „raczej tak” liczba odpowiedzi w obu województwach nieznacznie się różniła (w przeciwieństwie do wyników w 2024 r.). Podobnie było z odpowiedziami „ani tak, ani nie” (w 2024 r. różnica była mniejsza). Mniejsza różnica (odwrotnie niż w 2024 r.) w liczbie odpowiedzi nastąpiła z kolei w odniesieniu do stwierdzenia „nie” i „raczej nie”, choć po ich zsumowaniu także była minimalna (podobnie jak w 2024 r.). Należy jednak zaznaczyć, że różnica między badaniami w 2024 a 2025 roku i tak była niewielka, bo nie wyniosła więcej niż 10%² (wykres 5.2).

Wykres 5.2. Uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury

Według 61,50% (60,84% w 2024 r.) ankietowanych z obu województw, znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury jest przejawem patriotyzmu lokalnego, z kolei 33,7% (37,06% w 2024 r.) respondentów jest raczej tego zdania, co łącznie

² Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 119–120.

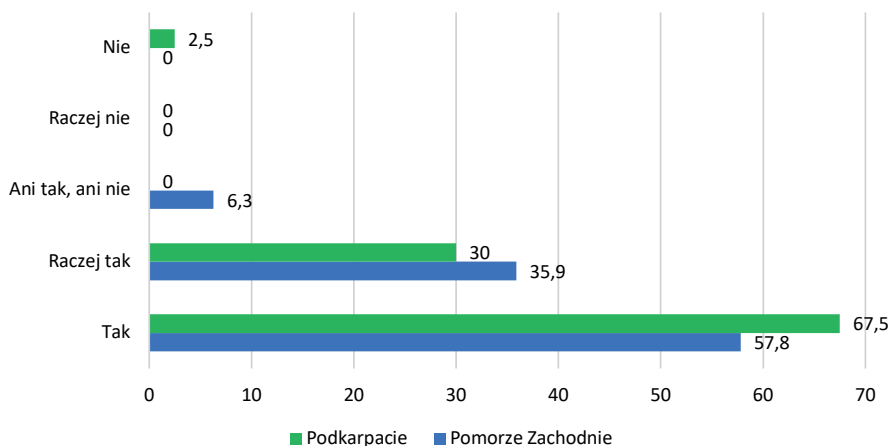
pokazuje, że przebadani politycy lokalni praktycznie wykazali w tym wypadku jednomyślność, zdecydowanie twierdząc w 95,20% (97,90% w 2024 r.) przypadków, że tak jest. Tylko 3,80% (1,40% w 2024 r.) nie miało w tej kwestii zdania, a jedynie 1,0% (0,70% w 2024 r.) było temu przeciw.

Analizując odpowiedzi jakie padły w podziale na badane województwa, widać, że politycy lokalni w podkarpackim – 67,50% (68,97% w 2024 r.) w większym stopniu, czyli o 9,70 p.p. (o 13,68 p.p. w 2024 r.) byli przekonani, że znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury jest przejawem patriotyzmu lokalnego, niż samorządowcy w zachodniopomorskim – 57,8% (55,29% w 2024 r.). Na Pomorzu Zachodnim natomiast – 35,90% (42,35% w 2024 r.) padło o 5,90 p.p. (o 13,04 p.p. w 2024 r.) więcej odpowiedzi „raczej tak” niż w podkarpackim – 30,0% (29,31% w 2024 r.). W tej sytuacji łączna liczba odpowiedzi na „tak” i „raczej tak” była w obu województwach podobna, a różnica wyniosła zaledwie 3,70 p.p. (0,64 p.p. w 2024 r.) na korzyść Podkarpacia – 97,50% (98,28% w 2024 r.).

Zdania na ten temat nie miało 6,30% (2,35% w 2024 r.) badanych samorządowców w zachodniopomorskim, a podobnie jak w badaniu poprzednim, w regionie podkarpackim wszyscy politycy lokalni ustosunkowali się pozytywnie lub negatywnie do wspomnianej tezy, gdyż nikt w ankiecie nie wybrał opcji „ani tak, ani nie”. Odnosząc się z kolei do negatywnego podejścia do wspomnianej tezy widać, że na Pomorzu Zachodnim brakowało jakichkolwiek krytycznych odpowiedzi, a na Podkarpaciu odpowiedzi te wyniosły zaledwie 2,50% (1,72% w 2024 r.).

Podobnie jak w 2024 roku, także w badaniu z 2025 roku, w odpowiedziach na „tak” lub „raczej tak”, wskazania między województwami nieco się różniły. Po zsumowaniu różnica była jednak minimalna. W odniesieniu zaś do pozostałych odpowiedzi nie było większej różnicy między analizowanymi regionami. Patrząc na wyniki widać, że w obu badaniach z lat 2024 i 2025, politycy lokalni z obu województw zdecydowanie uważali, że znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury jest przejawem patriotyzmu lokalnego, gdyż neutralnych lub negatywnych odpowiedzi, także w 2025 roku, praktycznie nie było³ (wykres 5.3).

3 Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 120–121.

Wykres 5.3. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej

Podobnie jak w 2024 roku, także w badaniu w 2025 roku mniejsze przekonanie wykazali łącznie z obu województw politycy lokalni do stwierdzenia, że znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej jest przejawem patriotyzmu lokalnego. Takiego zdania było 26,0% (19,58% w 2024 r.), a „raczej tak” wskazało 19,20% (22,38% w 2024 r.) respondentów, czyli łącznie pozytywnie opowiedziała się mniej niż połowa badanych, bo 45,20% (41,96% w 2024 r.). Zdania na ten temat nie miało 18,30% (22,38% w 2024 r.) ankietowanych. Przeciwnego zdania było 12,50% (20,98% w 2024 r.), a 24,0% (14,69% w 2024 r.) było raczej przeciw. Dało to łącznie ponad 1/3 negatywnych odpowiedzi, bo aż 36,50% (35,67% w 2024 r.).

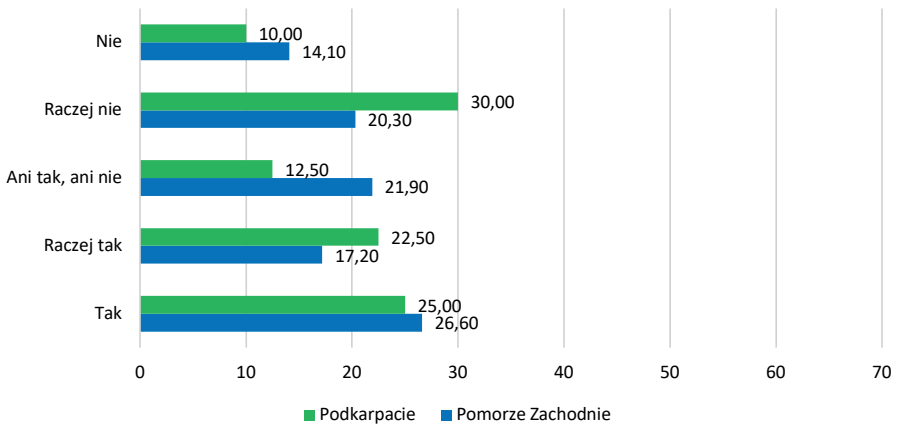
W tym pytaniu, wystąpiły różnice także w pozytywnych odpowiedziach w podziale na województwa. Na „tak” odpowiedziało o 1,60 p.p. więcej badanych na Pomorzu Zachodnim – 26,60% (16,47% w 2024 r.) niż na Podkarpaciu – 25,0% (24,14%). Była to odwrotna sytuacja niż w 2024 roku (w poprzednim badaniu odpowiedzi „tak” udzieliło o 7,67 p.p. więcej badanych w podkarpackim, niż w zachodniopomorskim). „Raczej tak” zaznaczyło zaś o 5,30 p.p. więcej respondentów na Podkarpaciu – 22,50 (20,69% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 17,20% (23,53% w 2024 r.), czyli tu także wystąpiła odwrotna sytuacja niż w badaniu wcześniejszym (w 2024 r. odpowiedź „raczej tak” wybrało o 2,84 p.p. więcej respondentów w zachodniopomorskim

niż w podkarpackim). Patrząc jednak łącznie, to liczba pozytywnych odpowiedzi była podobna i było ich zaledwie o 3,70 p.p. (o 4,83 p.p. w 2024 r.) więcej w regionie podkarpackim – 47,50% (44,83% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 43,80% (40,00% w 2024 r.). W ujęciu łącznym wyniki z 2025 roku nie różniły się od rezultatów badania w 2024 roku.

Brak zdania w tym temacie wskazało o 9,40 p.p. (o 8,64 p.p. w 2024 r.) więcej badanych w zachodniopomorskim – 21,90% (25,88% w 2024 r.) niż w podkarpackim – 12,50% (17,24% w 2024 r.). Wśród odpowiedzi negatywnych także nie odnotowano wielkich różnic. Na Pomorzu Zachodnim – 14,10% (18,82% w 2024 r.) odpowiedź „nie” zaznaczyło o 4,10 p.p. więcej samorządowców niż na Podkarpaciu – 10,0% (24,14%), co oznacza, że wyniki były odwrotne niż w 2024 roku (w poprzednim badaniu odpowiedź „nie” zaznaczyło o 5,32 p.p. więcej badanych osób na Podkarpaciu niż na Pomorzu Zachodnim). Raczej nie zgadzało się o 9,70 p.p. więcej ankietowanych w podkarpackim – 30,0% (13,79% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 20,30% (15,29% w 2024 r.), czyli odwrotnie niż w badaniu poprzednim (w 2024 r. odpowiedź „raczej nie” wybrało o 1,50 p.p. więcej ankietowanych na Pomorzu Zachodnim niż na Podkarpaciu). Łącznie po zsumowaniu odpowiedzi „nie” i „raczej nie” wyszło, że podobnie jak w badaniu z 2024 roku, politycy lokalni w województwie podkarpackim – 40,0% (37,93% w 2024 r.) byli o 5,60 p.p. (o 3,82 p.p. w 2024 r.) więcej niż w zachodniopomorskim – 34,40% (34,11% w 2024 r.) negatywnie nastawieni do tezy, że znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej jest przejawem patriotyzmu lokalnego.

Podobnie jak w 2024 roku, także wyniki badania z 2025 roku pokazują, że mimo pewnych różnic w odpowiedziach między obu analizowanymi województwami, należy zauważyć, że po zsumowaniu odpowiedzi „tak” i „raczej tak”, a także „nie” i „raczej nie” liczba odpowiedzi nie wykazywała już takiej różnicy. Widać, że w przypadku tej kwestii, mimo iż ostatecznie w obu badanych województwach większość polityków lokalnych uznała, że znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej jest przejawem patriotyzmu lokalnego, to pozytywnie opowiedziała się za tą tezą mniej niż połowa respondentów. Mimo że głosów negatywnych było niewiele więcej niż 1/3, to już w połączeniu z głosami polityków lokalnych niezdecydowanych (których procent odpowiedzi na tle innych pytań był wyjątkowo duży) stanowiły większość w przypadku obu województw⁴ (wykres 5.4).

⁴ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 121–123.

Wykres 5.4. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

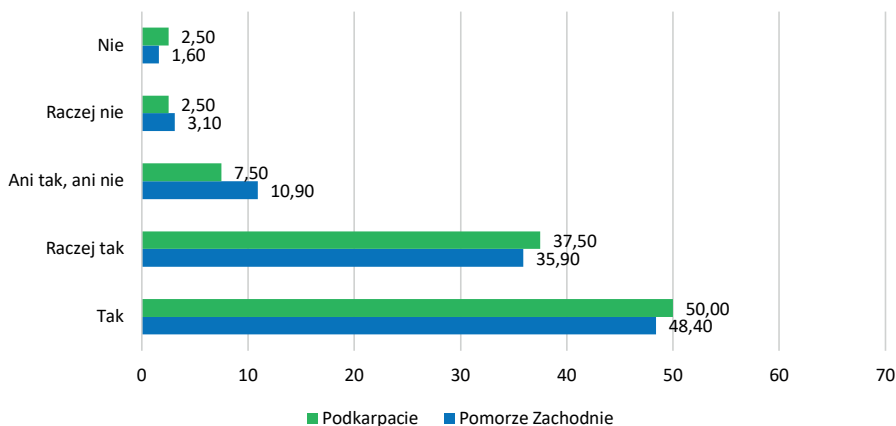
Wybieranie na patronów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości

Podobnie jak w 2024 roku, także w badaniu z 2025 roku zupełnie inaczej kształtowało się podejście badanych samorządowców do stwierdzenia, że wybieranie na patronów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości jest przejawem lokalnego patriotyzmu. Łącznie w obu regionach opowiedziało się za tym 49,0% (46,85% w 2024 r.) badanych, a 36,50% (37,76% w 2024 r.) było raczej tego zdania, co dało łącznie aż 85,50% (84,61% w 2024 r.) respondentów pozytywnie nastawionych do tej koncepcji. Neutralne stanowisko wyraziło 9,60% (11,19% w 2024 r.) osób. Nie zgodziło się z tym stwierdzeniem zaledwie 1,90% (1,40% w 2024 r.) badanych, a 2,90% (2,80% w 2024 r.) było raczej sceptycznie do tego nastawionych, co łącznie dało jedynie 4,80% (4,20% w 2024 r.) negatywnych głosów analizowanych polityków lokalnych.

W podziale na regiony politycy lokalni mieli bardzo zbliżony do siebie poziom pozytywnych odpowiedzi. Na „tak” odpowiedziało się zaledwie o 1,60 p.p. badanych więcej na Podkarpaciu – 50,0% (46,55% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 48,40% (47,06% w 2024 r.). Była to odwrotna sytuacja do badania poprzedniego (w 2024 r. odpowiedź „tak” zaznaczyło o 0,51 p.p. badanych więcej w zachodniopomorskim niż w podkarpackim). „Raczej tak” wybrało o 1,60 p.p. (o 0,28 p.p. w 2024 r.) więcej badanych na Podkarpaciu – 37,50% (37,93% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 35,90% (37,65% w 2024 r.). W tej sytuacji nie zaskakuje, że po zsumowaniu

odpowiedzi na „tak” i „raczej tak” różnica między województwem zachodniopomorskim – 84,40% (84,71% w 2024 r.), a podkarpackim – 87,50 (84,48% w 2024 r.) była niewielka i wyniosła 3,10% (0,23% w 2024 r.) na korzyść podkarpackiego (a w 2024 r. Pomorza Zachodniego).

Liczba niezdecydowanych w obu województwach była bardzo podobna. Na Pomorzu Zachodnim – 10,90% (11,76% w 2024 r.) było zaledwie o 3,40 p.p. (o 1,42 p.p. w 2024 r.) więcej respondentów niż w regionie podkarpackim – 7,50% (10,34% w 2024 r.). Generalnie w obu regionach, podobnie jak w badaniach poprzednich, co dziesiąty badany nie miał zdania na ten temat. Procent głosów sceptycznie nastawionych do powyższej tezy w obu województwach także był niewielki. Odpowiedzi na „nie” udzieliło o 0,90 p.p. (o 0,54 p.p. w 2024 r.) więcej respondentów w województwie podkarpackim – 2,50% (1,72% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 1,60% (1,18% w 2024 r.). „Raczej nie” wybrało zaś o 0,60 p.p. więcej w zachodniopomorskim – 3,10% (2,35% w 2024 r.) niż w podkarpackim – 2,50% (3,45% w 2024 r.), czyli odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w badaniu poprzednim odpowiedź „raczej nie” wybrało o 1,10 p.p. więcej na Podkarpaciu, niż na Pomorzu Zachodnim). Łącznie po zsumowaniu głosów na „nie” i „raczej nie” różnica między regionem podkarpackim – 5,0% (5,17% w 2024 r.) a zachodniopomorskim – 4,70% (3,53% w 2024 r.) była minimalna i wyniosła 0,30 p.p. (1,64 p.p. w 2024 r.).

Wykres 5.5. Wybieranie na patronów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Jak widać zarówno w badaniu z 2024 jak i 2025 roku politycy lokalni z obu regionów mieli praktycznie identyczny stosunek do stwierdzenia na ile wybieranie na patro-nów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości jest oznaką lokalnego patriotyzmu, gdyż ich odpowiedzi w każdej z możliwych opcji praktycznie się od siebie nie różniły. Jak widać w dużym stopniu pozytywnie odnieśli się do wyżej wspomnianej tezy, gdyż sceptyczne podejście było praktycznie minimalne⁵ (wykres 5.5).

Usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej

Na tle innych pytań, podobnie jak w badaniu z 2024 roku, stosunkowo niewielka liczba polityków lokalnych w obu województwach była zdania, że usunięcie pomni-ków wdzięczności Armii Czerwonej jest przejawem lokalnego patriotyzmu. Uznało tak 32,70% (39,86% w 2024 r.), a 14,40% (13,29% w 2024 r.) raczej tak sądziło, czyli łącznie pozytywne zdanie na ten temat wyraziła mniej niż połowa respondentów 47,10% (53,15% w 2024 r.). Blisko 1/4 – 26,0% (24,48% w 2024 r.) nie miała na ten temat zda-nia. Z kolei 16,30% (11,19% w 2024 r.) było przeciw, tak jak 10,60% (11,19% w 2024 r.) odpowiedziało „raczej nie”, czyli łącznie 26,90% (22,38% w 2024 r.) polityków lokalnych nie podzielało tej tezy.

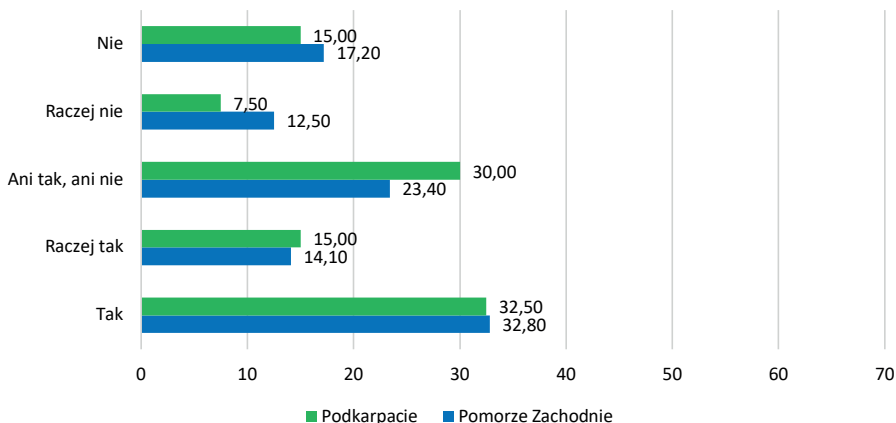
W tym przypadku jeszcze bardziej niż w 2024 roku, w badaniu z 2025 roku w pozytywnych odpowiedziach można było zauważyć nieznaczną różnicę w podziale na regiony. Na Pomorzu Zachodnim – 32,8% (36,47% w 2024 r.) było ich więcej o 0,30 p.p. niż na Podkarpaciu – 32,50% (44,83% w 2024 r.), czyli odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w badaniu poprzednim odpowiedzi na „tak” było o 8,36 p.p. więcej na Podkarpaciu niż w zachodniopomorskim). Z kolei odpowiedzi „raczej tak” wybrano o 0,90 p.p. więcej w podkarpackim – 15,0% (10,34% w 2024 r.) niż w zachodniopomor-skim – 14,10% (15,29% w 2024 r.), czyli także odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w poprzednim badaniu odpowiedzi „raczej tak” udzieliło o 4,95 p.p. więcej samorzą-dowców na Pomorzu Zachodnim niż na Podkarpaciu). W tej sytuacji, patrząc łącznie na odpowiedzi „tak” lub „raczej tak”, różnica wyniosła zaledwie o 0,60 p.p. (o 3,41 p.p. w 2024 r.) więcej w województwie podkarpackim – 47,50% (55,17% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 46,90% (51,76% w 2024 r.).

Liczba odpowiedzi w przypadku braku zdania u polityków lokalnych z obu woje-wództw nieznacznie się różniła, gdyż była większa o 6,60 p.p. (o 5,24 p.p. w 2024 r.) w podkarpackim – 30,0% (27,59% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 23,40% (22,35% w 2024 r.). W tym wypadku, w każdym z regionów liczba niezdecydo-wanych była w okolicy 1/4 badanych. Wśród odpowiedzi na „nie” różnica między

5 Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 123–124.

zachodniopomorskim – 17,20% (11,76% w 2024 r.), a podkarpackim – 15,0% (10,34% w 2024 r.) była minimalna i wyniosła zaledwie 2,20 p.p. (1,42 p.p. w 2024 r.). Trochę większa różnica między Pomorzem Zachodnim – 12,50% (14,12% w 2024 r.), a Podkarpaciem – 7,50% (6,90% w 2024 r.) wystąpiła podczas zaznaczania opcji „raczej nie” wynosząc 5 p.p. (7,22 p.p. w 2024 r.). Patrząc na łączną liczbę odpowiedzi na „nie” i „raczej nie”, widać że większy sceptycyzm co do analizowanej odpowiedzi mieli o 7,20 p.p. (o 8,64 p.p. w 2024 r.) zachodniopomorscy politycy lokalni – 29,70% (25,88% w 2024 r.) niż podkarpaccy – 22,50% (17,24% w 2024 r.).

Analizując badania z lat 2024 i 2025 widać, że wyniki nie ujawniły dużej różnicy. Samorządowcy z obu regionów oceniając czy usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej jest przejawem patriotyzmu lokalnego, wykazali nieznaczące różnice praktycznie przy każdej odpowiedzi. Po zsumowaniu odpowiedzi „tak” i „raczej tak”, a także „nie” i „raczej nie” ujawniło się pewne zróżnicowanie, zwłaszcza w odpowiedziach negatywnych. W 2025 roku ponadto, odpowiedzi pozytywne, w przeciwieństwie do innych pytań, widoczne były u mniej niż połowy badanych (w badaniu z 2024 r. minimalnie przekroczyły połowę), co było jednym z niższych wyników w ankiecie⁶ (wykres 5.6).

Wykres 5.6. Usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

⁶ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 124–125.

Budowa obiektów poświęconych lokalnej historii (np. muzea, domy kultury)

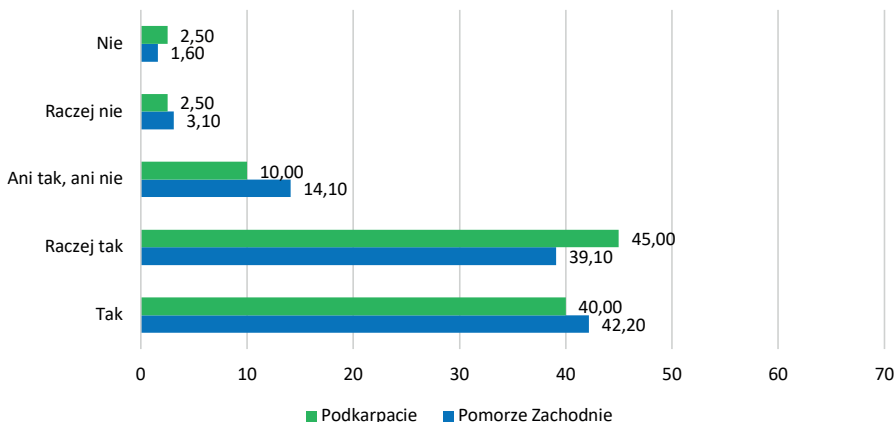
Podobnie jak w badaniu z 2024 roku, o tym, że budowa obiektów poświęconych lokalnej historii jak np. muzea czy domy kultury jest elementem patriotyzmu lokalnego było przekonanych mniej niż połowa respondentów, bo 41,30% (47,55% w 2024 r.) w skali obu województw. Raczej tego zdania było także 41,30% (40,56% w 2024 r.) badanych, co łącznie pokazało, że 82,60% (88,11% w 2024 r.) polityków lokalnych uważa, że tak jest. Z kolei swojego zdania na ten temat nie miał prawie co dziesiąty badany – 12,50% (9,09% w 2024 r.). Przeciwnego zdania było natomiast 1,90% (1,40% w 2024 r.), podobnie jak raczej negatywnie do tego nastawionych, których było 2,90% (1,40% w 2024 r.). Za ledwie więc 4,80% (2,80% w 2024 r.) polityków lokalnych było negatywnie nastawionych do tego działania jako świadczącego o patriotyzmie lokalnym.

W podziale na regiony wystąpiła pewna różnica w pozytywnych odpowiedziach. W zachodniopomorskim 42,20% (51,76% w 2024 r.) polityków lokalnych zaznaczyło o 2,20 p.p. (o 10,38 p.p. w 2024 r.) więcej odpowiedzi na „tak” niż w podkarpackim – 40,0% (41,38% w 2024 r.). W odniesieniu do odpowiedzi „raczej tak”, to na Podkarpaciu – 45,0% (44,83% w 2024 r.) było ich o 5,90 p.p. (o 7,18 p.p. w 2024 r.) więcej niż na Pomorzu Zachodnim – 39,10% (37,65% w 2024 r.). Po zsumowaniu odpowiedzi jednak, różnica nie była już tak duża i wyniosła 3,70 p.p. (3,20 p.p. w 2024 r.) na rzecz Podkarpacia – 85,0% (86,21% w 2024 r.).

Odpowiedzi neutralne w obu województwach były na podobnym poziomie. Nieznacznie było ich więcej, o 4,10 p.p., na Pomorzu Zachodnim – 14,10% (8,24% w 2024 r.) niż na Podkarpaciu – 10,0% (10,34% w 2024 r.), i była to odwrotna sytuacja do wyników badań w 2024 roku (w poprzednich badaniach neutralną odpowiedź zaznaczyło o 2,10 p.p. więcej badanych w podkarpackim niż w zachodniopomorskim). W przypadku negatywnych odpowiedzi liczba ich była minimalna, a politycy lokalni w obu województwach wykazali praktycznie jednogłośnie. Nie zgodziło się z powyższą tezą o 0,90 p.p. (o 0,54 p.p. w 2024 r.) więcej respondentów w regionie podkarpackim – 2,50% (1,72% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 1,60% (1,18% w 2024 r.). Różnica w raczej negatywnych odpowiedziach wyniosła 0,60 p.p. (0,54 p.p. w 2024 r.) między Podkarpaciem – 2,50% (1,72% w 2024 r.) a Pomorzem Zachodnim – 3,1% (1,18% w 2024 r.). Łącznie za ledwie o 0,30 p.p. (o 1,08 p.p. w 2024 r.) więcej było negatywnych odpowiedzi w podkarpackim – 5,0% (3,44% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 4,70% (2,36% w 2024 r.).

Podobnie jak w badaniu z 2024 roku, także w 2025 roku, mimo że zdania polityków lokalnych na „tak” oraz „raczej tak” w temacie czy budowa obiektów poświęconych lokalnej historii jak np. muzea czy domy kultury jest przejawem patriotyzmu

lokalnego były trochę podzielone, to po ich zsumowaniu różnica nie była praktycznie już widoczna. W odniesieniu zaś do neutralnych oraz negatywnych odpowiedzi, różnicy praktycznie nie było. W zdecydowanej większości politycy lokalni z obu regionów potwierdzili, że zgadzają się z powyższą tezą⁷ (wykres 5.7).

Wykres 5.7. Budowa obiektów poświęconych lokalnej historii (np. muzea, domy kultury)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

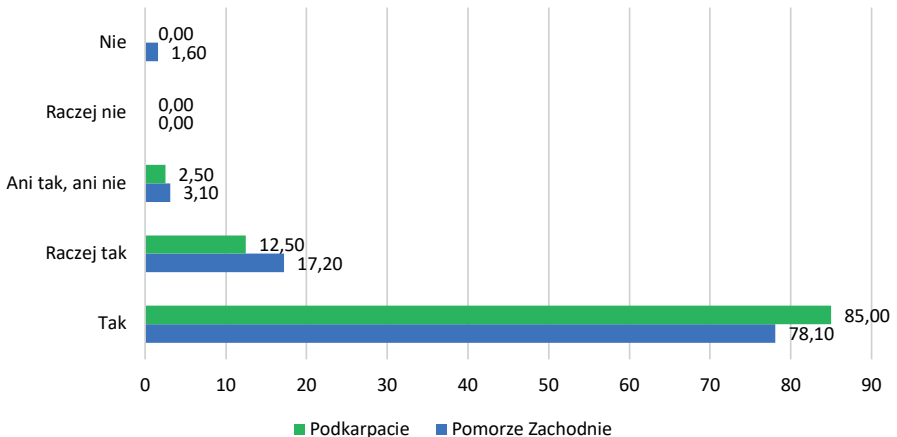
Udział w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych

Jak wskazują wyniki badań zarówno z 2024, jak i 2025 roku, jednym z największych przejawów patriotyzmu lokalnego, według przebadanych polityków lokalnych z obu województw, był udział w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych. Takiego zdania było aż 80,80% (83,92% w 2024 r.) badanych, a „raczej tak” uważało dalsze 15,40% (11,89% w 2024 r.) respondentów, czyli łącznie aż 96,20% (95,81% w 2024 r.) polityków lokalnych było nastawionych pozytywnie. Swojego zdania na ten temat nie miało zaledwie 2,90% (2,10 % w 2024 r.), a negatywnie do tego stwierdzenia podchodziło zaledwie 1,0% (2,10% w 2024 r.) respondentów, co przy braku głosów na „raczej nie” oznaczało, że tylko 1,0% (2,10% w 2024 r.) opowiadało się na ten temat negatywnie.

⁷ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 125–126.

W podziale na województwa różnica w pozytywnych odpowiedziach nie była tak duża. Więcej głosów na „tak”, o 6,90 p.p. (o 0,95 p.p. w 2024 r.) zaznaczono na Podkarpaciu – 85,0% (84,48% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 78,10% (83,53% w 2024 r.). Odpowiedzi „raczej tak” było także o 4,70 p.p. więcej na Pomorzu Zachodnim – 17,20% (11,76% w 2024 r.) niż na Podkarpaciu – 12,50% (12,07%), czyli odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w poprzednim badaniu odpowiedź „raczej tak” zazna-czyło o 0,31 p.p. więcej w podkarpackim niż w zachodniopomorskim). Po zsumowaniu głosów na „tak” i „raczej tak” przewaga na Podkarpaciu – 97,50% (96,55% w 2024 r.) była o 2,20 p.p. (o 1,26 p.p. w 2024 r.) większa niż na Pomorzu Zachodnim – 95,30% (95,29% w 2024 r.).

W obu analizowanych regionach neutralne odpowiedzi wskazała podobna liczba respondentów. Nieznaczną przewagę o 0,60 p.p. (o 0,63 p.p. w 2024 r.) wykazali politycy lokalni w podkarpackim – 3,10% (2,35% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 2,50% (1,72% w 2024 r.). Tylko na Pomorzu Zachodnim samorządowcy zaznaczyli odpowiedź „nie” – 1,60% (2,35% w 2024 r.). Na Podkarpaciu negatywnych odpowiedzi nie było. Z kolei opcji „raczej nie”, podobnie jak w 2024 roku nie zaznaczono w żadnym z analizowanych województw.

Wykres 5.8. Udział w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Tak jak w badaniu z 2024 roku, także wyniki badania w 2025 roku pokazują, że odnośnie do odpowiedzi udzielanych w kwestii czy udział w wyborach do samorządu

terytorialnego i referendum lokalnych jest przejawem patriotyzmu lokalnego, politycy lokalni z obu badanych regionów wykazali wysoką jednogomyślność, we wszystkich rodzajach odpowiedzi. Jednocześnie zdecydowanie opowiedzieli się za potwierdzeniem wspomnianej tezy⁸ (wykres 5.8).

Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne

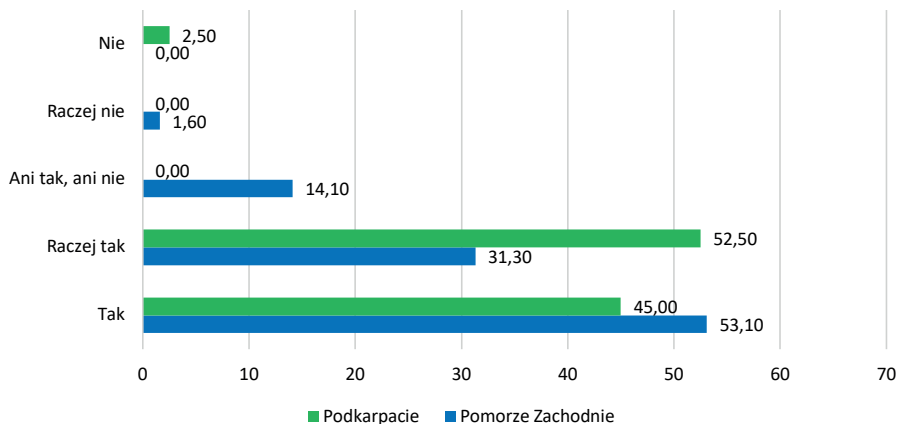
Niższe, choć nadal wysokie (podobnie jak w badaniu z 2024 r.) było podejście polityków lokalnych z obu regionów do stwierdzenia, że wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne jest przejawem lokalnego patriotyzmu. Uważało tak 50,0% (62,24% w 2024 r.) respondentów, a 39,40% (27,27% w 2024 r.) raczej tak uważało. Dało to łącznie 89,40 (89,51% w 2024 r.) pozytywnych odpowiedzi. Zdania na ten temat nie miało 8,70% (6,99% w 2024 r.) respondentów, z kolei 1,0% (2,10% w 2024 r.) było negatywnie do tego ustosunkowanych, a także 1,0% (1,40% w 2024 r.) raczej tak uważało, co dało łącznie 2,0% (3,50% w 2024 r.) sceptycznie nastawionych polityków lokalnych.

W odniesieniu do obu województw minimalna różnica wystąpiła w odpowiedziach na „tak”, gdzie w zachodniopomorskim – 53,10% (60,0% w 2024 r.) była o 8,10 p.p. większa niż w podkarpackim – 45,0% (65,52% w 2024 r.), czyli odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w poprzednim badaniu odpowiedź „tak” zaznaczyło o 5,52 p.p. więcej na Podkarpaciu niż na Pomorzu Zachodnim). Odpowiedź „raczej tak” z kolei zaznaczyło o 21,20 p.p. więcej samorządowców na Podkarpaciu – 52,50% (27,59% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 31,30% (27,06% w 2024 r.), co także było odwrotną sytuacją do wyników badania w 2024 roku (w poprzednim badaniu odpowiedź „raczej tak” zaznaczyło o 0,53 p.p. samorządowców więcej na Podkarpaciu niż na Pomorzu Zachodnim). Po zsumowaniu odpowiedzi na „tak” i „raczej tak” różnica głosów między regionem podkarpackim – 97,50% (93,11% w 2024 r.) a zachodniopomorskim – 84,40% (87,06% w 2024 r.) wyniosła 13,10 p.p. (6,05 p.p. w 2024 r.) na rzecz tego pierwszego.

W przypadku odpowiedzi „ani tak, ani nie” tylko samorządowcy z Pomorza Zachodniego nie mieli zdania – 14,10% (7,06% w 2024 r.). Odpowiedź „nie” wybrali tylko badani na Podkarpaciu – 2,50% (3,45% w 2024 r.), natomiast opcję „raczej nie” wybrali tylko samorządowcy w zachodniopomorskim – 1,60%. Więcej głosów negatywnych o 0,90 p.p. (o 2,27 p.p. w 2024 r.) do postawionej tezy wykazali samorządowcy na Podkarpaciu – 2,50% (3,45% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 1,60% (1,18% w 2024 r.).

⁸ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 127–128.

Jeżeli spojrzymy całościowo na odpowiedzi pozytywne i negatywne na pytanie czy wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne jest przejawem patriotyzmu lokalnego odpowiedzi wśród polityków lokalnych w zachodniopomorskim i podkarpackim, zarówno z badania przeprowadzonego w 2024, jak i w 2025 roku, były dość podobne. W zdecydowanej większości respondenci opowiedzieli się pozytywnie⁹ (wykres 5.9).

Wykres 5.9. Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Promowanie regionalnej kuchni i produktów

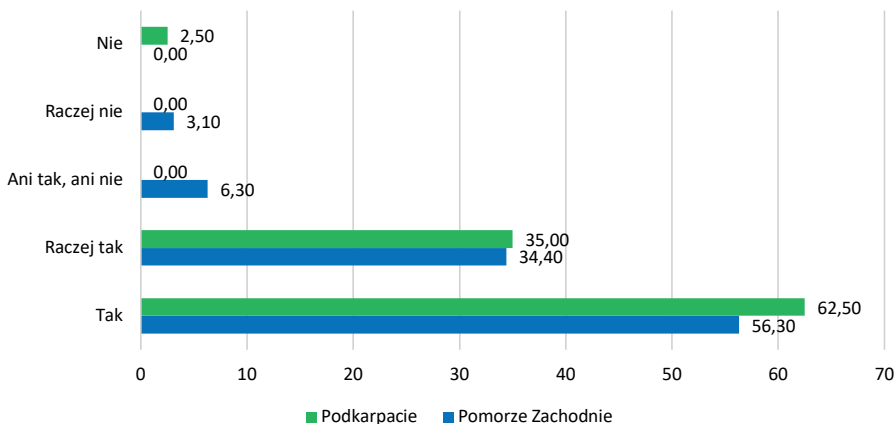
Za tym, że promowanie regionalnej kuchni i produktów jest oznaką lokalnego patriotyzmu, opowiedziało się 58,70% (59,44% w 2024 r.) respondentów z obu województw, a 34,60% (31,47% w 2024 r.) raczej tak uważało, czyli 93,30% (90,91% w 2024 r.) samorządowców było pozytywnego zdania. Jednocześnie 3,80% (7,69% w 2024 r.) badanych nie potrafiło wyrazić na ten temat opinii, zaledwie 1,0% (1,40%) respondentów pokazało swój sceptycyzm, a 1,90% odpowiedziało „raczej nie” (w 2024 r. nikt nie udzielił takiej odpowiedzi).

Analizując odpowiedzi pozytywne w podziale na województwa, widać pewne zróżnicowanie wśród zaznaczonych głosów. Opcję „tak” zaznaczyło o 6,20 p.p.

⁹ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 128–129.

więcej samorządowców na Podkarpaciu – 62,50% (51,72% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 56,30% (64,71% w 2024 r.), czyli odwrotnie niż w badaniu w 2024 roku (w badaniu poprzednim „tak” zaznaczyło o 12,99 p.p. więcej polityków w zachodniopomorskim niż w podkarpackim). Przewaga odpowiedzi „raczej tak” także wystąpiła na Podkarpaciu – 35,0% (37,93% w 2024 r.), a nie na Pomorzu Zachodnim – 34,40% (27,06% w 2024 r.) i wyniosła 0,60 p.p. (10,87% w 2024 r.). Mimo powyższych różnic, to po zsumowaniu głosów na „tak” i „raczej tak” wyniki między regionami były jednak zbliżone do siebie, a różnica głosów między województwem podkarpackim – 97,50% (89,65% w 2024 r.) a zachodniopomorskim – 90,60% (91,77% w 2024 r.) wyniosła zaledwie 6,90 p.p. (2,12 p.p. w 2024 r.) na rzecz tego pierwszego.

Odnosząc się do neutralnych odpowiedzi widać, że na Pomorzu Zachodnim 6,30% (7,06% w 2024 r.) badanych nie miało zdania na ten temat, natomiast na Podkarpaciu nikt nie zaznaczył tej opcji (8,62% w 2024 r.). Analizowane województwa także nie różniły się między sobą w odpowiedziach negatywnych. Opcję „nie” wybrało 2,5% w podkarpackim (1,72% w 2024 r.), z kolei w zachodniopomorskim nikt nie zaznaczył odpowiedzi „nie” (1,18% w 2024 r.). Na Pomorzu Zachodnim opcję „raczej nie” wybrało 3,10% samorządowców, a na Podkarpaciu nikt nie zaznaczył tej opcji ani w 2024, ani w 2025 roku.

Wykres 5.10. Promowanie regionalnej kuchni i produktów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Analizując wyniki badania z lat 2024 i 2025, po zsumowaniu odpowiedzi pozytywnych i negatywnych w poszczególnych latach widać, że ich liczba jest podobna, widać także, że badani w obu regionach zdecydowanie uważają, że promowanie regionalnej kuchni i produktów jest przejawem patriotyzmu lokalnego. Pozostałe odpowiedzi nie wykazują praktycznie żadnej różnicy między obu województwami – niewielu badanych miało sceptyczne podejście do wspomnianej tezy¹⁰ (wykres 5.10).

Promowanie lokalnych/regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej

Dla 63,50% (67,13% w 2024 r.) respondentów z obu województw promowanie lokalnych lub regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej jest oznaką patriotyzmu lokalnego. „Raczej tak” uważało 31,70% (28,67% w 2024 r.) badanych, co pokazało, że łącznie pozytywnie do powyższego stwierdzenia było ustosunkowanych aż 95,20% (95,80% w 2024 r.) polityków lokalnych. Tylko 3,80% (2,80% w 2024 r.) nie miało na ten temat zdania, a jedynie 1,0% (1,40% w 2024 r.) wyraziło swój sprzeciw, przy braku odpowiedzi „raczej nie”.

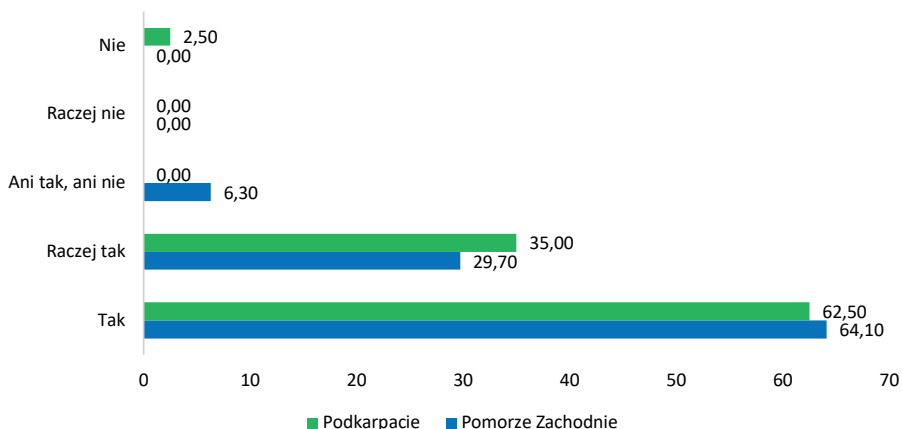
W podziale na regiony na „tak” wskazało o 1,60 p.p. więcej samorządowców na Pomorzu Zachodnim – 64,10% (63,53% w 2024 r.) niż na Podkarpaciu – 62,50% (72,41% w 2024 r.), czyli odwrotnie niż w 2024 roku (w badaniu poprzednim odpowiedź „tak” wybrało o 8,88 p.p. więcej polityków lokalnych w podkarpackim niż w zachodniopomorskim). „Raczej tak” wskazało o 5,30 p.p. więcej badanych w podkarpackim – 35,0% (24,14% w 2024 r.) niż w zachodniopomorskim – 29,70% (31,76% w 2024 r.), czyli także odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w badaniu poprzednim „raczej tak” wybrało o 7,62 p.p. więcej badanych na Pomorzu Zachodnim niż na Podkarpaciu). Po zsumowaniu pozytywnych głosów, różnica między regionem podkarpackim – 97,50% (96,55% w 2024 r.) a zachodniopomorskim – 93,80% (95,29% w 2024 r.) wyniosła zaledwie 3,70 p.p. (1,26 p.p. w 2024 r.) więcej na korzyść Podkarpacia.

W przypadku neutralnych odpowiedzi, to tylko na Pomorzu Zachodnim zaznaczyło je 6,30% (3,53% w 2024 r.) samorządowców. Z kolei negatywne odpowiedzi wybrało tylko 2,5% (1,72% w 2024 r.) badanych na Podkarpaciu.

Zarówno w badaniach z 2024, jak i w 2025 roku łączna liczba pozytywnych i negatywnych odpowiedzi praktycznie się od siebie nie różniła. Jednocześnie można było zauważyć, że politycy lokalni w obu regionach zdecydowanie uważają, że promowanie lokalnych lub regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej jest przejawem patriotyzmu lokalnego. Odnosnie do pozostałych odpowiedzi, to ich liczba była

¹⁰ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 129–130.

minimalna lub nie wybrano ich wcale, a różnica między województwami praktycznie nie wystąpiła¹¹ (wykres 5.11).

Wykres 5.11. Promowanie lokalnych/regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności

W obu regionach, 54,80% (65,73% w 2024 r.) samorządowców uznało, że udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności jest przejawem patriotyzmu lokalnego, a 32,70% (27,27% w 2024 r.) „raczej tak” uważało, co oznacza, że łącznie pozytywne zdanie na ten temat miało aż 87,50% (93,00% w 2024 r.) polityków lokalnych. Zdania na ten temat nie miało 12,50% (4,90% w 2024 r.), a nikt, w przeciwieństwie do badania poprzedniego, nie wyraził opinii negatywnej (2,10% w 2024 r.).

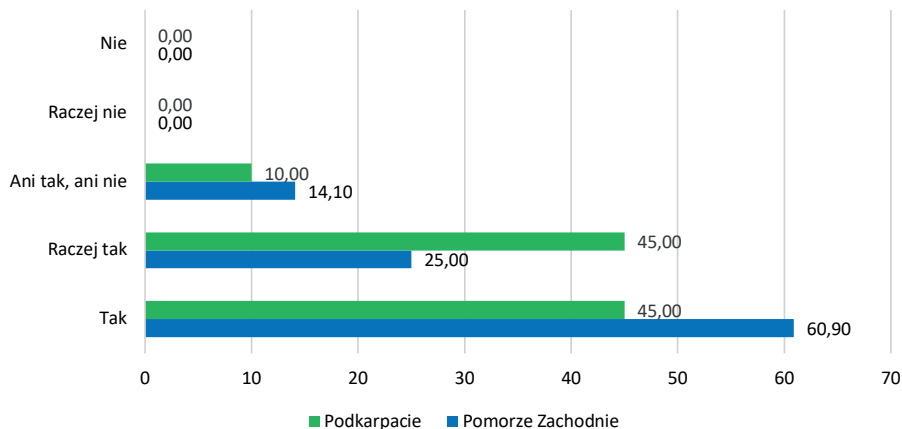
W podziale na województwa, więcej zwolenników tej tezy było na Pomorzu Zachodnim – 60,90% (63,53% w 2024 r.) niż na Podkarpaciu – 45,0% (68,97% w 2024 r.), a różnica wyniosła 15,90 p.p., czyli odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w badaniu poprzednim „tak” zaznaczyło o 5,44 p.p. samorządowców więcej w podkarpackim, niż w zachodniopomorskim). Wśród raczej popierających wspomnianą tezę było o 20,0 p.p. więcej samorządowców na Podkarpaciu – 45,0% (24,14% w 2024 r.) niż na Pomorzu Zachodnim – 25,0% (29,41% w 2024 r.), czyli także odwrotnie niż

¹¹ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 130–131.

w badaniu z 2024 roku (w badaniu poprzednim „raczej tak” zaznaczyło o 5,27 p.p. więcej polityków lokalnych na Pomorzu Zachodnim niż na Podkarpaciu). Po zliczeniu głosów na „tak” i „raczej tak” różnica między regionem podkarpackim – 90,0% (93,11% w 2024 r.) a zachodniopomorskim – 85,90% (92,94% w 2024 r.) była niewielka i wyniosła 4,10 p.p. (0,17 p.p. w 2024 r.).

Liczba neutralnych odpowiedzi w analizowanych województwach była dość podobna. W odniesieniu do regionu zachodniopomorskiego – 14,10% (4,71% w 2024 r.) o 4,10 p.p. więcej niż w województwie podkarpackim – 10,0% (5,17% w 2024 r.), czyli odwrotnie niż w badaniu z 2024 roku (w badaniu poprzednim neutralnych odpowiedzi było więcej o 0,46 p.p. na Podkarpaciu niż na Pomorzu Zachodnim). W badaniu z 2025 roku negatywnych odpowiedzi w żadnym z analizowanych województw nie zaznaczono.

Widać, że w obu analizowanych okresach z lat 2024 i 2025, politycy lokalni z obu województw zdecydowanie uważali, że udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności jest przejawem patriotyzmu lokalnego, ponieważ liczba odpowiedzi neutralnych lub sceptycznych jest minimalna lub nie zaznaczono ich wcale¹² (wykres 5.12).

Wykres 5.12. Udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

¹² Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 131–132.

Eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta/powiatu

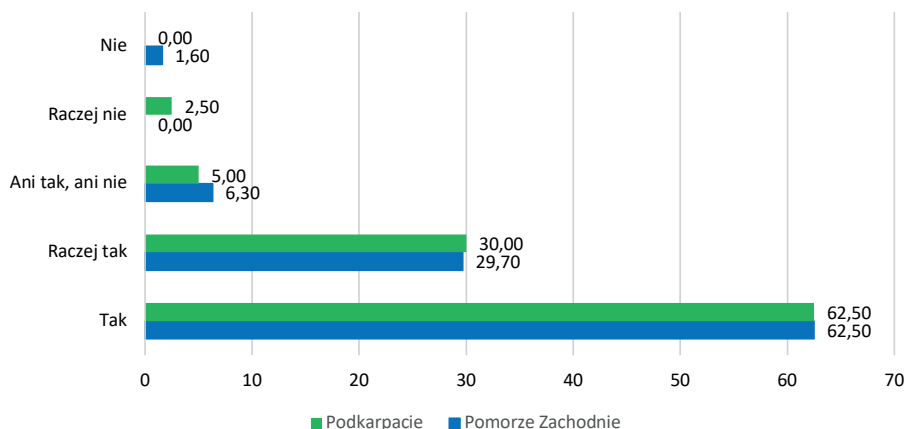
Dla 62,50% (67,13% w 2024 r.) respondentów z obu województw, eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta lub powiatu było przejawem lokalnego patriotyzmu, a 29,80% (23,08% w 2024 r.) było raczej tego zdania, co dało łącznie 92,30% (90,21% w 2024 r.). 5,80% (6,99% w 2024 r.) badanych nie miało zdania na ten temat, zaś zaledwie 1,0% (0,70% w 2024 r.) opowiedziało się negatywnie, także 1,0% (2,10% w 2024 r.) raczej negatywnie, co łącznie oznaczało, że 2,0% (2,80% w 2024 r.) przebadanych polityków lokalnych miało negatywny stosunek do powyższego stwierdzenia.

Patrząc na oba regiony, to tyle samo samorządowców na Pomorzu Zachodnim – 62,50% (68,24% w 2024 r.) wyraziło swoje poparcie co na Podkarpaciu – 62,50% (65,52% w 2024 r.). W przypadku odpowiedzi „raczej tak”, minimalna przewaga 0,30 p.p. (4,68 p.p. w 2024 r.) była po stronie polityków lokalnych w podkarpackim – 30,0% (25,86% w 2024 r.) a nie w zachodniopomorskim – 29,70% (21,18% w 2024 r.). Po zsumowaniu pozytywnych głosów wyniki były niemal identyczne dla Podkarpacia – 92,50% (91,38% w 2024 r.) i Pomorza Zachodniego – 92,20% (89,42% w 2024 r.), a różnica wyniosła zaledwie 0,30 p.p. (1,96 p.p. w 2024 r.) na korzyść województwa podkarpackiego.

Neutralnych odpowiedzi były zaledwie o 1,30 p.p. (o 3,07 p.p. w 2024 r.) więcej w zachodniopomorskim – 6,30% (8,24% w 2024 r.) niż w podkarpackim 5,0% (5,17% w 2024 r.). Na Pomorzu Zachodnim z kolei odpowiedzi „nie” wyniosły 1,60% (1,18% w 2024 r.), natomiast na Podkarpaciu, podobnie jak w 2024 roku, żaden z respondentów nie wybrał tej opcji. Opcję „raczej nie” wybrało na Podkarpaciu 2,50% (3,45% w 2024 r.), z kolei na Pomorzu Zachodnim nikt nie zaznaczył tej odpowiedzi (1,18% w 2024 r.). Łączna liczba odpowiedzi na „nie” i „raczej nie” na Podkarpaciu wyniosła 2,50% (3,45% w 2024 r.) i była zaledwie o 0,90 p.p. (o 1,09 p.p. w 2024 r.) większa niż na Pomorzu Zachodnim – 1,60% (2,36% w 2024 r.).

W obu analizowanych regionach zarówno w badaniu w 2024 roku, jak i w 2025 roku, politycy lokalni wykazali praktycznie jednomyślność, bowiem różnice w liczbie udzielanych odpowiedziach były minimalne. Jak się okazało, zdecydowana większość respondentów uznała, że eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta lub powiatu jest przejawem patriotyzmu lokalnego¹³ (wykres 5.13).

¹³ Wyniki badania z 2024 r. zob. ibidem, s. 132–133.

Wykres 5.13. Eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta/powiatu

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

5.2. Patriotyzm lokalny w badaniu jakościowym

Po przeanalizowaniu przeprowadzonych wywiadów z samorządowcami wydaje się, że zdecydowana większość z nich ma wysokie poczucie patriotyzmu lokalnego. Przejawia się to m.in. troską o miejsce zamieszkania – domu, ulicy, miasta, gminy czy czasami całego regionu. Poczucie patriotyzmu lokalnego charakteryzuje się także uczestnictwem w różnego rodzaju świętach lokalnych (w tym narodowych) czy wieszaniu flagi (częściej narodowej niż np. miasta). W tabeli 5.1. przedstawiono cytaty z wybranych fragmentów rozmów, przeprowadzonych z samorządowcami odnośnie do m.in. poczucia patriotyzmu lokalnego.

Tabela 5.1. Wybrane cytaty z przeprowadzonych wywiadów dotyczące m.in. patriotyzmu lokalnego

Przejawy patriotyzmu m.in. lokalnego	Cytaty
Czym dla Pana/ Pani jest patriotyzm lokalny?	Patriotyzm narodowy rozróżniam przede wszystkim jako przywiązanie obywatela do ojczyzny i dbanie o nią, staranie się o to jak ona funkcjonuje, czy poprawnie funkcjonuje. To jest też m.in. dbałość o tożsamość narodową, wszelako rozumianą, czyli wywieszanie flagi, uczestnictwo w świętach narodowych, pielęgnowanie pamięci historycznej. Patriotyzm lokalny natomiast rozumiem trochę inaczej. Jego rozumiem jako szczególną dbałość o miejsce, w którym żyjemy i wobec patriotyzmu lokalnego wymagam mniej niż wobec patriotyzmu narodowego. Ponieważ dla mnie patriotyzm lokalny charakteryzuje się głównie tym, że dbam o miejsce, w którym żyję ¹⁴
	Dla mnie [nazwa miasta – dop. P.Ch.], no to jest takie moje miasto, moje miejsce na ziemi i zawsze gdzieś tam wracam do tego. No i chciałabym, żeby po prostu tutaj się dobrze żyło. Żeby to miasto się rozwijało, żeby nie było jakimś takim miastem typu sypialnia jakiegoś większego miasta, żeby tutaj były możliwości jakieś dla dzieci, dla dorosłych, dla seniorów, dla jakiegoś rozwoju. I jakby patrzeć przez miasto. Wcześniej się skupiałam bardziej na mieście, teraz się bardziej skupiam na tej gminie, gdzie wcześniej w ogóle nie brałam tej gminy pod uwagę. No ale tutaj patrzę na to, żeby jednak to miało rozwój, bo jak nie będzie tu rozwoju, nie będzie pracy, nie będzie perspektyw, no to też się tutaj jakby nie będzie nic działo. Więc dla mnie ten patriotyzm lokalny, to jest jakby patrzenie na to, żeby tu było po prostu dobrze. I żeby tu było perspektywicznie, jakkolwiek to brzmi ¹⁵
	Patriotyzm narodowy to rzecz jasna odczucia czy postawy związane z krajem, z państwem, z narodem, z władzą, z pozycją społeczną. Patriotyzm lokalny to raczej przywiązanie do miejsca życia, miejsca pochodzenia, miejsca urodzenia, miejsca funkcjonowania ¹⁶
	Moim zdaniem patriotyzm lokalny to jest wspieranie produktu lokalnego, ale to nie tylko produktu fizycznie wypracowanego w postaci zakupu jakichś dóbr, usług, ale też takiego produktu niematerialnego, czyli promowanie kultury, sztuki i tego dzieła, które nie jest fizycznie namacalne. Produkt krajowy to jest to samo, tylko to jest moim zdaniem rozszerzenie rangi na cały kraj. Nie jest to też w cudzysłowie promocja keczupu, tylko promocja różnego rodzaju produktów, które zostały wytworzone w Polsce ¹⁷

14 Rozmowa nr 507098_xkg2_rm_s1.

15 Rozmowa nr 511128_xgo_rm_p2.

16 Rozmowa nr 509124_xpe2_vbe_kl.

17 Rozmowa nr 509107_xbd2_rm_kl.

Przejawy patriotyzmu m.in. lokalnego	Cytaty
Czym dla Pana/ Pani jest patriotyzm lokalny?	Jeśli są uroczystości typu święta Konstytucji 3 maja czy Dzień Niepodległości 11 listopada, widzę na blokach, na posesjach wywieszane flagi. Dostyc liczny jest udział też nie tylko tych oficjeli, ale także i mieszkańców w uroczystościach. Niedawno właśnie były te majowe, także jest z tego też dokumentacja zdjęciowa, gdzie można zobaczyć, że mieszkańcy licznie najpierw na mszy uczestniczą, a później w takiej części oficjalnej już z przemówieniami, ze składaniem kwiatów ¹⁸
Czy Pan/Pani uważa się za patriotę?	Ja myślę, że uważam się za patriotę, staram się uczestniczyć w świętach narodowych, zawsze gdzieś tam na moim domu, na mojej posesji jest wywieszona biało-czerwona flaga, teraz gdzieś tam zastanawiamy się wspólnie nad inwestycją w maszt, no ale to zobaczymy czy wyjdzie ¹⁹
	Tak, ja się uważam za patriotkę, tak. Ja ogólnie jestem taka dosyć wrażliwa, więc jak gdzieś jest jakiś hymn, jak gdzieś tam z dziećmi jesteśmy za granicą i leci hymn, to ja na przykład się wzruszam mocno i mam tak. I zawsze tak było, niezależnie czy tam przed tym półtora roku czy nie, ale to zawsze tak miałam ²⁰
	Uważam się za patriotę jak najbardziej, choć nie przywiązuję nadmiernej wagi do symboliki. Bardziej myślę w kategoriach przywiązania do państwa, szacunku dla obowiązujących reguł i szacunku dla na przykład decyzji demokratycznych. Krótko mówiąc, jeśli wygrywa nie ten prezydent, którego popierałem, to jest to nadal mój prezydent, choć go nie popieram ²¹
	Tak, uważam się za patriotę. Historia jest dla mnie istotna, wspólne wartości w naszym kraju są dla mnie bardzo ważne, zwłaszcza w czasach, w których widzimy, że brak tych wspólnych wartości powoduje różnego rodzaju perturbacje, na przykład w krajach Europy Zachodniej, więc tak jak najbardziej uważam się za patriotę. Oczywiście tu jest szereg elementów, które o tym stanowią, nie wiem, uczciwość wobec państwa, promowanie państwa poza granicami krajów, itd. ²²
	Ja zawsze uważam się za patriotę. Wspieram rynki lokalne. Jeżeli już tutaj zaczęliśmy mówić o produktach, to rynki lokalne, czyli wspieranie lokalnych producentów, wspieranie lokalnych twórców, którzy tworzą coś dla nas. Natomiast sam patriotyzm to jest wspieranie polskości. Tak jak mówiłem w poprzedniej ankiecie w tamtym roku, w moim przypadku się to przejawia w postaci promocji polskości i polskiej kultury i sztuki, też poza granicami kraju. (...) To jest patriotyzm ²³

18 Rozmowa nr 507073_orw2_rm_s1.

19 Rozmowa nr 507098_xkg2_rm_s1.

20 Rozmowa nr 511128_xgo_rm_p2.

21 Rozmowa nr 509124_xpe2_vbe_kl.

22 Rozmowa nr 509123_xpe2_rm_s1.

23 Rozmowa nr 509107_xbd2_rm_kl.

Przejawy patriotyzmu m.in. lokalnego	Cytaty
Czy Pan/Pani uważa się za patriotę?	Ja pochodzę z rodziny z tradycjami i to tak akurat doświadczenie moje życiowe poprowadziło mnie, że związałem się ze swoją obecną żoną, która też ma tradycje rodzinne, tam mówimy o powstaniach, które miały miejsce w Polsce, ja z kolei mam w swojej rodzinie od strony przede wszystkim ojca, ale też i matki i osoby zamordowane podczas II wojny światowej, które były Polakami i ten patriotyzm cały czas żyje ²⁴
Czy wieś Pan/Pani flagę narodową i flagę miasta?	Czy w swoim miejscu zamieszkania wieś Pan flagę narodową? – Tak, tak. A czy flagę miasta? – Też²⁵ Nie wiem flagi, ale jakbym miała możliwość, to bym wieszała, ale na przykład moi rodzice mają cały rok wywieszoną flagę. Także tak. Ale kiedyś jak miałam możliwość i mieliśmy takie miejsce do zawieszania flagi, to tak, zawieszałam flagę. Teraz obecnie jest sytuacja taka, że nie mam możliwości, ale myślę, że jakby była, to bym wywieszała²⁶ Nie wiem flagi narodowej ani flagi miasta, gdyż znam przepisy i wiem, że nie można tego robić. Natomiast, ponieważ pracuję w urzędzie, jestem urzędnikiem i mam na to wpływ, bardzo mocno dbam o to, żeby ta flaga wisiała. Przed naszym urzędem wiszą cztery flagi. Jest to flaga narodowa, flaga gminy, flaga Unii Europejskiej i w ostatnim czasie bardzo wspieraliśmy, zaangażowaliśmy się w pomoc dla Ukrainy. Jest też flaga Ukrainy. Przyznam na marginesie, że to czasami budzi emocje u różnych osób. Miałam kiedyś taką bardzo ciępką rozmowę z naszą mieszkanką, która nie była zadowolona z tego powodu, że wisi tamta flaga. Widziałem w innych samorządach, że wieszają również flagę na przykład regionu, czy województwa, co też jest moim zdaniem bardzo dobrym pomysłem, bo choć województwo to taki bardzo szeroki twór i może taki trochę mniej zdefiniowany, ale jednak ja się oczywiście czuję [nazwa miasta – dop. P.Ch.] i Polakiem, może mniej Zachodniopomorzanie, ale mimo wszystko mam świadomość, że to jest nasz region²⁷ Narodową tak, miasta nie²⁸ Na pewno wiem flagę państwową na uroczystościach patriotycznych. Mam flagę miasta. Nie pokusiłem się jeszcze o wywieszenie tej flagi podczas urodzin miasta²⁹

²⁴ Rozmowa nr 507074_orw2_rm_d4.

²⁵ Rozmowa nr 507098_xkg2_rm_s1.

²⁶ Rozmowa nr 511128_xgo_rm_p2.

²⁷ Rozmowa nr 509124_xpe2_vbe_kl.

²⁸ Rozmowa nr 509123_xpe2_rm_s1.

²⁹ Rozmowa nr 509107_xbd2_rm_kl.

Przejawy patriotyzmu m.in. lokalnego	Cytaty
Czy wieś Pan/Pani flagę narodową i flagę miasta?	– Tak, wywieszam, ale nie jest to za często, wywieszam na 11 listopada i na 3 maja symbole narodowe. Czy flagę miasta Pan wywiesz? – Nie, nie wywieszam³⁰
	a Pan wywiesz flagę Polski? – Tak. A kiedy, przy jakich okazjach? – Pierwszy maj, drugi maj, święto, 11 listopada, jest flaga Polski, jest flaga maryjna, jest flaga papieska, na balkonie są uchwyty. A miasta? – Miasta nie³¹
	A czy w miejscu swojego zamieszkania Pani wieś jakąś flagę? – Tak. Jaką? – No, naszą polsko-narodową, myślę. A jakąś jeszcze? – Nie, nie. A macie flagę tutaj swoją, miasta? – Jest herb miasta, flagi nie ma. Jest herb miasta, flagi nie ma, tak. Bo w niektórych miastach mają też flagę. – Wiem, ale kiedyś rozmowa była o fladze, ale jakoś tak, nawet chyba była mowa o jej zmianie statutu, żeby wprowadzić. Umarło śmiercią naturalną³²
Czy Pana/Pani zdaniem miasto promuje lokalny patriotyzm wśród mieszkańców?	Tak, mimo wszystko tych świąt naszych lokalnych jest dużo (...) te wszystkie lokalne wydarzenia, nawet które gdzieś tam czasowo są, wiadomo, blisko siebie, bo to z reguły jest okres marcowy, to są mimo wszystko celebrowane³³ Uważam, że powinno bardziej promować lokalny patriotyzm, aczkolwiek w ostatnim czasie się to troszeczkę polepszyło³⁴

³⁰ Rozmowa nr 507078_ojo2_rm_kl.

³¹ Rozmowa nr 506052_osa_rm_s1.

³² Rozmowa nr 506011_ojw_rm_kl.

³³ Rozmowa nr 507098_xkg2_rm_s1.

³⁴ Rozmowa nr 511128_xgo_rm_p2.

Przejawy patriotyzmu m.in. lokalnego	Cytaty
Czy Pana/Pani zdaniem miasto promuje lokalny patriotyzm wśród mieszkańców?	To się dzieje coraz mocniej i ja się z tego bardzo cieszę. Mamy tutaj takie dosyć ciekawe i liczne środowisko miłośników historii, regionalistów, choć oczywiście mamy świadomość, że tu Polska jest ledwie 80 lat, czyli niedługo, ale akurat w tej chwili realizujemy taki projekt Polskie [nazwa miasta – dop. P.Ch.], czy 80-lecie polskich [nazwa miasta – dop. P.Ch.], ale to bardziej chodzi nam o jakieś pamiątki z przeszłości, jakieś świadectwa pionierów, osób, które zakładały, czy budowały to miasto w momencie, kiedy ono się zaczęło robić polskie. Bardzo mocno oczywiście to wynika z przepisów, dbamy o to, żeby miasto było odpowiednio wystrojone przy świętach narodowych, tam gdzie to należy robić. Mamy taki projekt, który się nazywa [nazwa projektu – dop. P.Ch.]. To jest konkurs dla dzieci z klas od 1 do 3 szkół podstawowych. To jest konkurs wiedzy o historii naszego miasta. On co prawda zaczyna się od pradziejów, czyli od słowiańskich czasów, ale chcemy, żeby nasze dzieciaki uczyły się również o historii [nazwa miasta – dop. P.Ch.] tej starszej i tej najnowszej, no bo wiadomo, to nie jest objęte programem nauczania w szkołach powszechnych, dlatego chcemy to bardzo mocno promować. Gmina też bardzo dba o takie artefakty i pozostałości po historii miasta³⁵
	Tak, myślę, że w ostatnim czasie takim wydarzeniem było chociażby ustawienie napisu [nazwa szkoły – dop. P.Ch.] w centrum miasta przez władze gminne. To taka jedna inicjatywa, która jest dostrzegana wizualnie³⁶
	Oczywiście. Wspiera przede wszystkim kulturę, sztukę. Miasto wspiera lokalnych twórców. Doskonałym przykładem jest to, że ci lokalni twórcy zawsze występują na różnego rodzaju wydarzeniach artystycznych organizowanych przez miasto [nazwa miasta – dop. P.Ch.], ale także wspiera produkt regionalny³⁷
	Nie umiałbym tego zidentyfikować w tym momencie, żeby jakieś takie działania. Miasto obchodzi, przygotowuje się do tych obchodów. Przedstawiciel, czy prezydent, czy zastępca, przedstawiciel władz uczestniczy nieraz w liczbie większej niż jedna osoba. Na pewno jest to forma też pokazywania mieszkańcom, że tak ważne są te uroczystości patriotyczne³⁸

³⁵ Rozmowa nr 509124_xpe2_vbe_kl.

³⁶ Rozmowa nr 509123_xpe2_rm_s1.

³⁷ Rozmowa nr 509107_xbd2_rm_kl.

³⁸ Rozmowa nr 507073_orw2_rm_s1.

Przejawy patriotyzmu m.in. lokalnego	Cytaty
Czy Pana/Pani zdaniem miasto promuje lokalny patriotyzm wśród mieszkańców?	To znaczy patriotyzm zawsze był w [nazwa miasta – dop. P.Ch.], tutaj taki nacisk na patriotyzm był tutaj stawiany, ale faktem jest, że Pan prezydent, nowy Pan prezydent, jest człowiekiem bardzo młodym, faktycznie pochodzi z takich środowisk też patriotycznych, jego zastępca też również bardzo, pewnie jest z prawej strony politycznej. I co, na przykład takie imprezy faktycznie, które tutaj w [nazwa miasta – dop. P.Ch.] były, są chyba bardziej rozwijane, na przykład 11 listopada czy 3 maja, prawda, czy na przykład święto, rocznica wybuchu powstania warszawskiego i na przykład to też takie było ciekawe, że mieszkańcy potrafili się też zgromadzić w ogromnej liczbie na, to było takie pierwsze, na [nazwa miasta – dop. P.Ch.] rynku i ustawić tą literkę [symbol litery – dop. P.Ch.], prawda, i odpalenie tych rac, odśpiewanie hymnu właśnie poprzez mieszkańców, to było takim nowym i ciekawym wydarzeniem³⁹ I to było zawsze połączone właśnie z jakimś tam koncertem dzieci, bo bardzo chcą też śpiewać pieśni patriotyczne, bardzo się to podoba. I faktycznie to już jest kultywowane nawet przez nowego Pana Prezydenta, właśnie rozdawanie tych śpiewniczków i 11 listopada i faktycznie ludzie śpiewali. I później była taka sytuacja i na rynku i na zamku już taka w takiej formie zorganizowanej⁴⁰ Myszę, że tak, bo patrząc przez pryzmat nie tylko radnego, ale i mieszkańca, no to są uroczystości cykliczne w mieście organizowane, które ten patriotyzm, można powiedzieć, że tak trzymają na odpowiednim poziomie, no i pokazują młodemu pokoleniu, że to jest ważne. I to wystarczy tutaj popatrzeć na święto niepodległości, ognisko patriotyzmu w mieście na pierwszego sierpnia rocznika⁴¹ Tutaj dużo jest akcji takiego typu, no i będą takie tutaj ze względu na kościół. Dużo akcji jest propatriotycznych, różnego rodzaju procesje takie. Nie tylko związane z akcją katolicką, ale właśnie żołnierze wykłęci. (...) U nas mamy bardzo dużo bohaterów wojennych i są różnego rodzaju inscenizacje. Ale to jest rokrocznie, okresowo. Żołnierze wykłęci bardzo teraz silnie oddziałują tutaj na ten patriotyzm, na to zaangażowanie⁴²
Czy miasto jest dla Pana/Pani małą ojczyzną?	Tak, jak najbardziej. Jest miasto, w ogóle dla mnie tak naprawdę cały region jest, w sensie cały region może nie do końca, ale gdzieś okolice myślę, że powiatu, mogą być moją małą ojczyzną, ponieważ tam jest moja najbliższa rodzina, tam jakby nie patrzeć, kształtuje się całe moje życie, ma jakiś interes życiowy, tam mieszkam i tam zależy na tym, żeby tam i mieszkańcom, i moim sąsiadom, i też mieszkańcom, którzy na mnie głosowali, żyło się po prostu jak najlepiej ⁴³

39 Rozmowa nr 507061_otg2_rm_s1.

40 Rozmowa nr 507061_otg2_rm_s1.

41 Rozmowa nr 506052_osa_rm_s1.

42 Rozmowa nr 506011_ojw_rm_kl.

43 Rozmowa nr 507098_xkg2_rm_s1.

Przejawy patriotyzmu m.in. lokalnego	Cytaty
Czy miasto jest dla Pana/Pani małą ojczyzną?	Tak, zdecydowanie ⁴⁴
	No na pewno mała ojczyzna, oczywiście. Tak, ja jestem związany z [nazwa miasta – dop. P.Ch.] prawie od urodzenia, a z gminą [nazwa gminy – dop. P.Ch.] od urodzenia ⁴⁵
	Oczywiście. Ja co prawda mieszkam w [nazwa miasta – dop. P.Ch.] od 2014 roku, czyli 11 lat. Natomiast tutaj już w tej chwili jest to moje tak zwane miejsce życia. Staram się bardzo mocno angażować też w organizację tych takich wydarzeń artystycznych, patriotycznych. Aby ten 11 listopada tak jakoś podkreślić. Z racji tego, gdzie też pracuję. Więc zawsze ten [nazwa miasta – dop. P.Ch.] jest taką małą ojczyzną nie tylko w sferze kultury, ale także sportu. Bo mamy wielu sportowców, których też staramy się wspierać na arenie i ogólnopolskiej i międzynarodowej. No bo to są nasze w cudzymś produkty lokalne, które trzeba wspierać ⁴⁶

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych wywiadów z samorządowcami.

5.3. Wnioski z 2025 w porównaniu z wynikami z 2024 roku

Z przeanalizowanych ankiet z Pomorza Zachodniego i Podkarpacia z obu tur badania (2024 r. i 2025 r.) wynika, że samorządowcy pozytywnie odbierają zjawisko patriotyzmu lokalnego, można także stwierdzić, że sami uważają się za patriotów lokalnych. Świadczy o tym m.in. to, że zdecydowana większość z nich pozytywnie odpowiedziała (odpowiedzi „tak” i „raczej tak”) na pytania zawarte w ankietach.

Analizując średnią odpowiedzi udzielonych w latach 2024 i 2025 widać, że różnice między wspomnianymi latami są minimalne. W 2024 roku samorządowcy jako przejaw patriotyzmu lokalnego bardziej niż w 2025 roku postrzegali: budowanie obiektów poświęconych lokalnej historii, usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej, czy uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych. W 2025 roku natomiast więcej niż w roku 2024 opowiedziało się za znajomością i pielęgnowaniem lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej. Nawet jednak i w tych przypadkach różnice są niewielkie. Podsumowując, można stwierdzić, że samorządowcy z Pomorza Zachodniego oraz Podkarpacia zarówno w 2024, jak i w 2025 roku podobnie postrzegali zjawisko patriotyzmu lokalnego (wykres 5.14).

⁴⁴ Rozmowa nr 511128_xgo_rm_p2.

⁴⁵ Rozmowa nr 509123_xpe2_rm_s1.

⁴⁶ Rozmowa nr 509107_xbd2_rm_kl.

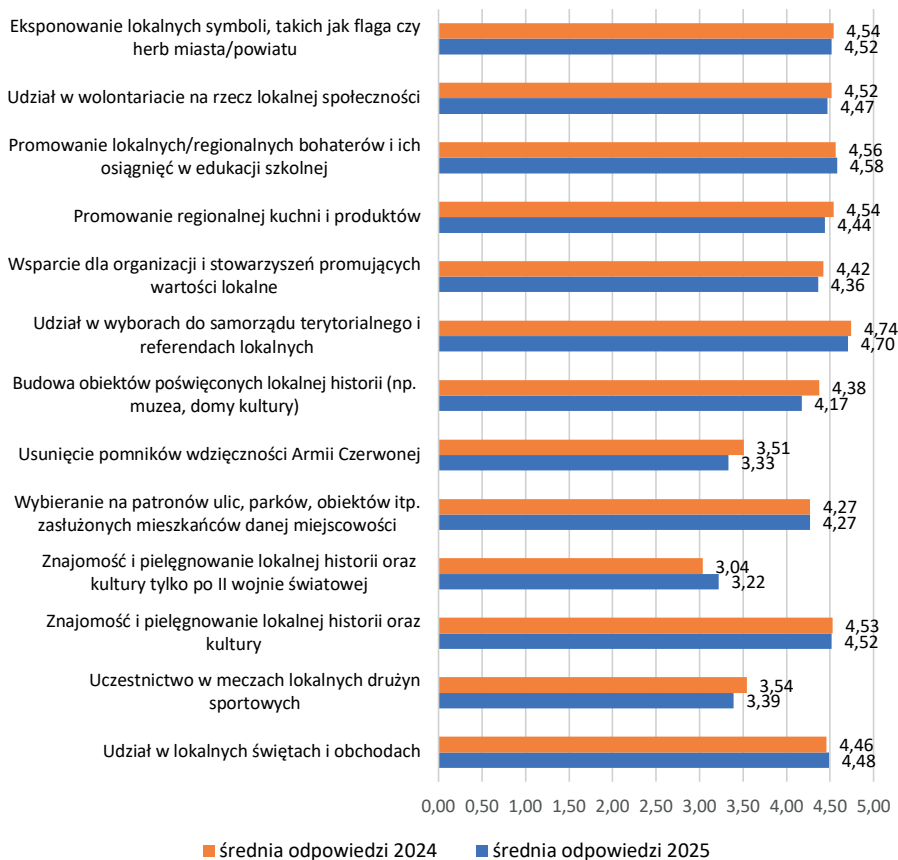

Wykres 5.14. Przejawy patriotyzmu lokalnego – średnia odpowiedzi w 2024 vs. 2025 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

W odniesieniu do Pomorza Zachodniego, wyniki badań z lat 2024 i 2025 także nie wykazują większych różnic. Podobnie jak w obu województwach, w 2024 roku zachodniopomorscy samorządowcy jako przejaw patriotyzmu lokalnego bardziej niż w 2025 roku postrzegali: budowanie obiektów poświęconych lokalnej historii, usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej, uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych. W 2025 roku natomiast więcej niż w roku 2024 opowiedziało się za znajomością i pielęgnowaniem lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej. Także i w tych przypadkach różnice były niewielkie. Podsumowując, można

stwierdzić, że samorządowcy z Pomorza Zachodniego zarówno w 2024, jak i w 2025 roku, w obu województwach podobnie postrzegali zjawisko patriotyzmu lokalnego (wykres 5.15).

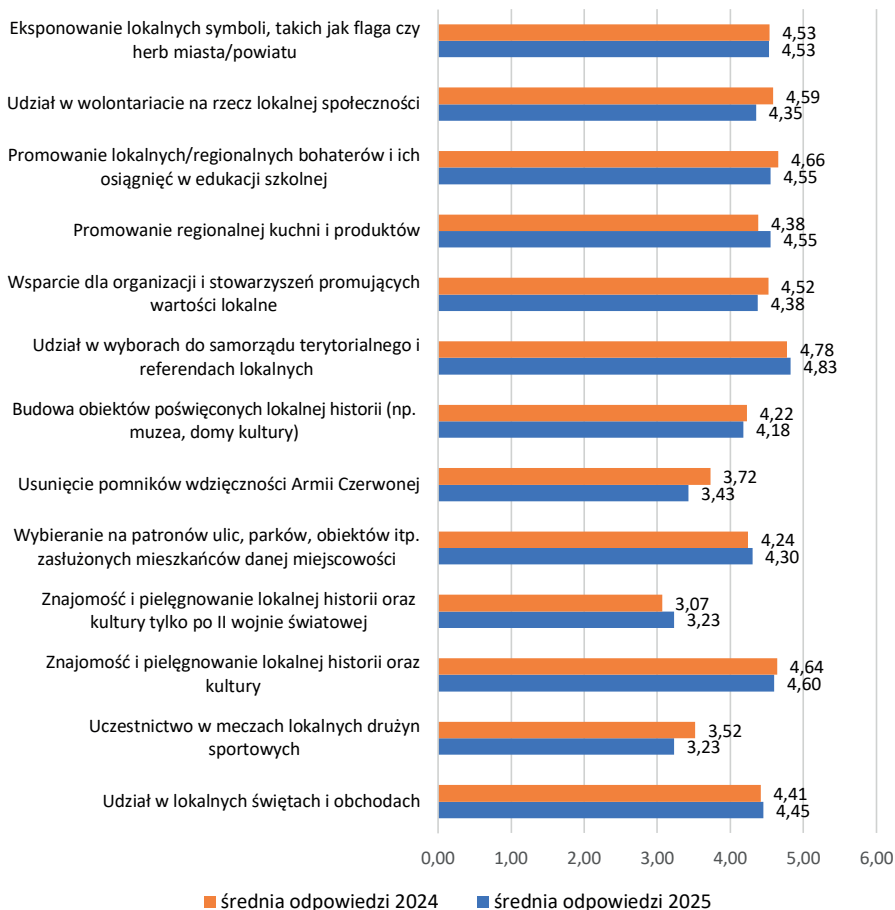

Wykres 5.15. Przejawy patriotyzmu lokalnego – średnia odpowiedzi w 2024 vs. 2025 roku w województwie zachodniopomorskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Na Podkarpaciu wyniki badań z lat 2024 i 2025 również nie wykazują większych różnic. W 2024 roku podkarpaccy samorządowcy jako przejaw patriotyzmu lokalnego bardziej niż w 2025 roku postrzegali: udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności, usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej, czy uczestnictwo

w meczach lokalnych drużyn sportowych. W 2025 roku z kolei więcej respondentów, niż w roku 2024, opowiedziało się za promowaniem regionalnej kuchni i produktów oraz za znajomością i pielęgnowaniem lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej. Należy jednak zaznaczyć, że także i w tych przypadkach różnice były niewielkie. Podsumowując, wydaje się, że samorządowcy z Podkarpacia podobnie jak z Pomorza Zachodniego, a także w skali obu regionów, zarówno w 2024, jak i 2025 roku w podobny sposób postrzegali zjawisko patriotyzmu lokalnego (wykres 5.16).

Wykres 5.16. Przejawy patriotyzmu lokalnego – średnia odpowiedzi w 2024 vs. 2025 roku w województwie podkarpackim

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych ankiet.

Analizując wyniki badania z lat 2024 i 2025 w obu regionach także nie widać większych różnic, lub nie ma ich praktycznie wcale. W 2024 roku samorządowcy z Pomorza Zachodniego bardziej opowiedzieli się za promowaniem regionalnej kuchni i produktów oraz za budowaniem obiektów poświęconych lokalnej historii. Więcej polityków lokalnych z Podkarpacia opowiedziało się natomiast za usunięciem pomników wdzięczności Armii Czerwonej, a także za znajomością i pielęgnowaniem lokalnej historii oraz kultury. W 2025 roku więcej polityków lokalnych z zachodniopomorskiego opowiedziało się za udziałem w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności oraz za uczestnictwem w meczach lokalnych drużyn sportowych. Z kolei więcej samorządowców z podkarpackiego opowiedziało się za promowaniem regionalnej kuchni i produktów, a także za udziałem w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych. Należy jednak zaznaczyć, że nawet w sytuacji, gdy zaszła zmiana polegająca na tym, że w ocenie pozytywnej lub negatywnej dominuje w jednym roku Pomorze Zachodnie, a w drugim Podkarpacie, to nie zmienia to faktu, że różnice między analizowanymi regionami i tak nie były duże. Tam gdzie radni wypowiadali się pozytywnie lub negatywnie w 2024 roku, tak samo wypowiadali się w badaniu z 2025 roku (zob. wykresy: 5.14, 5.15 i 5.16).

Przeprowadzone badania nie wykazały, aby zaistniała jakaś szczególna korelacja między stosunkiem do patriotyzmu, a miejscem zamieszkania polityków lokalnych. Odpowiedzi samorządowców na Pomorzu Zachodnim i na Podkarpaciu, zarówno w badaniu z 2024 roku, jak i w 2025 roku nie wykazują jakiś znaczących różnic. Odnosząc się ponadto do przeprowadzonych wywiadów pogłębionych, to jak już wcześniej wspomniano, wydaje się, że nie ma jakiś typowych wzorców postaw patriotyzmu lokalnego dla samorządowców z Podkarpacia, które nie są uwidaczniane w postawach samorządowców na Pomorzu Zachodnim i odwrotnie.

5.4. Podsumowanie – weryfikacja hipotez

Weryfikując postawione hipotezy można stwierdzić, że:

Generalnie, w większości przypadków, nie zaobserwowano, aby stosunek do patriotyzmu lokalnego samorządowców z miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia był jakoś specjalnie zróżnicowany. Należy jednak zauważyć, że w pewnych kwestiach dostrzeżono różnice w postrzeganiu patriotyzmu lokalnego, np. na Podkarpaciu respondenci częściej wskazywali na: wsparcie organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne (+13,1 p.p.), promowanie regionalnej kuchni i produktów (+6,8 p.p.), wolontariat na rzecz lokalnej społeczności (+4,1 p.p.). Na Pomorzu Zachodnim z kolei wyraźnie częściej wskazywano na uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych (+11,6 p.p.).

Nie wydaje się, aby samorządowcy z miast Podkarpacia wykazywali się większym stopniem poczucia patriotyzmu lokalnego, choć należy zwrócić uwagę na pewne, wykazane powyżej odmienności.

Nie zaobserwowano, aby stosunek do patriotyzmu lokalnego jaki wykazywali samorządowcy w 2024 roku różnił się od tego prezentowanego w 2025 roku.

Wydaje się, że inna charakterystyka postaw politycznych (należy zaznaczyć, że sama charakterystyka preferencji politycznych obu regionów wymaga osobnych pogłębionych badań, co nie stanowiło przedmiotu niniejszego badania) i religijnych na Podkarpaciu i na Pomorzu Zachodnim, nie powoduje występowanie innych, typowych dla obydwu regionów wzorców patriotyzmu lokalnego, choć w rozmowach z niektórymi samorządowcami z Podkarpacia dostrzec można było powiązanie patriotyzmu z religijnością (uczestnictwo w nabożeństwach religijnych, wieszanie flag maryjnych).

Rozdział 6

Tożsamość gospodarcza

6.1. Patriotyzm gospodarczy i zagrożenia ekonomiczne w badaniu ilościowym

Patriotyzm gospodarczy, funkcjonujący w literaturze naukowej również pod nazwą patriotyzmu ekonomicznego (*economic patriotism*) postrzegany jest zazwyczaj jako świadome działania (indywidualne i zbiorowe) zarówno konsumentów, przedsiębiorców, jak i władz państwowych (tzw. triada patriotyzmu gospodarczego)¹ na rzecz wspierania rozwoju gospodarczego własnej wspólnoty² (na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym). Działania te mają źródło w preferencjach konsumenckich rodzimych produktów i przedsiębiorstw, co skutkuje podejmowaniem różnego rodzaju form polityki publicznej do ochrony własnych interesów, przy jednoczesnym uwzględnieniu otwartości na współpracę międzynarodową. Takie podejście stawia patriotyzm gospodarczy między nacjonalizmem gospodarczym a wolnością gospodarczą i może przyczynić się do rozwoju rodzimego przemysłu, wzrostu zatrudnienia, budowy tożsamości lokalnej i narodowej, a także zwiększenia odporności gospodarki na zaburzenia łańcuchów dostaw i kryzysy zewnętrzne³. Nie więc izolacja ekonomiczna jest celem, a wzrost pozycji i konkurencyjności rodzimych podmiotów i produktów⁴.

W badaniu ankietowym przeprowadzonym wśród polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego zawarto pytanie o postrzeganie patriotyzmu gospodarczego z zaproponowaną listą 14 cech (zob. wykres 6.1). Każdą z cech należało ocenić na 5-stopniowej skali Likerta („tak”, „raczej tak”, „ani tak, ani nie”, „raczej nie”, „nie”). Respondenci kojarzą patriotyzm gospodarczy z uczciwym płaceniem podatków (81% odpowiedzi „tak” i 14% odpowiedzi „raczej tak”), prowadzeniem prac

1 Roman Krzemień, *Patriotyzm ekonomiczny – droga do wzmocnienia gospodarki czy droga donikąd?* „Civitas Hominibus” 2019, nr 14, s. 64.

2 Andrzej Koźmiński, *Patriotyzm ekonomiczny*, „Kultura i Społeczeństwo” 2008, nr 4, s. 3.

3 Piotr Misztal, *Wolność gospodarcza, nacjonalizm gospodarczy i patriotyzm gospodarczy w XXI wieku – analiza porównawcza i implikacje dla wzrostu gospodarczego*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2025, nr 4, s. 59.

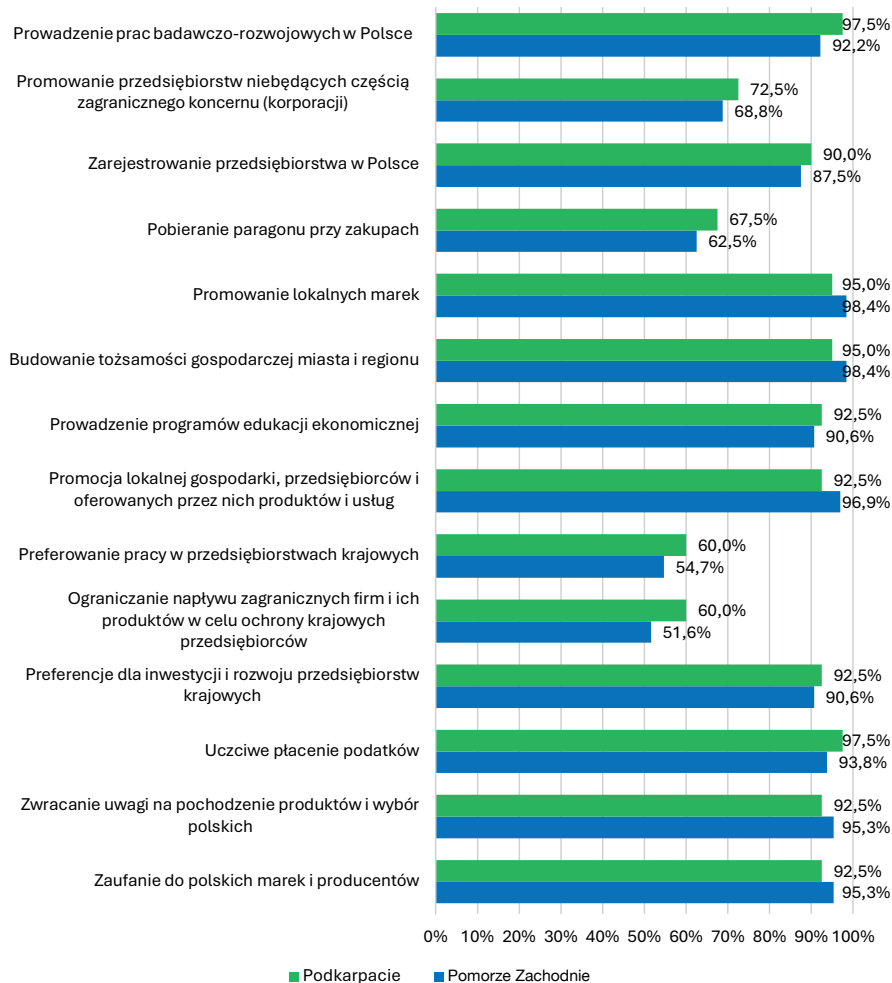
4 Łukasz Sułkowski, Grzegorz Ignatowski, Bartłomiej Stopczyński, Joanna Sułkowska, *International differences in patriotic entrepreneurship – the case of Poland and Ukraine*, „Economics and Sociology” 2022, nr 15 (1), s. 298.

badawczo-rozwojowych w Polsce (76% – „tak” i 18% – „raczej tak”), promowaniem lokalnych marek (74% – „tak” i 23% – „raczej tak”) oraz budowaniem tożsamości gospodarczej miasta i regionu (73% – „tak” i 24% – „raczej tak”). Przejawy patriotyzmu gospodarczego, w ramach których rozkład odpowiedzi był najbardziej zróżnicowany wśród respondentów to: ograniczenie napływu zagranicznych firm i ich produktów w celu ochrony krajowych przedsiębiorców (55% – „tak”, 26% – „ani tak, ani nie”, 19% – „nie”), preferowanie prac w przedsiębiorstwach krajowych (57% – „tak”, 30% – „ani tak, ani nie”, 14% – „nie”), pobieranie paragonu przy zakupach (najwyższy ze wszystkich odsetek odpowiedzi „nie” – 10%).

Wykres 6.1. Przejawy patriotyzmu gospodarczego według polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego

Źródło: opracowanie własne.

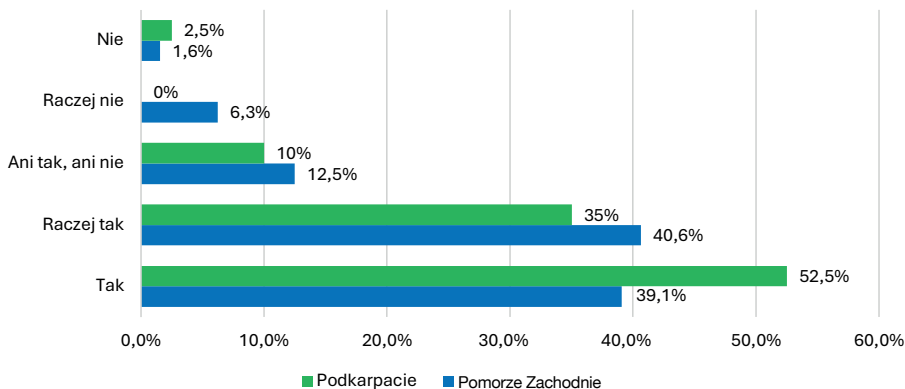

Wykres 6.2. Przejawy patriotyzmu gospodarczego – suma odpowiedzi „tak” i „raczej tak”, Podkarpacie *vs.* Pomorze Zachodnie

Źródło: opracowanie własne.

Analizując odpowiedzi respondentów w układzie regionalnym (samorządowcy Podkarpacia *vs.* samorządowcy Pomorza Zachodniego) (wykres 6.2) zauważyć można niewielkie, kilkuprocentowe różnice w odpowiedziach twierdzących („tak” oraz „raczej tak”). Wśród polityków lokalnych Podkarpacia najwyższy odsetek odpowiedzi twierdzących dotyczących przejawów patriotyzmu gospodarczego zyskało uczciwe płacenie

podatków oraz prowadzenie prac badawczo-rozwojowych w Polsce (97,5% odpowiedzi „tak”), natomiast politycy lokalni Pomorza Zachodniego kojarzą patriotyzm gospodarczy przede wszystkim z promowaniem lokalnych marek i budowaniem tożsamości gospodarczej miasta wskazują (98,4% – „tak”) oraz promocją lokalnej gospodarki, przedsiębiorców i oferowanych przez nich produktów i usług (96,9% – „tak”). Najmniej odpowiedzi twierdzących, zarówno wśród polityków lokalnych Podkarpacia, jak i Pomorza Zachodniego otrzymały odpowiedzi: preferowanie pracy w przedsiębiorstwach krajowych (60% „tak” na Podkarpaciu i 54,7% na Pomorzu Zachodnim) oraz ograniczenie napływu zagranicznych firm i ich produktów w celu ochrony krajowych przedsiębiorców (60% – „tak” na Podkarpaciu i 51,6% na Pomorzu Zachodnim), co również stanowi największą różnicę w odpowiedziach twierdzących samorządowców badanych regionów.

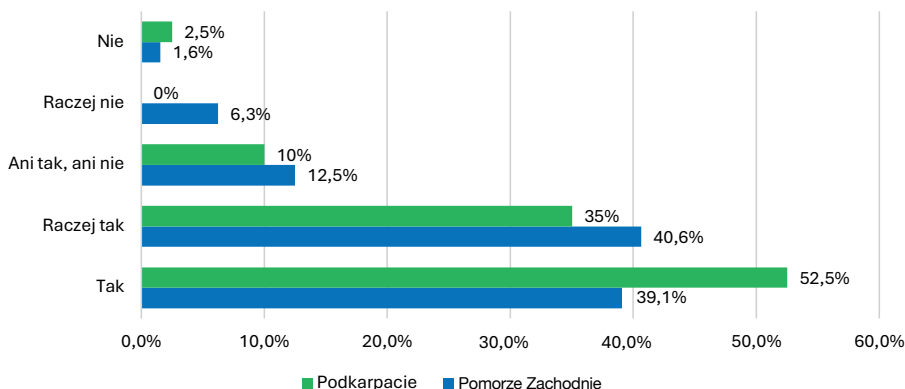
Wykres 6.3. W moich działaniach kieruję się patriotyzmem gospodarczym – Podkarpacie vs. Pomorze Zachodnie

Źródło: opracowanie własne.

Na wykresie 6.3. zaprezentowano deklaratywne podejście samorządowców do kierowania się w podejmowanych działaniach patriotyzmem gospodarczym. Generalnie politycy lokalni z Pomorza Zachodniego i Podkarpacia postrzegają siebie przez pryzmat gospodarczych patriotów (kolejno 79,7% i 87,5% odpowiedzi „tak”). Zauważyć można jednak, że samorządowcy z podkarpackiego są bardziej zdecydowani w swoich deklaracjach, ponieważ ponad połowa z nich udzieliła odpowiedzi „tak”, w porównaniu z niespełną 40% samorządowców z zachodniopomorskiego. Zależność

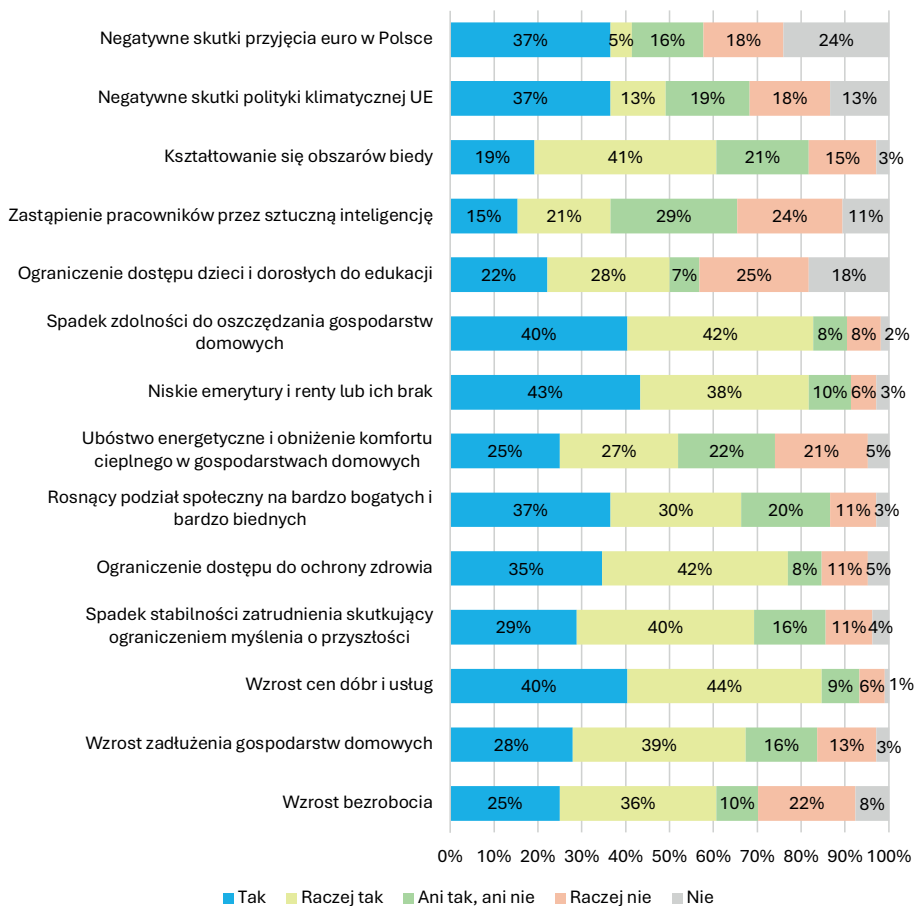
ta utrzymuje się również w odpowiedziach przeczących, to znaczy, że tylko 1,6% badanych polityków lokalnych z Podkarpacia nie kieruje się w swoich działaniach patriotyzmem gospodarczym (tylko odpowiedź „nie”), w porównaniu do 2,5% respondentów (suma odpowiedzi „nie” i „raczej nie”) z Pomorza Zachodniego.

Badani samorządowcy dokonali oceny mieszkańców swoich miast w kontekście postrzegania wśród nich postaw patriotyzmu gospodarczego. Wyniki przedstawiono na wykresie 6.4. Co trzeci ankietowany polityk lokalny z Podkarpacia zauważa wśród mieszkańców swojego regionu kierowanie się patriotyzmem gospodarczym (tylko odpowiedzi „raczej tak”), natomiast odpowiedzi twierdzących na Pomorzu Zachodnim udzieliło 28,2% respondentów (suma odpowiedzi „tak” i odpowiedzi „raczej tak”). Większość samorządowców jest niezdecydowana w ocenie mieszkańców swoich miast jako gospodarczych patriotów – odpowiedzi „ani tak, ani nie” udzieliło 57,5% respondentów z podkarpackiego i 46,9% respondentów z zachodniopomorskiego. Lokalni politycy postrzegają postawy patriotyczne w kontekście gospodarczym bardziej krytycznie wśród mieszkańców swoich miast niż w samoocenie. Co 10 badany samorządowiec z Podkarpacia nie zauważa przejawów patriotyzmu gospodarczego wśród mieszkańców swojego miasta, w porównaniu do co czwartego respondenta z Pomorza Zachodniego.

Wykres 6.4. Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami gospodarczymi – Podkarpace vs. Pomorze Zachodnie

Źródło: opracowanie własne.

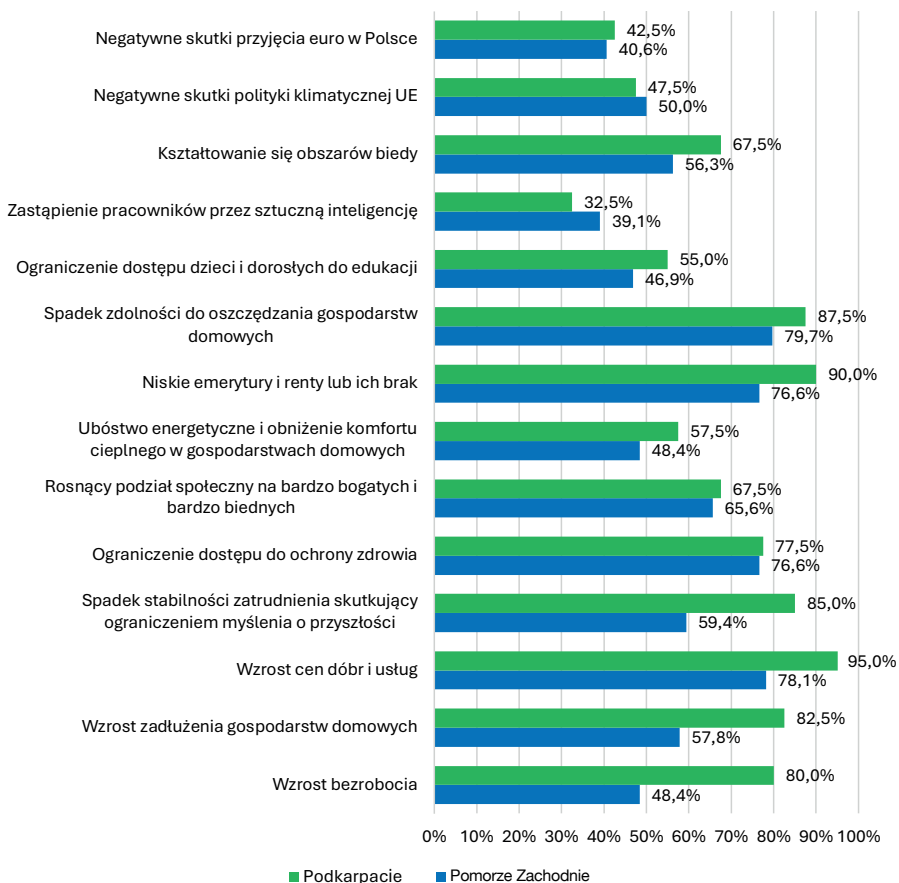
Wykres 6.5. Zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym poruszonym w badaniu ankietowym obszarem badawczym były obawy dotyczące bezpieczeństwa ekonomicznego, w ramach którego respondenci oceniali 14 zagrożeń we wspomnianym obszarze (zob. wykres 6.5). Dominującymi zagrożeniami są inflacja (wzrost cen dóbr i usług – 40% odpowiedzi „tak” i 44% odpowiedzi „raczej tak”), spadek zdolności do oszczędzania gospodarstw domowych (40% – „tak” i 42% – „raczej tak”), niskie emerytury i renty lub ich brak (43% – „tak”

i 38% – „raczej tak”). Zagrożenie, które zyskało najbardziej zróżnicowane odpowiedzi to ograniczenie dostępu dzieci i dorosłych do edukacji (50% – „tak” i zarazem 43% – „nie”). Politycy lokalni nie są z kolei zdecydowani czy zastąpienie pracowników przez sztuczną inteligencję stanowi realne zagrożenie w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego (29% – „ani tak, ani nie”). Może to wynikać ze stosunkowo „nowego” zagrożenia, które pojawiło się wraz z dynamicznym rozwojem sztucznej inteligencji w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Politycy lokalni są niepewni konsekwencji jakie niesie wykorzystanie AI w gospodarce. Zróżnicowane odpowiedzi co do obaw samorządowców dotyczą także ubóstwa energetycznego i obniżenia komfortu ciepłego w gospodarstwach domowych. 22% respondentów nie jest zdecydowanych, czy traktować to jako realne zagrożenie, ale co czwarty polityk lokalny nie obawia się (bądź raczej nie) ubóstwa energetycznego.

Większe obawy w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego charakteryzują polityków lokalnych z województwa podkarpackiego (wykres 6.6). W 12 na 14 przypadków obawy te przewyższają obawy samorządowców z Pomorza Zachodniego, niekiedy o ponad 30%, jak w przypadku wzrostu bezrobocia (80% respondentów z Podkarpacia obawia się bezrobocia, w porównaniu z niespełną połową respondentów z Pomorza Zachodniego). Nieznacznie wyższe odczucia co do zagrożeń ekonomicznych reprezentują samorządowcy z zachodniopomorskiego, a dotyczących negatywnych skutków polityki klimatycznej Unii Europejskiej (połowa respondentów z zachodniopomorskiego w porównaniu z 47,5% respondentów z podkarpackiego) oraz zastąpienia pracowników przez sztuczną inteligencję (39,1% respondentów z zachodniopomorskiego, w porównaniu z 32,5% respondentów z podkarpackiego). Politycy lokalni z Podkarpacia prawie jednogłośnie (w 95%) obawiają się wzrostu cen dóbr i usług. Na drugiej pozycji znalazła się obawa o niskie emerytury i renty lub ich brak (90% respondentów), zaś na trzeciej – spadek zdolności do oszczędzania gospodarstw domowych (87% respondentów). Zagrożenia te pokrywają się również z obawami samorządowców z Pomorza Zachodniego, ale odsetek odpowiedzi twierdzących respondentów nie przekracza 80%. Najniżej ocenione zagrożenia dotyczą zastąpienia pracowników przez sztuczną inteligencję (co trzeci respondent z województwa podkarpackiego i niespełna 40% respondentów z województwa zachodniopomorskiego) oraz negatywne skutki przyjęcia euro w Polsce, czego obawia się 42,5% respondentów z Podkarpacia i 40,6% respondentów z Pomorza Zachodniego.

Wykres 6.6. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych – suma odpowiedzi „tak” i „raczej tak”, Podkarpacie *vs.* Pomorze Zachodnie

Źródło: opracowanie własne.

6.2. Wnioski 2025 rok

Patriotyzm gospodarczy pełni rolę silnej normy deklaratywnej szczególnie wśród polityków lokalnych miast Podkarpacia, a w mniejszym stopniu samorządowców z Pomorza Zachodniego. Z powyższych danych wnioskować można, że sami politycy lokalni czują się patriotami gospodarczymi, ponieważ deklarują, że w swoich działaniach kierują się patriotyzmem gospodarczym. Ci sami samorządowcy nie mają zaś pewności co do tego, czy mieszkańcy ich miast są patriotami gospodarczymi.

Dominującymi przejawami patriotyzmu gospodarczego są: uczciwe płacenie podatków, prowadzenie prac badawczo-rozwojowych w Polsce, promowanie lokalnych marek, budowanie tożsamości gospodarczej miasta i regionu (w każdym z przypadków powyżej 90% twierdzących odpowiedzi, zarówno samorządowców z podkarpackiego, jak i zachodniopomorskiego). Z kolei zmienne takie jak: ograniczenie napływu zagranicznych firm i ich produktów w celu ochrony krajowych przedsiębiorców, preferowanie prac w przedsiębiorstwach krajowych, pobieranie paragonu przy zakupach, nie zawsze są postrzegane przez polityków lokalnych jako przejawy patriotyzmu gospodarczego. Może to oznaczać silne powiązanie patriotyzmu gospodarczego z patriotyzmem lokalnym w odbiorze społecznym. Czynniki takie jak płacenie podatków, promowanie lokalnych marek czy tożsamość gospodarcza miasta i regionu mają bardzo silne konotacje związane z budowaniem własnej „małej ojczyzny”. Podatki, szczególnie PIT, są podstawą utrzymania lokalnego samorządu i znaczącym źródłem finansowania inwestycji. Nie przez przypadek wiele gmin w Polsce prowadzi rokrocznie kampanie promocyjne dotyczące płacenia podatków w miejscu zamieszkania. Lokalne marki i tożsamość regionalna oparta na dominujących sektorach gospodarki wiąże się z jednej strony z poczuciem dumy, z drugiej – z tworzeniem dobrobytu i promowaniem sukcesu lokalnych przedsiębiorców. Równolegle, czynniki takie jak ograniczanie napływu obcego kapitału i ochrona krajowych przedsiębiorstw przypisywana jest raczej na poziomie polityki krajowej. Oczekiwanie wydania paragonów przy zakupach natomiast służy przede wszystkim skuteczniejszemu pobieraniu podatku od wartości dodanej VAT, który jest źródłem dochodu budżetu centralnego. Reasumując, respondenci, jako zachowania świadczące o patriotyzmie gospodarczym, wskazywali te wpływające na wzrost gospodarki lokalnej/regionalnej i przyrost dochodów samorządów, z mniejszą częstotliwością opowiadali się za zachowaniami wpływającymi na gospodarkę krajową i budżet centralny.

Co ciekawe, w większości przypadków poczucie zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście wśród polityków lokalnych z podkarpackiego jest wyższe niż u polityków lokalnych z zachodniopomorskiego w przypadku 12 na 14 zagrożeń, a czasami o 30% jak w przypadku wzrostu bezrobocia. Politycy lokalni przede wszystkim obawiają się inflacji, spadku zdolności do oszczędzania gospodarstw domowych, niskich emerytur i rent lub ich braku, przy czym obawy te są wyższe u samorządowców z Podkarpacia. Wyższe obawy ekonomiczne samorządowców z Podkarpacia mogą być tłumaczone lokalizacją bliższego i realnego teatru działań wojennych i związanym z tym wyższym ryzykiem inwestycyjnym. „Militaryzacja” regionu, który stał się hubem wsparcia wojskowego dla walczącej Ukrainy, ograniczyło lub utrudniło pewne obszary tradycyjnej, regionalnej gospodarki, np. wymiany transgranicznej. W porównaniu międzyregionalnym zatem, sytuacja Pomorza Zachodniego rysuje się jako znacznie bardziej stabilna.

W 2025 roku w badaniach jakościowych, wywiadach z radnymi miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia zmodyfikowano pytania dotyczące tożsamości gospodarczej. Uzasadnieniem takiej decyzji było to, że taka tożsamość wykuwa się latami, wręcz dekadami. Prawdopodobieństwo, że po roku zmieni się nastawienie radnych badanych miast w obszarach związanych z kluczowymi sektorami gospodarki dla miasta bądź kierunkami rozwoju społeczno-gospodarczego, jest relatywnie niewielkie. W konsekwencji badacze postanowili skupić się na innych zagadnieniach, bardziej wrażliwych na upływ czasu niż właśnie tożsamość gospodarcza. W wypowiedziach na temat poczucia patriotyzmu, sporadycznie pojawiały się odniesienia do patriotyzmu gospodarczego, co należy jednak uznać za tożsame z wypowiedziami uzyskanymi w 2024 roku.

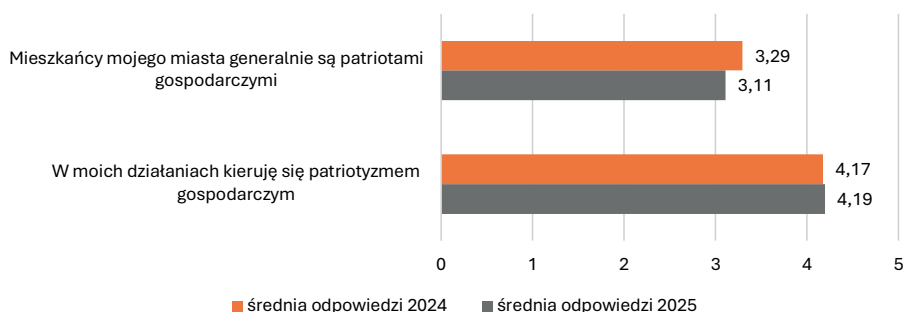
6.3. Porównanie z wynikami 2024 roku

Dokonując analizy porównawczej postrzegania patriotyzmu gospodarczego oraz zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego wśród lokalnych polityków miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego w latach 2024–2025, można zauważyć, że:

1. Deklaratywne poczucie patriotyzmu gospodarczego przez samorządowców nie zmieniło się, jak również postrzeganie postaw patriotyzmu gospodarczego wśród mieszkańców ich miast (nieznaczny spadek w 2025 r., zob. wykres 6.7).
2. Nie zaobserwowano zmian w ocenie przejawów patriotyzmu gospodarczego, co utwierdza w przekonaniu co do ich percepcji (podważa „chwilowy” trend).
3. Zaszły zmiany w odczuciu zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście. W 2025 roku we wszystkich 13 przypadkach zagrożeń ich ogólna ocena

spadła (uśredniając oceny samorządowców zarówno z województwa podkarpackiego, jak i zachodniopomorskiego), przy czym spadek ten wynika głównie z odpowiedzi polityków lokalnych z Pomorza Zachodniego (obawy zmniejszyły się we wszystkich przypadkach), a nie Podkarpacia (w 4 przypadkach zagrożeń zanotowano wzrost).

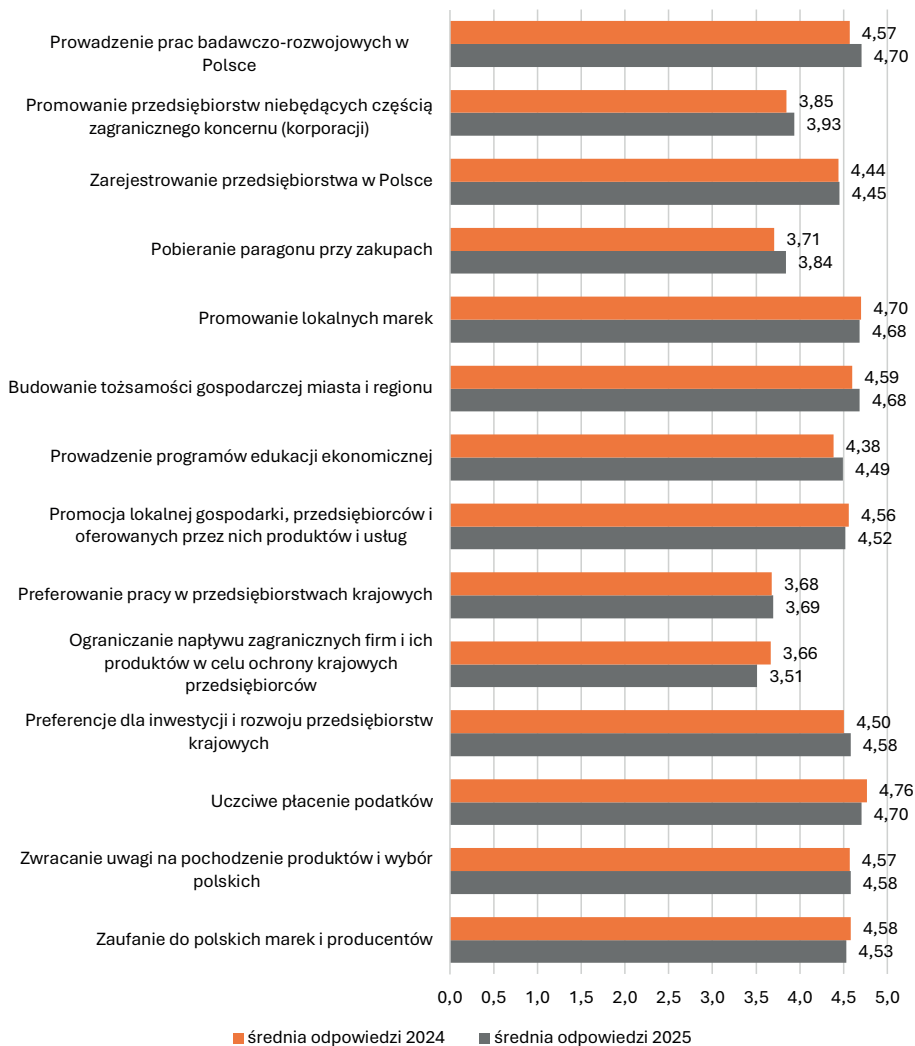
Na wykresie 6.7 przedstawiono deklaracje polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego dotyczące kierowania się w swoich działaniach patriotyzmem lokalnym. Średnia odpowiedzi w 2025 roku minimalnie wzrosła w stosunku do deklaracji z 2024 roku. Zgodnie z przyjętą konwersją odpowiedzi, 4 oznacza „raczej tak”, zaś 5 – „tak”, co pozwala stwierdzić, że samorządowcy uważają się za patriotów gospodarczych i postawa ta nie uległa zmianie w badanych latach. Nie zaobserwowano również znaczących zmian w ocenie mieszkańców miast jako patriotów gospodarczych – zarówno w 2024, jak i 2025 roku średnia odpowiedzi wyniosła niewiele ponad 3, co zgodnie ze skalą oznacza „ani tak, ani nie”.

Wykres 6.7. Deklaracje polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego dotyczące patriotyzmu gospodarczego – średnia odpowiedzi 2024 vs. 2025 rok

Źródło: opracowanie własne.

Na wykresie 6.8. zaprezentowano średnie odpowiedzi udzielone przez lokalnych polityków miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego dotyczące przejawów patriotyzmu gospodarczego w 2024 oraz 2025 roku. Biorąc pod uwagę nieznaczne różnice, nieprzekraczające 0,15 (w skali 1–5) można wnioskować, że postrzeganie patriotyzmu gospodarczego przez badanych samorządowców w latach 2024–2025 nie zmieniło się.

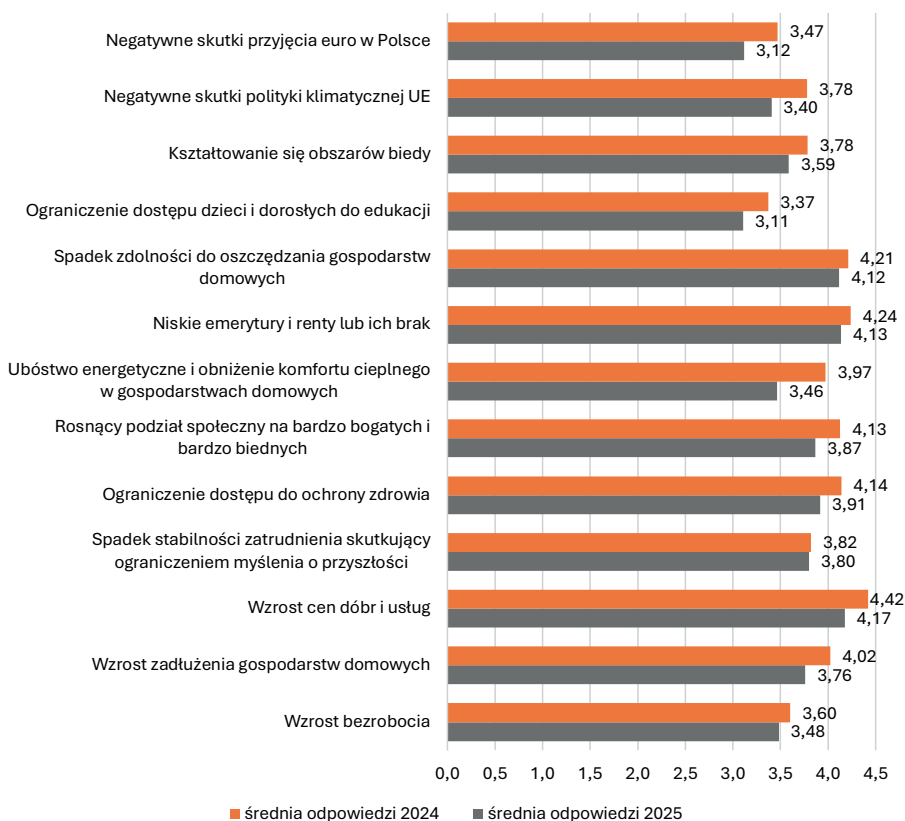

Wykres 6.8. Przejawy patriotyzmu gospodarczego – średnia odpowiedzi 2024 vs. 2025 rok

Źródło: opracowanie własne.

Dane na wykresie 6.9 ukazują różnice w obawach dotyczących bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście lokalnych polityków z województwa podkarpackiego i województwa zachodniopomorskiego w latach 2024–2025. We wszystkich 13 przypadkach zagrożeń, średnia odpowiedzi zmniejszyła się w 2025 roku w porównaniu do

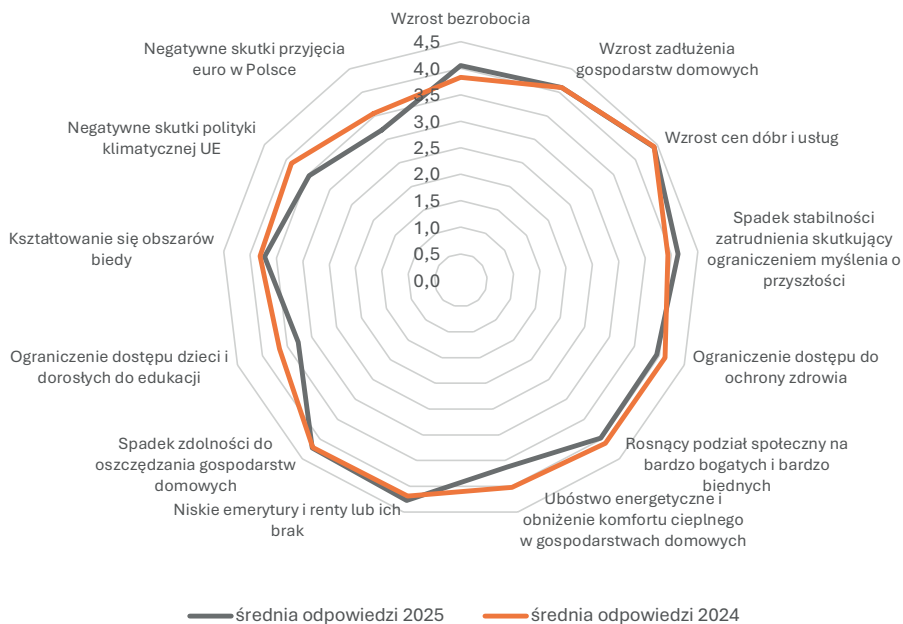
2024 roku. Oznacza to, że obawy samorządowców o charakterze ekonomicznym zmalały przez rok. Największy spadek dotyczy zagrożeń takich jak: ubóstwo energetyczne i obniżenie komfortu cieplnego w gospodarstwach domowych (spadek o 0,51), negatywne skutki polityki klimatycznej UE (spadek o 0,37), negatywne skutki przyjęcia euro w Polsce (spadek o 0,35). Dominujące zaś obawy z 2024 roku utrzymały swoją pozycję również w 2025 roku i niezmiennie należą do nich: wzrost cen dóbr i usług, niskie emerytury i renty lub ich brak, spadek zdolności do oszczędzania gospodarstw domowych (średnia odpowiedzi w latach 2024–2025 powyżej 4).

Wykres 6.9. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego – średnia odpowiedzi 2024 vs. 2025 rok

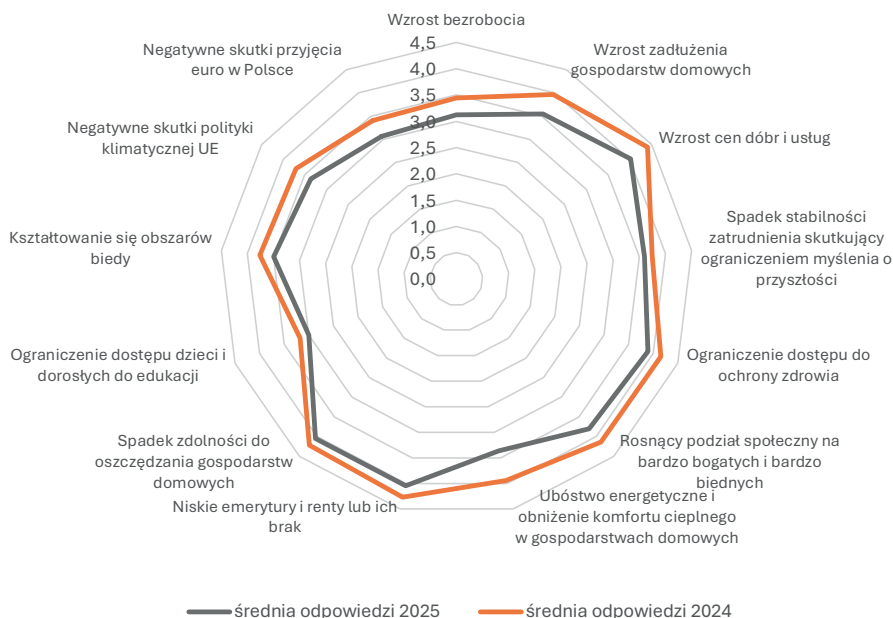
Źródło: opracowanie własne.

Dodatkowo porównując zmiany w obszarze postrzegania zagrożeń ekonomicznych w mieście przez lokalnych polityków Podkarpacia (wykres 6.10) i Pomorza Zachodniego (wykres 6.11) w latach 2024–2025 w podziale na wskazane województwa, zauważyć można, że obawy te zmniejszyły się wśród samorządowców z zachodniopomorskiego, a także w 7 przypadkach zagrożeń (na 13) wśród samorządowców z podkarpackiego. W 2025 roku (w porównaniu z 2024 r.) w ocenie polityków lokalnych Podkarpacia wzrosły obawy dotyczące: wzrostu bezrobocia, spadku stabilności zatrudnienia skutkującym ograniczeniem myślenia o przyszłości, niskich emerytur i rent lub ich braku, spadku zdolności do oszczędzania gospodarstw domowych. W odniesieniu do zagrożeń, takich jak wzrost cen dóbr i usług oraz wzrost zadłużenia gospodarstw domowych nie wystąpiły zmiany w ich ocenie przez samorządowców z podkarpackiego. Inflacja pozostaje dominującą obawą w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego samorządowców z Podkarpacia.

Wykres 6.10. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych miast Podkarpacia – średnia odpowiedzi 2024 vs. 2025 rok

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 6.11. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych miast Pomorza Zachodniego – średnia odpowiedzi 2024 vs. 2025 rok

Źródło: opracowanie własne.

6.4. Podsumowanie

Projekt badawczy – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego*, w ramach którego zrealizowano badania – podstawę do przygotowania niniejszej monografii, przygotowano w celu wyjaśnienia hipotez badawczych. W bieżącym rozdziale omówiono wyniki badań zrealizowanych w 2024 i 2025 roku w odniesieniu do następujących hipotez:

H1 – Stosunek do patriotyzmu polityków lokalnych miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia jest zróżnicowany.

H3a – Wyższy stopień obaw o charakterze ekonomicznym jest skorelowany z większym poczuciem patriotyzmu gospodarczego.

H5 – W latach 2024–2025 zarówno stosunek do patriotyzmu, jak i wskazywane zagrożenia przez polityków lokalnych będą podlegały ewolucji w zależności od nasilenia czynników endemicznych i egzogenicznych.

H6 – Z uwagi na inną charakterystykę postaw politycznych i religijnych na Podkarpaciu i Pomorzu Zachodnim można zakładać występowanie innych, typowych dla obydwu regionów wzorców patriotyzmu.

W odniesieniu do hipotezy badawczej H1 należy uznać, że w odniesieniu do tej części patriotyzmu lokalnego, który jest powiązany z patriotyzmem gospodarczym, nie wykazano istotnych różnic między politykami lokalnymi miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia. Badani radni wybranych do projektu regionów w analogicznym stopniu identyfikują się jako patrioci gospodarczy, a także analogicznie oceniają mieszkańców reprezentowanych przez siebie miast. Hipoteza o zróżnicowanym stosunku do patriotyzmu lokalnego, jednak wyłącznie w wymiarze gospodarczym, radnych miast badanych regionów nie znalazła zatem potwierdzenia w przeprowadzonych badaniach, a uzyskane wyniki nie zmieniły się w badanych okresach.

W przypadku hipotezy H3a należy zaznaczyć, że istnieje słaba dodatnia zależność, o czym świadczy wynik korelacji zaprezentowany w poniższej tabeli.

Tabela 6.1. Korelacja porządku rang Spearmana

Zmienna	Korelacja porządku rang Spearmana Oznaczone współczynniki korelacji są istotne z $p < 0,05000$	
	w moich działaniach kieruję się patriotyzmem gospodarczym	średnia obaw ekonomicznych
W moich działaniach kieruję się patriotyzmem gospodarczym	1,000000	0,280901
Średnia obaw ekonomicznych	0,280901	1,000000

Źródło: opracowanie własne.

Należy jednak podkreślić, że siła korelacji jest niewielka, tym samym nie jest możliwe jednoznaczne rozstrzygnięcie o konieczności podtrzymania lub odrzuceniu hipotezy badawczej. Jest to zatem obszar wymagający dalszych badań i obserwacji wykraczających poza zakres terytorialny i czasowy projektu.

W trakcie realizowanych badań ilościowych i jakościowych zaobserwowano zmiany w postrzeganiu zagrożeń gospodarczych w miastach zarówno Podkarpacia, jak i Pomorza Zachodniego. Wpływ na to miały warunki endogeniczne i egzogeniczne wynikające z zachodzących procesów regionalnych związanych z realizowanymi inwestycjami infrastrukturalnymi i gospodarczymi. Znaczenie miało również „oswojenie” się respondentów z warunkami „wojennymi” wynikającymi z sytuacji za wschodnią granicą Polski. Należy zatem jednoznacznie wskazać, że hipotezę H5 należy podtrzymać.

Podjęto również analizę wzorców patriotyzmu gospodarczego wśród badanych radnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego. Wyniki badań w tym przypadku są jednoznaczne – nie zidentyfikowano żadnych istotnych wzorców w postrzeganiu postaw związanych z patriotyzmem gospodarczym i pod tym względem nie występuje zróżnicowanie regionalne. Zatem hipotezę H6, w zakresie w jakim dotyczy ona patriotyzmu gospodarczego, należy odrzucić.

Rozdział 7

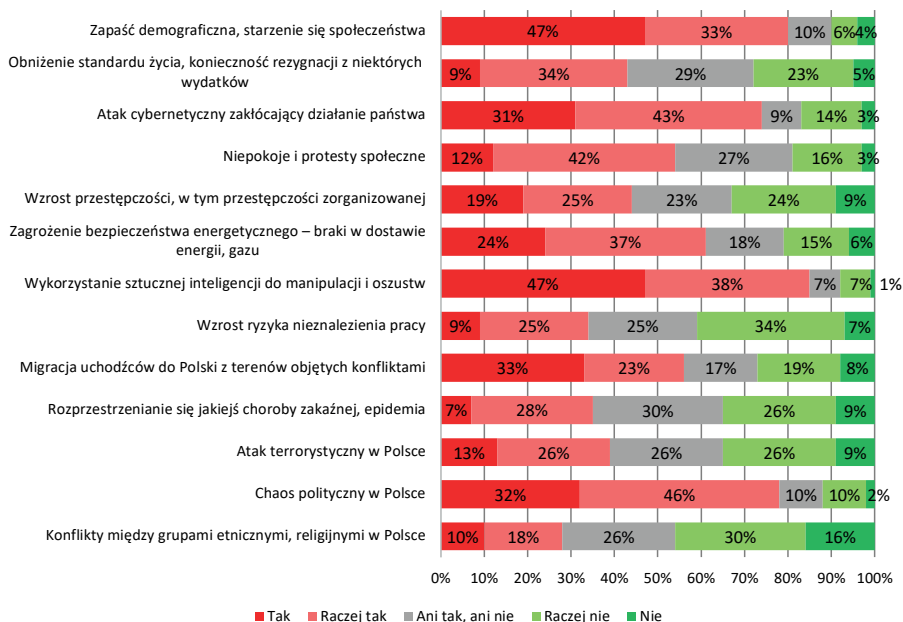
Zagrożenia bezpieczeństwa „dziś i jutro”

7.1. Zagrożenia w badaniu ilościowym

W XXI wieku ważnym elementem, umożliwiającym długoterminowe i prawidłowe funkcjonowanie państwa i społeczeństwa jest odpowiednia ocena potencjalnych zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego. Właściwa identyfikacja możliwych niebezpieczeństw, przewidywanie momentu ich pojawienia się oraz prognozowanie intensywności negatywnych zjawisk stanowią kluczowe aspekty polityki bezpieczeństwa. Postawy dojrzałego patriotyzmu mogą występować w różnych wymiarach wraz z troską o bezpieczeństwo państwa.

W najbliższej okolicy Polski szczególną uwagę zwraca konflikt na Ukrainie, który generuje ryzyko militarne oraz pośrednio wpływa na bezpieczeństwo energetyczne i cybernetyczne, wywołując działania o charakterze hybrydowym. Sytuacja geopolityczna staje się coraz bardziej złożona i napięta; trwające konflikty na Bliskim Wschodzie oraz rywalizacja interesów głównych mocarstw, takich jak USA, Chiny czy państwa europejskie, dodatkowo komplikują globalny układ sił. Istotnym zjawiskiem są również ruchy migracyjne, często mające nielegalny charakter. Czynniki wewnętrzne, takie jak sytuacja polityczna, kampania wyborcza, prowadzą do pogłębiania społecznych podziałów, dodatkowo przyczynia się do ich generowania rozwój nowych technologii, ze szczególnym uwzględnieniem narzędzi bazujących na sztucznej inteligencji, które mogą wspierać, ale też stanowić zagrożenie.

Lokalne elity polityczne, zwłaszcza radni miejscy – często będący też liderami opinii społecznej, odgrywają poważną rolę w identyfikowaniu potencjalnych zagrożeń. W trakcie drugiej tury badań w anonimowym kwestionariuszu ankiety ponownie pojawiło się pytanie dotyczące zagrożeń – *Jak Pani/Pan sądzi, co i w jakim stopniu może w najbliższym czasie stanowić realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski?* Na wykresie 7.1 zaprezentowano postrzeganie zagrożeń państwa w opiniach respondentów.

Wykres 7.1. Zagrożenia bezpieczeństwa państwa

Źródło: opracowanie własne.

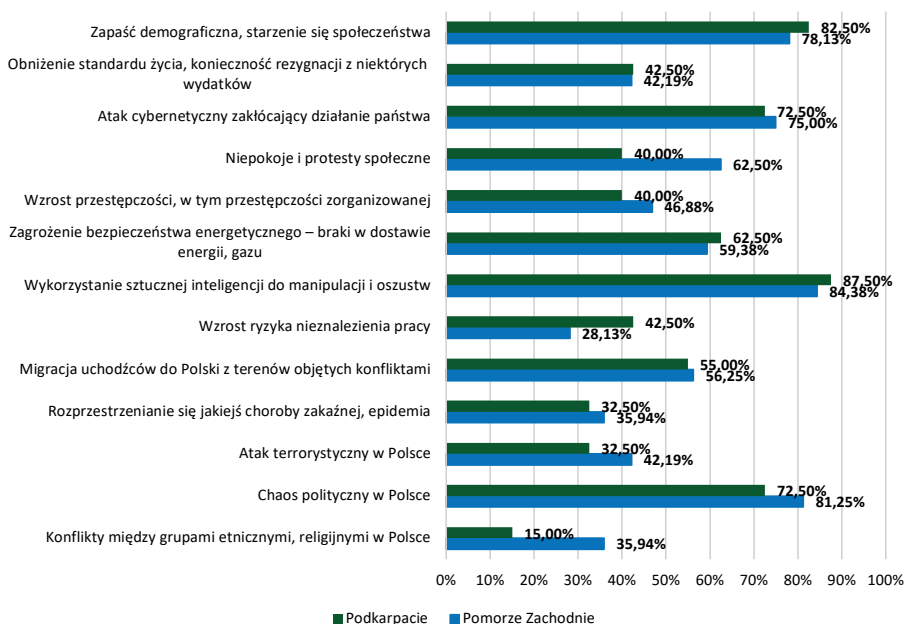
Radni z wybranych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego wskazali na trzy najważniejsze zagrożenia, mogące realnie zagrażać bezpieczeństwu państwa w najbliższym czasie. Wykorzystywanie sztucznej inteligencji do manipulacji i oszustw – na tego typu niebezpieczeństwo wskazało aż 85% ankietowanych. Równie ważnym zagadnieniem jest zapaść demograficzna, starzenie się społeczeństwa – 80% odpowiedzi twierdzących (suma „tak” i „raczej tak”). Ostatnim bardzo często zaznaczanym przez polityków lokalnych zagrożeniem był chaos polityczny (78% odpowiedzi „tak” i „raczej tak”). Warto dodać, że w przypadku wyżej wymienionych zagrożeń odsetek wskazań negatywnych (suma odpowiedzi „raczej nie” i „nie”) w wyżej wymienionych przypadkach ukształtował się na poziomie: 8%, 10% i 12%.

W opinii polityków lokalnych Podkarpacia i Pomorza Zachodniego równie groźnym zagadnieniem, choć budzącym nieco mniejsze obawy, był atak cybernetyczny zakłócający działanie państwa – 3/4 ankietowanych zaznaczyło odpowiedzi twierdzące. Następnie zagrożenie utraty bezpieczeństwa energetycznego – braki w dostawie energii, gazu (61% – „tak” i „raczej tak”). Podobny rozkład opcji odpowiedzi twierdzących dotyczył: migracji uchodźców do Polski z terenów objętych konfliktami oraz niepokojów i protestów społecznych (odpowiednio 56% i 54%). W dalszej kolejności

44% respondentów obawiało się wzrostu przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej, a 43% osób wskazywało jako zagrożenie obniżenia standardu życia, konieczność rezygnacji z niektórych wydatków.

Najmniejsze zagrożenie dla państwa radni miejscy z Podkarpacia i Pomorza Zachodniego upatrywali w konfliktach między grupami etnicznymi, religijnymi w Polsce. To jeden z dwóch rodzajów zagrożeń, gdzie odsetek odpowiedzi negatywnych był wyższy niż wskazań pozytywnych – odpowiednio 46% i 28%. Drugim tego typu zagrożeniem był wzrost ryzyka nieznaledzenia pracy – 41% ankietowanych zaznaczało odpowiedzi „raczej nie” i „nie”, a 34% odpowiedzi pozytywne. Respondenci nie dostrzegali również znaczącego niebezpieczeństwa w ewentualnej epidemii (rozprzestrzenianiu się jakiejś choroby zakaźnej) – 35% ankietowanych negowało takie zagrożenie przy identycznym odsetku odpowiedzi twierdzących. Podobnie – minimalnie więcej zaznaczeń twierdzących od zaprzeczających (39% do 35%) – dotyczyło ataku terrorystycznego.

W identyfikacji różnic w percepcji zagrożeń bezpieczeństwa państwa przez radnych z badanych miasta Podkarpacia i Pomorza Zachodniego było zestawienie procentowego udziału odpowiedzi twierdzących na poszczególne zagrożenia w podziale na dwa regiony, co zaprezentowano na wykresie 7.2.

Wykres 7.2. Zagrożenia bezpieczeństwa państwa – odsetek odpowiedzi twierdzących

Źródło: opracowanie własne.

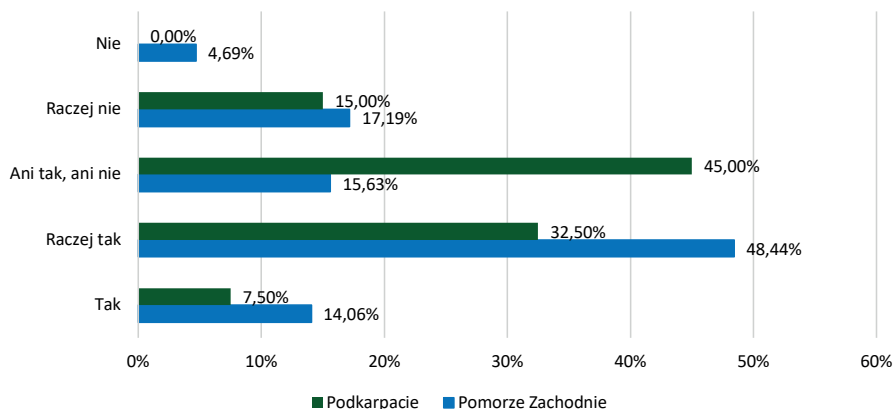
Analiza zaprezentowanych danych pozwala zauważyć, że największe różnice w postrzeganiu zagrożeń bezpieczeństwa państwa wystąpiły w odniesieniu do niepokojów społecznych oraz konfliktów między grupami etnicznymi i religijnymi. Odsetek odpowiedzi twierdzących na Pomorzu Zachodnim wynosił odpowiednio 62,50% – więcej o 22,5 p.p. w porównaniu z Podkarpaciem oraz 35,94% – więcej o 20,94 p.p. W przypadku zagrożeń o charakterze społecznym, wyraźnie większe obawy występowały wśród zachodniopomorskich radnych. Trzecia pod względem wielkości różnica – 14,37 p.p. dotyczyła wzrostu ryzyka nieznalesienia pracy. W tym przypadku to politycy lokalni z miast podkarpackich (42,50% – „tak” + „raczej tak”) częściej wskazywali na to zagrożenie niż radni z Pomorza Zachodniego (28,13%).

Chaos polityczny w Polsce stanowił zagrożenie dla większości respondentów, choć większe obawy odnotowano na Pomorzu Zachodnim (81,25%) niż na Podkarpaciu (72,5%) – różnica 8,75 p.p. Podobną dysproporcję (9,69 p.p.) odpowiedzi zaobserwowano we wskazaniach na zagrożenie atakiem terrorystycznym – w zachodniopomorskich miastach (42,19%), a w podkarpackich (32,50%). Okazało się ponadto, że 46,88% radnych miejskich z Pomorza Zachodniego upatrywało zagrożenia we wzroście przestępczości (w tym przestępczości zorganizowanej), czyli o 6,88 p.p. więcej niż na Podkarpaciu.

W pozostałych rodzajach niebezpieczeństw różnice wyniosły mniej niż 5 p.p. Radni z badanych miast obu regionów byli zgodni, co do niebezpieczeństwa wykorzystania sztucznej inteligencji do manipulacji i oszustw (aż 87,50% wskazań twierdzących na Podkarpaciu i 84,38% – na Pomorzu Zachodnim). Zapaść demograficzna była wskazywana przez 82,50% podkarpackich radnych, czyli o 4,38 p.p. częściej niż wśród zachodniopomorskich polityków lokalnych. Podobnie bezpieczeństwo energetyczne (braki w dostawie energii, gazu) – 62,50% wskazań twierdzących na Podkarpaciu (więcej o 3,12 p.p. niż na Pomorzu Zachodnim).

Zachodniopomorscy politycy lokalni nieco bardziej niż podkarpacki radni wśród zagrożeń wskazywali na: atak cybernetyczny (75% do 72,5% odpowiedzi twierdzących), migrację uchodźców do Polski z terenów objętych konfliktami (56,25% do 55%) oraz rozprzestrzenianie się jakiegś choroby zakaźnej, epidemii (35,94% do 32,50%).

Bardziej szczegółowa analiza na podstawie procentowego rozkładu opcji odpowiedzi ankietowanych z dwóch regionów może dostarczyć kolejnych wniosków. Na wykresach 7.3, 7.4, 7.5 zaprezentowano rozkłady tych opcji odpowiedzi dotyczących zagrożeń, w których odnotowano największe różnice.

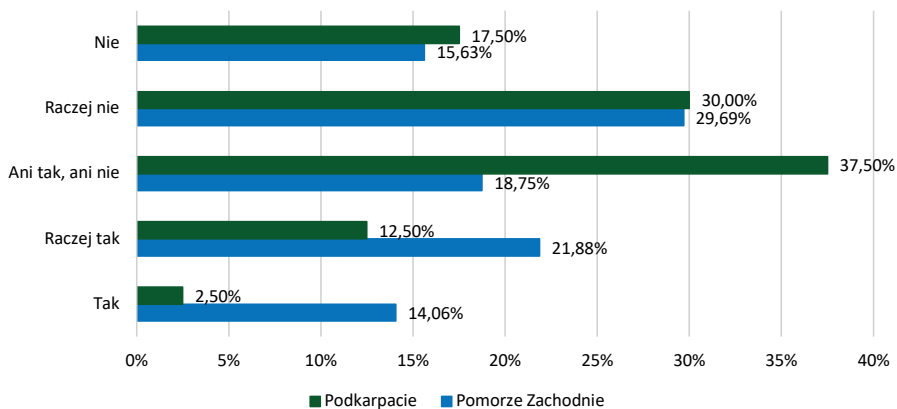

Wykres 7.3. Niepokoje i protesty społeczne – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach

Źródło: opracowanie własne.

Niepokoje i protesty społeczne w percepcji polityków lokalnych Pomorza Zachodniego – o czym wspomniano powyżej przy opisie różnic w odpowiedziach twierdzących – wskazywane przez ponad 60% respondentów (odpowiedzi „tak” – 14,06%, „raczej tak” – 48,44%). Radni z Podkarpacia wyrażali obawy w mniejszym stopniu – tylko 40% wskazań twierdzących („tak” – 7,50%, „raczej tak” – 32,50%). Największą różnicę – aż 29,37 p.p. – odnotowano wśród osób niezdecydowanych, w miastach podkarpackich było ich aż 45%. Negowanie zagrożenia niepokojami i protestami społecznymi kształtowało się na bardziej zbliżonym poziomie w obu regionach (różnica 6,88 p.p.), choć należy podkreślić, że odpowiedzi „nie” było 4,69% na Pomorzu Zachodnim przy ich braku na Podkarpaciu.

Na wykresie 7.4 przedstawiono strukturę odpowiedzi dla kolejnego zagrożenia i odmiennym postrzeganiu go w dwóch regionach (konflikty między grupami etnicznymi i religijnymi).

Wykres 7.4. Konflikty między grupami etnicznymi, religijnymi w Polsce – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach

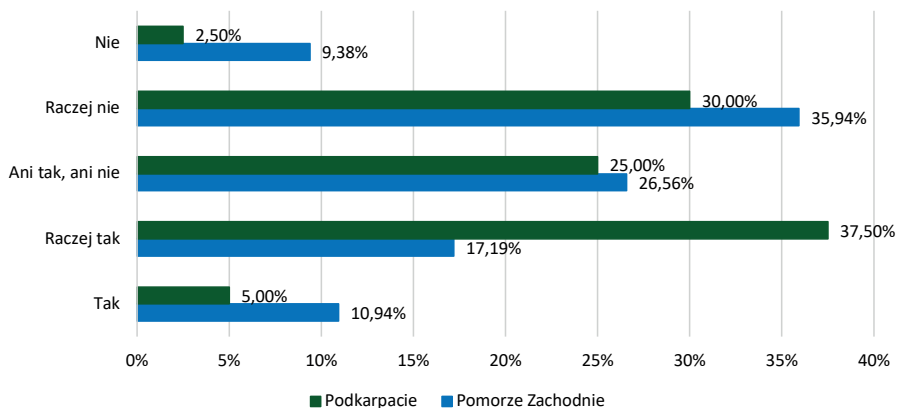
Źródło: opracowanie własne.

W przypadku zagrożenia konfliktami między grupami etnicznymi, religijnymi 14,06% ankietowanych z Pomorza Zachodniego udzieliło odpowiedzi „tak”, a 21,88% - „raczej tak” (na Podkarpaciu było to odpowiednio 2,50% i 12,50% wskazań). Podobnie jak w odniesieniu do niepokojów i protestów społecznych – wyraźnie bardziej na to zagrożenie wskazywali radni z miast zachodniopomorskich. Różnica dla opcji „tak” (11,56 p.p.) i dla opcji „raczej tak” (9,38 p.p.) uwidoczniła tym samym łączną dysproporcję we wskazaniach twierdzących na poziomie 20,94 p.p. Blisko co piąta osoba na Pomorzu Zachodnim oraz co trzecia na Podkarpaciu była niezdeterminowana – co skutkowało różnicą 18,75 p.p. odpowiedzi „ani tak, ani nie”. Odpowiedzi negatywne zaznaczano w dwóch regionach na bardzo podobnym poziomie (minimalnie częściej na Podkarpaciu) – 30% odpowiedzi „raczej nie” (różnica wyniosła jedynie 0,31 p.p.) i 17,50% odpowiedzi „nie” (różnica – 1,88 p.p.).

Strukturę odpowiedzi dotyczącą wzrostu ryzyka nieznaledzenia pracy – kolejnego zagrożenia o zróżnicowanym postrzeganiu przez polityków lokalnych obydwu regionów – przedstawiono na wykresie 7.5.

Z danych zaprezentowanych na poniższym wykresie wynika, że wzrost ryzyka nieznaledzenia pracy budził większe obawy wśród polityków lokalnych Podkarpacia. Wprawdzie odpowiedzi „tak” udzieliło dwa razy więcej radnych z Pomorza Zachodniego (10,94% do 5,00%), ale już wskazań „raczej tak” było zdecydowanie więcej na Podkarpaciu (37,50% wobec 17,19%). Generalnie więc – biorąc pod uwagę sumę odpowiedzi twierdzących – to podkarpaccy ankietowani częściej (różnica 14,38 p.p.)

wskazywali na to zagrożenie. Warto też zauważyć, że o ile dwa wcześniejsze zagrożenia natury społecznej (protesty oraz konflikty) budziły większe obawy na Pomorzu Zachodnim, to wzrost ryzyka nieznaledzenia pracy (zagrożenie o charakterze ekonomicznym) zdecydowanie częściej występowało na Podkarpaciu.

Wykres 7.5. Wzrost ryzyka nieznaledzenia pracy – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach

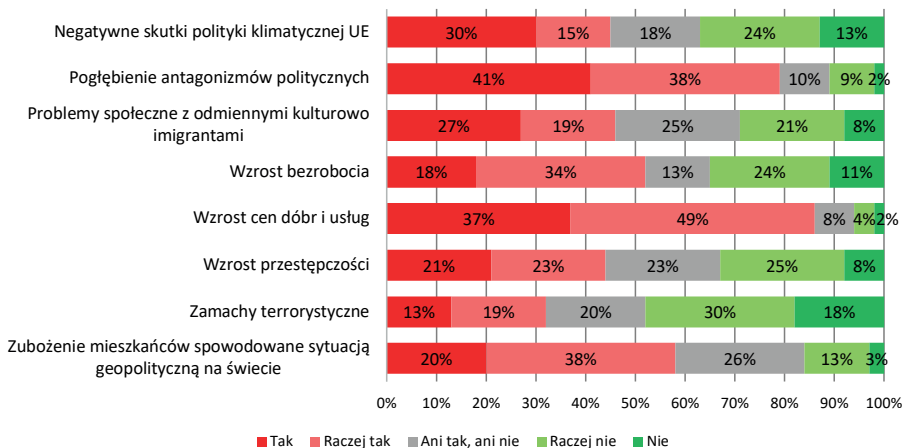
Źródło: opracowanie własne.

Odsetek osób niezdecydowanych w dwóch regionach był prawie identyczny, minimalnie wyższy (o 1,56 p.p.) na Pomorzu Zachodnim. Rozkład odpowiedzi negujących wzrost ryzyka takiego zagrożenia również był zróżnicowany. Odpowiednio 30,00% i 2,50% radnych z Podkarpacia udzieliło odpowiedzi odpowiednio „raczej nie” i „nie”. Z kolei na Pomorzu Zachodnim odsetek takich osób był większy (35,94% – „raczej nie”, 9,38% – „nie”). Łącznie różnica we wskazaniach negatywnych wyniosła 12,81 p.p.

Co ciekawe, można jeszcze zauważyć, że u zachodniopomorskich polityków lokalnych odsetek odpowiedzi negujących był większy od odsetka odpowiedzi twierdzących (45,31% do 28,13%), co wskazuje na brak obaw. I odwrotnie, wśród podkarpaccich radnych generalnie mniej było wskazań odpowiedzi „nie” i „raczej nie” niż „raczej tak” i „tak” (32,50% do 42,50%).

Polityków lokalnych poproszono o wyrażenie opinii nie tylko dotyczących zagrożenia bezpieczeństwa państwa w najbliższym czasie (co powyżej omówiono), lecz również o prognozę tego, co może zagrażać miastom w przyszłości. W kwestionariuszu ankiety pojawiło się pytanie: *Jakie Pani/Pana zdaniem zagrożenia mogą wystąpić w mieście w przyszłości (do 5 lat)?* Zestawienie opinii na temat przyszłych zagrożeń

bezpieczeństwa w skali mikro (miasto) w percepcji radnych zaprezentowano na wykresie 7.6.

Wykres 7.6. Zagrożenia bezpieczeństwa miasta w przyszłości

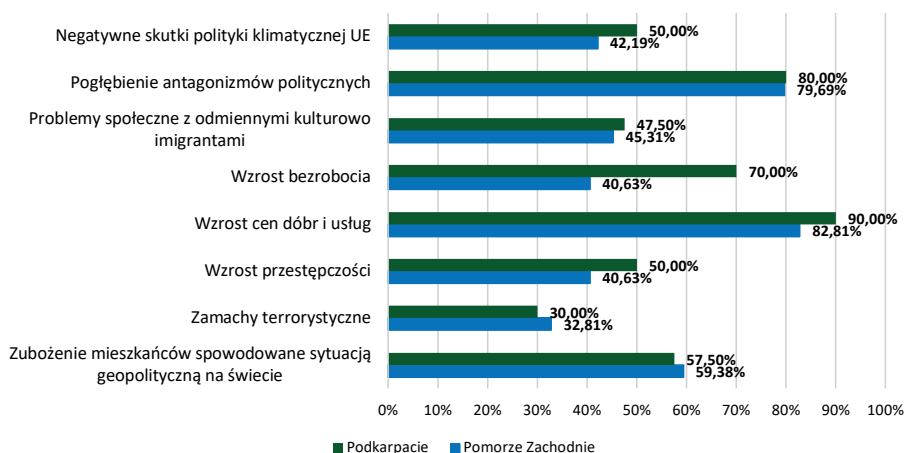
Źródło: opracowanie własne.

Predykcja radnych z badanych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego dotyczyła przede wszystkim wzrostu cen dóbr i usług. Odpowiedzi twierdzących udzieliło aż 86% ankietowanych, przy jedynie 6% wskazań negujących. Równie wysoki poziom obaw wzbudziło zagrożenie pogłębienia antagonizmów politycznych – 79% wskazań „tak” i „raczej tak” przy 11% odpowiedzi „raczej nie” i „nie”. Relatywnie znaczący poziom obaw wzbudzało zubożenie mieszkańców spowodowane sytuacją geopolityczną na świecie, na co wskazało 58% respondentów, przy 26% osób niezdeterminowanych oraz 16% negujących możliwość wystąpienia tego zagrożenia. Wzrost bezrobocia (52% odpowiedzi „tak” i „raczej tak”) również niepokoił polityków lokalnych, choć różnice między regionami są w tym przypadku najbardziej dostrzegalne, co szczególnie omówiono w dalszej części.

Pozostałe rodzaje zagrożeń wzbudzają niepokoje na bardzo podobnym, średnim poziomie, czyli niewiele mniej niż połowa ankietowanych udzieliła odpowiedzi twierdzących. Dotyczyło to: problemów społecznych z odmiennymi kulturowo imigrantami (46%), negatywnych skutków polityki klimatycznej UE (45%), wzrostu przestępczości (44%). Wyjątek stanowiły zamachy terrorystyczne, które nie wzbudziły aż tak znaczących obaw radnych miejskich. W tym przypadku większy odsetek osób negował

to zagrożenie (aż 18% – „nie” i 30% – „raczej nie”) niż na nie wskazywał (13% – „tak” oraz 19% – „raczej tak”).

Postrzeganie przyszłych zagrożeń (perspektywa do 5 lat) w miastach może się różnie kształtować ze względu na region. Na wykresie 7.7 przedstawiono rozkład odpowiedzi twierdzących na poszczególne rodzaje zagrożeń w podziale na Podkarpacie i Pomorze Zachodnie.

Wykres 7.7. Zagrożenia bezpieczeństwa miasta w przyszłości – odsetek odpowiedzi twierdzących w dwóch regionach

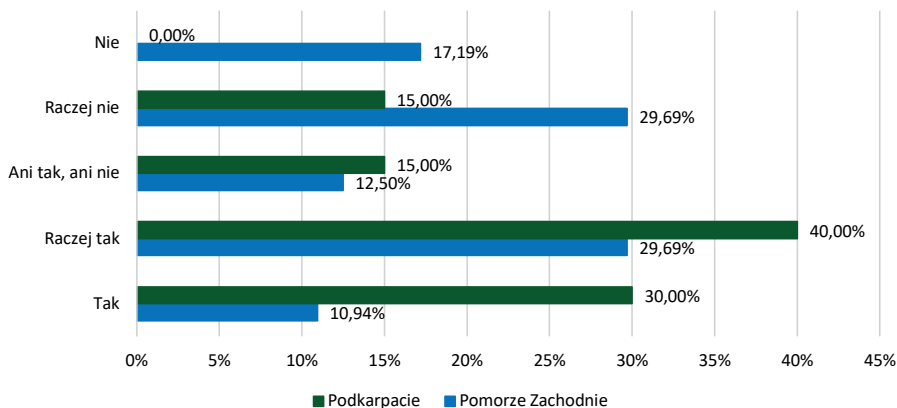
Źródło: opracowanie własne.

Na powyższym zestawieniu wyników widać, że w odniesieniu do największego zagrożenia – wzrostu cen dóbr i usług – zauważalnie większe obawy wystąpiły na Podkarpacie na poziomie 90% wskazań (różnica 7,19 p.p.). Niepokoje związane z pogłębieniem antagonizmów politycznych były na poziomie 80% i kształtowały się praktycznie identycznie – różnica między regionami wynosi jedynie 0,31 p.p.

W przypadku kolejnych, rzadziej wskazywanych zagrożeń, znaczące różnice między regionami, można zaobserwować w odniesieniu do negatywnych skutków polityki klimatycznej UE oraz wzrostu przestępczości – na każde z nich wskazywało 50% respondentów z Podkarpacia i było to o 7,81 p.p. (polityka klimatyczna UE) oraz o 9,37 p.p. (przestępczość) więcej niż na Pomorzu Zachodnim.

Zdecydowanie największa różnica między podkarpackimi a zachodniopomorskimi radnymi dotyczyła predykcji zagrożenia wzrostu bezrobocia. 70% osób z Podkarpacia wskazało na to niebezpieczeństwo przy jedynie 40,63% zaznaczeń na Pomorzu

Zachodnim (różnica aż 29,37 p.p.). Ze względu na tak istotną różnicę, dokonano szczegółowej analizy rozkładu opcji odpowiedzi na podstawie danych zaprezentowanych na wykresie 7.8.

Wykres 7.8. Wzrost bezrobocia w przyszłości – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach

Źródło: opracowanie własne.

W perspektywie 5 lat na zagrożenie wzrostu bezrobocia w mieście wskazało na Podkarpaciu aż 70,00% radnych (30,00% – „tak”, 40,00% – „raczej tak”), podczas gdy na Pomorzu Zachodnim było to jedynie 40,63% (10,94% – „tak”, 29,69% – „raczej tak”). Równie znaczące różnice zaobserwowano w negowaniu tego zagrożenia. Tylko 15,00% podkarpackich respondentów zaznaczało odpowiedzi „raczej nie”, prawie dwa razy mniej niż radnych zachodniopomorskich (29,69% – „raczej nie”). Jeszcze większa różnica wystąpiła w przypadku odpowiedzi „nie” – nie wskazał jej żaden ankietowany z Podkarpacia, podczas gdy na Pomorzu Zachodnim wybrało ją 17,19% osób. Różnica we wskazaniach negujących wyniosła zatem aż 31,88 p.p. Można jeszcze skonstatować, że na Podkarpaciu odnotowano zdecydowanie więcej odpowiedzi twierdzących niż negujących (70,00% do 15,00%), a na Pomorzu Zachodnim tendencja była odwrotna, a różnica znacznie mniejsza – 40,63% – „tak” i „raczej tak” wobec 46,88% – „nie” i „raczej nie”.

7.2. Zagrożenia w badaniu jakościowym

W trakcie prowadzonych w drugiej turze (2025 r.) badań przeprowadzono anoniowe wywiady pogłębione. Treść rozmów poddano analizie jakościowej, co pozwoliło

poszerzyć spojrzenie m.in. na percepcję zagrożeń wśród radnych z badanych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego. Wywiady poszerzają wcześniej uzyskane wyniki z badań ilościowych. W czasie przeprowadzania wspomnianych wywiadów zadawano trzy pytania wprost związane z postrzeganiem zagrożeń i poczuciem bezpieczeństwa, nawiązujące do zagadnień z kwestionariusza ankiety:

1. Jakie według Pani/Pana obecnie są największe zagrożenia dla państwa? Proszę wymienić trzy.
2. Czego najbardziej obawiają się mieszkańcy Pani/Pana miasta?
3. Proszę określić Pani/Pana poczucie bezpieczeństwa w stosunku do tego sprzed roku? Jakie miał Pan obawy przed rokiem, a jakie dziś?

Powyższe pytania pozwoliły przyrzeć się kwestiom identyfikacji zagrożeń na dwóch poziomach – krajowym (makro) oraz miejskim (mikro). Dodatkowo drugie pytanie pozwalało ustalić obawy mieszkańców według opinii polityków lokalnych. Trzecie pytanie było pomocne przy określaniu potencjalnej dynamiki zmian wraz ze wskazaniem ich przyczyn. Odpowiedzi na to pytanie omówiono w podrozdziale, w którym porównano wyniki uzyskane z dwóch tur badań (2024 i 2025 r.).

Zdaniem polityków lokalnych bardzo istotnym zagrożeniem dla państwa – najczęściej pojawiającym się w przeprowadzonych wywiadach – były działania wojenne, nie tylko ograniczające się do konfliktu na Ukrainie. Dodatkowo zwracano uwagę na nowe konflikty występujące na Bliskim Wschodzie, wraz z ich okolicznościami, szerszymi uwarunkowaniami oraz konsekwencjami. Oto przykłady takich wypowiedzi dotyczące tych kwestii:

No wiadomo, **wojna w Ukrainie**. Mam nadzieję, że ta eskalacja nie będzie szła w złym kierunku, że uda się to w końcu zakończyć. Oczywiście pozytywnie dla Ukrainy, bo zakusy wschodu, czyli konkretnie Rosji, są znane. Imperializm¹.

Według mnie w tej chwili **100% wojna na Ukrainie**².

Na pewno **wojna w Ukrainie**. To nie podlega dyskusji. To jest podstawowe zagrożenie, z którym musimy się zmierzyć i mierzymy³.

Sytuacja, która się dzieje tuż za granicą, czyli **wojna na Ukrainie**, na pewno jest to duże zagrożenie, **choć pewnie żeśmy przywykli już do tej wojny**⁴.

1 Rozmowa nr 507085_xse2_rm_p1.

2 Rozmowa nr 506011_ojw_rm_kl.

3 Rozmowa nr 509116_xgo2_rm_p2.

4 Rozmowa nr 506029_oda_rm_p2.

W dalszym ciągu na pewno to jest **wojna za naszą wschodnią granicą** niewątpliwie, pomimo że być może teraz jesteśmy uśpieni. (...) Nie wiemy co się wydarzy⁵.

Mimo wszystko trwająca jeszcze na wschodzie [Ukrainie] wojna, która wbrew pozorom nas też dotyczy, bo jednak **my ponosimy duże koszty z tym związane jako społeczeństwo**⁶.

To, co wcześniej wspomniałem, **wojna na wschodzie**, czyli **ukraińsko-rosyjska**, no i **nowa batalia**, która się rozpoczęła **Iranu z Izraelem**⁷.

To, co się dzieje na arenie międzynarodowej. **Świeży wybuch konfliktu zbrojnego** pomiędzy **Izraelem i Iranem**⁸.

Też **wojna** jest pewnym zagrożeniem. No właśnie teraz mamy taką sytuację, że jest i **na Bliskim Wschodzie wojna** i **tutaj za wschodnią granicą wojna**⁹.

Blisko wojna na Ukrainie. Nowa wojna, którą gdzieś tam obserwujemy, jeżeli chodzi o **Bliski Wschód**. To jest bardzo niepokojące¹⁰.

Podczas rozmów radni miejscy używali terminu „wojna hybrydowa”, ze szczególnym uwzględnieniem roli internetu i sztucznej inteligencji. Wskazywano również na niebezpieczeństwo ataków na różne systemy zarówno w skali makro, jak i mikro. Dodatkowo wyrażano obawy związane z ryzykiem wystąpienia konfliktu globalnego (co widoczne jest w poniższych wypowiedziach):

Wojna, ale ta wojna właśnie w tym wydaniu **cyber**, zakłócanie pracy systemów w bardzo szeroko pojętym działającym państwie, (...) na poziomie samorządu, instytucji dostarczających wodę, prąd i tak dalej¹¹.

Ryzyko wojny hybrydowej, w tym kierunku poszedł internet, sztuczna inteligencja. Ja myślę, że to też jest w pewnym sensie zagrożenie, bo dzisiaj to narzędzie może być wykorzystane również do różnych ataków na nasz kraj¹².

Trwa **wojna hybrydowa** (...) poprzez te sytuacje na granicy **polsko-białoruskiej** tworzą się konfliktowe relacje i to jest takie zagrożenie¹³.

5 Rozmowa nr 507059_otg2_rm_kl.

6 Rozmowa nr 506010_ojw2_rp_s1.

7 Rozmowa nr 506006_xsk2_rm_p1.

8 Rozmowa nr 506004_xsd2_re_kl.

9 Rozmowa nr 506044_xsn2_re_s1.

10 Rozmowa nr 506014_opl2_rm_s1.

11 Rozmowa nr 507095_xwz2_rm_kl.

12 Rozmowa nr 507101_xkg2_rm_s1.

13 Rozmowa nr 507099_xkn_rm_p1.

Groźba wciągnięcia w konflikt globalny. (...) **Wojna na Bliskim Wschodzie** jest wbrew pozorom bardziej groźna niż ta wojna, którą mamy za wschodnią granicą. I rozprzestrzenienie się tego konfliktu na pozostałe państwa, naruszenie interesów takich wielkich graczy jak Chiny, czy Stany Zjednoczone¹⁴.

Wojny, które się dzieją gdzieś na świecie. (...) Nie wiadomo jakie będą tam strategie mocarstw i no chyba każdy się tego obawia, że jednak **wojna, ta trzecia wojna światowa** może nam grozić¹⁵.

Zaczyna się robić na świecie coraz bardziej niebezpiecznie. (...) Za niedługo możemy się obudzić i mieć **trzecią wojnę światową** na dużą skalę¹⁶.

Ryzyko jakiegoś konfliktu światowego jest wciąż gdzieś tam zawieszone w powietrzu. Ten konflikt, który wybuchł między Izraelem, a Iranem, (...) relacje między Rosją, a Stanami [Zjednoczonymi], znaczącymi relacjami z Rosją, a Chinami. Kontekst tej wojny wciąż trwającej na Ukrainie, która się miała zakończyć. To wszystko jest takie, że ten **świat jest podgrzany**¹⁷.

Kolejnym, często wymienianym zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa, była wewnętrzna, niestabilna sytuacja polityczna. Istnienie „duopolu” partyjnego mogło dodatkowo potęgować negatywne zjawiska społeczne. Taka konfiguracja może powodować kolejne niebezpieczeństwa, takie jak konflikty, głębokie podziały i polaryzację społeczną, utrudnienia w funkcjonowaniu instytucji publicznych oraz mechanizmach demokratycznych państwa, a także radykalizację nastrojów społecznych (w rozmowach pojawiało się nawet sformułowanie o wywołaniu czegoś na wzór wojny domowej). Poniżej przedstawiono wybrane wypowiedzi dotyczące tej kwestii:

Brak jakiegokolwiek **stabilności politycznej wewnątrz kraju**¹⁸.

Wieczna ta **polaryzacja i walka tych największych partii**¹⁹.

Podział wewnętrzny państwa i polaryzacja społeczeństwa. (...) W ogóle Polacy, mam wrażenie, że wobec siebie coraz bardziej stoją wilkiem²⁰.

Konflikt polityczny, czyli mamy dwie partie, które mocno zmonopolizowały scenę polityczną i napędzają tę nienawiść jednych do drugich²¹.

¹⁴ Rozmowa nr 506022_opl2_rs_d5.

¹⁵ Rozmowa nr 507081_xse2_rm_kl.

¹⁶ Rozmowa nr 506018_oda_rm_p2.

¹⁷ Rozmowa nr 507082_xse2_rm_s1.

¹⁸ Rozmowa nr 507082_xse2_rm_s1.

¹⁹ Rozmowa nr 507090_xwz2_rm_kl.

²⁰ Rozmowa nr 507098_xkg2_rm_s1.

²¹ Rozmowa nr 506018_oda_rm_p2.

Wspólnota narodowa polityczna w jakimś sensie, ona się nie buduje, ona cały czas się **polaryzuje** i to niewątpliwie jest jakieś zagrożenie. (...) Bardzo **uwidoczniło się to w kampanii wyborczej prezydenckiej**²².

Postępująca właśnie ta **polaryzacja** i niebezpieczeństwo w ogóle, jeżeli chodzi o **demokrację**, o zachowanie takich podstawowych jakichś **norm i zasad szanowania wyborów**²³.

Wewnętrzne rozdarcie, czym słabszy naród, tym łatwiej go podzielić. To historia. Mam nadzieję, że ludzie na górze będą o historii pamiętać. Także na pewno **ta polaryzacja i takie rozdarcie wewnętrzne społeczeństwa**²⁴.

Bardzo obawiam się **przełożenia** konfliktu politycznego na **faktyczny konflikt społeczny**²⁵.

Konflikty wewnętrzne są też problemem. **Brak tej wspólnotowości**, wybory pokazały, że jesteśmy bardzo **spolaryzowanym społeczeństwem**²⁶.

Polaryzacja to jest pierwsze podstawowe zagrożenie. Najgorsze w tym momencie. **Polaryzacja społeczeństwa**, która może doprowadzić w pewnym momencie nawet **do wojny domowej**²⁷.

Zjawisko migracji oraz uchodźstwa staje się coraz poważniejsze we współczesnych realiach. Wzrost skali tego procesu oraz jego konsekwencje wpływają na funkcjonowanie państw przyjmujących cudzoziemców. Kluczowymi aspektami są różnice kulturowe, językowe i religijne migrantów. Dodatkowo, samorządowcy podkreślali problem nielegalnej migracji oraz występowania negatywnych zjawisk społecznych, takich jak przestępczość czy zwiększone poczucie zagrożenia. Poniżej znajdują się wybrane opinie przedstawicieli samorządów:

Emigracja, no bo jeżeli pojawiają się ludzie **nie z naszego kręgu kulturowego**, (...) to będzie bardzo duży problem²⁸.

Na pewno ta **emigracja** i tutaj potrzebna byłaby zwiększona kontrola na granicach²⁹.

Migracja, czyli **nielegalni migranci** tutaj, to na pewno to³⁰.

²² Rozmowa nr 506033_osk2_rm_kl.

²³ Rozmowa nr 506014_opl2_rm_s1.

²⁴ Rozmowa nr 506026_oda2_rm_s1.

²⁵ Rozmowa nr 507083_xse2_prm_kl.

²⁶ Rozmowa nr 509115_xse2_p_L1.

²⁷ Rozmowa nr 506042_oko2_rm_L1.

²⁸ Rozmowa nr 507070_xsk2_re_d5.

²⁹ Rozmowa nr 506044_xsn2_re_s1.

³⁰ Rozmowa nr 506025_oko2_rm_s1.

Nielegalna imigracja jest ogromnym zagrożeniem w tej chwili. (...) Ponieważ miałem okazję podróżować po Europie i dokładnie wiem jak sytuacja wygląda. (...) Życie w poczuciu takiego **stałego zagrożenia** jest czymś, co absolutnie nawet już nie ze swojej perspektywy, a wszystkim dzieci i wnuków nie chciałbym tu widzieć³¹.

Zagrożenie uchodźcami. Ja uważam, że to jest olbrzymie zagrożenie. My jesteśmy w rejonie o dużym konserwatywnym nastawieniu. Wychowanie chrześcijańskie czy katolickie, **i obawa przed inną religią, przed kimś innym**³².

Chodzi o uchodźców, relokacja i to konkretnie wiemy doskonale, że Niemcy przeliczyli się pewnie z tym, (...) Ci ludzie się **nie integrują, nie asymilują** i niestety bieda zmusza ich do różnych ataków, różnych takich aktów, wandalizmu czy wręcz takich. Tego się boję³³.

Bardzo jestem zaniepokojony tym, co się dzieje i nie chciałbym, żeby działo się to, co się dzieje we Francji, czy w Niemczech na ulicach, czyli **uchodźcy**³⁴.

Radni zwrócili uwagę na kwestie gospodarcze oraz potencjalne zagrożenia związane z kryzysami. Budowanie pozycji Polski na arenie międzynarodowej w różnych aspektach wymaga jednoznacznego i zgodnego określenia interesów narodowych, niezależnie od występujących podziałów. Według samorządowców stanowi to poważne wyzwanie, a trudności pojawiają się już na etapie samego definiowania wspólnego interesu. Oba zagadnienia są ze sobą powiązane, brak spójnych działań w obszarze interesu państwowego może prowadzić do osłabienia pozycji Polski w świecie, co z kolei generuje negatywne skutki dla gospodarki oraz szeroko pojętego bezpieczeństwa ekonomicznego. Poniżej przedstawiono wypowiedzi odnoszące się do tej problematyki:

Różnego rodzaju **kryzysy gospodarcze** (...) Ostatnim przykładem jest ta nieszczęsna **pandemia, która wyrzuciła całą gospodarkę**, spowodowała w Polsce potężną **inflację**. Więc jest to na pewno dalej zagrożenie, które uważam w każdej chwili może się trafić³⁵.

Globalny kryzys, który przez chwilę chciał, może nie tyle chciał, tylko zrobił, prezydent Stanów Zjednoczonych, wprowadzając w wojnę z Europą i z Chinami³⁶.

Zagrożenie gospodarcze, bo dzisiejsze wojny przebiegają trochę inaczej niż te, które mamy w pamięci. Czyli takie zagrożenie na przykład **kryzysem gospodarczym** w kraju. Uważam, że to może bardzo mocno zatrzęść w naszym kraju³⁷.

31 Rozmowa nr 507091_xkg_re.

32 Rozmowa nr 507057_ojo2_rm_kl.

33 Rozmowa nr 506017_oda2_rm_s1.

34 Rozmowa nr 506039_oko_rm_s1.

35 Rozmowa nr 506008_xsn2_rm_s1.

36 Rozmowa nr 506009_xkg2_rm_s1.

37 Rozmowa nr 509117_xgo2_rp_p2.

Elity niepotrafiące działać ponad podziałami politycznymi, czyli **brak** umiejętności zdefiniowania **wspólnego interesu narodowego**³⁸.

Więc **brak zrozumienia interesu wspólnego**, za dużo propagandy, za dużo takich sztucznych ataków na siebie³⁹.

Martwi mnie **poziom (...) rozumienia naszych interesów faktycznych** w tym bardzo złożonym świecie⁴⁰.

Powinniśmy cały czas dążyć i kierować się tym **własnym interesem narodowym**, bo ten własny interes narodowy, wbrew pozorom, może sprzyjać, że będziemy mieli lepsze relacje z innymi krajami⁴¹.

Samorządowcy zwracali uwagę na przepisy Unii Europejskiej, które czasami wprowadzają rozwiązania niekorzystne dla niektórych państw członkowskich oraz mogą być sprzeczne z ich interesami gospodarczymi. Nieustannie podkreślano wyzwania związane z wdrażaniem rozwiązań Zielonego Ładu, prowadzących do wzrostu wydatków oraz kosztów działalności gospodarczej. Rozmówcy wskazywali również na politykę klimatyczną, szczególnie ważną dla Polski wobec potencjalnych obostrzeń hamujących rozwój rolnictwa. Analogiczne sytuacje odnoszą się do tzw. dyrektywy budynkowej oraz systemu handlu emisjami. Dodatkowo wyrażane były obawy dotyczące ryzyka opuszczenia przez Polskę Unii Europejskiej, co potwierdzają poniższe cytaty:

Przepisami, które robi Unia Europejska. (...) I tutaj jest takie zagrożenie ograniczenia wolności i swobód obywatela. To jest ogromne⁴².

Polityka Unii Europejskiej, kierunek polityki Unii Europejskiej, który jest. (...) Zagrożeniem to na chwilę obecną, słaba pozycja Polski w Unii Europejskiej⁴³.

Kwestia interesów gospodarczych i tego, co większe, silniejsze gospodarcze kraje w ramach Unii Europejskiej robią albo próbują robić⁴⁴.

Kryzys gospodarczy, który dotknie nas poprzez to szaleństwo Zielonego Ładu. **Dyrektywa budynkowa**, mamy tutaj wprowadzenie ETS2. To jest olbrzymie zagrożenie, które dotknie bezpośrednio mieszkańców⁴⁵.

³⁸ Rozmowa nr 507091_xkg_re.

³⁹ Rozmowa nr 509122_xgo2_prm_kl.

⁴⁰ Rozmowa nr 509113_xkg2_pe_s1.

⁴¹ Rozmowa nr 507063_otg_rm_kl.

⁴² Rozmowa nr 507055_ojo2_rm_kl.

⁴³ Rozmowa nr 506053_opl_rm_kl.

⁴⁴ Rozmowa nr 506041_oko2_rm_s1.

⁴⁵ Rozmowa nr 506022_opl2_rs_d5.

Działalność Unii Europejskiej pod względem zacieśnienia bezpieczeństwa planety, czyli **wszelkiego rodzaju ETS** i inne rzeczy, bo one się odbijają na takich zwykłych ludziach, a za moment się będą odbijać bardziej⁴⁶.

Niekontrolowana polityka Unii Europejskiej. W stosunku do Polski. Oczywiście. (...) No i cała ta **polityka klimatyczna**, to ludzie widzą. Polityka teraz ostatnia **rolnicza**⁴⁷.

Polska słynie z produkcji żywności (...) Chodzi o wprost **przepisy prawa, które będą na przykład blokować rozwój rolnictwa w Polsce (...)** My będąc w Unii Europejskiej mamy bardzo duże obostrzenia, jeżeli chodzi o produkcję rolną, a te kraje, które nie są w UE albo dołączą do UE, a będą traktowani na jakichś o wiele luźniejszych zasadach, to też będzie to zagrożenie dla Polski całościowo⁴⁸.

Pokusy **wyjścia z Unii Europejskiej** lub wyłamywania się i brak konsensusu i współpracy uważam, że byłyby zagrożeniem gospodarczym i finansowym później⁴⁹.

Kwestie demograficzne, w szczególności starzenie się społeczeństwa, były silnie podkreślane w kwestionariuszach ankietowych, choć w rozmowach pogłębianych pojawiały się rzadziej. Mogło to wynikać z braku widocznych i natychmiastowych skutków tego zjawiska, w przeciwieństwie do wydarzeń o charakterze nagłym, takich jak wojna czy atak terrorystyczny. W opinii radnych miejskich, problem ten wiąże się jednak z różnymi konsekwencjami natury ekonomicznej, społecznej oraz kulturowej. Rozmówcy zwracali uwagę na złożoną i wielowymiarową specyfikę procesu oraz jego następstwa, co znajduje odzwierciedlenie w poniższych wypowiedziach:

Nie jestem ani statystykiem, ani demografem, ale jak słyszę, że **za 10 lat w Polsce może być 25 milionów mieszkańców, to trochę to przeraża**⁵⁰.

Bardzo słaba demografia i starzejące się społeczeństwo, mamy bardzo słaby przyrost naturalny⁵¹.

Demografia też jest pewnym zagrożeniem, też wyzwaniem. No bo mamy w tej chwili sytuację demograficzną taką jaką mamy. **Spółeczeństwo** nam się bardzo w tej chwili **starzeje**. Co też wiąże się z kwestią emerytów, polityki emerytalnej, rynku pracy⁵².

Bardzo realny, to jest **demografia**, czyli to, że jednak spada bardzo mocno liczba ludności Polski. I tą różnicę trzeba będzie uzupełnić w jakiś sposób. Niestety Polacy zmniejszają

⁴⁶ Rozmowa nr 507070_xsk2_re_d5.

⁴⁷ Rozmowa nr 506049_osa2_rm_s1.

⁴⁸ Rozmowa nr 507063_otg_rm_kl.

⁴⁹ Rozmowa nr 507096_xwz_rm_p2.

⁵⁰ Rozmowa nr 506023_oko2_prm_kl.

⁵¹ Rozmowa nr 506021_opl2_rm_kl.

⁵² Rozmowa nr 506034_osk2_rm_kl.

swoją liczbę, także **zmniejszają możliwość oddziaływania** na to, co się dzieje w regionie, w Europie⁵³.

W rozmowach z samorządowcami temat edukacji nie wzbudzał powszechnych obaw. Część przedstawicieli władz lokalnych zwróciła jednak uwagę na potencjalne zagrożenia związane z wprowadzaniem – w ich ocenie co najmniej kontrowersyjnych – nowych treści, zwłaszcza w zakresie przedmiotu edukacja zdrowotna. Wskazywali oni, że konsekwencją takich zmian może być osłabienie pozycji rodziny oraz upowszechnianie idei światopoglądowych, które mogą nie odpowiadać powszechnie uznawanym, tradycyjnym wartościom. Ten problem wpisuje się w szerszy kontekst dotyczący zawartości programów edukacyjnych, które zawierają zbyt mało elementów kształtujących tożsamość narodową młodzieży oraz charakteryzują się niewystarczającym poziomem nauczania, co przekłada się na trudności w rozumieniu współczesnej rzeczywistości. Poniżej zaprezentowano wybrane wypowiedzi odnoszące się do tego zagadnienia:

Co się dzieje obecnie w szkolnictwie. Ja już nie mówię tutaj o tych pracach domowych, bo to była porażka. (...) Myślę sobie, że jest to wbrew naszemu bezpieczeństwu i Polski, żeby jednak **ta silna rodzina**, gdzie to **dziecko znajduje oparcie w tych silnych relacjach**, to jest to też bezpieczeństwo Polski na zewnątrz. Więc rozbijanie nas od środka jest niebezpieczne. **Rozbijanie rodzin, osłabianie.** (...) Teraz na przykład wchodzi do szkół od 1 września ten nowy przedmiot, edukacja zdrowotna⁵⁴.

I to jest ten **spadek edukacji**. Że ludzie nie rozumieją po prostu tego, co się dzieje⁵⁵.

Edukacja, dlatego że (...) **te treści edukacyjne**, które w tej chwili są dawkowane naszym młodym ludziom **powinny zawierać więcej elementów związanych z tożsamością, jeśli chodzi o Polskę, z tożsamością gospodarczą**⁵⁶.

Drugie pytanie dotyczyło identyfikacji przez przedstawicieli samorządów kluczowych obaw mieszkańców miasta. Analiza powtarzających się opinii pozwoliła na pogłębienie rozpoznania zagrożeń oraz wskazanie dodatkowych kontekstów i uwarunkowań uwidaczniających się na poziomie mikro.

Demografia, proces starzenia się społeczeństwa oraz wyludnianie miast, wynikające przede wszystkim z migracji młodych osób były najczęściej wskazywaną obawą wśród mieszkańców, zdaniem radnych. Za główną przyczynę odpływu mieszkańców, zwłaszcza osób młodych, uznaje się sytuację panującą na lokalnym rynku pracy – brak

⁵³ Rozmowa nr 509122_xgo2_prm_kl.

⁵⁴ Rozmowa nr 507061_otg2_rm_s1.

⁵⁵ Rozmowa nr 506001_xkn2_rm_p2.

⁵⁶ Rozmowa nr 507091_xkg_re.

odpowiednich ofert zatrudnienia, praca poniżej kwalifikacji czy też niższe wynagrodzenia w porównaniu z dużymi aglomeracjami. Poniżej przedstawiono przykłady tego typu spostrzeżeń lokalnych polityków:

Sytuacji demograficznej miasta. Myślę, że wielu mieszkańców to odczuwa, bo wielu mieszkańców dorosłych żyje tu bez swoich dzieci. To znaczy te dzieci powyjeżdżały⁵⁷.

Demografia jednak tutaj... My stwarzamy bardzo dobre warunki, a jednak tych **dzieci się rodzi coraz mniej**⁵⁸.

O demografii, także depopulacji. Tak, na pewno tak⁵⁹.

Niewątpliwie dotyka nas chyba choroba, która trawi cały świat, już na pewno ten świat nowoczesny, czyli **starzenie się społeczeństwa**⁶⁰.

Starzenie się. I o tym starzeniu mówią, bo wiedzą ci w średnim wieku 50 lat, wiedzą o tym, że te emerytury zależą też od naszych dzieci. Natomiast ta dzietność spada. To jest wszystko powiązane⁶¹.

Żeby to **miasto nie zostało jakiejś takiej stagnacji**, albo wręcz odwrotu, bo jesteśmy w czołowiec miast w regionie **najbardziej wyludniających się**, także mówię, **młodzież tu nie zostaje, ucieka stąd. Społeczeństwo się starzeje** w naszym mieście⁶².

W naszym środowisku **nie zatrzymujemy ludzi młodych**. (...) **Depopulacja** wynikająca z faktu, że jest brak rynku pracy⁶³.

Opuszczanie miasta przez młodych, dobrze wykształconych często ludzi, z ambicjami, z potencjałem⁶⁴.

Młodzi ludzie cały czas wjeżdżają. No i **nie wracają właśnie**, i nie wracają, dlatego że tutaj nie ma atrakcyjnych ofert [pracy – dop. B.M.]⁶⁵.

Wysysani są też specjaliści z rynku lokalnego. Młodzi ludzie **nie do końca chcą tutaj zostać albo wrócić. Zwłaszcza wykształceni młodzi ludzie**, czyli osoby, które napędzają potem rozwój w mieście⁶⁶.

57 Rozmowa nr 506035_osk_rm_kl.

58 Rozmowa nr 507061_otg2_rm_s1.

59 Rozmowa nr 507078_ojo2_rm_kl.

60 Rozmowa nr 509124_xpe2_vbe_kl.

61 Rozmowa nr 507067_xkn2_rm_p1.

62 Rozmowa nr 506029_oda_rm_p2.

63 Rozmowa nr 507102_xse2_rm_s1.

64 Rozmowa nr 507100_xkg_rm_s1.

65 Rozmowa nr 507071_otg_rm_kl.

66 Rozmowa nr 507065_omc2_rm_kl.

Zaniepokojenie mieszkańców – zdaniem samorządowców – wzbudzała ogólna sytuacja na rynku pracy – związane z nią ryzyko i zagrożenia dotyczące stabilności zatrudnienia. Podkreślano trudności w pozyskaniu pracy o satysfakcjonującym poziomie wynagrodzenia i zgodnej z kwalifikacjami. Wskazywano na negatywne skutki tego stanu rzeczy, takie jak spadek liczby ludności, zwłaszcza wśród osób młodych oraz brak perspektyw rozwoju dla ośrodków miejskich. Te obserwacje były potwierdzane w wypowiedziach radnych:

Główną obawą jest możliwość, znaczy ryzyko utraty pracy⁶⁷.

No to chyba jednak przede **wszystkim braku pracy**. Albo **odpowiednich warunków pracy**. Wysokich cen⁶⁸.

Słabo płatna praca, niskie wynagrodzenia, oscylujące na granicy minimalnego wynagrodzenia. Bezsensowność kształcenia się i pozostania w mieście, ponieważ **nie ma możliwości rozwoju zawodowego** absolutnie⁶⁹.

U nas teraz tak patrząc, to najbardziej potrzeba zakładu pracy, który **przyciągałby jakichś inżynierów, osoby po studiach**, bo na produkcji u nas ta praca jest i faktycznie (...) Problem właśnie tych **miejsc pracy wysokopłatnych i z wyższym wykształceniem takim technicznym**⁷⁰.

Lokalnie **brak miejsc pracy** i jednak taka **finansowa strona życia**. (...) Problemem jest znalezienie **satysfakcjonującej finansowo** pracy⁷¹.

Na pewno jest **problem z dobrze płatną pracą**. U nas jest dużo montowni, tak to powiedzmy, sklepów, natomiast brakuje ośrodków takich inżynierskich⁷².

Są zakłady, ale to głównie jest **praca fizyczna**. Jakiś **niewielki odsetek jest propozycji dla osób po studiach**, a często też **poniżej swoich kwalifikacji**, bo oni zaczynają podejmować pracę, bo tutaj są przy rodzicach czy rodzinie⁷³.

Praca w znaczeniu posiadania **dobrej pracy, normalnie płatnej**. To najczęściej się pojawia w takich rozmowach [mieszkańców – dop. B.M.]⁷⁴.

⁶⁷ Rozmowa nr 506052_osa_rm_s1.

⁶⁸ Rozmowa nr 509108_xbd2_rm_kl.

⁶⁹ Rozmowa nr 507100_xkg_rm_s1.

⁷⁰ Rozmowa nr 507059_otg2_rm_kl.

⁷¹ Rozmowa nr 507096_xwz_rm_p2.

⁷² Rozmowa nr 507057_ojo2_rm_kl.

⁷³ Rozmowa nr 506032_osk2_rp_kl.

⁷⁴ Rozmowa nr 509114_xbd2_s_kl.

Według radnych, mieszkańcy wyrażali obawy związane ze wzrostem cen, co przekłada się na ogólny wzrost kosztów życia. Zgłaszane troski dotyczyły przede wszystkim kwestii finansowych oraz codziennych spraw materialnych. Wskazywano na niepokój przed drożyzną, a także pojawiały się obawy przed potencjalnym ubóstwem. Poniżej przedstawiono przykłady wypowiedzi:

Przed wszystkim **o zasobność portfela**. Przed wszystkim sprawy gospodarcze. (...) **Przed wszystkim byt**⁷⁵.

O rosnących kosztach, (...) podwyżkach cen wszystkiego po kolei, co wiadomo, że generuje większe obciążenia dla gospodarstw domowych⁷⁶.

Tak to jakieś, no ogólnie, takie życiowe problemy (...) te **ceny rosną**⁷⁷.

To o czym mówią, to jest taki też poziom zagrożenia ekonomicznego, to znaczy poczucia, że **nie poradzą sobie finansowo**, że sytuacja gospodarcza się pogorszy i że będzie im trudno wiązać koniec z końcem⁷⁸.

Podskórnie istnieje obawa jednak pewnej **zapaści gospodarczej**. I to dotyczy kwestii **bezrobocia**, to dotyczy **cen energii**, które na pewno ludzi niepokoją⁷⁹.

Na pewno się obawiają **drożyzny**⁸⁰.

Żeby nie zabrakło na jedzenie. Żeby nie podróżowały śmieci. Żeby nie poszły podatki górę⁸¹.

Drożyzna. Boją się tego. Mamy drogą wodę. Mamy też drogie śmieci. (...) **Troszeczkę** ludziom się **zaczęło gorzej powodzić**. (...) Także tutaj jednak chyba te finanse zaczynają ludziom doskwierać, prawda? Że sobie **nie na wszystko mogą pozwolić**⁸².

Radni dostrzegają zjawisko migracji oraz uchodźców i imigrantów, szczególnie obcych kulturowo oraz przybyłych niezgodnie z prawem, i uważają, że stanowią zagrożenie dla mieszkańców miast. Przyczynami obaw mieszkańców w tym kontekście mogą być trudności z asymilacją przybyszów, wyznawanie zupełnie innej, obcej religii; plany budowy centrów integracji. Czynniki powyższe mogą skutkować zmianą sytuacji na lokalnym rynku pracy, wzrostem nastrojów nacjonalistycznych. Poniżej zaprezentowano cytaty opinii samorządowców, które dotyczą tego zagadnienia:

⁷⁵ Rozmowa nr 506006_xsk2_rm_p1.

⁷⁶ Rozmowa nr 507082_xse2_rm_s1.

⁷⁷ Rozmowa nr 507092_xkg2_re_p1.

⁷⁸ Rozmowa nr 506002_xkn2_rm_p1.

⁷⁹ Rozmowa nr 507086_xsn2_rm_s1.

⁸⁰ Rozmowa nr 506034_osk2_rm_kl.

⁸¹ Rozmowa nr 506011_ojw_rm_kl.

⁸² Rozmowa nr 507061_otg2_rm_s1.

Imigrantów nielegalnych, tak. No bo tutaj się pojawiły jakieś tam informacje na temat... Że ma być jakieś budowane... już tutaj tereny dla imigrantów, to na pewno by się bali⁸³.

Chyba kluczowe zagrożenie jest związane z tym, że **ci nielegalni imigranci byli z generalnie bardzo obcych nam kultur**⁸⁴.

To jest **migracja**, to że tu przyjdą i tu nas zaleją i to nie wiadomo kto przyjdzie i nie wiadomo co się będzie działo⁸⁵.

Nikt nie będzie czuł się bezpieczny (...) kiedy wyjdzie sobie wieczorem, a **tam stoi jakaś grupka obcokrajowców**. Nie wiadomo, co robiących o jakiejś tam późnej porze, czy przemierzających się w dużych grupkach. Zresztą wydarzenia, które mamy w Europie Zachodniej i już wydarzenia te przenoszą się, takie same zdarzenia, o podobnym charakterze, do naszego kraju⁸⁶.

Pojawia wątek **migracji, imigrantów** i przekonania, że tutaj będą nas szturmować tłumy i że to będzie zagrożenie dla bezpieczeństwa, gwałty, podpalenia, jakieś rozruchy⁸⁷.

Budowanie tych **nastrojów nacjonalistycznych**, co wynika z **nielegalnej migracji imigrantów**, którzy gdzieś tam się pojawiają ze wschodu, z drugiej strony – z zachodu i myślę, że to też w jakimś stopniu rzutuje na te postawy mieszkańców i na to, czego oni się obawiają⁸⁸.

Wojna – postrzegana nieco odmiennie niż w ujęciu makro, jako zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa – nie była tak często wymieniana jako codzienna troska mieszkańców. Pojawiły się głosy o pewnym spowszednieniu, przyzwyczajeniu się mieszkańców do wojny przy granicy. Niemniej jednak kwestia ta pozostaje cały czas obecna w świadomości lokalnych społeczności, o czym świadczą obserwacje poczynione przez radnych:

Niewątpliwie wszyscy mieszkańcy są objęci tym strapieniem związanym z **wojną w bezpośrednim sąsiedztwie**⁸⁹.

Na pewno jest niepokój związany z zagrożeniem [**wojną** – dop. B.M.]. To jest **niepokój zwłaszcza w środowisku osób starszych, ci co przeżyli wojnę**, to oni mają najwyższy poziom lęku, czyli to są ci 80–90-letni⁹⁰.

83 Rozmowa nr 507060_otg2_rm_kl.

84 Rozmowa nr 509123_xpe2_rm_s1.

85 Rozmowa nr 506016_oda2_rm_p1.

86 Rozmowa nr 507104_xse_rm_kl.

87 Rozmowa nr 506002_xkn2_rm_p1.

88 Rozmowa nr 507101_xkg2_rm_s1.

89 Rozmowa nr 509124_xpe2_vbe_kl.

90 Rozmowa nr 506016_oda2_rm_p1.

Zagrożenie wojną, no przejawia się dosyć często, że **nie wiadomo co to będzie**, że może **długo ta wojna się nie kończy**⁹¹.

Już ten temat **wojny** ucił trochę, bo już się **ludzie przyzwyczaili do tego**, ale obawiają się, że może jakiś [inny – dop. B.M.] **konflikt wybuchnąć**. Cały czas, gdzie nie oglądamy, to jest przecież **Izrael**⁹².

Wszelakich takich **rozmachów** stworzonych **przez obcokrajowców**. (...) Nawet **o tej wojnie mniej** (...) niż właśnie takie migracyjne obawy w stosunku do obcych⁹³.

Sytuacja służby zdrowia oraz seniorów budziła również niepokój. Zgodnie z opiniami radnych, mieszkańcy obawiali się niskiego poziomu ochrony zdrowia, a dostępność zwłaszcza lekarzy specjalistów, szczególnie dla osób starszych, była niezadowalająca. Niektórzy seniorzy sygnalizowali ponadto występujące poczucie osamotnienia oraz odrzucenia. Oferta społeczna i kulturalna w ośrodkach miejskich była niewystarczająco dostosowana do ich potrzeb oraz ograniczona pod względem różnorodności. Poniżej przykładowe wypowiedzi samorządowców na ten temat:

Opieka zdrowotna. To jest duży problem w całym kraju. (...) I prędzej czy później **każdy z nas będzie narzekał na opiekę zdrowotną**⁹⁴.

Głównie tematem jest **zdrowie i brak dostępu do lekarzy specjalistów** i to jest dosyć mocno akcentowane. No to chyba w kategoriach osób starszych⁹⁵.

Miasto jest miastem dla ludzi starszych. (...) Im potrzebna jest dobra **służba zdrowia, dobra opieka**. Tego się obawiają mieszkańcy⁹⁶.

Pierwsze co mi do głowy przychodzi to **służba zdrowia** (...) **ludzie starsi boją się zimy, boją się rachunków za ogrzewanie**⁹⁷.

Dosyć duże obawy związane z **dostępem do służby zdrowia**. (...) Drugi problem jest taki, że ci nasi seniorzy czują się tak **trochę zepchnięci na bok, że jednak samorząd, miasto nie bardzo o nich dba**⁹⁸.

91 Rozmowa nr 506021_opl2_rm_kl.

92 Rozmowa nr 507093_xkg_re.

93 Rozmowa nr 506019_oda2_rm_p1.

94 Rozmowa nr 506012_ojw2_rm_kl.

95 Rozmowa nr 507094_xsd_s_kl.

96 Rozmowa nr 506001_xkn2_rm_p2.

97 Rozmowa nr 506025_oko2_rm_s1.

98 Rozmowa nr 506023_oko2_prm_kl.

Ludzie starsi narzekają na wiele rzeczy. Ale **chyba najwięcej na to, że jednak są samotni**, bo te kolejne pokolenia znowu są w nieustannej jakiejś gonitwie i tak naprawdę niewiele czasu może dla tych ludzi starszych mają⁹⁹.

Oprócz często wymienianych zagrożeń, mieszkańcy wskazywali również, choć sporadycznie, na takie kwestie jak brak integracji społecznej (atomizacja), rozchwanie ideologiczne, dezinformację oraz obawy związane z ekologią.

7.3. Wnioski 2025 rok

Analiza przeprowadzona na podstawie badań ilościowych dostarczyła szczegółowych informacji o aktualnych oraz prognozowanych w perspektywie pięcioletniej zagrożeniach bezpieczeństwa państwa. Wyniki badań jakościowych, opartych na anonimowych, pogłębionych wywiadach, umożliwiły poszerzenie perspektywy dotyczącej identyfikowanych zagrożeń, ich skalę, a także wskazywane konteksty i uwarunkowania. Zgromadzony materiał badawczy pozwolił również na analizę problematyki zagrożeń bezpieczeństwa zarówno na poziomie państwowym (makro), jak i miejskim (lokalnie, mikro).

Oto główne wnioski płynące z drugiej tury badań ilościowych:

1. Zdaniem radnych w najbliższym czasie trzema najbardziej realnymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa Polski będą: wykorzystanie sztucznej inteligencji do manipulacji i oszustw; zapaść demograficzna (starzenie się społeczeństwa); chaos polityczny.
2. Wśród zagrożeń o najmniejszym prawdopodobieństwie wystąpienia samorządowcy wskazali na: konflikty między grupami etnicznymi, religijnymi; wzrost ryzyka nieznaledzenia pracy; rozprzestrzenianie się jakiejś choroby (epidemia).
3. Politycy lokalni z Podkarpacia zdecydowanie częściej wymieniali wzrost ryzyka nieznaledzenia pracy jako zagrożenie, ponadto nieco częściej wskazywali na zapaść demograficzną.
4. Niepokoje i protesty społeczne oraz konflikty między grupami etnicznymi, religijnymi były zagrożeniami dla bezpieczeństwa państwa wyraźnie bardziej wskazywanymi przez radnych miast z Pomorza Zachodniego; ponadto chaos polityczny, atak terrorystyczny i wzrost przestępczości.
5. Wzrost cen dóbr i usług to największe zagrożenie, mogące wystąpić w mieście w perspektywie do 5 lat, w opiniach polityków lokalnych obu regionów. Podobnie duże obawy wzbudziło pogłębienie antagonizmów politycznych. Najmniej z kolei niepokojów na poziomie mikro w przyszłości powodowały zamachy terrorystyczne, zarówno na Podkarpaciu, jak i na Pomorzu Zachodnim.

⁹⁹ Rozmowa nr 506041_oko2_rm_s1.

6. Różnice między regionami w percepcji przyszłych zagrożeń na poziomie miejskim dotyczyły przede wszystkim zjawisk ekonomicznych. Największa dysproporcja dotyczyła wzrostu bezrobocia, czego zdecydowanie bardziej obawiali się samorządowcy z Podkarpacia, którzy nieco częściej też wskazywali na wzrost cen dóbr i usług.

Badania jakościowe umożliwiły rozszerzenie perspektywy i wykazały, że problematyka wojny wraz z kontekstami geopolitycznymi oraz sytuacją międzynarodową była najczęściej wskazywana przez samorządowców obu analizowanych regionów. Niezmiennie trwająca wojna na Ukrainie budziła niepokój i niepewność, co do dalszego rozwoju zdarzeń. Rozmówcy wyrażali też obawy dotyczące sytuacji na Bliskim Wschodzie oraz zaangażowania światowych mocarstw w konflikty. Podkreślano ryzyko wybuchu konfliktu globalnego oraz zwracano uwagę na zagrożenia wynikające z prowadzenia działań wojennych o charakterze hybrydowym.

Radni miejscy wskazywali na niestabilną sytuację polityczną w kraju jako drugie najczęściej pojawiające się zagrożenie dla państwa w wywiadach pogłębionych. W regionie Pomorza Zachodniego częściej niż na Podkarpaciu szczególną uwagę zwracano na istniejące antagonizmy polityczne, wzrost napięć w dyskursie publicznym oraz dominację dwóch partii politycznych, co prowadzi do społecznych podziałów i polaryzacji.

Imigranci – uchodźcy byli kolejnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa – zauważalnym w obu regionach, nieco bardziej wśród zachodniopomorskich radnych. Rozmówcy wskazywali na niebezpieczeństwa związane z obcą kulturą i inną religią, czego skutkiem mogą być trudności bądź niechęć do asymilacji. Obawy wzbudzali przede wszystkim nielegalni imigranci. Radni przywoływali też różne patologiczne zachowania społeczne z innych krajów Europy, w których już od kilku dekad są obecni imigranci. Negatywnie oceniono również politykę migracyjną Unii Europejskiej.

Pozycja Polski na arenie międzynarodowej, a zwłaszcza w Unii Europejskiej, może ulec osłabieniu w wyniku niespójnego definiowania interesów narodowych przez elity państwowe oraz niewystarczającej dbałości o nie. Kryzysy gospodarcze, będące efektem złożoności otoczenia oraz nieoptymalnych decyzji, mogą stanowić poważne zagrożenie i wpływać na różne aspekty codziennego funkcjonowania. Problemy gospodarcze oraz ryzyko wystąpienia kryzysów były wskazywane zarówno przez przedstawicieli samorządów Podkarpacia, jak i Pomorza Zachodniego.

W trakcie wywiadów pogłębionych zwrócono uwagę także na kwestie demograficzne, takie jak starzenie się społeczeństwa, które bardziej wśród lokalnych polityków z Podkarpacia było wskazywane jako zagrożenie dla państwa. Akcentowano także potencjalny negatywny wpływ polityki Unii Europejskiej na polskie sektory gospodarcze, zwłaszcza rolnictwo. Dodatkowo podkreślono, że zagrożenia związane

z bezpieczeństwem energetycznym, w tym normy emisji oraz dyrektywy dotyczące nowo budowanych mieszkań, mogą wzbudzać istotne obawy.

Analiza wywiadów pogłębionych obejmujących kwestie obaw zgłaszanych przez mieszkańców miast, a prezentowanych w opiniach radnych, wykazała zróżnicowane postrzeganie zagrożeń miejskich oraz odmienny rozkład akcentów w porównaniu z perspektywą makro. Obywatele koncentrowali się na problemach codziennych, wpływających bezpośrednio na ich życie. Warto podkreślić, że najczęściej identyfikowaną obawą był proces starzenia się społeczeństwa oraz notowany ujemny przyrost naturalny, co niesie poważne konsekwencje dla lokalnych wspólnot. Równolegle akcentowano znaczący odpływ młodych osób z miast, wynikający przede wszystkim z przyczyn ekonomicznych oraz braku odpowiednich możliwości rozwoju zawodowego, dostosowanych do poziomu ich wykształcenia.

Drugą ważną obawą była możliwość utraty miejsc pracy oraz trudności ze znalezieniem zatrudnienia odpowiadającego kwalifikacjom i wykształceniu, jak również zapewniającego odpowiednie wynagrodzenie. Problem ten był szczególnie często zgłaszany w województwie podkarpackim. Wśród innych kwestii natury ekonomicznej dominowały obawy związane ze wzrostem cen i ogólną drożyzną, które mogą prowadzić do ubóstwa. W wypowiedziach mieszkańców regionu podkarpackiego bardziej wyraźnie zaznaczało się większe niż na Pomorzu Zachodnim poczucie niepewności, co do kondycji finansowej gospodarstw domowych oraz stabilności ekonomicznej.

Zjawisko migracji – głównie nielegalnej – wraz z towarzyszącymi obawami o spokój w ośrodkach miejskich – to zagrożenie artykułowano bardzo często, z nieco większym nasileniem na Pomorzu Zachodnim. Obecność nielegalnych imigrantów budziła obawy oraz mogła wzmacniać nastroje nacjonalistyczne. Polityka migracyjna i ogólnie sytuacja w Europie oraz za wschodnią granicą Polski jedynie potęgowało poczucie zagrożenia.

Interesującym aspektem jest to, że zagadnienia dotyczące wojny i jej wpływu na miasto były zgłaszane stosunkowo rzadko. Rozmówcy zwracali uwagę na to, że perspektywa wojny oraz jej negatywne skutki wprawdzie pozostają obecne w świadomości mieszkańców, jednak z czasem uległy pewnemu oswojeniu. Długotrwały konflikt na Ukrainie spowodował, że społeczeństwo w większym stopniu przywykło do tego tematu. Mimo to, nowe konflikty światowe – choć odległe geograficznie – wciąż budziły niepokój wśród obywateli, którzy są świadomi potencjalnych pośrednich konsekwencji.

Politycy lokalni zaobserwowali pojawienie się nowych, wcześniej rzadko sygnalizowanych obaw wśród mieszkańców, dotyczących jakości opieki zdrowotnej oraz warunków życia osób starszych. W regionie podkarpackim zagadnienia te były akcentowane częściej niż w województwie zachodniopomorskim, szczególnie zwracano uwagę na

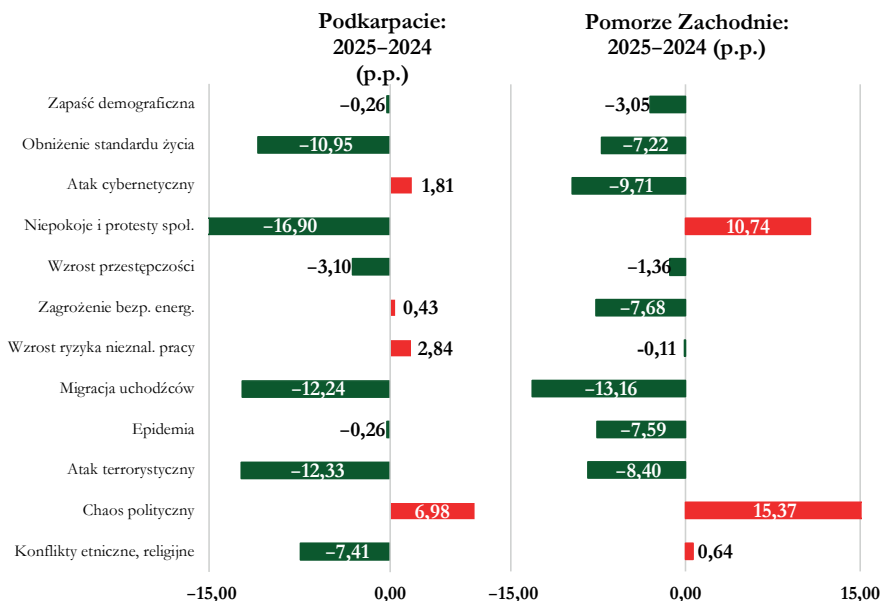
trudności w dostępie do lekarzy specjalistów, poczucie osamotnienia osób starszych oraz niewystarczające działania w zakresie polityki senioralnej.

Dokonane podsumowanie dotyczące zagrożeń w percepcji polityków lokalnych wskazuje, że w procesie identyfikacji niektórych zagrożeń utrzymuje się zróżnicowanie w zależności od regionu. Rozbieżności we wskazaniach ze strony samorządowców mogą być efektem odmiennych doświadczeń i priorytetów.

7.4. Porównanie z wynikami z 2024 roku

W toku badań realizowanych w latach 2024–2025 zgromadzono materiał badawczy niezbędny do przeprowadzenia komparatystycznych analiz wybranych zjawisk. Postrzeganie poszczególnych rodzajów zagrożeń może bowiem wykazywać zmienność wraz z upływem czasu i podlegać nasileniu lub osłabieniu w wyniku działania różnorodnych czynników.

Na wykresie 7.9 zaprezentowano percepcję zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa w postaci dwóch segmentów. Pierwszy z nich ilustruje zmiany różnic w odpowiedziach pozytywnych (suma „tak” i „raczej tak”) między rokiem 2025 a 2024 wśród respondentów z Podkarpacia. Słupki poziome w kolorze zielonym wskazują na zmniejszenie danego zagrożenia (różnica podawana w p.p.), natomiast słupki czerwone sygnalizują jego wzrost. W segmencie po prawej stronie przedstawiono analogiczne wyniki dotyczące Pomorza Zachodniego.

Wykres 7.9. Zagrożenia państwa – różnice w odpowiedziach twierdzących (2025 a 2024 r.; regiony)

Źródło: opracowanie własne.

Analiza porównawcza regionów w latach 2024–2025 wykazała zarówno istotne zróżnicowanie dynamiki i kierunku zmian, jak i relatywnie podobne trendy.

Na Podkarpaciu największy spadek dotyczył niepokojów i protestów społecznych (–16,90 p.p.). To przypadek największej zmiany *in minus* ze wszystkich rodzajów zagrożeń. Wyraźne zmniejszenie obaw we wskazaniach na zagrożenia odnotowano ponadto dla: migracji uchodźców (–12,24 p.p.), ataków terrorystycznych (–12,33 p.p.) oraz obniżenia standardu życia (–10,95 p.p.) Największy wzrost w regionie podkarpackim dotyczył z kolei chaosu politycznego (+6,98 p.p.) i następnie – wzrostu ryzyka nieznałezienia pracy (+2,84 p.p.) oraz ataku cybernetycznego (+1,81 p.p.).

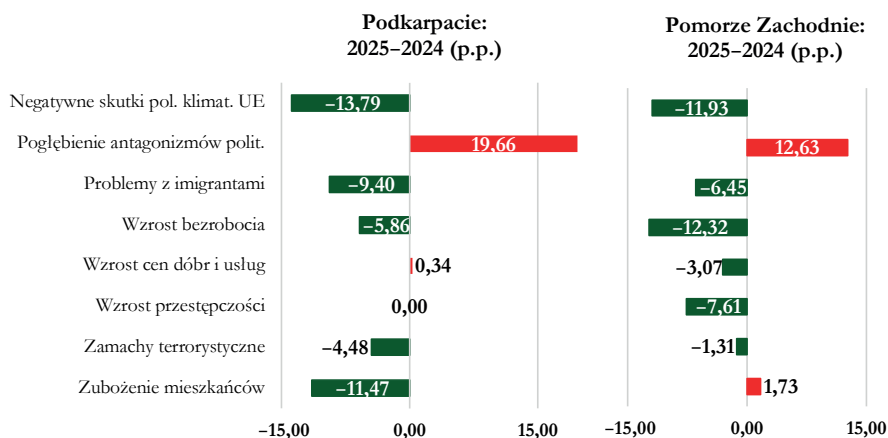
Zmiany na Pomorzu Zachodnim były bardziej zróżnicowane, o większej amplitudzie. Największe spadki wskazań odnosiły się do: migracji uchodźców (–13,16 p.p.); ataku terrorystycznego (–8,40 p.p.), ataku cybernetycznego (–9,71 p.p.). Na przeciwnym biegunie zmian znalazł się chaos polityczny, na który wskazywało aż o 15,37 p.p. więcej (to najbardziej wyraźny wzrost ze wszystkich kategorii), ponadto niepokoje i protesty społeczne wzbudziły znaczące obawy – wzrost o 10,75 p.p.

Równie interesujących spostrzeżeń dostarcza porównanie między regionami opinii na temat poszczególnych zagrożeń. Najbardziej charakterystycznym, a zarazem niepokojącym trendem w obu regionach był wzrost wskazań chaosu politycznego jako zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa – na Pomorzu Zachodnim aż o 15,37 p.p., na Podkarpaciu o 6,98 p.p.

Zmiany w identyfikacji zagrożeń o charakterze społecznym przebiegały odmiennie i w różnych kierunkach. Gdy na Podkarpaciu zanotowano wyraźny spadek odpowiedzi dotyczących niepokojów i protestów społecznych (o 16,90 p.p.) oraz konfliktów etnicznych, religijnych (o 7,41 p.p.), to na Pomorzu Zachodnim analogiczne zagrożenia odnotowały wzrosty odpowiednio o 10,74 p.p. i 0,65 p.p.

Można także zauważyć zmiany w postrzeganiu przez radnych zagrożeń o charakterze ekonomicznym i technologicznym. W szczególności percepcja wzrostu ryzyka nieznalesienia pracy w regionie podkarpackim zwiększyła się o 2,84 p.p. w porównaniu z bardzo minimalnym zmniejszeniem o 0,11 p.p. w województwie zachodniopomorskim. Większa odmiennność dotyczyła ataków cybernetycznych – na Podkarpaciu zwiększenie o 1,81 p.p., podczas gdy na Pomorzu Zachodnim wyraźny spadek o 9,71 p.p.

Podobnie jak w przypadku zagrożeń bezpieczeństwa państwa, przeprowadzono analizę porównawczą dotyczącą zmian w postrzeganiu zagrożeń w mieście w perspektywie do 5 lat. Zestawienie wyników przedstawiono na wykresie 7.10.

Wykres 7.10. Zagrożenia miasta w przyszłości – różnice w odpowiedziach twierdzących (2025 a 2024 r.; regiony)

Źródło: opracowanie własne.

Z analizy powyższych danych widać, że bardzo duży wzrost obaw dotyczył pogłębiania antagonizmów politycznych (+19,66 p.p. na Podkarpaciu i największa różnica ze wszystkich wskazań). W przypadku pozostałych zagrożeń w regionie podkarpackim zanotowano spadki (z wyjątkiem niepokojów o wzrost cen dóbr i usług). I tak, rzadziej wskazywano zwłaszcza na negatywne skutki polityki klimatycznej Unii Europejskiej (-13,79 p.p.), zubożenie mieszkańców (-11,47 p.p.) oraz problemy społeczne z migrantami (-9,40 p.p.).

U respondentów z Pomorza Zachodniego – podobnie jak na Podkarpaciu – największy wzrost w odpowiedziach dotyczył pogłębiania antagonizmów politycznych choć w nieco mniejszej skali (+12,63 p.p.). Największe spadki natomiast dotyczyły wskazań takich zagrożeń jak wzrost bezrobocia (-12,31 p.p.) oraz polityki klimatycznej UE (-11,93 p.p.).

Warto zatem podkreślić, że zarówno wśród respondentów na Podkarpaciu, jak i na Pomorzu Zachodnim wystąpił silny wzrost niepokojów dotyczących antagonizmów politycznych. Co ciekawe, to jedyny rodzaj zagrożenia, w stosunku do którego obawy tak znacząco wzrosły w obu regionach. Interesującą różnicą w percepcji przyszłych zagrożeń była ponadto kwestia zubożenia mieszkańców. Obawy z tym związane zmalały o 11,47 p.p. na Podkarpaciu, a na Pomorzu Zachodnim minimalnie wzrosły o 1,73 p.p.

Badania jakościowe, przeprowadzone wywiady pogłębione rok po roku (2024, 2025 r.) dostarczyły materiału analizy komparatystycznej oraz umożliwiły przyjrzenie się ewentualnym zmianom percepcji wraz ze wskazaniem potencjalnych czynników na nie wpływających. W tabeli 7.1 przedstawiono zestawienie zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa wraz z opisem oraz wskazaniem najważniejszych zmian w stosunku do 2024 roku.

Tabela 7.1. Zagrożenia państwa – różnice między regionami oraz zmiany w czasie na podstawie badań jakościowych

Rodzaj zagrożenia	Różnice		
	Podkarpacie	Pomorze Zachodnie	2025 a 2024
Wojna, geopolityka	bliskość granicy, atak na Polskę, konflikt globalny	infrastruktura krytyczna, wojna hybrydowa, ataki cybernetyczne, konflikt globalny	utrzymujący się wysoki poziom obaw, „spowszednienie” zagadnienia; kontekst – nowe konflikty na Bliskim Wschodzie

Rodzaj zagrożenia	Różnice		
	Podkarpacie	Pomorze Zachodnie	2025 a 2024
Chaos polityczny; polaryzacja społeczna	podziały społeczne; zatracanie tożsamości narodowej	antagonizmy; zmniejszenie stabilności państwa, artykułowane z większą częstotliwością	wyraźny wzrost znaczenia, wskazanie na wybory prezydenckie jako czynnik potęgujący antagonizmy
Migracje	nielegalne migracje, imigranci obcy kulturowo	nielegalne migracje, polityka migracyjna niewłaściwa; obca kultura i religia, brak asymilacji; ryzyko wzrostu przestępczości, wzrost obaw o bezpieczeństwo	utrzymujący się na podobnym poziomie, zauważalny minimalny wzrost obaw, z uwagi na politykę państwa i UE w tym zakresie
Kryzys gospodarczy, energetyka	wzrost cen; obawy o bezpieczeństwo energetyczne	sprzeczne interesy mocarstw na świecie; sabotaż dot. infrastruktury krytycznej	wzrost obaw dot. kryzysu gosp., głównie wskutek napiętej sytuacji na świecie
Zielony Ład – Unia Europejska	utrata części suwerenności; ryzyko zubożenia, brak dbałości o interes narodowy; klimatyczna – normy emisji, skutkujące wzrostem kosztów	spadek znaczenia na arenie międzynarodowej; prawodawstwo europejskie narzucające pewne ograniczenia; polityka rolna (ograniczenia produkcji)	wzrost obaw w kontekście polityki klimatycznej i rolniej
Demografia	podkreślanie konsekwencji społecznych, gospodarczych	niewiele wypowiedzi, wskazujących na to zagrożenie	po roku mniej dostrzegalne na Pomorzu Zachodnim
Edukacja	nieodpowiednie treści; ideologie z Zachodu, sprzeczne z tradycyjnymi, uniwersalnymi wartościami	niski poziom; niezrozumienie otaczającej, złożonej rzeczywistości	stosunkowo nowe, wymieniane w 2025 r.

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli 7.2 przedstawiono główne obawy mieszkańców oraz wskazano istotne zmiany w porównaniu z odpowiedziami udzielanymi rok wcześniej.

Tabela 7.2. Obawy mieszkańców – różnice między regionami oraz zmiany w czasie na podstawie badań jakościowych

Rodzaj zagrożenia	Różnice		
	Podkarpacie	Pomorze Zachodnie	2025 a 2024
Demografia (starzenie), wyludnianie miasta	ekonomiczne skutki ujemnego przyrostu naturalnego; „ucieczka” ludzi młodych i brak powrotów; rozłąka z najbliższymi	konsekwencje dla ośrodków miejskich: trudności w rozwoju, brak perspektyw, konieczność prowadzenia polityki senioralnej	zdecydowany wzrost liczby wypowiedzi na Podkarpaciu; dodatkowo uwypuklone z uwagi na specyfikę rynku pracy oraz tradycyjne wartości – silne więzy rodzinne

Rodzaj zagrożenia	Różnice		
	Podkarpacie	Pomorze Zachodnie	2025 a 2024
Rynek pracy; wzrost cen	trudności w znalezieniu pracy dla specjalistów (zwłaszcza inżynierów) z odpowiednim wynagrodzeniem; obawy przed bezrobociem; rosnące ceny – groźba ubóstwa	trudności w znalezieniu dobrej płatnej pracy, odpowiadającej kwalifikacjom i dającej szansę rozwoju; niepokoje związane z ryzykiem zamknięcia głównego zakładu pracy w okolicy; obawy przed utratą komfortu życia	wzrost niepokoju, bardziej na Podkarpaciu
Imigranci	nielegalni i obcy kulturowo; ryzyko wzrostu nastrojów nacjonalistycznych oraz antyukraińskich	najczęściej wymienianie zagrożenie wśród rozmówców z regionu; nielegalni, obcy kulturowo imigranci, sytuacje na granicy; obawy związane ze wzrostem przestępczości i brakiem asymilacji	wzrost obaw, zauważalnie bardziej na Pomorzu Zachodnim
Wojna	bliskość granicy; ryzyko rozłania się konfliktu i powstanie linii frontu	ataki na infrastrukturę krytyczną; pośrednie społeczne i gospodarcze skutki wojen	nadal odczuwalne, wskazania na nowe konflikty na Bliskim Wschodzie; zauważalne przyzwyczajenie, oswojenie się z zagrożeniem
Opieka zdrowotna, sytuacja seniorów	trudności w dostępie do lekarzy specjalistów; poczucie osamotnienia; obawy o sytuację finansową	kondycja ochrony zdrowia, niewystarczająca oferta publiczna dla seniorów, osamotnienie	relatywnie nowa obawa, zauważalnie artykułowana w 2025 r.

Źródło: opracowanie własne.

Odpowiedzi udzielone na nowe pytanie zadane w 2025 roku pozwoliły ocenić, jak zmieniało się w ciągu ostatniego roku poczucie bezpieczeństwa oraz jakiego rodzaju czynniki mogły na to wpływać. Zdecydowana większość radnych miejskich wskazała, że poczucie bezpieczeństwa pozostało bez zmian lub uległo pogorszeniu; sporadycznie pojawiały się opinie o jego wzroście. Wśród najczęściej wymienianych przyczyn o charakterze zewnętrznym znalazły się kwestie związane z uchodźcami i migracją, bardziej akcentowane w regionie Pomorza Zachodniego. Kolejnym istotnym powodem (nieco częściej akcentowanym na Podkarpaciu) była sytuacja międzynarodowa (zwłaszcza działania wojenne): konflikt interesów między mocarstwami, trwająca wojna na Ukrainie oraz nowe napięcia na Bliskim Wschodzie. Znaczenie miało także zaangażowanie Stanów Zjednoczonych oraz prowadzona przez USA polityka handlowa. Rozmówcy podkreślali również wpływ niestabilności politycznej, antagonizmów oraz narastających podziałów społecznych, a jako czynnik pogłębiający wskazywano kampanię i wybory prezydenckie w Polsce.

7.5. Podsumowanie

Odpowiedzi uzyskane z kwestionariusza ankiety oraz przeprowadzone wywiady pogłębione stanowiły podstawę analizy badawczej. Zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe umożliwiły weryfikację hipotez badawczych. Dodatkowo, zaplanowanie dwóch tur badań w odstępie rocznym pozwoliło na szczegółowe zbadanie dynamiki obserwowanych zjawisk oraz ewolucji czynników oddziałujących.

Hipoteza 2a – *Politycy lokalni miast Podkarpacia obawiają się w większym stopniu zagrożeń związanych z potencjalnym konfliktem zbrojnym i/lub będących konsekwencjami agresji Rosji na Ukrainę*, została częściowo potwierdzona. Warto podkreślić, że percepcja tego zagrożenia utrzymywała się na wysokim i zbliżonym poziomie w analizowanych przypadkach. Wywiady pogłębione ujawniły odmienne akcentowanie czynników wpływających na postrzeganie problemu – na Podkarpaciu wskazywano częściej na bliskość granicy i ryzyko rozszerzenia konfliktu, zaś w województwie zachodniopomorskim zwracano uwagę na potencjalne ataki cybernetyczne oraz na infrastrukturę krytyczną.

W odniesieniu do hipotezy 2b – *Politycy lokalni miast Pomorza Zachodniego obawiają się w większym stopniu zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym*, została potwierdzona w zakresie aspektów społecznych. Właśnie na Pomorzu Zachodnim zaobserwowano szczególnie wysokie obawy dotyczące destabilizacji politycznej, polaryzacji społecznej, konfliktów na tle etnicznym z udziałem imigrantów oraz przestępczości. W przypadku zagrożeń ekonomicznych zauważono natomiast wyższy poziom niepokoju w regionie podkarpackim, przede wszystkim w odniesieniu do wzrostu bezrobocia, trudności ze znalezieniem zatrudnienia, ryzyka wzrostu cen oraz potencjalnej utraty stabilności finansowej.

Warto zwrócić uwagę na wyniki badań w podziale na obecne i przyszłe zagrożenia – zwłaszcza na znaczący wzrost obaw dotyczących antagonizmów na arenie politycznej, szczególnie widocznych w 2025 roku podczas prowadzenia drugiej tury badań. Respondenci pytani wtedy w ankiecie o przyszłe zagrożenia miejskie w ciągu najbliższych 5 lat, dużo częściej niż w 2024 roku, zwracali uwagę na nasilające się antagonizmy polityczne. Na te odczucia mogła mieć wpływ trwająca kampania wyborcza związana z rywalizacją w wyborach prezydenckich zakończonych 1 czerwca 2025 roku. Sposób prowadzenia kampanii przez sztaby głównych kandydatów oraz atmosfera w społeczeństwie – przede wszystkim narastająca polaryzacja, niechęć – prawdopodobnie przyczyniły się do tego, że pogłębianie antagonizmów politycznych wykazało największą dynamikę wzrostu ze wszystkich analizowanych zagrożeń, do których może dojść w przyszłości. Dopełnieniem tego spostrzeżenia mogą być odpowiedzi (uzyskane w badaniach ilościowych) na pytanie dotyczące obecnych zagrożeń państwa – również

w obu regionach zaobserwowano wyraźny (choć w nieco mniejszym stopniu) wzrost dynamiki odpowiedzi wskazujących na chaos polityczny jako obecne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa.

Weryfikacja hipotezy 5 – *W latach 2024–2025 zarówno stosunek do patriotyzmu, jak i wskazywane zagrożenia przez polityków lokalnych będą podlegały ewolucji w zależności od nasilenia czynników endemicznych i egzogenicznych*, w części dotyczącej zagrożeń została potwierdzona. Były one determinowane przez dwie grupy czynników. Jako główny czynnik endemiczny wskazano wybory prezydenckie w Polsce oraz sposób prowadzenia kampanii wyborczej, co znacząco wpływało na percepcję zagrożenia, szczególnie w kontekście trudności z utrzymaniem stabilizacji wewnętrznej oraz nasilających się podziałów społecznych prowadzących do polaryzacji.

Czynnikami egzogenicznymi były natomiast m.in. trwająca wojna na Ukrainie oraz nowe konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie, w tym działania Izraela przeciwko Palestynie oraz eskalacja napięć między Izraelem wspieranym przez USA a Iranem. Właśnie zaangażowanie USA w innych częściach świata – w kontekście możliwego spadku zainteresowania sytuacją na Ukrainie – wzmacniało poczucie zagrożenia. Inną konsekwencją sytuacji międzynarodowej było ryzyko wywołania konfliktu globalnego, a także prowadzenie działań wojennych o charakterze hybrydowym. Czynnikiem takim była ponadto kwestia imigrantów, przede wszystkim nielegalnych. Ryzyko ich osiedlenia w Polsce wraz z obawami o trudności w ich asymilowaniu (podobnie jak w innych krajach Europy) zauważalnie nasilało poczucie zagrożenia.

Zakończenie

Przedstawione w niniejszej monografii rezultaty analizy percepcji patriotyzmu, zagrożeń i bezpieczeństwa u samorządowców Podkarpacia i Pomorza Zachodniego to efekt dwóch tur badań przeprowadzonych przez ZB Res Publica rok po roku (w 2024 i 2025 r.). Po zgromadzeniu i zapoznaniu się z materiałem badawczym (kwestionariusz ankiety i wywiady pogłębione) można poczynić pewne wnioski dotyczące weryfikacji przyjętych założeń w projekcie.

Pierwsze pytanie badawcze dotyczyło *stosunku polityków lokalnych wobec patriotyzmu narodowego, lokalnego i gospodarczego*. Przed przystąpieniem do badań przyporządkowano mu hipotezę h1 – *Stosunek do patriotyzmu polityków lokalnych miast Pomorza Zachodniego i Podkarpacia jest zróżnicowany*. Należy stwierdzić, że hipotezę tę należy odnieść osobno do poszczególnych kategorii patriotyzmu (narodowy, lokalny, gospodarczy), ponieważ pojawiły się różne niuansy interpretacyjne.

Politycy lokalni, którzy wzięli udział w badaniach z jednej strony prezentują podobne spostrzeżenia dotyczące trzech kategorii patriotyzmu (narodowy, lokalny, gospodarczy), a z drugiej strony w opiniach poszczególnych respondentów można dostrzec pewne osobliwości. W niektórych rozmowach, respondenci wskazywali na pojmowanie tych kategorii patriotyzmu jako komplementarnych. Samorządowcy wskazywali bowiem, że bycie patriotą oznacza jednocześnie zaangażowanie na tych trzech płaszczyznach. O ile jednak odróżniano patriotyzm narodowy od innych kategorii, to kwestie patriotyzmu lokalnego i gospodarczego w wypowiedziach niektórych rozmówców występowały łącznie, by nie określić – nierozłącznie.

W przypadku patriotyzmu narodowego badania ilościowe i jakościowe pokazały, że na Podkarpaciu ta kategoria patriotyzmu jest zgodna z charakterystyką kultury politycznej tego regionu, a więc – ciągłością historyczną, znaczeniem tradycji religijnych, wyznaniowych i narodowych w przestrzeni publicznej. Patriotyzm pełni tam funkcję integrującą lokalną (regionalną) społeczność oraz funkcję umacniającą poczucie solidarności narodowej.

W przypadku Pomorza Zachodniego z kolei patriotyzm narodowy również pozostaje ważnym czynnikiem aktywności publicznej samorządowców, jednak jest interpretowany (postrzegany) nieco inaczej. W opiniach respondentów z miast zachodniopomorskich częściej pojawiała się interpretacja tej kategorii patriotyzmu w kontekście

dbałości o efektywność działania państwa, odpowiedzialności za działanie instytucji publicznych oraz za rozwój wspólnot lokalnych.

Można zatem stwierdzić, że hipotezę h1 pozytywnie zweryfikowano w odniesieniu do patriotyzmu narodowego – zaobserwowano bowiem współlistnienie dwóch odmiennych wzorców tej kategorii patriotyzmu wśród respondentów badanych regionów – bardziej symboliczno-narodowego w województwie podkarpackim oraz bardziej obywatelsko-instytucjonalnego w województwie zachodniopomorskim.

Wedle opinii badanych samorządowców, kategoria patriotyzmu gospodarczego jest podobnie interpretowana w obydwu województwach, jednak przyglądając się szczegółowym atrybutom tej interpretacji można było dostrzec pewne delikatne odmienności w wartościowaniu niektórych z nich u badanych. Na Podkarpaciu np. częściej zgadzano się z twierdzeniem dotyczącym ograniczenia napływu zagranicznych firm w celu ochrony krajowych przedsiębiorstw (+8,4 p.p.). Podobnie było w przypadku patriotyzmu lokalnego, choć należy dostrzec, że w pewnych kwestiach istniały różnice, np. na Podkarpaciu badani częściej wskazywali na: wsparcie organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne (+13,1 p.p.), promowanie regionalnej kuchni i produktów (+6,8 p.p.), wolontariat na rzecz lokalnej społeczności (+4,1 p.p.).

Poszukując odpowiedzi na drugie pytanie badawcze – *co i w jaki stopniu, według polityków lokalnych, stanowi realne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa?* – zamierzano sprawdzić, czy samorządowcy reprezentujący Podkarpacie i Pomorze Zachodnie w taki sam, czy właśnie odmienny sposób definiują realne zagrożenia dla Polski. W odniesieniu do tego pytania przyjęto dwie hipotezy:

hipotezę 2a – *Politycy lokalni miast PK obawiają się w większym stopniu zagrożeń związanych z potencjalnym konfliktem zbrojnym i/lub będących konsekwencjami agresji Rosji na Ukrainę*, oraz hipotezę 2b – *Politycy lokalni miast PZ obawiają się w większym stopniu zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym*.

Już po pierwszej turze badań przeprowadzanych w 2024 roku można było zauważyć, że szeroko rozumiane obawy związane z wojną rosyjsko-ukraińską za wschodnią granicą Polski (a więc w sąsiedztwie Podkarpacia) występowały na podobnym, aczkolwiek wysokim poziomie. Obawy tego typu przejawiały się w opiniach pozyskanych zarówno od respondentów z miast podkarpackich, jak i miast zachodniopomorskich. W 2024 roku również zagrożenia o charakterze ekonomicznym dostrzegalne były w obydwu regionach, choć w tym przypadku (przede wszystkim pokazały to badania jakościowe) nieco większe ich natężenie można było zauważyć w percepcji samorządowców miast Podkarpacia. Dotyczyło to zwłaszcza tych miast, w których władze lokalne nie podejmowały wcześniej na większą skalę działań prorozwojowych (np. Sanok, Jarosław).

Uwzględniając wyniki drugiej tury badań z 2025 roku, można stwierdzić, że hipoteza 2a, co do zasady potwierdziła się – na Podkarpaciu odnotowano wyższy stopień

obaw związanych z potencjalnym konfliktem zbrojnym. Zarazem należy jednak zaznaczyć, że poziom tego typu obaw w obydwu regionach był relatywnie wysoki, na Podkarpaciu dostrzegano nieco wyższy stopień lęku przed wojną, aczkolwiek nie była to duża różnica. Różnice percepcji zagrożenia wojennego – ujawnione w badaniach jakościowych – dotyczyły natomiast odmiennych czynników determinujących to zagrożenie. W miastach Pomorza Zachodniego akcentowano potencjalne agresywne działania o charakterze cybernetycznym oraz możliwość wystąpienia ataków na infrastrukturę krytyczną. Na Podkarpaciu obawy częściej były związane z bliskością granicy z Ukrainą i w związku z tym z ryzykiem rozszerzenia konfliktu na terytorium południowo-wschodniej Polski. Postawione przewidywanie co do percepcji zagrożenia wojennego potwierdziło się zatem – sposób postrzegania wojny w opiniach samorządowców w pewnym stopniu był zdeterminowany odległością od teatru wojennego.

Warto też wspomnieć, że badanie za pomocą metody WPW wykazało, że obawy przed „militarnym atakiem Rosji” zarówno w 2024, jak i w 2025 roku osiągały wyższy poziom na Pomorzu Zachodnim niż na Podkarpaciu. Jednocześnie należy podkreślić, że wyniki badania WPW rok do roku wykazały tendencję spadkową poziomu tego zagrożenia na Pomorzu Zachodnim, a na Podkarpaciu – przeciwnie – wzrostową.

Odnosząc się do hipotezy 2b badania przeprowadzone w latach 2024–2025 potwierdziły jej częściową trafność. W przypadku aspektów społecznych na Pomorzu Zachodnim notowano szczególnie wysokie obawy dotyczące takich kwestii społecznych jak: destabilizacja polityczna, polaryzacja społeczna, konflikty na tle etnicznym z udziałem imigrantów, a także zagrożenie związane z przestępczością. W odniesieniu zaś do zagrożeń dotyczących kwestii ekonomicznych dostrzeżono wyższy poziom obaw w opiniach samorządowców miast podkarpackich. Szczególnie zwracano tam uwagę na problemy dotyczące zatrudnienia (trudności związane z jego znalezieniem i wzrost bezrobocia), możliwości wystąpienia utraty stabilności finansowej oraz ryzyka wzrostu cen.

Badanie metodą WPW również wykazało podobny rozkład obaw społecznych i ekonomicznych. Na Pomorzu Zachodnim rosła obawa związana z pojawieniem się antagonizmów ukraińsko-polskich, choć przecież ich przyrost teoretycznie powinien występować na Podkarpaciu, gdzie napływ ludności ukraińskiej jest relatywnie wysoki. Analiza wyników WPW dowiodła, że obawy o charakterze ekonomicznym („niższy poziom życia”) co prawda spadały w obydwu regionach rok do roku, ale to w opiniach samorządowców z Podkarpacia ten czynnik osiągał wyższy poziom w obydwu turach badań.

Trzecie postawione pytanie badawcze brzmiało następująco – *czy istnieje korelacja pomiędzy różnymi kategoriami zagrożeń wskazywanych przez polityków lokalnych, a ich stosunkiem do patriotyzmu narodowego, lokalnego i gospodarczego?* Postawiono

następujące hipotezy odnośnie do potencjalnych odpowiedzi na powyżej sformułowane zapytanie. Hipoteza 3a – *Wyższy stopień obaw o charakterze ekonomicznym jest skorelowany z większym poczuciem patriotyzmu gospodarczego*. Hipoteza 3b – *Wyższy stopień obaw związanych z utratą suwerenności, konfliktem zbrojnym i skutkami wojen w otoczeniu Polski jest skorelowany z większym poczuciem patriotyzmu narodowego*.

W przypadku hipotezy 3a wykazano co prawda lekką, dodatnią korelację postaw charakteryzujących patriotyzm gospodarczy z obawami ekonomicznymi, ale ponieważ korelacja ta miała charakter słaby, to trudno na tym etapie, bez dodatkowych badań, jednoznacznie ocenić czy hipotezę tę można uznać za potwierdzoną czy sfalsyfikowaną. Wydaje się, że na tym etapie można stwierdzić, że hipotezę 3a co najmniej częściowo potwierdzono.

W przypadku hipotezy 3b analiza rezultatów badań wskazała, że im silniej badani samorządowcy wskazywali na zagrożenia dla suwerenności państwa i stabilności międzynarodowej, tym częściej deklarowali patriotyzm narodowy. Percepcja zagrożeń o charakterze geopolitycznym była zatem skorelowana z postawami patriotycznymi respondentów. Jednocześnie porównanie dwóch regionów pokazuje, że wpływ ten nie był identyczny. W województwie podkarpackim patriotyzm respondentów miał wyraźnie bardziej suwerennościowy charakter, natomiast w województwie zachodniopomorskim przyjmował bardziej obywatelską formę, w mniejszym stopniu bezpośrednio powiązaną z percepcją zagrożeń międzynarodowych.

Do pytania czwartego – *czy istnieje korelacja pomiędzy stosunkiem do patriotyzmu, a miejscem zamieszkania polityków lokalnych?* sformułowano dwie hipotezy – hipotezę 4a – *Politycy lokalni miast Podkarpacia wykazują się większym stopniem poczucia patriotyzmu lokalnego* oraz hipotezę 4b – *Politycy lokalni miast dużych wykazują się mniejszym stopniem poczucia patriotyzmu lokalnego od tych zamieszkających w miastach średnich*.

W odniesieniu do hipotezy 4a należy zauważyć, że jej potwierdzenie miało wątki charakter, ponieważ pewne różnice dotyczące percepcji tej kategorii patriotyzmu wyraźnie uwidoczniły się jedynie w odniesieniu do aprobaty kilku, wspomnianych już wyżej stwierdzeń, a więc: wsparcia organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne (+13,1 p.p. względem odpowiedzi z Pomorza Zachodniego) oraz promowania regionalnej kuchni i produktów (odpowiednio +6,8 p.p.). W przypadku innych kategorii opisujących patriotyzm lokalny wartości notowane w obydwu regionach generalnie miały zbliżony charakter, choć np. na uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych wyraźnie częściej wskazywano na Pomorzu Zachodnim (+11,6 p.p.), z kolei w przypadku hipotezy 4b – badania nie pozwoliły na jej potwierdzenie.

Projekt zakładał realizację dwóch tur badań – w 2024 i 2025 roku. Można było zatem sformułować pytanie piąte – *Czy stosunek do patriotyzmu oraz wskazywane zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa będą się zmieniać w okresie pomiędzy dwoma cyklami*

badawczymi (lata: 2024 i 2025)? Przed realizacją badań założono (hipoteza h5), że w latach 2024–2025 zarówno stosunek do patriotyzmu, jak i wskazywane zagrożenia przez polityków lokalnych będą podlegały ewolucji w zależności od nasilenia czynników endemicznych i egzogenicznych.

Odnosząc hipotezę h5 do ewolucji postaw patriotycznych można generalnie uznać jej częściową zasadność. Na poziomie kategorii patriotyzmu narodowego taka ewolucja zachodziła. Zmiany nie dotyczyły jednak kwestii fundamentalnych, lecz przede wszystkim sposobu interpretacji tej kategorii. Wyniki badań potwierdziły, że percepcja patriotyzmu narodowego samorządowców z badanych miast miała charakter dynamiczny – odzwierciedlały się w niej zmiany w otoczeniu politycznym państwa. Ewolucja ta została również odzwierciedlona w wynikach badań metodą WPW – podczas drugiej tury badań zaobserwowano u respondentów spadek afirmacji patriotyzmu narodowego a zarazem jej wzrost ku patriotyzmowi lokalnemu (obydwa regiony) oraz gospodarstwu (na Podkarpaciu).

W przypadku kategorii gospodarczej patriotyzmu warto zauważyć, że badania rok do roku nie wykazały istotnych zmian. Należy jednak odnotować, że w 2025 roku w stosunku do 2024 roku twierdzenie „mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami gospodarczymi” było wskazywane rzadziej, a jednocześnie deklaracja „w moich działaniach kieruję się patriotyzmem gospodarczym” w dwóch kolejnych latach osiągała prawie identyczny poziom (zob. wykres 6.7).

Weryfikacja hipotezy 5 w odniesieniu do zagrożeń doprowadziła do jej potwierdzenia. Badania wykazały, że stosunek do zagrożeń był determinowany przez dwie grupy czynników. Wedle opinii respondentów podstawowym czynnikiem o charakterze endemicznym stały się wybory prezydenckie w Polsce w 2025 roku, a zwłaszcza sposób prowadzenia kampanii wyborczej przed nimi. Konsekwencją tego czynnika stała się ewolucja percepcji zagrożeń związanych z utrzymaniem stabilizacji wewnętrznej – postępującej polaryzacji politycznej, która prowadziła do pogłębiania podziałów społecznych. Czynnikiem egzogenicznym były natomiast intensyfikujące się lub pojawiające się nowe konflikty zbrojne: trwająca wojna na Ukrainie oraz nowe konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie, w tym działania Izraela przeciwko Palestynie oraz eskalacja napięć między Izraelem (i wspierającymi go Stanami Zjednoczonymi) a Iranem. Poczucie zagrożenia postępowało więc z uwagi na czynniki geopolityczne, wynikające z prowadzonej polityki przez USA, czego konsekwencją mogło być nasilenie agresywnych działań Rosji na Ukrainie i w Europie. Zwracano ponadto uwagę na inne czynniki egzogeniczne prowadzące do wzrostu obaw – zagrożenia związane z wojną hybrydową, a także ryzyko osiedlenia w Polsce obcych kulturowo imigrantów, przybywających nielegalnie do innych krajów europejskich.

Pytanie szóste dotyczyło specyficznych wzorców patriotyzmu podkarpackiego i zachodniopomorskiego – *czy istnieją jakieś typowe wzorce postaw patriotycznych dla Podkarpacia, które nie są uwidaczniane w postawach polityków lokalnych Pomorza Zachodniego i vice versa: czy istnieją jakieś typowe wzorce postaw patriotycznych dla Pomorza Zachodniego, które nie są uwidaczniane w postawach polityków lokalnych Podkarpacia?* W odniesieniu do pytania, *a priori*, sformułowano hipotezę h6 – *Z uwagi na inną charakterystykę postaw politycznych i religijnych na Podkarpaciu i Pomorzu Zachodnim można zakładać występowanie innych, typowych dla obydwu regionów wzorców patriotyzmu.* Hipotezę częściowo potwierdzono. W przypadku bowiem kategorii patriotyzmu gospodarczego wyniki badań nie pozwoliły na zidentyfikowanie jakichś istotnych wzorców w postrzeganiu postaw związanych z patriotyzmem gospodarczym.

Jak już nadmieniano w monografii poświęconej prezentacji wyników po pierwszej turze badań, na Podkarpaciu dostrzeżono korelację patriotyzmu narodowego z religijnością. Ten wątek pojawiał się w badaniach jakościowych. Rozmówcy wspominali np. o uczestnictwie w nabożeństwach religijnych w dniach, w których przypadały święta narodowe, a ponadto – co nie wystąpiło w ogóle na Pomorzu Zachodnim – wieszaniu na prywatnych posesjach niebieskich flag maryjnych wraz z flagami narodowymi w czasie tych świąt¹. Wśród respondentów z województwa podkarpackiego patriotyzm narodowy, jak wspomniano wyżej, częściej przyjmował formę bardziej tradycyjną i symboliczno-narodową. Podkreślano tam znaczenie takich elementów jak suwerenność państwa, przywiązanie do symboli narodowych czy konieczność zaznaczania narodowej tożsamości w przestrzeni publicznej. W regionie tym patriotyzm jest mocno skorelowany z percepcją zagrożeń dla państwa – na Podkarpaciu często dostrzegano współwystępowanie obaw dotyczących utraty suwerenności lub pojawienia się konfliktów zbrojnych z wysokim poziomem deklarowanego patriotyzmu.

Na Pomorzu Zachodnim interpretacja patriotyzmu była, jak wyżej zauważono, nieco odmienna. W opiniach respondentów częściej występowało rozumienie patriotyzmu w kategoriach odpowiedzialności za funkcjonowanie instytucji publicznych, ich efektywności oraz rozwoju wspólnot lokalnych. Można zatem stwierdzić, że wzorzec patriotyzmu narodowego na Podkarpaciu ma charakter bardziej mobilizacyjny, a na Pomorzu Zachodnim – pragmatyczno-obywatelski.

¹ W trakcie wyjazdu studyjnego w okolicach 11 XI 2024 r. w istocie flagi takie można było, choć incydentalnie, zauważyć. Warto też zwrócić uwagę na niejako odwrotną tendencję – otóż na Podkarpaciu wydaje się, że częściej niż na Pomorzu Zachodnim w kościołach można było dostrzec odwołania patriotyczne związane z 11 XI, a także eksponowanie flag biało-czerwonych przy wejściu do świątyń.

Warto także spojrzeć na przeprowadzone badania z dwóch, innych perspektyw, do czego zainspirował nas Recenzent niniejszej monografii, prof. Rafał Matyja. Po pierwsze, przedstawione wyniki badań, choć wykazały istnienie pewnych odmienności w postrzeganiu różnych kategorii patriotyzmu i zagrożeń, to zarazem w wielu aspektach pokazały – i wydaje się to pozytywnym wnioskiem płynącym z przeprowadzonego projektu badawczego – istnienie również wspólnych, albo przynajmniej podobnych elementów w percepcji patriotyzmu i postawach wyrażających poczucie patriotyczne. Choć geograficznie i kulturowo miasta badanych regionów są odległe, to jednak maszty z biało-czerwoną flagą w przestrzeni publicznej (poza otoczeniem siedzib władz lokalnych) znajdują się w Dębicy, ale i w Gryfinie, Kołobrzegu i Świnoujściu. Bogaty, patriotyczny wystrój przestrzeni publicznej oraz celebracje niekiedy połączone z inscenizacjami z okazji 11 listopada obserwowaliśmy w Stalowej Woli i Mielcu, ale i w Świnoujściu. Murale rotmistrza Pileckiego znajdują się w Mielcu, ale także w Stargardzie i Gryfinie. Kreacje patriotyzmu, o których pisze Joanna Kurczewska² są w dużej mierze podobne w stylistyce, choć niewątpliwie w niektórych miastach dostrzec można różną ich intensywność. W projekcie badawczym potwierdziły się zatem wcześniejsze ustalenia badawcze, że „patriotyzm pełni ważną funkcję spoiwa społecznej świadomości”, ale jednocześnie można zastanawiać się, na ile pojawia się „tendencja do stopniowego przejmowania przez pojęcie patriotyzmu funkcji identyfikatora tożsamości politycznej”³.

Pojawia się więc druga wspomniana wyżej perspektywa spojrzenia na wyniki badań, zwłaszcza tych dotyczących postrzegania patriotyzmu. Można bowiem zastanawiać się, na ile dostrzeżone odmienności w jego percepcji wynikają z ugruntowanego u respondenta postrzegania świata przez pryzmat przynależności do konkretnej partii politycznej lub choćby utożsamiania się z przekazem tej partii, na którą respondent głosuje. Pierwotnie, przygotowując projekt badawczy zakładano, że kwestie powiązania badanych polityków lokalnych z konkretnymi partiami politycznymi nie będą przedmiotem pogłębionej analizy z prostej przyczyny – uznano, że zbyt mocne eksponowanie tego wątku w narzędziach badawczych (kwestionariusz ankiety) oraz w anonimowych wywiadach mogłoby wzbudzić niechęć niektórych potencjalnych respondentów do udziału w badaniu⁴. W badaniu ankietowym dlatego nie pytano respondentów

² Joanna Kurczewska, *Kreacje patriotyzmu*, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II” 2025, nr 3, s. 5–22.

³ Paweł Ruskowski, Stanisław Mocek, *Podwójne życie patriotyzmu w świadomości społecznej. Pomiędzy uniwersalizmem a partykularyzmem*, „Studia Polityczne” 2018, nr 2 (46), s. 135.

⁴ Poniekąd te obawy częściowo się potwierdziły – w pierwszej monografii przytoczono wypowiedź badanej osoby, która na koniec wywiadu wprost stwierdziła, że w tym mieście radni (zdominowani przez jedną z ogólnopolskich partii politycznych) nie chcą wypełniać ankiet, ponieważ reprezento-

o formalną przynależność partyjną, a jedynie proszono ich o wskazanie poparcia w wyborach do Sejmu partii. Na etapie przygotowania monografii do druku (po recenzji) sprawdzono, czy istnieją jakieś odmienności w prezentowanych postawach patriotycznych między zwolennikami dwóch głównych formacji politycznych – Platformy Obywatelskiej (po zmianie nazwy w listopadzie 2025 r. formalnie – Koalicji Obywatelskiej) a stronnikiem Prawa i Sprawiedliwości. Już pobieżna analiza wykazuje w istocie dysproporcje w utożsamianiu się z niektórymi stwierdzeniami z kwestionariusza ankiety. Ponieważ na tym etapie nie jest możliwa pogłębiona analiza tego wątku, przykładowo jedynie można przytoczyć kilka rozbieżności między deklarującymi głosowanie na PiS i PO. Wyrazem patriotyzmu narodowego jest „przeciwdziałanie napływowi nielegalnych imigrantów” zdaniem co czwartego zwolennika PO (I tura badań – 26,8%; II tura – 26,1%) oraz 4/5 głosujących na PiS (I tura – 83,0%; II tura – 77,4%). Z kolei „udział w manifestacjach patriotycznych z okazji świąt narodowych” jest przejawem patriotyzmu dla 62,5% głosujących na PO (I tura; II tura – 54,3%) i prawie wszystkich zwolenników PiS (I tura – 96,2%; II tura – 100%). Niewątpliwie zatem ten aspekt wyników badania warto poddać pogłębionej analizie w przyszłości.

Należy na koniec również podkreślić, że w projekcie badawczym – *Politycy lokalni a patriotyzm i percepcja zagrożeń. Porównanie miast Podkarpacia oraz Pomorza Zachodniego* przeprowadzenie dwóch – rok po roku – tur badań ilościowych i jakościowych pozwoliło na zebranie interesującego materiału badawczego, który jak choćby wyżej wskazano – wymaga dalszych analiz, co, wypada mieć nadzieję, stanie się punktem odniesienia dla projektów badawczych realizowanych w kolejnych latach.

wana przez badających uczelnia jakoby była związana z inną partią. Ta mylna opinia, jak się okazało wynikała stąd, że we władzach uczelni zasiadała jedna osoba powiązana z tą partią.

Bibliografia

Inne źródła

- GUS, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/>.
- GUS, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej – bezrobotni zarejestrowani*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4802,pojecie.html>.
- GUS, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej – współczynnik obciążenia demograficznego*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1958,archiwum.html>.
- GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2021 r.*, Warszawa 2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2021-roku,7,18.html>.
- GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2024 r.*, Warszawa 2024, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2024-roku,7,21.html>.
- GUS, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2025 r.*, Warszawa 2025, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2025-r,7,22.html>.
- GUS, *Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego 2025*, <https://rzeszow.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-wojewodztwa-podkarpackiego-2025,5,22.html>.
- GUS, *Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego 2025*, <https://szczecin.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-2025,6,25.html>.
- Ocena stanu bezpieczeństwa państwa. Raport z badania sondażowego przeprowadzonego przez CBOS w 2014 roku na zlecenie Biura Bezpieczeństwa Narodowego*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/05/ocena_stanu_bezpieczenstwa_panstwa.pdf.
- Państwowa Komisja Wyborcza, www.pkw.gov.pl.
- Rozmowa nr 507085_xse2_rm_p1.
- Rozmowa nr 509116_xgo2_rm_p2.

Rozmowa nr 506029_oda_rm_p2.
Rozmowa nr 507059_otg2_rm_kl.
Rozmowa nr 506010_ojw2_rp_s1.
Rozmowa nr 506006_xsk2_rm_p1.
Rozmowa nr 506004_xsd2_re_kl.
Rozmowa nr 506044_xsn2_re_s1.
Rozmowa nr 506014_opl2_rm_s1.
Rozmowa nr 507095_xwz2_rm_kl.
Rozmowa nr 507101_xkg2_rm_s1.
Rozmowa nr 507099_xkn_rm_p1.
Rozmowa nr 506022_opl2_rs_d5.
Rozmowa nr 507081_xse2_rm_kl.
Rozmowa nr 506018_oda_rm_p2.
Rozmowa nr 507082_xse2_rm_s1.
Rozmowa nr 507090_xwz2_rm_kl.
Rozmowa nr 507098_xkg2_rm_s1.
Rozmowa nr 506033_osk2_rm_kl.
Rozmowa nr 506026_oda2_rm_s1.
Rozmowa nr 507083_xse2_prm_kl.
Rozmowa nr 509115_xse2_p_L1.
Rozmowa nr 506042_oko2_rm_L1.
Rozmowa nr 507070_xsk2_re_d5.
Rozmowa nr 506025_oko2_rm_s1.
Rozmowa nr 507091_xkg_re.
Rozmowa nr 507057_ojo2_rm_kl.
Rozmowa nr 506017_oda2_rm_s1.
Rozmowa nr 506039_oko_rm_s1.
Rozmowa nr 506008_xsn2_rm_s1.
Rozmowa nr 506009_xkg2_rm_s1.
Rozmowa nr 509117_xgo2_rp_p2.
Rozmowa nr 509122_xgo2_prm_kl.

Rozmowa nr 509113_xkg2_pe_s1.
Rozmowa nr 507063_otg_rm_kl.
Rozmowa nr 507055_ojo2_rm_kl.
Rozmowa nr 506053_opl_rm_kl.
Rozmowa nr 506041_oko2_rm_s1.
Rozmowa nr 506049_osa2_rm_s1.
Rozmowa nr 507096_xwz_rm_p2.
Rozmowa nr 506023_oko2_prm_kl.
Rozmowa nr 506021_opl2_rm_kl.
Rozmowa nr 506034_osk2_rm_kl.
Rozmowa nr 506001_xkn2_rm_p2.
Rozmowa nr 506035_osk_rm_kl.
Rozmowa nr 507061_otg2_rm_s1.
Rozmowa nr 507078_ojo2_rm_kl.
Rozmowa nr 507067_xkn2_rm_p1.
Rozmowa nr 507102_xse2_rm_s1.
Rozmowa nr 507100_xkg_rm_s1.
Rozmowa nr 507071_otg_rm_kl.
Rozmowa nr 507065_omc2_rm_kl.
Rozmowa nr 506052_osa_rm_s1.
Rozmowa nr 509108_xbd2_rm_kl.
Rozmowa nr 506032_osk2_rp_kl.
Rozmowa nr 509114_xbd2_s_kl.
Rozmowa nr 507092_xkg2_re_p1.
Rozmowa nr 506002_xkn2_rm_p1.
Rozmowa nr 507086_xsn2_rm_s1.
Rozmowa nr 506011_ojw_rm_kl.
Rozmowa nr 507060_otg2_rm_kl.
Rozmowa nr 509123_xpe2_rm_s1.
Rozmowa nr 506016_oda2_rm_p1.
Rozmowa nr 507104_xse_rm_kl.

Rozmowa nr 509124_xpe2_ybe_kl.

Rozmowa nr 507093_xkg_re.

Rozmowa nr 506019_oda2_rm_p1.

Rozmowa nr 506012_ojw2_rm_kl.

Rozmowa nr 507094_xsd_s_kl.

Rozmowa nr 509118_xsn_rm_kl.

Rozmowa nr 507077_ojo_rm_kl.

Rozmowa nr 506043_oko_rm_kl.

Rozmowa nr 506020_opl2_rm_p2.

Rozmowa nr 506013_ojw_rm_kl.

Rozmowa nr 507073_orw2_rm_sl.

Rozmowa nr 511128_xgo_rm_p2.

Rozmowa nr 509107_xbd2_rm_kl.

Rozmowa nr 507074_orw2_rm_d4.

Opracowania

Anderson Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London–New York 2006.

Billig Michael, *Banal Nationalism*, London 1995.

Bocheński Józef, *Patriotyzm, męstwo, prawość żołnierska*, Warszawa–Komorów 1999.

Brubaker Rogers, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge 1996.

Calhoun Craig, *Nations Matter: Culture, History and the Cosmopolitan Dream*, London 2007.

Chrobak Piotr, *Wybory samorządowe w Szczecinie na tle Pomorza Zachodniego w latach 1990–2010. Preferencje wyborcze mieszkańców regionu zachodniopomorskiego*, Szczecin 2014.

Chrobak Piotr, *Positions of the Main Political Parties in Poland on the Presidential Election during the COVID-19 Pandemic*, [w:] Magdalena Musiał-Karg, Izabela Kapsa (red.), *Elections in Times of a Pandemic – Dilemmas and Challenges. Experiences of the European Countries*, Leiden–Boston 2024.

- Chrobak Piotr, *Preferencje wyborcze mieszkańców Szczecina w latach 2014–2015*, [w:] Kazimierz Kozłowski, Maria Frankel, Anna Bartczak, Piotr Chrobak (red.), *Kronika Szczecina 2014–2015*, Szczecin 2015.
- Chrobak Piotr, *Preferencje wyborcze mieszkańców Szczecina w latach 2014–2015*, [w:] Kazimierz Kozłowski, Maria Frankel, Anna Bartczak, Piotr Chrobak (red.), *Kronika Szczecina 2014–2015*, Szczecin 2015.
- Chrobak Piotr, Czapliński Paweł, *Wpływ typu funkcjonalnego gmin na wynik wyborów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2020 roku w pierwszej turze głosowania w województwach zachodniopomorskim i pomorskim*, [w:] Szymon Ossowski, Natasza Lubik-Reczek, Krzysztof Urbaniak (red.), *W kręgu instytucji i systemów politycznych. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Stelmachowi*, Poznań 2025.
- Chrobak Piotr, *Preferencje wyborcze mieszkańców regionu zachodniopomorskiego w pierwszym dwudziestopięcioleciu III Rzeczypospolitej*, [w:] Kazimierz Kozłowski (red.), *Pomorze Zachodnie z Polską*, Warszawa 2015.
- Chrobak Piotr, *Referendum akcesyjne do Unii Europejskiej oraz wybory do Parlamentu Europejskiego w Szczecinie na tle Pomorza Zachodniego i ziemi lubuskiej w latach 2003–2014. Preferencje wyborcze mieszkańców regionów zachodniopomorskiego i lubuskiego*, Poznań 2018.
- Chrobak Piotr, *Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na Pomorzu Zachodnim na tle kraju w 2020 roku*, [w:] Tomasz Czapiewski, Michał Siedziako (red.), *Kronika Szczecina 2020. Miasto w cieniu pandemii*, Szczecin 2021.
- Chrobak Piotr, *Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz do Sejmu i Senatu w Szczecinie w III Rzeczypospolitej*, [w:] Kazimierz Kozłowski, Maria Frankel, Rafał Miszczuk, Piotr Chrobak (red.), *Kronika Szczecina 2015–2016*, Szczecin 2016.
- Chrobak Piotr, *Wybory prezydenta RP w latach 1990–2010*, [w:] Radosław Ptasiński, Tomasz Sikorski (red.), *Suweren – zwierzchnik – reprezentant państwa. Głowa państwa w polskiej współczesnej refleksji politycznej*, Warszawa 2013.
- Creswell John, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Thousand Oaks 2014.
- Czapiewski Tomasz, *Wybory samorządowe w Szczecinie w 2018 roku. Analiza statystyczna i przestrzenna*, [w:] Urszula Chęcińska, Tomasz Czapiewski (red.), *Kronika Szczecina 2018*, Szczecin 2019.
- Czapiewski Tomasz, *Wybory samorządowe w Szczecinie w 2018 roku. Analiza statystyczna i przestrzenna*, [w:] Urszula Chęcińska, Tomasz Czapiewski (red.), *Kronika Szczecina 2018*, Szczecin 2019.

- Czyszkievicz Ryszard, *Rzeczpospolita z gminnego nadania. Zachowania wyborcze mieszkańców regionu szczecińskiego 1991–2007*, Toruń 2009.
- Czyszkievicz Ryszard, Durka Włodzimierz (red.), *Wspólnoty samorządowe województwa zachodniopomorskiego 2010–2015: społeczeństwo – gospodarka – dochody*, Szczecin 2016.
- Denzin Norman, *The Research Act*, New York 1978.
- Drzonek Maciej (red.), *Wybory z Gryfem w tle. Szkice o wyborach w 2006 roku na Pomorzu Zachodnim*, Szczecin 2007.
- Drzonek Maciej (red.), *Polityka i media – zapiski powybiorcze 2011*, Kraków 2012.
- Drzonek Maciej (red.), *Szczecin obywatele samorząd. Przyczynek do retrospekcji 25 lat*, Kraków–Szczecin 2015.
- Drzonek Maciej, *Wieczni prezydenci. Przypadek Świnoujścia*, Szczecin 2022.
- Drzonek Maciej, Brzostek Mariusz, Chrobak Piotr, Mazurkiewicz Bartosz, Pachciarek Hubert, Szarek Malwina, *Patriotyzm i zagrożenia w percepcji samorządowców. Wnioski z badań – część 1*, Szczecin 2025.
- Gadowska Karolina, *Patriotyzm we współczesnym świecie*, [w:] Jan Zimny (red.), *Patriotyzm wczoraj – dziś – jutro*, Stalowa Wola 2020.
- Grabowska Sabina, Grabowski Radosław, Kotarski Hubert, Piróg Krzysztof, *Obserwatorium miast Polski wschodniej*, Toruń 2024.
- Kaczmarek Mirosława, Wieja Magdalena, *Patriotyzm konsumencki Polaków*, Poznań 2021.
- Kamola-Cieślik Małgorzata, Tomczak Łukasz (red.), *Wybory samorządowe na Pomorzu Zachodnim w 2014 roku. Programy – kandydaci – kampanie*, Szczecin 2016.
- Kołomycew Anna, Kotarski Hubert, Kubejko-Polańska Ewa, *Rzeszów – jakie powinno być współczesne miasto?*, [w:] Włodzimierz Bonusiak, Grzegorz Bonusiak (red.), *W 670. rocznicę lokacji miasta Rzeszowa: wybrane zagadnienia z najnowszej historii miasta Rzeszowa*, Rzeszów 2024.
- Kotarba Bogusław, *Walka polityczna na forum Rady Miasta Rzeszowa w latach 2002–2010*, Rzeszów 2011.
- Kowalczyk Krzysztof (red.), *Wybory samorządowe w 2002 roku w Szczecinie*, Szczecin 2003.
- Kowalczyk Krzysztof, Piskorski Mateusz, Tomczak Łukasz, *Między euroentuzjazmem a eurosceptycyzmem. Wybory do Parlamentu Europejskiego na Ziemi Lubuskiej i Pomorzu Zachodnim w 2004 roku*, Szczecin 2006.

- Kowalczyk Krzysztof, Tomczak Łukasz, *Wybory samorządowe w Szczecinie w 2006 roku*, Szczecin 2008.
- Kowalewski Maciej, *Zmieniające się obywatelstwo miejskie*, [w:] Agnieszka Michalska-Żyła, Katarzyna Zajda (red.), *W metropolii i poza metropolią: Społeczny potencjał odrodzenia i rozwoju społeczności lokalnych. Księga Jubileuszowa Profesora Pawła Starosty*, Łódź 2023.
- Kozłowski Kazimierz (red.), *Pomorze Zachodnie z Polską*, Warszawa–Szczecin 2015.
- Kurczewska Joanna, Karkowska Marta (red.), *Przemiany kulturowe we współczesnej Polsce: ramy, właściwości, epizody*, Warszawa 2016.
- Markowski Radosław, *Demokracja i demokratyczne innowacje: z teorią w praktykę*, Warszawa 2014.
- Marody Mirosława, *Jednostka po nowoczesności: Perspektywa socjologiczna*, Warszawa 2015.
- Migdański Paweł (red.), *Odbudowa miast Pomorza Zachodniego po drugiej wojnie światowej*, Szczecin 2021.
- Nijander-Dudzińska Agata, *Samorząd miejski. Tworzenie instytucji na przykładzie Rzeszowa*, Kraków 2018.
- Organek Luiza, Jewdokimow Marcin, Bulkowski Krzysztof, Leszczyński Karol, ks. Sadłoń Wojciech SAC, *Kościół w liczbach. Dane za rok 2024. Annuario statistico ecclesiae in Polonia*, Warszawa 2025.
- Pawłowska Agnieszka, Rykiel Zbigniew (red.), *Region i regionalizm w socjologii i politologii*, Rzeszów 2012.
- Piasecki Andrzej, *Wybory w Polsce 1989–2011*, Kraków 2012.
- Piróg Krzysztof, Kotarski Hubert, *Rzeszowska diagnoza społeczna 2017*, Warszawa 2018.
- Piróg Krzysztof, Kotarski Hubert, *Miejskie obszary funkcjonalne w województwie podkarpackim: stan obecny i perspektywy rozwoju*, Rzeszów 2025.
- Scott James, *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*, New Haven 1998.
- Sielski Jerzy, *Przypadek braci Kaczyńskich*, [w:] Maciej Drzonek, Janusz Mieczkowski (red.), *POPiSy w polityce. Uwagi o polskiej scenie politycznej*, Szczecin 2006.
- Smith Anthony, *National Identity*, Reno 1991.
- Śpiewak Paweł, *Ideologie i obywatele*, Warszawa 1991.

Wojtaszak Andrzej, *Donald Tusk w wyborach prezydenckich w 2005 r. – nadzieje i przyczyny porażki*, [w:] Maciej Drzonek, Janusz Mieczkowski (red.), *POPiSy w polityce. Uwagi o polskiej scenie politycznej*, Szczecin 2006.

Zarycki Tomasz, *Polska przestrzeń społeczna w perspektywie europejskiej*, Warszawa 2007.

Artykuły w czasopismach naukowych

Chrobak Piotr, Stelmach Andrzej, Czaplinski Paweł, *Preferencje wyborcze w miastach wojewódzkich podczas elekcji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2015–2025*, „Studia Wyborcze” 2025, t. XL.

Chrobak Piotr, *Wybory Prezydenta RP w 2010 roku w kraju i województwie zachodniopomorskim*, „Przegląd Zachodniopomorski” 2012, nr 1.

Drzonek Maciej, *Przywódstwo „wiecznego prezydenta. Przypadek Wojciecha Szczurka w Gdyni*, „Przegląd Zachodni” 2021, nr 2.

Drzonek Maciej, *Homo politicus i jego rzeczywiste preferencje. O metodzie ważenia preferencji wyboru (WPW) w badaniu zjawisk politycznych*, „Horyzonty Polityki” 2025, nr 16 (57).

Drzonek Maciej, Mazurkiewicz Bartosz, *Te same zagrożenia, różna predykcja. Zagrożenia ekonomiczne w percepcji samorządowców Podkarpacia i Pomorza Zachodniego*, „Studia Politologiczne” 2026, vol. 80.

Ignasiak Agnieszka, Drzonek Maciej, *Postrzeganie bezpieczeństwa przez samorządowców – wnioski z badań*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2016, nr 3.

Kasprzyk Damian, *Patriotyzm lokalny – konteksty tożsamościowe*, „Zeszyty Wiejskie” 2016, z. XXII.

Kotarski Hubert, *Więź mieszkańców z miastem i jej wpływ na ocenę zmian zachodzących w mieście*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2024, nr 2 (41).

Koźmiński Andrzej, *Patriotyzm ekonomiczny*, „Kultura i Społeczeństwo” 2008, nr 4.

Kurczewska Joanna, *Kreacje patriotyzmu*, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II” 2025, nr 3.

Krzemiń Roman, *Patriotyzm ekonomiczny – droga do wzmocnienia gospodarki czy droga donikąd?*, „Civitas Hominibus. Rocznik filozoficzno-społeczny” 2019, nr 14.

Lulek Barbara, *Patriotyzm lokalny w perspektywie 20, 40 i 60-latków na Podkarpaciu*, „Kultura – Przemiany – Edukacja” 2024, t. XIV–XV.

- Misztal Piotr, *Wolność gospodarcza, nacjonalizm gospodarczy i patriotyzm gospodarczy w XXI wieku – analiza porównawcza i implikacje dla wzrostu gospodarczego*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2025, nr 4.
- Mitchell Timothy, *The Limits of the State: Beyond Statist Approaches and Their Critics*, „American Political Science Review” 1991, nr 1 (85).
- Nora Pierre, *Between Memory and History*, „Representations” 1989, nr 26.
- Ruszkowski Paweł, Mocek Stanisław, *Podwójne życie patriotyzmu w świadomości społecznej. Pomiędzy uniwersalizmem a partykularyzmem*, „Studia Polityczne” 2018, nr 2 (46).
- Sułkowski Łukasz, Ignatowski Grzegorz, Stopczyński Bartłomiej, Sułkowska Joanna, *International differences in patriotic entrepreneurship – the case of Poland and Ukraine*, „Economics and Sociology” 2022, nr 15 (1).
- Sułkowski Łukasz, Ignatowski Grzegorz, Stopczyński Bartłomiej, Trębska Joanna, *Increase in patriotic entrepreneurship in Ukraine and Poland as a result of Russian invasion in 2022*, „Journal of International Studies” 2023, nr 16 (1), <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2023/16-1/2>.
- Swianiewicz Paweł, *Poglądy polskich radnych na tle ich europejskich kolegów*, „Pismo Samorządu Terytorialnego Wspólnota” 2024, nr 17 (1413).
- Szczepański Dominik, *Wyborcza specyfika województwa podkarpackiego (1989–2015)*, „Przegląd Politologiczny” 2020, nr 1.
- Śliwa Mateusz, *Economic patriotism among people under 35 in Poland in the face of globalization*, „Catallaxy” 2022, nr 7 (1), <https://doi.org/10.24136/cxy.2022.003>.

Spis tabel

Tabela 1.1. Badane miasta województwa zachodniopomorskiego i ich wielkość demograficzna w latach 2021–2024.....	18
Tabela 1.2. Badane miasta województwa podkarpackiego i ich wielkość demograficzna w latach 2021–2025	19
Tabela 1.3. Miejscowości województwa zachodniopomorskiego badane w 2025 roku z liczbą radnych miejskich	20
Tabela 1.4. Miejscowości województwa podkarpackiego badane w 2025 roku z liczbą radnych miejskich.....	21
Tabela 1.5. Badane miast Pomorza Zachodniego – możliwość komunikacji z radnymi w 2025 roku (zaznaczono udostępnienie na oficjalnej stronie www urzędu miasta personalnych adresów mailowych radnych – urzędowych [um] i/lub prywatnych [priv] oraz nr telefonu komórkowego)	31
Tabela 1.6. Badane miasta Podkarpacia – możliwość komunikacji z radnymi w 2025 roku (zaznaczono udostępnienie na oficjalnej stronie www urzędu miasta personalnych adresów mailowych radnych – urzędowych [um] i/lub prywatnych [priv] oraz nr telefonu komórkowego)	32
Tabela 1.7. Badane miasta województwa zachodniopomorskiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek zwrotu ankiet w badaniu w 2025 i 2024 roku.	35
Tabela 1.8. Badane miasta województwa podkarpackiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek zwrotu ankiet w badaniu w 2025 i 2024 roku.....	36
Tabela 1.9. Badane miasta województwa zachodniopomorskiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek anonimowych wywiadów pogłębionych w badaniu w 2025 i 2024 roku	38
Tabela 1.10. Badane miasta województwa podkarpackiego – liczba miejsc w radzie miasta oraz odsetek anonimowych wywiadów pogłębionych w badaniu w 2025 i 2024 roku.....	38
Tabela 1.11. Płeć respondentów w badaniach ilościowych – 2025 i 2024 rok	39
Tabela 1.12. Wiek respondentów w badaniach ilościowych – 2025 i 2024 rok.....	39
Tabela 1.13. Preferencje polityczne respondentów w badaniach ilościowych na podstawie ich deklaracji głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 roku	40
Tabela 2.1. Podkarpacie – powierzchnia i ludność w badanych miastach	42
Tabela 2.2. Pomorze Zachodnie – powierzchnia i ludność w badanych miastach.....	43

Tabela 2.3. Podkarpacie – współczynnik obciążenia demograficznego.....	45
Tabela 2.4. Pomorze Zachodnie – współczynnik obciążenia demograficznego.....	46
Tabela 2.5. Podkarpacie – bezrobocie	47
Tabela 2.6. Pomorze Zachodnie – bezrobocie	48
Tabela 2.7. Wyniki (w %) I tury wyborów prezydenckich w 2025 roku – Polska (PL), województwo podkarpackie (PK) i badane miasta.....	50
Tabela 2.8. Wyniki (w %) II tury wyborów prezydenckich 2025 – Polska (PL), województwo podkarpackie (PK) i badane miasta.....	53
Tabela 2.9. Wyniki (w %) I tury wyborów prezydenckich 2025 – Polska (PL), województwo zachodniopomorskie (ZP) i badane miasta	55
Tabela 2.10. Wyniki (w %) II tury wyborów prezydenckich w 2025 roku – Polska (PL), województwo zachodniopomorskie (ZP) i badane miasta	57
Tabela 3.1. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.1.....	63
Tabela 3.2. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.1.....	64
Tabela 3.3. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.1.....	64
Tabela 3.4. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.1.....	65
Tabela 3.5. Pytanie 5.1 – zmiana UWO (badanie w 2025 r. w stosunku do badania w 2024 r.)	65
Tabela 3.6. Pytanie 5.1 – zmiana LPO (badanie w 2025 r. w stosunku do badania w 2024 r.)	66
Tabela 3.7. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.2	67
Tabela 3.8. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.2.....	68
Tabela 3.9. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.2	68
Tabela 3.10. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.2.....	69
Tabela 3.11. Pytanie 5.2 – zmiana UWO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku	70
Tabela 3.12. Pytanie 5.2 – zmiana LPO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku	70
Tabela 3.13. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.3	72
Tabela 3.14. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.3.....	72
Tabela 3.15. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.3	73
Tabela 3.16. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.3.....	73

Tabela 3.17. Pytanie 5.3 – zmiana UWO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku	74
Tabela 3.18. Pytanie 5.3 – zmiana LPO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku	74
Tabela 3.19. Wskaźnik UWO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.4	75
Tabela 3.20. Odsetek LPO w badaniu w 2024 roku – pytanie 5.4	76
Tabela 3.21. Wskaźnik UWO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.4	76
Tabela 3.22. Odsetek LPO w badaniu w 2025 roku – pytanie 5.4.....	77
Tabela 3.23. Pytanie 5.4 – zmiana UWO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku	77
Tabela 3.24. Pytanie 5.4 – zmiana LPO – badanie w 2025 roku w stosunku do badania w 2024 roku	78
Tabela 4.1. Kierowanie się patriotyzmem narodowym w działaniach publicznych radnych miast (PK <i>vs.</i> ZP)	82
Tabela 4.2. Opinia radnych na temat obecności flagi Polski przy urzędach miejskich (PK <i>vs.</i> ZP).....	84
Tabela 4.3. Opinia radnych na temat umieszczenia masztu z flagą Polski w reprezentacyjnym miejscu miasta (PK <i>vs.</i> ZP)	88
Tabela 4.4. Opinia radnych na temat udziału w manifestacjach patriotycznych jako formy wyrażania patriotyzmu (PK <i>vs.</i> ZP).....	91
Tabela 4.5. Ocena patriotyzmu narodowego mieszkańców miast w percepcji radnych (PK <i>vs.</i> ZP).....	93
Tabela 4.6. Dominujące wzorce narracyjne patriotyzmu narodowego (analiza jakościowa IDI)	105
Tabela 4.7. Porównanie 2024–2025 – kluczowe wskaźniki patriotyzmu narodowego [%]	106
Tabela 5.1. Wybrane cytaty z przeprowadzonych wywiadów dotyczące m.in. patriotyzmu lokalnego	140
Tabela 6.1. Korelacja porządku rang Spearmana.....	168
Tabela 7.1. Zagrożenia państwa – różnice między regionami oraz zmiany w czasie na podstawie badań jakościowych	200
Tabela 7.2. Obawy mieszkańców – różnice między regionami oraz zmiany w czasie na podstawie badań jakościowych	201

Spis wykresów i rysunków

Rysunek 4.1. Model patriotyzmu narodowego w praktyce samorządowej badanych miast – układ progów akceptacji i mechanizm regulacji symbolicznej (PK–ZP)	98
Wykres 5.1. Udział w lokalnych świętach i obchodach	119
Wykres 5.2. Uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych.....	121
Wykres 5.3. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury	123
Wykres 5.4. Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej	125
Wykres 5.5. Wybieranie na patronów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości	126
Wykres 5.6. Usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej.....	128
Wykres 5.7. Budowa obiektów poświęconych lokalnej historii (np. muzea, domy kultury)	130
Wykres 5.8. Udział w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych	131
Wykres 5.9. Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne	133
Wykres 5.10. Promowanie regionalnej kuchni i produktów.....	134
Wykres 5.11. Promowanie lokalnych/regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej	136
Wykres 5.12. Udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności.....	137
Wykres 5.13. Eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta/powiatu	139
Wykres 5.14. Przejawy patriotyzmu lokalnego – średnia odpowiedzi w 2024 vs. 2025 rok	147
Wykres 5.15. Przejawy patriotyzmu lokalnego – średnia odpowiedzi w 2024 vs. 2025 roku w województwie zachodniopomorskim	148
Wykres 5.16. Przejawy patriotyzmu lokalnego – średnia odpowiedzi w 2024 vs. 2025 roku w województwie podkarpackim	149
Wykres 6.1. Przejawy patriotyzmu gospodarczego według polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego	154
Wykres 6.2. Przejawy patriotyzmu gospodarczego – suma odpowiedzi „tak” i „raczej tak”, Podkarpacie vs. Pomorze Zachodnie.....	155
Wykres 6.3. W moich działaniach kieruję się patriotyzmem gospodarczym – Podkarpacie vs. Pomorze Zachodnie.....	156

Wykres 6.4. Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami gospodarczymi – Podkarpacie <i>vs.</i> Pomorze Zachodnie.....	157
Wykres 6.5. Zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście	158
Wykres 6.6. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych – suma odpowiedzi „tak” i „raczej tak”, Podkarpacie <i>vs.</i> Pomorze Zachodnie.....	160
Wykres 6.7. Deklaracje polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego dotyczące patriotyzmu gospodarczego – średnia odpowiedzi 2024 <i>vs.</i> 2025 rok	163
Wykres 6.8. Przejawy patriotyzmu gospodarczego – średnia odpowiedzi 2024 <i>vs.</i> 2025 rok	164
Wykres 6.9. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego – średnia odpowiedzi 2024 <i>vs.</i> 2025 rok	165
Wykres 6.10. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych miast Podkarpacia – średnia odpowiedzi 2024 <i>vs.</i> 2025 rok	166
Wykres 6.11. Postrzeganie zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście według polityków lokalnych miast Pomorza Zachodniego – średnia odpowiedzi 2024 <i>vs.</i> 2025 rok	167
Wykres 7.1. Zagrożenia bezpieczeństwa państwa	172
Wykres 7.2. Zagrożenia bezpieczeństwa państwa – odsetek odpowiedzi twierdzących	173
Wykres 7.3. Niepokoje i protesty społeczne – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach	175
Wykres 7.4. Konflikty między grupami etnicznymi, religijnymi w Polsce – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach	176
Wykres 7.5. Wzrost ryzyka nieznaleszenia pracy – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach	177
Wykres 7.6. Zagrożenia bezpieczeństwa miasta w przyszłości	178
Wykres 7.7. Zagrożenia bezpieczeństwa miasta w przyszłości – odsetek odpowiedzi twierdzących w dwóch regionach	179
Wykres 7.8. Wzrost bezrobocia w przyszłości – rozkład opcji odpowiedzi w dwóch regionach	180
Wykres 7.9. Zagrożenia państwa – różnice w odpowiedziach twierdzących (2025 a 2024 r.; regiony)	198
Wykres 7.10. Zagrożenia miasta w przyszłości – różnice w odpowiedziach twierdzących (2025 a 2024 r.; regiony)	199

Aneks 1

Kwestionariusz ankiety

A. Kwestionariusz ankiety (wersja PAPI) w badaniach samorządowców miast Podkarpacia i Pomorza Zachodniego przeprowadzanych w 2025 roku

1. Jak Pani/Pan sądzi, co i w jakim stopniu może w najbliższym czasie stanowić realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Zapaść demograficzna, starzenie się społeczeństwa					
Obniżenie standardu życia, konieczność rezygnacji z niektórych wydatków					
Atak cybernetyczny zakłócający działanie państwa					
Niepokoje i protesty społeczne					
Wzrost przestępczości, w tym przestępczości zorganizowanej					
Zagrożenie bezpieczeństwa energetycznego – braki w dostawie energii, gazu					
Wykorzystanie sztucznej inteligencji do manipulacji i oszustw					
Wzrost ryzyka nieznaalezienia pracy					
Migracja uchodźców do Polski z terenów objętych konfliktami					
Rozprzestrzenianie się jakiegś choroby zakaźnej, epidemia					
Atak terrorystyczny w Polsce					
Chaos polityczny w Polsce					
Konflikty między grupami etnicznymi, religijnymi w Polsce					

2.1. Co Pani/Pana zdaniem jest przejawem patriotyzmu narodowego?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Kibicowanie narodowym reprezentacjom sportowym					
Znajomość i pielęgnowanie historii narodowej					
Gotowość do obrony kraju w przypadku zagrożenia zewnętrznego					
Promowanie i używanie języka narodowego					

2.1. Co Pani/Pana zdaniem jest przejawem patriotyzmu narodowego?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Udział w wyborach i innych mechanizmach demokracji					
Przeciwdziałania napływowi nielegalnych imigrantów					
Szacunek dla służb mundurowych					
Polityka otwartych drzwi dla imigrantów					
Wieszanie flag narodowych w czasie świąt na prywatnych posesjach					
Udział w manifestacjach patriotycznych z okazji świąt narodowych					
Edukacja młodzieży w duchu patriotycznym					
Zachowanie narodowej niezależności i suwerenności w polityce zagranicznej					
Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości narodowe					
Wsparcie dla weteranów i ich rodzin					

2.2. Czy Pani/Pan zgadza się z poniższymi stwierdzeniami?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
W moich działaniach kieruję się patriotyzmem narodowym					
W moich działaniach kieruję się patriotyzmem lokalnym					
W moich działaniach kieruję się patriotyzmem gospodarczym					
Przed urzędem miasta i starostwem powiatowym powinna na stałe wisieć flaga Polski					
W reprezentacyjnym miejscu mojego miasta powinien stać okazały maszt z flagą Polski					
Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami narodowymi					
Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami lokalnymi					
Mieszkańcy mojego miasta generalnie są patriotami gospodarczymi					
W moim mieście system monitoringu warto rozbudować nawet kosztem utraty własnej anonimowości					
Myslę, że sztuczna inteligencja przyniesie więcej korzyści niż zagrożeń					
W reprezentacyjnym miejscu mojego miasta powinien stać okazały maszt z flagą miasta					

2.2. Czy Pani/Pan zgadza się z poniższymi stwierdzeniami?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
W reprezentacyjnym miejscu mojego miasta powinien stać okazały maszt z flagą UE					
Bezpieczeństwo mojego miasta i powiatu zależy od władz lokalnych					
Zgadzam się na budowę ośrodka integracji dla emigrantów w moim mieście					
Moje miasto jest bezpiecznym miejscem do życia					

3. Co Pani/Pana zdaniem jest przejawem patriotyzmu lokalnego?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Udział w lokalnych świętach i obchodach					
Uczestnictwo w meczach lokalnych drużyn sportowych					
Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury					
Znajomość i pielęgnowanie lokalnej historii oraz kultury tylko po II wojnie światowej					
Wybieranie na patronów ulic, parków, obiektów itp. zasłużonych mieszkańców danej miejscowości					
Usunięcie pomników wdzięczności Armii Czerwonej					
Budowa obiektów poświęconych lokalnej historii (np. muzea, domy kultury)					
Udział w wyborach do samorządu terytorialnego i referendach lokalnych					
Wsparcie dla organizacji i stowarzyszeń promujących wartości lokalne					
Promowanie regionalnej kuchni i produktów					
Promowanie lokalnych/regionalnych bohaterów i ich osiągnięć w edukacji szkolnej					
Udział w wolontariacie na rzecz lokalnej społeczności					
Eksponowanie lokalnych symboli, takich jak flaga czy herb miasta/powiatu					

4.1. Co Pani/Pana zdaniem jest przejawem patriotyzmu gospodarczego?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Zaufanie do polskich marek i producentów					
Zwracanie uwagi na pochodzenie produktów i wybór polskich					
Uczciwe płacenie podatków					
Preferencje dla inwestycji i rozwoju przedsiębiorstw krajowych					
Ograniczenie napływu zagranicznych firm i ich produktów w celu ochrony krajowych przedsiębiorców					
Preferowanie pracy w przedsiębiorstwach krajowych					
Promocja lokalnej gospodarki, przedsiębiorców i oferowanych przez nich produktów i usług					
Prowadzenie programów edukacji ekonomicznej					
Budowanie tożsamości gospodarczej miasta i regionu					
Promowanie lokalnych marek					
Pobieranie paragonu przy zakupach					
Zarejestrowanie przedsiębiorstwa w Polsce					
Promowanie przedsiębiorstw nie będących częścią zagranicznego koncernu (korporacji)					
Prowadzenie prac badawczo-rozwojowych w Polsce					

4.2. Jakie dostrzega Pani/Pan zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Wzrost bezrobocia					
Wzrost zadłużenia gospodarstw domowych					
Wzrost cen dóbr i usług					
Spadek stabilności zatrudnienia skutkujący ograniczeniem myślenia o przyszłości					
Ograniczenie dostępu do ochrony zdrowia					
Rosnący podział społeczny na bardzo bogatych i bardzo biednych					
Ubóstwo energetyczne i obniżenie komfortu cieplnego w gospodarstwach domowych					
Niskie emerytury i renty lub ich brak					

4.2. Jakie dostrzega Pani/Pan zagrożenia w obszarze bezpieczeństwa ekonomicznego w mieście?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Spadek zdolności do oszczędzania gospodarstw domowych					
Ograniczenie dostępu dzieci i dorosłych do edukacji					
Zastąpienie pracowników przez sztuczną inteligencję					
Kształtowanie się obszarów biedy					
Negatywne skutki polityki klimatycznej UE					
Negatywne skutki przyjęcia euro w Polsce					

4.3. Jakie Pani/Pana zdaniem zagrożenia mogą w mieście wystąpić w przyszłości (do 5 lat)?	Tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Nie
Negatywne skutki polityki klimatycznej UE					
Pogłębienie antagonizmów politycznych					
Problemy społeczne z odmiennymi kulturowo imigrantami					
Wzrost bezrobocia					
Wzrost cen dóbr i usług					
Wzrost przestępczości					
Zamachy terrorystyczne					
Zubożenie mieszkańców spowodowane sytuacją geopolityczną na świecie					

5.1. Co Pani/Pana zdaniem należy propagować w pierwszej kolejności: patriotyzm narodowy, patriotyzm lokalny, patriotyzm gospodarczy?

Co Pani/Pana zdaniem należy propagować w pierwszej kolejności? W każdej parze opcji proszę wskazać 'X' tę, która Pani/Pana zdaniem przeważa, a następnie określić wartość przewagi od 0 (brak przewagi) do 6 (maks.) →			Wartość przewagi wskazanej opcji						
Opcja A		Opcja B	0	1	2	3	4	5	6
patriotyzm narodowy		patriotyzm lokalny							
patriotyzm narodowy		patriotyzm gospodarczy							
patriotyzm lokalny		patriotyzm gospodarczy							

5.2. Kto w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce: NATO, USA, UE, sami sobie zapewnimy?

Kto w większym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce? W każdej parze opcji proszę wskazać 'X' tę, która Pani/Pana zdaniem przeważa, a następnie określić wartość przewagi od 0 (brak przewagi) do 6 (maks.) →			Wartość przewagi wskazanej opcji						
Opcja A		Opcja B	0	1	2	3	4	5	6
NATO		USA							
NATO		UE							
NATO		sami sobie zapewnimy							
USA		UE							
USA		sami sobie zapewnimy							
UE		sami sobie zapewnimy							

5.3. Co w największym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce: własna silna armia, przeszkolenie wojskowe społeczeństwa, obowiązkowa służba wojskowa, stała obecność armii USA na terytorium Polski?

Co w większym stopniu zapewni bezpieczeństwo Polsce? W każdej parze opcji proszę wskazać 'X' tę, która Pani/Pana zdaniem przeważa, a następnie określić wartość przewagi od 0 (brak przewagi) do 6 (maks.) →			Wartość przewagi wskazanej opcji						
Opcja A		Opcja B	0	1	2	3	4	5	6
własna silna armia		przeszkolenie wojskowe społeczeństwa							
własna silna armia		obowiązkowa służba wojskowa							
własna silna armia		stała obecność armii USA na terytorium Polski							
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa		obowiązkowa służba wojskowa							
przeszkolenie wojskowe społeczeństwa		stała obecność armii USA na terytorium Polski							
obowiązkowa służba wojskowa		stała obecność armii USA na terytorium Polski							

5.4. Co obecnie stanowi największe zagrożenie: militarny atak Rosji na Polskę, antagonizmy ukraińsko-polskie, niższy poziom życia, utrata tożsamości narodowej?

Co obecnie stanowi większe zagrożenie? W każdej parze opcji proszę wskazać 'X' tę, która Pani/Pana zdaniem przeważa, a następnie określić wartość przewagi od 0 (brak przewagi) do 6 (maks.) →			Wartość przewagi wskazanej opcji						
Opcja A		Opcja B	0	1	2	3	4	5	6
militarny atak Rosji na Polskę		antagonizmy ukraińsko- -polskie							
militarny atak Rosji na Polskę		niższy poziom życia							
militarny atak Rosji na Polskę		utrata tożsamości narodowej							
antagonizmy ukraińsko-polskie		niższy poziom życia							
antagonizmy ukraińsko-polskie		utrata tożsamości narodowej							
niższy poziom życia		utrata tożsamości narodowej							

5.5. Kto ma największą władzę w Pani/Pana mieście? Burmistrz/prezydent, radni, partie polityczne, lokalne grupy nacisku, organizacje społeczne, mieszkańcy?

Kto ma większą władzę w Pani/Pana mieście? W każdej parze opcji proszę wskazać 'X' tę, która Pani/Pana zdaniem przeważa, a następnie określić wartość przewagi od 0 (brak przewagi) do 6 (maks.) →			Wartość przewagi wskazanej opcji						
Opcja A		Opcja B	0	1	2	3	4	5	6
burmistrz/prezydent		radni							
burmistrz/prezydent		partie polityczne							
burmistrz/prezydent		lokalne grupy nacisku							
burmistrz/prezydent		organizacje społeczne							
burmistrz/prezydent		mieszkańcy							
radni		partie polityczne							
radni		lokalne grupy nacisku							
radni		organizacje społeczne							
radni		mieszkańcy							
partie polityczne		lokalne grupy nacisku							
partie polityczne		organizacje społeczne							
partie polityczne		mieszkańcy							
lokalne grupy nacisku		organizacje społeczne							
lokalne grupy nacisku		mieszkańcy							
organizacje społeczne		mieszkańcy							

METRYCZKA

1. W 2024 r. brałam(em) udział w I turze badań?

☐ tak ☐ nie

2. Płeć

☐ kobieta ☐ mężczyzna

3. Wiek

☐ 18–25 ☐ 26–35 ☐ 36–45 ☐ 46–55 ☐ 56–65 ☐ 65+

4. Wykształcenie

☐ podstawowe ☐ gimnazjalne ☐ zasadnicze zawodowe ☐ średnie/policealne ☐ wyższe

5. Jestem/byłam(am) samorządowcem w mieście (pełnienie funkcji w organie uchwałodawczym lub wykonawczym powiatu/miasta):

Podkarpacie		Pomorze Zachodnie	
☐ Dębica	☐ Przemyśl	☐ Białogard	☐ Stargard
☐ Jarosław	☐ Rzeszów	☐ Goleniów	☐ Szczecin
☐ Jasło	☐ Sanok	☐ Gryfino	☐ Szczecinek
☐ Krosno	☐ Stalowa Wola	☐ Kołobrzeg	☐ Świnoujście
☐ Mielec	☐ Tarnobrzeg	☐ Koszalin	☐ Wałcz
		☐ Police	

6. W wyborach parlamentarnych 2023 roku mój głos otrzymał komitet:

- ☐ (1) KW Bezpartyjni Samorządowcy
- ☐ (2) KKW Trzecia Droga (Polska 2050 – PSL)
- ☐ (3) KW Nowa Lewica
- ☐ (4) KW Prawo i Sprawiedliwość
- ☐ (5) KW Konfederacja Wolność i Niepodległość
- ☐ (6) KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni
- ☐ (7) KW Polska Jest Jedna
- ☐ (8) KWW Ruch Dobrobytu i Pokoju
- ☐ (00) nie głosowałam(em)
- ☐ (01) świadomie oddałam(em) głos nieważny

B. Pytania zadawane respondentom podczas anonimowych wywiadów – 2025 rok

1.	Czy w minionym roku (od początku kadencji), pojawiły się Pani/Pana zdaniem jakieś czynniki wewnętrzne, które mogły zmienić postawy patriotyczne mieszkańców Pani/Pana miasta?
2.	Czy w minionym roku (od początku kadencji) pojawiły się Pani/Pana zdaniem jakieś czynniki zewnętrzne, które mogły zmienić postawy patriotyczne mieszkańców Pani/Pana miasta?
3.	Co było w minionym roku przejawem Pani/Pana patriotyzmu narodowego, lokalnego i gospodarczego?
4.	Jakie wg Pani/Pana obecnie są największe zagrożenia dla państwa: proszę wymienić trzy najważniejsze
5.	Czego najbardziej obawiają się mieszkańcy Pani/Pana miasta?
6.	Proszę określić Pani/Pana poczucie bezpieczeństwa w stosunku do tego sprzed roku? Jakże miał Pan obawy przed rokiem, a jakie dziś?
7.	Jaki jest Pani/Pana stosunek do AI – to bardziej zagrożenie, czy ułatwienie dla nas?
8.	Czy można sztuczną inteligencję wykorzystywać w sprawowaniu władzy?
9.	Do kogo dziś REALNIE należy władza w Pani/Pana mieście?

Aneks 2

„Patriotyzm na co dzień”

– wybór fotografii badanych miast

1. Dębica
2. Jasło
3. Jarosław
4. Krosno
5. Mielec
6. Przemyśl
7. Rzeszów
8. Sanok
9. Stalowa Wola
10. Tarnobrzeg
11. Białogard
12. Goleniów
13. Gryfino
14. Kołobrzeg
15. Koszalin
16. Police
17. Stargard
18. Świnoujście
19. Szczecin
20. Szczecinek
21. Wałcz

1. Dębica

Fot. 1.1. Urząd Miejski w Dębicy

Fot. 1.2. Pomnik króla Kazimierza Wielkiego wydającego przywilej lokacyjny na ręce Świętosława Gryfity

Fot. 1.3. Pomnik św. Jadwigi Śląskiej – patronki Miasta Dębicy

Fot. 1.4. Tablica pamiątkowa na cokole Pomnika św. Jadwigi Śląskiej w Dębicy

Fot. 1.5. Detale graficzne wkomponowane w podstawę Pomnika św. Jadwigi Śląskiej

Fot. 1.6. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miejskiego w Dębicy

Fot. 1.7. Gabłota z informacjami przed Urzędem Miejskim w Dębicy

Fot. 1.8. Starostwo Powiatowe w Dębicy

Fot. 1.9. Dwie grafiki na płótnach w związku z 80. rocznicą zamordowania rodziny Ulmów oraz utworzenia Armii Krajowej

Fot. 1.10. Grafika na płótnie upamiętniająca 80. rocznicę utworzenia Armii Krajowej

Fot. 1.11. Flaga Polski na dachu budynku Starostwa Powiatowego w Dębicy

2. Jasło

Fot. 2.1. Urząd Miasta w Jasle

Fot. 2.2. Detal fasady Urzędu Miasta – herb Jasła, powyżej w oknie – witraż patrona miasta
św. Antoniego Padewskiego

Fot. 2.3. Tablice jubileuszowe przy wejściu głównym do Urzędu Miasta w Jasle

Fot. 2.4. Tablica upamiętniająca 650. rocznicę nadania Jasłu praw miejskich

Fot. 2.5. Tablica upamiętniająca 40. rocznicę wyzwolenia Jasła

Fot. 2.6. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miasta w Jasle

Fot. 2.7. Wystawa plenerowa na Rynku – *Symbole miejskie Jasła*

Fot. 2.8. Gablota m.in. ze zdjęciem najstarszej zachowanej pieczęci miasta, do której nawiązuje współczesny herb Jasła

Fot. 2.9. Starostwo Powiatowe w Jaśle

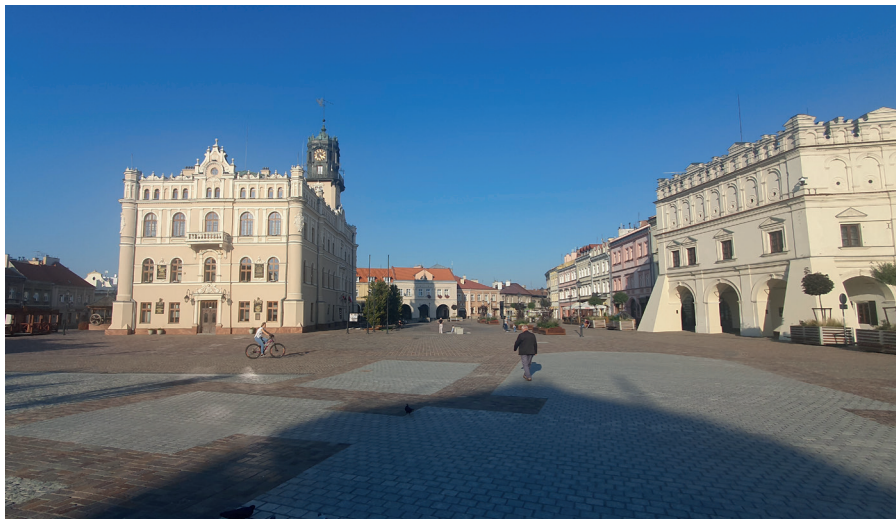

Fot. 2.10. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Starostwa Powiatowego w Jaśle

Fot. 2.11. Starostwo Powiatowe w Jaśle – widok z oddali

3. Jarosław

Fot. 3.1. Rynek w Jarosławiu. Ratusz w sąsiedztwie słynnej Kamienicy Orsettich – symbolu kupieckiej przeszłości miasta

Fot. 3.2. Ratusz Miejski na Rynku w Jarosławiu

Fot. 3.3. Ratusz Miejski – ujęcie nr 2

Fot. 3.4. Fasada z głównym wejściem do Urzędu Miasta Jarosławia

Fot. 3.5. Wejście główne do Urzędu Miasta Jarosławia

Fot. 3.6. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miasta Jarosławia

Fot. 3.7. Wystawa JTF ATEST 2000 na Rynku – fotografie z planów filmowych *Katyni* oraz 1920. *Wojna i miłość*

Fot. 3.8. Tablica upamiętniająca Wielki Strajk Chłopski z 1937 roku, znajdująca się na nawierzchni jarosławskiego Rynku

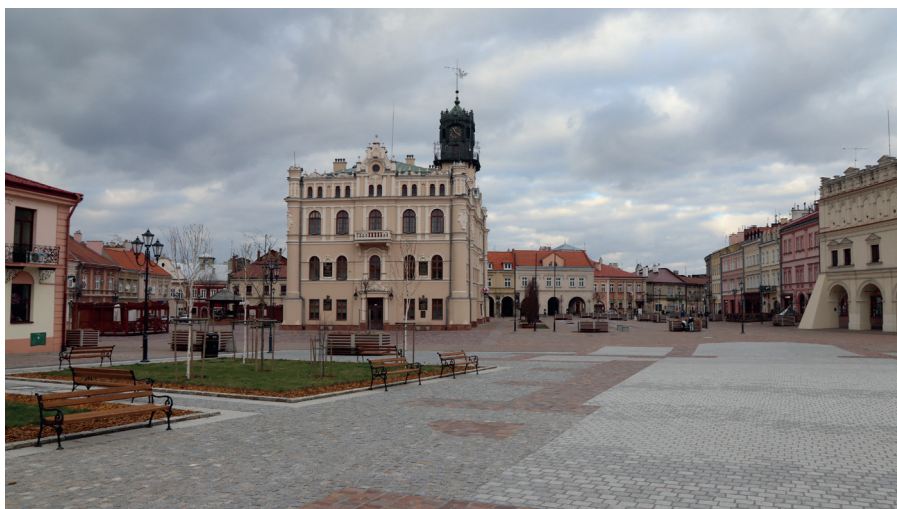
Fot. 3.9. Zbliżenie na tablicę upamiętniającą Wielki Strajk Chłopski z 1937 roku

Fot. 3.10. Widok z historycznej uliczki prowadzącej do Rynku – ratusz z charakterystyczną wieżą zegarową

Fot. 3.11. Ratusz Miejski i Rynek – widok od strony ul. Jana III Sobieskiego

Fot. 3.12. Rynek w Jarosławiu – ujęcie nr 2

Fot. 3.13. Ratusz Miejski – widok od strony ul. Kasztelańskiej

Fot. 3.14. Fasada z głównym wejściem do Urzędu Miasta Jarosławia – ujęcie nr 2

Fot. 3.15. Wejście główne do Urzędu Miasta Jarosławia – ujęcie nr 2

Fot. 3.16. Tablice urzędowe – ujęcie nr 2

4. Krosno

Fot. 4.1. Urząd Miasta Krosna – budynek przy ul. Lwowskiej 28a

Fot. 4.2. Urząd Miasta Krosna (budynek przy ul. Staszica 2) oraz Pomnik Ignacego Łukasiewicza

Fot. 4.3. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miasta Krosna

Fot. 4.4. Pomnik (popiersie) Marszałka Józefa Piłsudskiego na krosnieńskim Rynku

Fot. 4.5. Zbliżenie na Pomnik (popiersie) Marszałka J. Piłsudskiego, a w tle wejście do nowoczesnego muzeum – Centrum Dziedzictwa Szkła

Fot. 4.6. Murale przedstawiające Ignacego Łukasiewicza oraz Jana Szczepanika – wybitne postaci związane z Krosnem

Fot. 4.7. Starostwo Powiatowe w Krośnie

Fot. 4.8. Starostwo Powiatowe w Krośnie – zbliżenie na otoczenie (herb, flaga na maszcie, tablice, pomnik) przy wejściu głównym

Fot. 4.9. Pomnik Ofiar Katynia oraz tablice urzędowe przed Starostwem Powiatowym w Krośnie

Fot. 4.10. Detal – flaga i herb Powiatu Krośnieńskiego

5. Mielec

Fot. 5.1. Urząd Miejski w Mielcu

Fot. 5.2. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miejskiego w Mielcu

Fot. 5.5. Mural historyczny, jak zmieniał się Mielec – cz. 2

Fot. 5.6. Mural historyczny, jak zmieniał się Mielec – cz. 3

Fot. 5.7. Herb Mielca i lotnicza historia na miejskim muralu cz. 1

Fot. 5.8. Lotnicza historia na miejskim muralu cz. 2 – samolot Iryda 122

Fot. 5.9. Lotnicza historia na miejskim muralu cz. 3

Fot. 5.10. Starostwo Powiatowe w Mielcu

Fot. 5.11. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Starostwa Powiatowego w Mielcu

6. Przemysł

Fot. 6.1. Urząd Miejski w Przemysłu

Fot. 6.2. Detale na budynku Urzędu Miejskiego w Przemysłu – flaga i herb miasta oraz flaga Polski

Fot. 6.3. Urząd Miejski w Przemysławie – ujęcie nr 2 (bez masztu z flagą Polski)

Fot. 6.4. Wejście główne do Urzędu Miejskiego w Przemysławie

Fot. 6.5. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miejskiego w Przemyśle

Fot. 6.6. Pomnik Orłąt Przemyskich

Fot. 6.7. Napis na cokole Pomnika Orłąt Przemyskich

Fot. 6.8. Tablice upamiętniające wokół Pomnika Orłąt Przemyskich

Fot. 6.9. Zbliżenie na tablicę upamiętniającą – Polskie Termopile 1920

Fot. 6.10. Starostwo Powiatowe w Przemyślu – wejście główne

Fot. 6.11. Herb Powiatu Przemyskiego nad wejściem głównym do budynku starostwa

Fot. 6.12. Tablice upamiętniające wokół Pomnika Orłąt Przemyskich – cz. 2

7. Rzeszów

Fot. 7.1. Ratusz w Rzeszowie i Rynek z zabytkową zabudową

Fot. 7.2. Wejście główne do Urzędu Miasta Rzeszowa

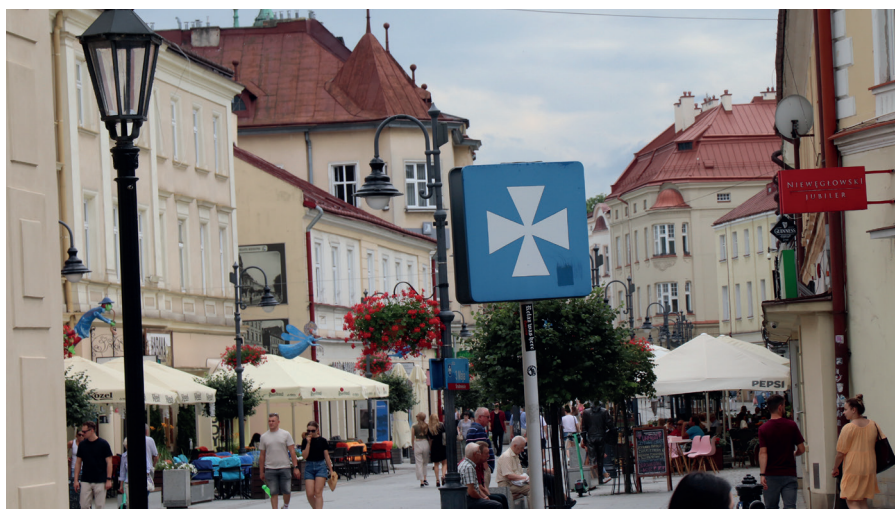
Fot. 7.3. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miasta Rzeszowa

Fot. 7.4. Zbliżenie na flagi – Polski, województwa podkarpackiego, Rzeszowa oraz UE – znajdujące się na fasadzie ratusza

Fot. 7.5. Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego na Kasztance – Plac Wolności w Rzeszowie

Fot. 7.6. Herb Rzeszowa w przestrzeni miejskiej

Fot. 7.7. Okrągła Kładka im. WOŚP – jeden z najbardziej rozpoznawalnych punktów miasta, obiekt unikatowy w skali kraju

Fot. 7.8. Afisz umieszczony na balustradzie okrągłej kładki (informacja o galerii fotografii, gdzie prezentowana jest historia rzeszowskiego Ratusza)

Fot. 7.9. Wejście do dawnej siedziby Archiwum Państwowego w Rzeszowie, obecnie Urząd Miasta Rzeszowa – budynek przy ul. Bożniczej 2

Fot. 7.10. Okrągła kładka, a w tle Pomnik Czynu Rewolucyjnego

Fot. 7.11. Okrągła kładka, w tle Pomnik Czynu Rewolucyjnego – ujęcie nr 2

8. Sanok

Fot. 8.1. Urząd Miasta w Sanoku przy Rynku

Fot. 8.2. Urząd Miasta w Sanoku – ujęcie nr 2

Fot. 8.3. Detal – flagi na masztach przed Urzędem Miasta w Sanoku

Fot. 8.4. Starostwo Powiatowe w Sanoku i wybrane wydziały Urzędu Miasta w Sanoku – nowe skrzydło budynku dobudowane w latach 60. XX wieku

Fot. 8.5. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Starostwa Powiatowego w Sanoku

Fot. 8.6. Dawny ratusz przy sanockim Ryнку – obecnie siedziba m.in. Urzędu Stanu Cywilnego

Fot. 8.7. Historyczny herb Sanoka na elewacji dawnego ratusza

Fot. 8.8. Pomnik Zdzisława Beksińskiego przy dawnym ratuszu

Fot. 8.9. Plansze ekspozycji historycznej *Garnizon Sanok* na bocznej ścianie dawnego ratusza przy Placu św. Michała

Fot. 8.10. Zbliżenie na jedną z plansz historycznych – 2. Pułk Strzelców Podhalańskich

Fot. 8.11. Zbliżenie na drogowy znak turystyczny z elementami współczesnej identyfikacji wizualnej Sanoka

9. Stalowa Wola

Fot. 9.1. Urząd Miasta Stalowa Wola

Fot. 9.2. Detal – flagi na masztach przed Urzędem Miasta Stalowej Woli

Fot. 9.3. Wejście główne do Urzędu Miasta Stalowej Woli

Fot. 9.4. Tablice urzędowe oraz herb miasta nad wejściem głównym do Urzędu Miasta Stalowej Woli

Fot. 9.5. Rondo im. Rotmistrza Witolda Pileckiego i maszt z flagą Polski, a w tle – Pomnik *Patriota*

Fot. 9.6. Pomnik *Patriota* – monumentalna rzeźba autorstwa Andrzeja Pityńskiego

Fot. 9.7. Starostwo Powiatowe w Stalowej Woli

Fot. 9.8. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Starostwa Powiatowego w Stalowej Woli

Fot. 9.9. Mural przedstawiający inż. Marcelgo Siedlanowskiego – zasłużonego dla miasta

Fot. 9.10. Tablica na muralu informująca o dokonaniach inż. Marcelgo Siedlanowskiego

Fot. 9.11. Detal – maszt z flagą Polski na rondzie w Stalowej Woli

Fot. 9.12. Mural upamiętniający św. Jana Pawła II wraz z cytatem o mieszkańcach i herbem Stalowej Woli

10. Tarnobrzeg

Fot. 10.1. Urząd Miasta Tarnobrzega

Fot. 10.2. Herb i flaga miasta na Urzędzie Miasta Tarnobrzega

Fot. 10.3. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miasta Tarnobrzęga

Fot. 10.4. Pomnik ks. Prałata Michała Józefczyka przed Urzędem Miasta Tarnobrzęga

Fot. 10.5. Pomnik Bartosza Głowackiego oraz maszty z flagami Polski i miasta na tarnobrzeskim Ryнку

Fot. 10.6. Zbliżenie na Pomnik Bartosza Głowackiego

Fot. 10.7. Pomnik Jana Pawła II w Tarnobrzegu otoczony papieską i maryjną flagą oraz konstrukcją z herbem miasta

Fot. 10.8. Pomnik Jana Pawła II – ujęcie nr 2

Fot. 10.9. Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu

Fot. 10.10. Herb Powiatu Tarnobrzegskiego i flagi Polski nad wejściem głównym do budynku starostwa

11. Białogard

Fot. 11.1. Urząd Miasta Białogard

Fot. 11.2. Detal – maszty z flagami Białogardu, Polski i UE przed Urzędem Miasta Białogardu

Fot. 11.3. Herb Białogardu w formie witraża nad wejściem głównym do Urzędu Miasta Białogardu

Fot. 11.4. Wizerunek patrona szkoły na muralu – św. Jan Paweł II upamiętniony na budynku Zespołu Szkół w Białogardzie

Fot. 11.5. Tablica przy muralu upamiętniająca darczyńców oraz jubileusz 100-lecia urodzin św. Jana Pawła II

Fot. 11.6. Pomnik Czesława Niemcewicza na Placu Wolności w Białogardzie

Fot. 11.7. Mural z wizerunkiem Czesława Niemena na domu przy ul. Grunwaldzkiej 22, w którym mieszkał artysta

Fot. 11.8. Starostwo Powiatowe w Białogardzie

Fot. 11.9. Wejście główne do Starostwa Powiatowego w Białogardzie

Fot. 11.10. Flagi Powiatu Białogardzkiego wśród flag Polski oraz plakat upamiętniający Powstanie Warszawskie – ulokowane nad wejściem głównym do budynku starostwa

Fot. 11.11. Urząd Miasta Białogard – ujęcie nr 2

12. Goleniów

Fot. 12.1. Urząd Gminy i Miasta w Goleniowie

Fot. 12.2. Urząd Gminy i Miasta w Goleniowie – ujęcie nr 2

Fot. 12.3. Flagi na masztach przed Urzędem Gminy i Miasta w Goleniowie

Fot. 12.4. Detal – flagi na masztach

Fot. 12.5. Myśliwiec MiG-21UM przed Urzędem Gminy i Miasta w Goleniowie – pamiątka po stacjonującym w Goleniowie 2. Pułku Lotnictwa Myśliwskiego „Kraków”

Fot. 12.6. Wejście główne do Urzędu Gminy i Miasta w Goleniowie

Fot. 12.7. Detal – tablica urzędowa przy wejściu głównym

Fot. 12.8. Pomnik *Niepodległości w Hołdzie Walczącym o Wolność i Niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej* w Goleniowie

Fot. 12.9. Mural ekologiczny przy ul. Szarych Szeregów 7 w Goleniowie

Fot. 12.10. Graffiti promujące Klub Bokserski Goleniów

13. Gryfino

Fot. 13.1. Urząd Miasta i Gminy w Gryfinie

Fot. 13.2. Detal – flagi Polski w uchwytych na budynku Urzędu Miasta i Gminy w Gryfinie

Fot. 13.3. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miasta i Gminy w Gryfinie

Fot. 13.4. Maszt z flagą Polski przy Bramie Bańskiej w ramach projektu *Pod białą-czerwoną*

Fot. 13.5. Tablica informująca o projekcie *Pod biało-czerwoną*

Fot. 13.6. Znak Polski Walczącej na Rondzie Powstańców Warszawskich w Gryfinie

Fot. 13.7. Wystawa plenerowa IPN poświęcona życiu i misji rotmistrza Witolda Pileckiego oraz mural patriotyczny

Fot. 13.8. Zbliżenie na mural z wizerunkiem rotmistrza W. Pileckiego wraz z cytatem

Fot. 13.9. Mural patriotyczny z godłem, cytatem i postacią nawiązująca do symbolu Małego Powstańca

Fot. 13.10. Starostwo Powiatowe w Gryfinie

Fot. 13.11. Maszty z flagami w sąsiedztwie Starostwa Powiatowego w Gryfinie

14. Kołobrzeg

Fot. 14.1. Ratusz Miejski w Kołobrzegu – siedziba Urzędu Miasta przy ul. Armii Krajowej 12

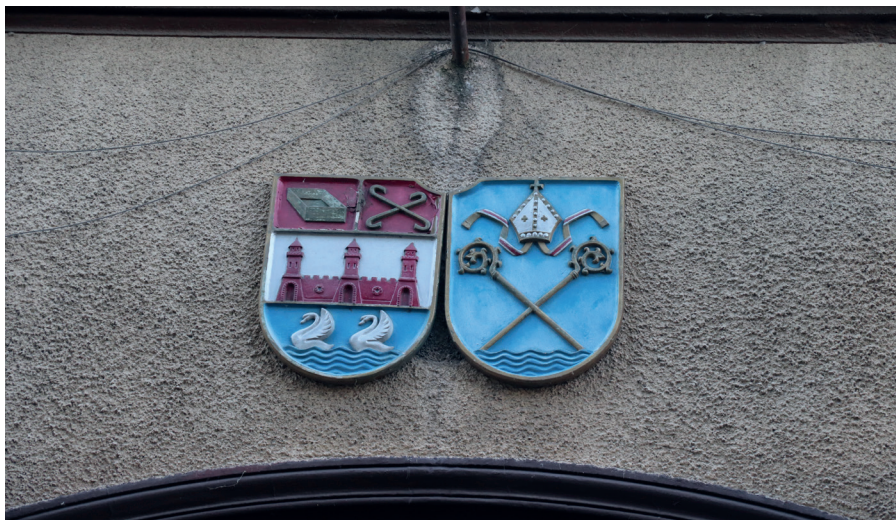
Fot. 14.2. Detal ratusza w Kołobrzegu – wieża zegarowa z godłem państwowym oraz herbami miasta i dawnego biskupstwa

Fot. 14.3. Urząd Miasta Kołobrzeg przy ul. Ratuszowej 13

Fot. 14.4. Wejście główne do Urzędu Miasta Kołobrzegu

Fot. 14.5. Zbliżenie na herby miasta i dawnego biskupstwa nad wejściem głównym do Urzędu Miasta Kołobrzegu

Fot. 14.6. Maszt z flagą Polski przy Pomniku 100-lecia Ligi Morskiej i Recznej – Marina Solna w Kołobrzegu

Fot. 14.7. Jubileuszowy detal – liczba 750 upamiętniająca rocznicę nadania praw miejskich

Fot. 14.8. Miejski Klub Piłkarski Kotwica Kołobrzeg – herb i barwy na muralu

Fot. 14.9. Flagi na masztach na Skwerze Miast Partnerskich

Fot. 14.10. Zbliżenie na drogowy znak turystyczny z elementami współczesnej identyfikacji wizualnej Kołobrzegu

Fot. 14.11. Tablice urzędowe i flagi Polski nad wejściem głównym do Starostwa Powiatowego w Kołobrzegu

15. Koszalin

Fot. 15.1. Urząd Miejski w Koszalinie

Fot. 15.2. Widok na Rynek Staromiejski oraz Urząd Miejski w Koszalinie

Fot. 15.3. Flagi miasta na Rynku Staromiejskim w sąsiedztwie Urzędu Miejskiego w Koszalinie

Fot. 15.4. Tablica informacyjna z herbem miasta oraz logotypem Staromiejskiej Trasy Turystycznej

Fot. 15.5. Zbliżenie na drogowy znak turystyczny z elementami współczesnej identyfikacji wizualnej Koszalina

Fot. 15.6. Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego na Placu Zwycięstwa w Koszalinie, w tle gmach Delegatury Urzędu Wojewódzkiego

Fot. 15.7. Pomnik-głaz w Parku Książąt Pomorskich, poświęcony pamięci dawnych mieszkańców Koszalina sprzed 1945 roku

Fot. 15.8. Starostwo Powiatowe w Koszalinie

Fot. 15.9. Detal – maszty z flagami Polski oraz Powiatu Koszalińskiego

Fot. 15.10. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Starostwa Powiatowego w Koszalinie

16. Police

Fot. 16.1. Urząd Miejski w Policach i kwiatowy herb miasta

Fot. 16.2. Urząd Miejski w Policach – ujęcie nr 2

Fot. 16.3. Flagi na masztach przed Urzędem Miejskim w Policach

Fot. 16.4. Tablice urzędowe przy wejściu głównym do Urzędu Miejskiego w Policach

Fot. 16.5. Pomnik *Ludziom Solidarności* na Skwerze Jana Pawła II w Policach

Fot. 16.6. Detal – flagi na masztach przy Pomniku *Ludziom Solidarności*

Fot. 16.7. Starostwo Powiatowe w Policach

Fot. 16.8. Wejście główne do Starostwa Powiatowego w Policach

Fot. 16.9. Detal – herb Powiatu Polickiego nad wejściem głównym do budynku starostwa

Fot. 16.10. Starostwo Powiatowe w Policach – ujęcie nr 2

17. Stargard

Fot. 17.1. Ratusz Staromiejski w Stargardzie

Fot. 17.2. Herb Stargardu zdobiący fasadę Ratusza Staromiejskiego

Fot. 17.3. Tablice urzędowe przed Urzędem Miejskim w Stargardzie – Ratusz Staromiejski

Fot. 17.4. Wejście główne do Urzędu Miejskiego w Stargardzie – ul. Hetmana Stefana Czarnieckiego 17

Fot. 175. Rotmistrz Witold Pilecki na muralu patriotycznym

Fot. 176. Mural na ścianie Szkoły Podstawowej nr 5 – David Gilly (wybitny XVIII-wieczny architekt, który żył i tworzył w Stargardzie)

Fot. 17.7. Starostwo Powiatowe w Stargardzie

Fot. 17.8. Tablice urzędowe przed Starostwem Powiatowym w Stargardzie

18. Świnoujście

Fot. 18.1. Urząd Miasta Świnoujście

Fot. 18.2. Urząd Miasta Świnoujście – ujęcie nr 2

Fot. 18.3. Maszty flagowe przed wejściem do Urzędu Miasta Świnoujścia

Fot. 18.4. Tablice urzędowe przy wejściu do Urzędu Miasta Świnoujścia

Fot. 18.5. Zbliżenie na tablicę pamiątkową na budynku urzędu miasta z okazji 50 lat polskiego Świnoujścia

Fot. 18.6. Pomnik *Bohaterom Walki o Niepodległość Rzeczypospolitej* znajdujący się w centrum Świnoujścia, na Placu Słowiańskim

Fot. 18.7. Plac Orła Białego z pomnikiem w Świnoujściu

Fot. 18.8. Pomnik Orła Białego i maszt z flagą Polski

Fot. 18.9. Zbliżenie na Pomnik Orła Białego, wzniesiony w 65. rocznicę wyzwolenia Polski

Fot. 18.10. Detal – tablica pamiątkowa przy pomniku

Fot. 18.11. Historyczny mural przy ul. Konstytucji 3 Maja, upamiętniający nadanie Świnoujściu praw miejskich w 1765 roku

Fot. 18.12. Mapa miasta i drogowcaz turystyczny z elementem współczesnej identyfikacji wizualnej Świnoujścia

19. Szczecin

Fot. 19.1. Urząd Miasta Szczecin oraz flagi Polski

Fot. 19.2. Urząd Miasta Szczecin z flagami Polski i Miasta Szczecin na masztach wieńczących fasadę – widok od strony Jasnych Błoni im. Jana Pawła II

Fot. 19.3. Urząd Miasta Szczecin – widok od strony Jasnych Błoni – ujęcie nr 2

Fot. 19.4. Urząd Miasta Szczecin – zbliżenie na fasadę główną budynku

Fot. 19.5. Detal – płaskorzeźba gryfa wieńcząca fasadę Urzędu Miasta Szczecina

Fot. 19.6. Flagi Polski przy Pomniku Jana Pawła II na Jasnych Błoniach

Fot. 19.7. Flaga Polski na suwnicy bramowej w byłej Stoczni Szczecińskiej

Fot. 19.8. Plac Szarych Szeregów w Szczecinie z Pomnikiem Marszałka Józefa Piłsudskiego oraz flagami Polski i Uniwersytetu Szczecińskiego z okazji 40-lecia

Fot. 19.9. Zbliżenie na Pomnik (popiersie) Marszałka J. Piłsudskiego i maszt z flagą Polski

Fot. 19.10. Detal – flagi na masztach z logotypem spółki *Żegluga Szczecińska Turystyka Wydarzenia* oraz widoczną symboliką gryfa

20. Szczecinek

Fot. 20.1. Urząd Miasta Szczecinek przy Placu Wolności

Fot. 20.2. Urząd Miasta Szczecinek przy Placu Wolności – ujęcie nr 2

Fot. 20.3. Flagi na masztach, a na fasadzie ratusza – herb miasta i data budowy (1852)

Fot. 20.4. Detal – maszty z flagami Polski i Ukrainy przed Urzędem Miasta Szczecinka

Fot. 20.5. Detal nr 2 – maszty z flagami miasta i UE przed Urzędem Miasta Szczecinka

Fot. 20.6. Pamiątkowy napis przestrzenny na Placu Wolności przed Urzędem Miasta Szczecinka

Fot. 20.7. Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego w Szczecinku

Fot. 20.8. Pomnik Marszałka J. Piłsudskiego (ujęcie nr 2), w tle – rondo jego imienia oraz Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny

Fot. 20.9. Mural *Strażnik Miasta* w bajkowej stylistyce, z herbem Szczecinka na tarczy

Fot. 20.10. Detal – drogowcaz turystyczny z herbem miasta

21. Wałcz

Fot. 21.1. Urząd Miasta Wałcz przy Placu Wolności

Fot. 21.2. Detal – flagi na masztach przed Urzędem Miasta Wałcza

Fot. 21.3. Pomnik (popiersie) Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wałczu

Fot. 21.4. Pomnik (popiersie) Marszałka J. Piłsudskiego – ujęcie z profilu

Fot. 21.5. Jubileuszowy mural na 720-lecie Wałcza – Król Kazimierz Wielki, motyw Wału Pomorskiego oraz herb miasta

Fot. 21.6. Urząd Gminny w Wałczu

Fot. 21.7. Starostwo Powiatowe w Wałczu

Fot. 21.8. Wejście główne do Starostwa Powiatowego w Wałczu

Fot. 21.9. Detal – flagi na masztach przed Starostwem Powiatowym w Wałczu

Publikacja jest efektem dojrzałej pracy badawczej, powtarza zasadniczą strukturę i proporcje pierwszej części – co należy zachować jako wartość dla czytelnika. (...) Wartościowym elementem publikacji są też ilustracje zdjęciowe – ważne zarówno w kontekście patriotycznej symboliki kampanii wyborczych, jak i kontekstu wizualnych symboli patriotyzmu w przestrzeni publicznej. (...) To na co warto zwrócić szczególną uwagę to świadomy wybór oryginalnego i niebadanego obszaru, jakim są przekonania elit samorządowych, daleki od codziennego kontekstu ich działania. Zebrany przez Autorów materiał – zwłaszcza jakościowy – potwierdza słuszność tej orientacji. Decyzja ta przypomina wcześniejsze badania M. Grabowskiej i T. Szawiela nad lokalnymi elitami partyjnymi i ich systemem przekonań/wartości, a także zespołu J. Wasilewskiego nad powiatowymi elitami politycznymi i regionalnymi. (...)

Dobór badanych regionów wydaje się nie tylko trafny, ale też dobrze uzasadniony. Cechy analizowanych miast (wielkość, status w sieci osadniczej) umożliwiają ich porównanie. Powiązanie patriotyzmu z zagadnieniami bezpieczeństwa stanowi oryginalny pomysł w badaniach nad postawami elit samorządowych, uzasadniony wyzwaniem, przed jakimi stoją struktury administracji lokalnej w okresie wzrastającego napięcia międzynarodowego. Badanie jest oryginalne zarówno ze względu na badaną grupę (elity samorządowe dwóch regionów), jak i na tematykę badania, dotyczącą kwestii światopoglądowo-ideowych, jak i ich praktycznego wymiaru. (...)

Lektura materiału pozwala – obok dostrzeżonych przez Autorów różnic – wskazać także pewną typologię przypadków, w których różnica ta jest największa. Wyraźnie dotyczy to obaw przed zdarzeniami możliwymi bardziej niż istniejącymi i dobrze znanymi zagrożeniami. Można zastanowić się na ile jest to kwestia doświadczeń danego regionu, a na ile kwestia różnic o charakterze ideologicznym (...).

Odbiorcami niniejszej pracy mogą być badacze i studenci nauk społecznych, nie tylko nauk o polityce, ale także socjologii, nauk o bezpieczeństwie czy geografii społecznej. Praca może być też interesująca dla osób znających lepiej oba regiony – części dziennikarzy i opinii publicznej, osób śledzących zróżnicowania wewnętrzne, a także dla środowisk samorządowych.

dr hab. Rafał Matyja, prof. UEK (fragment recenzji)

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

NAUKA DLA
SPOŁECZEŃSTWA

71-101 Szczecin, ul. Mickiewicza 64
tel. 91 444 20 06, 91 444 20 09
e-mail: wydawnictwo@usz.edu.pl
www.wn.usz.edu.pl

ISBN 978-83-8419-135-4 (online)
ISBN 978-83-8419-134-7 (print)

9 788384 191347